

UNIVERZITA KARLOVA  
Pedagogická fakulta  
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

„Obraz habsburské  
monarchie očima  
Velké Británie“

„The hindsight of Habsburgs Empire by historians  
from the United Kingdom“

Autor diplomové práce: Markéta Zázvorková  
Vedoucí diplomové práce: prof.PhDr.Vít Vlnas, Ph.D

Praha 2010

## Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Obraz habsburské monarchie očima Velké Británie“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Praze dne 6.4.2010.

  
.....  
podpis

*U příležitosti ukončení diplomové práce bych chtěla poděkovat za odborné vedení a trpělivost panu profesoru PhDr. Vítu Vlnasovi, Ph.D. a za svobodnou volbu tématu, která mi umožnila, aby můj koníček se stal předmětem mého studia.*

## Obsah

1) Úvod.....	str. 5.
2) Východiska vyučování dějepisu v České republice.....	str. 6.
3) Vyučování dějepisu ve Velké Británii.....	str. 11.
4) Východiska porovnávání učebnic.....	str. 19.
5) Učebnice používané v České republice.....	str. 22.
6) Učebnice používané ve Velké Británii (Anglii).....	str. 37.
7) Obecná odborná literatura ve Velké Británii .....	str. 47.
8) Konkrétní historické téma – Rudolf II. ....	str. 132.
9) Závěr.....	str. 159.
10) Použitá literatura.....	str. 161.
11) Přílohy.....	str. 166.

## 1) Úvod

V tématu své práce bych se chtěla věnovat srovnání přístupu k nazírání na dějiny Habsburské monarchie. Budu porovnávat přístup českých a anglických historiků a jejich pohledy na naše dějiny či dějiny Habsburské monarchie. Bude mezi jejich a naším pohledem rozdíl? Vzhledem k tomu, že nepředpokládám velký zápal Britů o znalost dějin habsburské monarchie, budu své téma rozšiřovat i někdy o starší a nové dějiny Českých zemí. Jelikož se s dějinami setkáváme ve vyučovacích hodinách, tak v didaktické části práce budu porovnávat přístup k vyučování dějepisu u nás a ve Velké Británii. Vyberu si určitou věkovou skupinu žáků a porovnáme učebnice používané k výuce u nich s našimi. Stejně jako jejich vzdělávací systém. Později svému zkoumání podrobím všeobecné historické publikace vydané ve Velké Británii. Otázkou výzkumu bude, zda vůbec se v dějepisných encyklopediích či odborných publikacích objevují události z našich dějin či nikoliv? A pokud ano, které události z naší minulosti to jsou? Výstupem z porovnávání publikací bude pro mne orientace v tématech, které znají či neznají britští autoři. Kam budou sahat jejich znalosti? Která témata jsou vykládána rozdílně oproti jejich pojetí u nás? To jsou mé hlavní otázky, jenž si kladu. Aplikovat budu nakonec svůj poznatek zcela konkrétně. Vyberu si jedno z problematických témat a to podrobně rozeberu. Budu k němu hledat již zcela odborné publikace, nejen poznámky v encyklopediích. Závěry bádání britských historiků porovná s pracemi našich odborníků. Zjistíme, jaký je zájem o naši historii v jiném státě, který stojí mimo centrum událostí našich dějin. Budou se někteří britští historici zajímat o dějiny habsburské monarchie či Českých zemí? Nalezneme mezi nimi i opravdové odborníky na dané téma? Podrobnou srovnávací práci, ale z francouzské literatury o habsburské monarchii již vypracovala Martina Ondo Grečenková pod názvem *Paměť a propaganda: Dějiny habsburské monarchie jako učebnice vědy o vládě v díle francouzských osvíceneckých historiků*<sup>1</sup>. Stejně jako ona zvolím postup práce od obecné literatury encyklopedické k odborným publikacím. Na rozdíl od ní porovná práci historiků žijících především ve 20. století, se snahami o objektivitu. Uvidíme, zda se mi to podaří.

---

<sup>1</sup> Grečenková Ondo, M.: *Paměť a propaganda: Dějiny habsburské monarchie jako učebnice vědy o vládě v díle francouzských osvíceneckých historiků* in *Folia Historica Bohemica* 24/1, nakl. Historický ústav, Praha 2009, ISSN 0231-7494, str. 199- 230.

## 2) Východiska vyučování dějepisu v České republice

Všichni jsme chodili do školy, ale i přesto se musím na začátek zmínit o pár nám velice dobře známých faktech o vyučování dějepisu na českých školách. U nás je dějepis učen jako předmět navazující na vyučovací předmět vlastivěda, která se učí na 1. stupni základních škol. Na ní navazuje dějepis, který je vyučován od 5. třídy až do 9. třídy na všech typech základních škol. Je to jeden z povinných předmětů, se kterým se u nás žáci setkávají minimálně do konce základní školy, do 15-16 let. Na něj pak navazuje učivo na středních školách. Zde dějepis není povinný pro všechny typy středních škol a po celou dobu docházky. Např. na gymnázium mají dějepis žáci povinně 3-4 roky (až po celou dobu studia), zatímco na středních průmyslových školách je jeho časová dotace menší, cca jedna až dvě hodiny za týden po dobu dvou let.<sup>2</sup> Dějepis je u nás vyučován chronologicky od pravěku až k současnosti, od nejstaršího až do nejmladší.

Po revoluci v roce 1989 u nás došlo ke změně politického režimu a s tím došlo i ke změně v přístupu ke vzdělání. Jedním z projevů reforem školství u nás je například nové zavedení rámcově vzdělávacích programů (RVP) místo školních osnov. Tato změna se samozřejmě týká také dějepisu. Rámcově vzdělávací program „má charakter základního školského dokumentu, je strukturován do devíti tzv. vzdělávacích oblastí, jež jsou dále členěny na příslušné skupiny oborů.“<sup>3</sup> To znamená, že dnes již nejsou jednotlivé učební plány tematicky přesně rozděleny podle předmětů, ale jsou sdružovány do skupiny oborů. Což umožňuje školám i např. výuku předmětů v blocích (spojení více školních předmětů). Pro naše potřeby jsme se rozhodli, že budeme srovnávat, jak probíhá vyučování u žáků ve věku 13-14 let. Tomu v Čechách odpovídá rámcově vzdělávací program pro vyšší (druhý) stupeň základní školy, vzdělávací oblast „Člověk a společnost“. Navazuje na program „člověk a jeho svět“ předepsaný pro první stupeň základní školy. Nás, ale dnes zajímá oblast „Člověk a společnost“. Už jsem se zmínila, že dnes neupravuje jen program pro jeden vyučovací předmět, ale sdružuje se jich zde více. Jde zde o propojení tří oborů. Prvním je výchova k občanství, druhým dějepis, třetím

<sup>2</sup> Tato informace je uveden jako příklad podle ŠVP gymnázia Opatov a SPŠS Smíchovská, na jiných školách tomu může být jinak. Záleží na školním programu školy, ale i konkrétní třídy. Např. lyceum na SPŠS Smíchovská má rozdíl v časové dotaci pro 2.ročník – lyceum má 2x1h za týden, jiné obory 1x1hodina za týden.

<sup>3</sup> JULÍNEK, S. a kol.: Základy oborové didaktiky dějepisu, str. 49.

zeměpis. Stejně tak je program rozdělen do několika částí. Vyjadřuje se k cílům oblasti, očekávaným kompetencím a rozepisuje učivo.

Jaké jsou cíle vzdělávací oblasti? Podle autora Stanislava Julínka, z jehož knihy *Základy oborové didaktiky* především čerpám v této kapitole. Julínek hovoří, že hlavním cílem je vzbudit zájem o současnost a minulost vlastního národa a kultury, jejíž jsme součástí (evropské). Dalším cílem je „formování úcty k vlastnímu národu i k jiným národům a etnikům a rozvíjení respektu ke kulturním či jiným odlišnostem (zvláštnostem) lidí, skupin a různých společenství.“<sup>4</sup> To na příklad tím, že žáky naučíme orientaci v běžném životě. Osvojí si právní, politický či sociální kontext vysvětlením na každodenních situacích. Cílem je „poznávání a posuzování každodenních situací a událostí ve vzájemných vazbách a širších souvislostech; promýšlení a porovnávání společenských jevů a procesů ve vlastní zemi s obdobnými procesy v jiných zemích...“<sup>5</sup> Umět propojit své zkušenosti s teoretickými poznatky ze školy a hlavně se naučit pracovat se zdroji informací. Když se konkrétně zaměříme na oblast dějepisu jedním z hlavních cílů je „rozvíjení vlastního historického vědomí, poznávání nejvýznamnějších společenských jevů, procesů, hodnot, osobností, které v minulosti vytvářely obraz světa, a jež se promítají do současnosti.“<sup>6</sup> Pokud začneme zkoumat RVP podrobněji je nutné si uvědomit, že náš přístup k historii je obecný. Naše děti se učí nejen o českých zemích, ale podrobněji se věnují obecným evropským dějinám. Je kladem důraz i na orientaci v historickém čase, proto je i u nás vyučováno od dob nejstarších do současnosti např. od pravěku v 5. třídě až po 2. světovou válku a dějiny 20. století v 9. třídě. Nově je více kladen důraz na práci s historickými prameny jako důkazu samo o sobě vypovídajícímu o minulosti. Je zde trend nechat promlouvat samotné prameny oproti pouhému původnímu učení interpretace dějin učitelem. Uvědomit si možnost různých interpretací dějin. Naučit je samostatně zpracovávat historická fakta. Vybudovat si vztah k dějepisu i například prostřednictvím kulturních akcí – výstavy, literatura... Dalším cílem výuky dějepisu na našich školách je vést žáky k úctě „ke kulturnímu a duchovnímu dědictví vlastního národa, evropské civilizace

---

<sup>4</sup> JULÍNEK, S. a kol.: *Základy oborové didaktiky dějepisu*, str.49.

<sup>5</sup> JULÍNEK, S. a kol.: *Základy oborové didaktiky dějepisu*, str. 49.

<sup>6</sup> JULÍNEK, S. a kol.: *Základy oborové didaktiky dějepisu*, str. 50.

a civilizací ostatních, respektování jedinečnosti, neopakovatelnosti a důstojnosti lidského života.“<sup>7</sup>

Nový vzdělávací program si kromě cílů stanovil i kompetence, které chce, aby žáci měli po absolvování studia předmětu. Nemyslíme tím znalost konkrétních letopočtů, ale systém vlastností a dovedností, které žák získá během procesu učení látky. Které to jsou? Které kompetence se týkají dějepisu na základní škole? Podle Julínka by žák měl mít základní přehled o národních a evropských dějinách. Avšak nezapomíná se i na regionální, lokální dějiny, zejména okolí bydliště žáků. Žák by si na základě vlastních znalostí měl být schopen udělat reálnou představu o životě v dané historické epoše. Například tím, že se podrobněji seznámí s životopisem konkrétních historických osobností. Orientuje se také v historickém čase. Být schopen kritického myšlení. To znamená umět si udělat vlastní úsudek na základě poznaných historických skutečností. Nejlépe se to naučí přečtením si odborné literatury o jednom tématu od více autorů. Na základě získaných znalostí by měli umět diskutovat o historických tématech. Důležité je také se orientovat na pochopení obecnějších pojmů jako jsou „... humanita, mír, demokracie, tolerance, nutnost jejich respektování a obrany při střetech i intolerancí s rasismem, nacionalismem a všemi formami extremismu.“<sup>8</sup> Během učení dějepisu žák nezískává jen poznatky z historie, ale i rozvíjí si dovednost komunikace, argumentace, schopnost obhájit své názory, cvičí si paměť...

Již jsme trochu naznačili, co je obsahem dějepisu, ale nyní se tomuto bodu budeme věnovat podrobněji. „Obsahem dějepisného vyučování tedy rozumíme především systém historických poznatků (tj. soustavu nejdůležitějších historických fakt a jevů, historických pojmů a jejich vztahů), které tvoří program výuky dějepisu.“<sup>9</sup> Nutné je si uvědomit, že obsah dějepisu je tvořen aktuální školskou politikou, ovlivňuje ji i orientace dějepisného vyučování. Trendy a převažující teorie o přístupu k výuce. Konkrétní obsah vyučování je vyjádřen v základních pedagogických dokumentech, jak jsem se již zmínila v RVP, aplikace pak v ŠVP. V rámci ŠVP (školního vzdělávacího programu) je dnes více možností, jak ovlivnit obsah učiva v jednotlivých ročnících i třídách. Učitel má dnes možnost vybrat si, na kterou část učiva bude klást důraz a které látce věnuje větší časovou dotaci. Díky

---

<sup>7</sup> JULÍNEK, S. a kol.: Základy oborové didaktiky dějepisu, str.51.

<sup>8</sup> JULÍNEK, S. a kol.: Základy oborové didaktiky dějepisu, str. 51.

<sup>9</sup> JULÍNEK, S. a kol.: Základy oborové didaktiky dějepisu, str. 99.



tomu vznikají rozdíly mezi výukou dějepisu na jednotlivých školách. Výhodou této nové možnosti je, že nnesvazuje učitele toliko jako dříve platné školní osnovy. Nicméně je to složitější pro žáky. Pokud by se žák přestěhoval a nastoupil výuku na jiné škole, může dojít k tomu, že bude opakovat látku již probranou na minulé škole či naopak se s některými tématy během své školní docházky vůbec nesetká, poněvadž je již nová škola mohla probrat v minulém školním roce. Lišit se i může výklad jednotlivých učitelů a hloubka probraného učiva. Proto, jak jsem již zmiňovala, je kladen více důraz na kritické myšlení žáků a vzbuzení jejich zájmu o předmět. Co se týká konkrétního obsahu dějepisného vyučování v krátkosti zmíním, co je vzdělávacím obsahem podle RVP pro 2. stupeň základního vzdělávání. Z obecných výstupů, které si má žák odnést z hodin dějepisu, je na prvním místě „rozvíjení zájmu o současnost a minulost vlastního národa i jiných kulturních společenství, utváření a upevňování vědomí příslušnosti k evropské kultuře.“<sup>10</sup> Dále se žáci naučí hledat paralely mezi minulými a současnými událostmi. Když se zaměříme na konkrétní učivo, je zde okruh témat, který je povinný, ale hloubka učiva není předepsána. Okruhy témat učiva dějepisu pro 2. stupeň základního vzdělávání:

- 1) Člověk v dějinách
- 2) Počátky lidské společnosti
- 3) Nejstarší civilizace. Kořeny evropské kultury
- 4) Křesťanství a středověká Evropa
- 5) Objevy a dobývání. Počátky Nové doby
- 6) Modernizace společnosti
- 7) Moderní doba
- 8) Rozdělený a integrující se svět

Další cíle, záměry dějepisné výuky jsou shrnuty do tabulky v příloze č.1 na str.168.

Nás se budou týkat především okruhy, které žáci probírají ve věku 13-14 let, to je v 7. třídě základní školy. Nejprve se žáci setkají s okruhem **Křesťanství a středověká Evropa**. Očekávané výstupy tohoto okruhu podle RVP jsou<sup>11</sup>:

- žáci umí popsat změnu evropské situace jako důsledek příchodu dalších etnik
- umí popsat rysy různých kulturních oblastí – západoevropské, byzantsko-slovanské, islámské

---

<sup>10</sup> Z RVP z roku 2005, str. 44.

<sup>11</sup> Z RVP z roku 2005, str. 45.

- objasní vývoj Velkomoravské říše, českého státu v souvislostech
- vymezí úlohu víry v životě středověkého člověka
- popíše postavení jednotlivých vrstev společnosti a příklady soudobé kultury (románské a gotické).

RVP kromě očekávaných výstupů předepisují také požadované probrané učivo<sup>12</sup>:

- Nový etnický obraz Evropy
- Utváření států ve východoevropském a západoevropském kulturním okruhu
- Islám a islámská říše (Arabové a Turci)
- Velká Morava a český stát, jejich vnitřní vývoj
- Křesťanství, papežství, císařství, křížové výpravy
- Struktura středověké společnosti
- Kultura středověké společnosti – románské a gotické umění a vzdělanost

Druhým okruhem podle RVP, se kterým se setkají žáci našich sedmých tříd, jsou **objevy a dobývání. Počátky nové doby**. Očekávané výstupy tohoto okruhu podle RVP jsou:

- Žák je schopen vysvětlit znovuobjevení antického ideálu člověka, reformu církve a reakce církve na tyto požadavky
- Vymezí význam husitské tradice pro český politický a kulturní život
- Žák demonstuje průběh zámořských objevů, jejich příčiny a důsledky
- Postavení českého státu v rámci habsburské monarchie
- Příčiny a důsledky třicetileté války
- Na příkladech vysvětlí pojmy absolutismus, konstituční monarchie, parlamentarismus.

Konkrétní učivo je:

- Renesance, humanismus, husitství, reformace šířící se Evropou
- Zámořské objevy a dobývání světa
- český stát 15. - 18. století
- Barokní kultura a osvícenství.

Ted' jsme si vytvořili teoretický rámec, ve kterém se pohybujeme u nás při výuce dějepisu na základních školách. V další kapitole nastíníme, jak probíhá výuka dějepisu ve Velké Británii a následně porovnáme aplikaci poznatků v kapitole zabývající analýzou učebnic používaných při výuce obou států.

<sup>12</sup> Z RVP z roku 2005, str.45.

### 3) Vyučování dějepisu ve Velké Británii

System vzdělávání ve Velké Británii je velice odlišný od našeho. Nejprve si musíme představit systém vzdělávání v Anglii globálně a až později se můžeme zabývat dějepisem samým. Jak jistě všichni víme, Spojené království se skládá z Velké Británie (Anglie, Walesu a Skotska) a Severního Irska. V každé této zemi království existuje oddělená zákonná úprava pro jednotlivé oblasti. Takže v každé z oblastí je vlastní legislativa a systém vzdělávání. Systémy vzdělávání ve Skotsku, Anglii a Walesu, a pro Severní Irsko si můžete prohlédnout v příloze č.2 na str.169. Celkově vychází vzdělávání v Británii ze „zásady, že všem dětem ve věku od 5 do 16 let musí být poskytnuto vzdělání formou řádného studia“<sup>13</sup> a „mají nárok na vzdělání zdarma.“<sup>14</sup> Největší díl odpovědnosti za vzdělávání nese ministerstvo školství v Anglii, waleský úřad (Welsh Office), ministerstvo školství pro Severní Irsko. V mé práci se budu podrobněji zabývat jen školstvím v Anglii. Zde se z ústředních úřadů školstvím zabývají především dva úřady – Ministerstvo školství (Department for Education) a za programy odborné přípravy odpovídá Ministerstvo zaměstnanosti (Employment Department). Oba určují praktickou politiku Národního kurikula (National Curriculum). Národní kurikulum by se dalo přirovnat k našim RVP, podle nějž se vyučuje skoro na všech školách v Anglii. Na všech mimo škol nezávislých, nefinancovaných vládou. Kurikulum má potřebnou hloubku a šíří s ohledem na věk, sklony a schopnosti jejich žáků a je přiměřené jejich osobním vzdělávacím potřebám. Ve školním kurikulu platného od roku 1989 ve školní praxi, je předepsáno studium některých předmětů a programy studia. A zahrnuje i výuku náboženství.

Školní docházka je povinná ve věku od 5 do 16 let, formou řádného studia a pravidelné školní docházky. Zatím je to tedy do 16 let. Momentálně probíhá v Anglii reforma školství, respektive sekundárního vzdělávání. „Žáci, kteří letos nastoupili do školy, budou studovat až do svých 17 let.“<sup>15</sup> Proč došlo ke změně je jasné. „Podle statistiky je totiž v Anglii zhruba 189 tisíc mladých lidí ve věku 16-

<sup>13</sup> Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v zemích Evropské unie, nakl.Učitel'ské noviny, Praha 1997, 2.vyd., přeložil Pavel Černo'horský a kol., str. 367.

<sup>14</sup> Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v zemích Evropské unie, nakl.Učitel'ské noviny, Praha 1997, 2.vyd., přeložil Pavel Černo'horský a kol., str. 367.

<sup>15</sup> Citováno z článku Střední škola končí až v 17 letech (Anglie) od autorky Lucie Procházková z 22. 9. 2008 na <http://www.rvp.cz/clanek/711/2634>.

18, kteří nedocházejí ani do školy, ani do zaměstnání. Naposledy se věk při ukončení studia zvýšil v r. 1972, z 15 let na 16.“<sup>16</sup> Tím se má zlepšit návaznost jednotlivých typů vzdělávání. Školní rok trvá od 1. září do 31. srpna. Přesněji začíná první týden v září a končí třetí týden v červenci. Nemají dvě pololetí, ale tři trimestry. Velké letní prázdniny mají šest týdnů. Mezi jednotlivými trimestry jsou dvou až tří týdenní přestávky o Vánocích a Velikonocích. Uprostřed každého trimestru mají ještě žáci jeden týden volna navíc. Počet vyučovacích hodin týdně není pevně stanoven, může se od sebe lišit na jednotlivých školách. A to i velmi výrazně. Zajímavostí pro nás je i to, že vyučovací hodina trvá zhruba 35-40 minut.

Po reformě školství, která do té dnešní proběhla naposledy v roce 1988. Reforma v roce 1988 rozdělila vzdělávání do 4 základních věkových skupin tzv. Key stage (klíčových etap). První Key stage 1 zahrnuje vzdělávání žáků ve věku od 5 do 7 let. Během Key stage 2 se vzdělávají žáci ve věku od 8 do 10 let. Následuje třetí Key stage pro děti od 11 do 13 let. Tato etapa je pro naše zkoumání klíčová. Právě porovnáváme žáky ve věku 13 let. To odpovídá našim žákům sedmých tříd. Poslední Key stage 4 vzdělává žáky od 14 do 16 let. Jak již jsem napsala, v Anglii probíhá reforma kurikula. Upřesněno reforma středoškolského kurikula pro žáky ve věku 14 – 19 let. Nové kurikulum spatřilo světlo světa poprvé 12. června 2007. „V září 2007 dostanou britské školy výtisky nových národních kurikulárních dokumentů, které pokryjí stupně (key stages) 3 a 4, tedy věkovou skupinu od 14 do 19 let. Poté bude následovat tříleté období od roku 2008 do roku 2010, ve kterém budou školy postupně implementovat nové vzdělávací programy.“<sup>17</sup> Informace opírám o zveřejněnou zprávu: „It was first published by QCA in 2007 and comes into force in schools from September 2008.“<sup>18</sup> Key stage 1 a 2 odpovídá našemu vzdělávání na první stupni – primární vzdělávání. Na všech primárních školách se neskládají závěrečné zkoušky a ani se o tom nevystavuje osvědčení. Key stage 3 a 4 jsou podobné druhému stupni s mírným přesahem – sekundární vzdělávání. To je rozdělováno na nižší a vyšší. Povinné je do 16 let<sup>19</sup>, ale žáci mohou studovat až v 18 let i déle. Na jakých školách probíhá sekundární

<sup>16</sup> Citováno z článku Střední škola končí až v 17 letech (Anglie) od autorky Lucie Procházková z 22. 9. 2008 na <http://www.rvp.cz/clanek/711/2634>.

<sup>17</sup> Citováno z článku Nové středoškolské kurikulum ve Velké Británii od autora Jaroslav Faltýn z 9. 8. 2007 na <http://www.rvp.cz/clanek/711/1546>.

<sup>18</sup> Citováno z <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/index.aspx>.

<sup>19</sup> Jak již víme pro ročníky nastupující od letošního září končí povinná školní docházka v 17 letech.

vzdělávání? Více než 90% žáků v Anglii navštěvuje všeobecné školy (tzv.comprehensive), které dává žákům široké všeobecné vzdělání. O zbylých necelých 10% se mezi sebe dělí tzv.grammar schools, modern schools, technical schools a technology colleges. Grammar schools neboli v našich podmínkách gymnázia zajišťují akademické vzdělání pro děti od 11 do 18 let, které splnili přijímací zkoušky. Modern schools, moderní školy zajišťují všeobecné vzdělání do 16 let věku. Především pro ty, kteří neuspěli při přijímacím řízení na jiný typ školy. Technical schools, technické školy se kromě všeobecného vzdělání specializují na předměty technického směru. Technology college slouží k intenzivnímu studiu technických, přírodovědných předmětů a matematiky. Mohou být zřizovány i městy, podniky a jejich obsah vyučování odpovídá často potřebám průmyslu v dané oblasti a tím umožňují odborné vzdělání s následným praktickým využitím. Teď trochu čísel: „V červenci 1993 docházelo přibližně 3,8% všech žáků v Anglii do grammar schools, 3,5% do sekundárních moderních škol a 1% do technických škol.“<sup>20</sup> Jen pro zpestření a možnost porovnání uvádím ještě údaje platící pro Skotsko: „Most secondary schools in Britain are comprehensive school. There go about ninety per cent children after primary school. Comprehensive schools are state schools, which take children of all abilities. They are free and boys and girls are educated together. About six per cent of students go to grammar school, where they offer academic education and which take only students who pass an exam at the age of eleven.“<sup>21</sup> Sekundární vzdělávání je ukončeno zkouškou – všeobecné vysvědčení o sekundárním vzdělávání (General Certificate of Secondary Education). Zkoušku žáci skládají ve věku 16 let. Mohou ji složit z mnoha předmětů a z každého dostávají známku (A – G). Tyto výsledky jsou zapsány na osvědčení, které žák obdrží. Při udělování osvědčení může být přihlédnuto k dosavadním vynikajícím výsledkům žáka v předmětu. Nově od roku 1996 mají nárok rodiče znát studijní výsledky svých dětí, proto obdobný report jim může být na jejich přání zaslán domů. Rovněž žáci dělají zkoušky mezi přechody do jednotlivých key stage. Nicméně nejsou nikterak obtížné a ani významné pro jejich další vzdělávání. Což naopak je GCSE zkouška klíčová i pro jejich přijetí na

---

<sup>20</sup> Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v zemích Evropské unie, nakl.Učitel'ské noviny, Praha 1997, 2.vyd., přeložil Pavel Černo-horský a kol., str. 378.

<sup>21</sup> Citováno ze stránky: <http://education-english.blogspot.com/2007/09/national-curriculum-does-not-apply-in.html>

vysokou školu. S právě probíhající reformou dochází i k úpravě zkoušek. Ken Boston, výkonný ředitel QCA<sup>22</sup> říká: „Nově je kladen větší důraz na kroskurikulární (průřezová) témata: podnikavost a kreativita, získávání a procvičování dovedností (kompetencí), využívání hodnocení pro podporu pokroků v učení, nové přístupy k organizaci školního dne.“<sup>23</sup>

Jaké jsou tedy cíle nového kurikula pro Key stage 3 v Anglii? „Během 3. období se žáci učí o sobě samých jako o vyvíjejících se a měnících se individualitách a jako o členech společenství s větší dospělostí, nezávislostí a schopnostmi. Stále více si uvědomují sami sebe a jsou způsobilí k sofistikovanějšímu morálnímu usuzování. Přebírají za sebe vyšší zodpovědnost a stále více si uvědomují názory, potřeby a práva lidí všech věkových skupin. Staví na zkušenosti, sebedůvěře a schopnostech, které rozvinuli v 2. období, učí se nové dovednosti, které jim pomohou činit rozhodnutí a plnit aktivní roli ve svém osobním a v sociálním životě. Učí se, jak plánovat a určovat volby vztahující se k jejich volitelným kurzům a mimoškolnímu vzdělávání a profesnímu zaměření. Pokračují v rozvíjení a udržování zdravého životního stylu, dobře zvládají svá měnící se těla a pocity. Učí se také zvládat měnící se vztahy a rozumět tomu, jak mohou ovlivnit jejich zdraví a pohodu. Maximálně využívají nové příležitosti, aby se podíleli na životě školy a jejich společenstvích.“<sup>24</sup> Konkrétně se kurikulum soustředí na rozvoj jedince, jeho schopnosti učení. Naučit žít plný a bohatý život, vychovat z žáků zodpovědné občany.

„The curriculum should enable all young people to become:

- successful learners who enjoy learning, make progress and achieve
- confident individuals who are able to live safe, healthy and fulfilling lives
- responsible citizens who make a positive contribution to society.“<sup>25</sup>

Ve Velké Británii předepisuje povinné předměty v každé škole. Nás budou zajímat předměty vyučované v key stage 3. Jsou to: umění a design, občanská výchova, design a technologie, angličtina (mateřský jazyk), matematika, zeměpis, dějepis, moderní cizí jazyk, informační technologie (počítače), hudební výchova, tělocvik,

<sup>22</sup> Zkratka pro Kvalifikační a kurikulární úřad Velké Británie.

<sup>23</sup> Citováno z článku Nové středoškolské kurikulum ve Velké Británii od autora Jaroslav Faltýn z 9. 8. 2007 <http://www.rvp.cz/clanek/711/1546>

<sup>24</sup> Citováno z článku Pojetí osobnostní, sociální a zdravotní výchovy v britském kurikulu I na <http://www.rvp.cz/clanek/711/399>

<sup>25</sup> Citováno z <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/aims/index.aspx>.

věda, osobnostní výchova, výchova ke zdraví a ekonomickému myšlení, náboženství. Právě v této klíčové etapě mají žáci povinný dějepis naposledy. I z tohoto důvodu jsem si vybrala k porovnávání věk 13 let. Později by to již objektivně nebylo možné. Během etapy 4 totiž vyučování dějepisu závisí na typu školy a jednotlivém jeho vedení. I když letošním rokem by jeho vyučování mělo pokračovat i během key stage 4.

Jaké jsou cíle dějepisu jako vyučovacího předmětu v Anglii? Dějepis má pomoci žákům rozvíjet jejich osobnost, učit je porozumění historie na několika úrovních. Znáť historické osobnosti, lokální dějiny, národní dějiny a mezinárodní kontext. Pomáhá jim odpovídat na otázky současnosti prostřednictvím pochopení dějin. Žáci se mají seznámit s historií jejich okolí (komunity), Británie, Evropy a světa. Nezapomíná se ani na dějiny přírodní krajiny. Studenti mají umět se zeptat i odpovědět na důležité otázky z historie, zhodnotit, porovnat a analyzovat historickou skutečnost. Důležité je také, že je v kurikulu zmíněna schopnost analyzovat různé interpretace minulosti: „... and analyse different interpretations of the past.“<sup>26</sup> Cílem dějepisu je připravit žáky na budoucnost, budoucí život. Seznamuje je i s rozdílností kultur a jejich historickými souvislostmi. Po žácích jsou vyžadovány jak znalosti, dovednosti i porozumění tématu. Jaké jsou klíčové kompetence dějepisu pro Key stage 3? Na prvním místě kurikulum uvádí pochopení historického času. A to jak pochopení života v jednotlivých historických epochách, tak je umět zařadit do konkrétního času. Orientace na časové přímce. Navíc umět popsat vztahy mezi jednotlivými vrstvami tehdejší společnosti. Porozumění rozdílnosti kultur, národů, náboženství především a osvojení si základních principů rovnosti mezi muži a ženami. Dále by si žák měl z hodin odnést umění vysvětlit změny a souvislosti v dějinách. Být schopni argumentovat, proč se rozhodli přiklonit k jedné interpretaci faktů a proč odmítají jiné. Uvědomění si významu a přesahu historické skutečnosti do současnosti. Psala jsem, že se zabývají interpretačními rozdíly skutečnosti a s tím souvisí i umění vytvořit si vlastní úsudek na informace zprostředkované médií. Tím, co může sloužit jako zdroj informací a faktů z historie jsou i návštěvy výstav, zhlédnutí historických dokumentů, poznáním hmotných památek. V kterém rámci se pohybuje výběr historických témat, která jsou obsahem dějepisu? Co je náplní vyučovacího předmětu dějepis ve Velké

---

<sup>26</sup> Citováno z <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/aims/index.aspx>.

Británii? Především se vychází z principu současného poznávání dějin národních, evropských se světovými. Britská historie se začíná vyučovat od středověku do 20. století (včetně). Zaměřeno především na vztahy mezi panovníky a poddanými, později parlamentem a panovníkem a východiska, na kterých je vybudována demokracie na ostrovech. Učí se o vztazích a historických kontextech jednotlivých částí království - Anglie, Irska, Skotska a Walesu. Jsou seznamováni s životem obyčejných lidí v jejich době a prostředí. Především s faktory ovlivňující každodenní život s náboženstvím, ekonomikou, kulturou, válkami... Co se týká témat z britské historie v centru pozornosti jsou: rozvoj obchodu, kolonizace, industrializace a technický pokrok, obchod s otroky, dekolonizace. Z dějin evropských, potažmo světových jsou nejdůležitější podle britského kurikula politické, sociální, kulturní dějiny, náboženství a ekonomika (vývoj industrializace). Z konkrétních témat to jsou především válečné konflikty, hlavně první a druhá světová válka, holocaust. Jako důkaz svých tvrzení příkládám citaci z kurikula: „Links should be made to some of the parallel events, changes and developments in British, European and world history: For example, a study of the political and cultural achievements of the Islamic states from 600 to 1600 could provide a contrasting overview of the medieval period in Britain; a study of the British Empire could be extended by comparing it with other empires, such as the Roman Empire; or a study of the changes in the arts, communications, science and technology in the twentieth century could focus on their effects on the lives of people in different parts of the world, including the UK. The development of political power from the Middle Ages to the twentieth century: This includes studying power relationships and systems of government in Britain, and how and why they have changed over time. Examples should include: the changing relationship between the crown and parliament; the nature and motives of protest over time; the historical origins and development of the British constitution; and the development of democracy. This can be linked with the study in citizenship of key features of democracy and government in Britain today.“<sup>27</sup> Celkově dochází k posunu od lineárního k tematickému. Musíme brát na zřetel, že pojetí dějin je v Anglii stejně tak jako u nás, možná i více nacionálně orientované. Tudíž učivo je především sestaveno z jejich národních dějin. Přesné vymezení učiva zde není.

---

<sup>27</sup> Citováno z <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/aims/index.aspx>.



Volba konkrétních témat je v režii učitele podle Kena Bostona: „Proto například na třetím stupni (Key stage 3) může učitel nasměrovat některé žáky na díla Conana Doylea nebo H. G. Wellse nebo R. L. Stevensona, zatímco ostatní mohou číst Hardyho, G. Eliota nebo Chaucera. Pro všechny tyto mladé lidi tak dojde ke skutečnému učení. Esencí nového kurikula je, že předepsaný vzdělávací program všech dvanácti předmětů a tří nepovinných programů poskytuje – v každém oboru – bohatý a hluboký zdroj personalizace učení.“<sup>28</sup> Jaké schopnosti a dovednosti jsou rozvíjeny u britských žáků? „The framework comprises six groups of skills:

- independent enquirers
- creative thinkers
- reflective learners
- team workers
- self-managers
- effective participants.“<sup>29</sup>

Když se budeme chtít blížeji podívat na konkrétní obsah učiva, je zde problém. Náš RVP dává jistý rámec, v němž se má učitel pohybovat. Zatímco v Anglii tento rámec chybí. Jednotlivé vlády mohou vydat další rozšiřující směrnice ke kurikulu jako je to např. ve Skotsku. Jestli obdobný dokument byl vydán pro námi zkoumanou oblast Anglie, se mi bohužel vypátrat nepodařilo. Jisté je jen to, že stejně tak jako u nás, i v Anglii jednotlivé školy musejí mít školní učební plány, ve kterých je upřesněno a dále kurikulum rozvedeno. Je jen velmi málo informací o konkrétním obsahu učiva. Nevyplývá z nich nic přelomového, co by zde nezaznělo, ale přesto pro ilustraci si dovolím citovat z kurikula rámec oblasti výuky dějepisu na anglických školách: „The development of trade, colonisation, industrialisation and technology, the British Empire: This includes studying how the development of trade, colonisation, industrialisation and technology affected the UK. There should be a focus on the British Empire and its effect both on Britain and on the regions it colonised, as well as its legacy in the contemporary world (eg in Africa, the Middle East and India). Recognition should also be given to the cultures, beliefs and achievements of some of the societies prior to European colonisation, such as the

---

<sup>28</sup> Citováno z článku Nové středoškolské kurikulum ve Velké Británii od autora Jaroslav Faltýn z 9. 8. 2007 <http://www.rvp.cz/clanek/711/1546>.

<sup>29</sup> Citováno z <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/skills/plts/index.aspx?return=/key-stages-3-and-4/skills/index.aspx>.

West African kingdoms. The study of the slave trade should include resistance, the abolition of slavery and the work of people such as Olaudah Equiano and William Wilberforce. Links could be made to emancipation, segregation and the twentiethcentury civil rights movement in the USA.“<sup>30</sup>

Již jsme se seznámili se školským systémem u nás i v Anglii. Víme, z jakého teoretické rámce výuka dějepisu vychází, známe prostředí, ve kterém je vyučován. Uvědomujeme si jeho variabilitu danou možnostmi školské politiky i přesto se v následujících kapitolách pokusíme o srovnání učebnic jednotlivým států.

Když porovná me oba systémy fungování školství, zjistíme spoustu překvapivých závěrů. Především, že se může lišit i taková základní věc jako je délka vyučovací hodiny, která u nás je 45 minut a ve Velké Británii 35 až 40 minut. Pro učitele je to rozdíl velice významný. Naše děti se seznamují s dějinami lidstva od pravěku až po současnost, malí Britové začínají své studium až ve středověku. Důraz je kladen především na studium dějiny současných, z nichž se odvíjí dnešní politika. My se učíme obecné dějiny, světové, respektive je klade n důraz na dějiny evropské nejen naše. V Británii je dána přednost dějin národním a málo je vidět dějin světových. Rozdílnost je i v přístupu k výuce. V Anglii se dostává spíše znalostí o prostředí a kontextu, na úkor letopočtů. Je tedy pro ně důležité, aby žák znal pozadí, na němž se události odehrávají než události samé. Pokud totiž máte představu kontextu, dokážete si vyložit informace, které si sami naleznete v encyklopediích a na internetu. Další velký rozdíl je například, že jiné předpisy vzdělávání jsou platné v Anglii, jiné ve Walesu a jiné ve Skotsku. U nás je vyučování v Čechách, na Moravě i ve Slezsku stejné.

---

<sup>30</sup> Citováno z <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/aims/index.aspx>.

#### 4) Východiska porovnávání učebnic

V této kapitole se budeme zabývat východisky pro posuzování učebnic. Stanovíme si hlediska, podle nichž budeme posuzovat učebnice jak naše, české, tak ty, které se používají při výuce ve Velké Británii. V této kapitole čerpám, vycházím především z knihy V. Čapka Didaktika dějepisu II.

Budeme se především zabývat charakteristikou vlastností učebnice. Jaká by měla být, aby splnila svůj účel. Tedy být oporou při výuce dějepisu učitelům i žákům. V našem prostředí se právě nejvíce klasifikací dějepisných učebnic zabývá Čapek, z jehož klasifikací vycházím. Mezi tři základní funkce učebnice patří: funkce informativní, metodologická, formativní. První funkcí je funkce informativní. Rozvíjí schopnosti a dovednosti žáka. Hlavní skutečností však zůstává to, že učebnice obsahuje souhrn faktů, událostí, ale patří sem i utváření úsudků, které získává žák během procesu učení. Další funkce je metodologická. To znamená, že učebnice je nástrojem komunikace mezi žáky a historickou vědou. Musí být však vždy přihlédnuto k zvláštnostem a osobnosti žáků např. aby slovní zásoba učebnice odpovídala věkové kategorii žáků, pro kterou je určena. Metodologie obsahuje i možnosti interpretace a hodnocení historické skutečnosti. Ukazuje žákům, jaké cesty vedli k zaujetí právě tohoto postoje. Tím si žáci osvojují interpretaci a hodnocení faktů a zkoumají, které indicie je k závěru dovedli. Jsou to dovednosti a schopnosti možné jednoduše využitelné i v běžném životě. Metodologická stránka by měla žáky seznámit i s reálnou prací historika. Vyhledávání a rozbor historických textů, pramenů... Následující funkce učebnice je funkce formativní. Jejím základem je, že má vést k rozvoji celé žákovi osobnosti. To znamená, že i prostřednictvím učiva dějepisu se formují základní životní postoje a hodnotový systém žáka. Mimo výše zmíněné funkce jsou, zde i další neméně hodnotné. Jednou z nich je funkce stimulační. Během níž se má žáka motivovat jeho zájem o předmět. Jelikož jsou učebnice oporou při výuce, je důležité, aby učivo bylo řazeno chronologicky podobně jako RVP (ŠVP). Tím umožňuje efektivní plánování hodiny a pomáhá řídit učební plán. Neméně důležitá je i kontrolní funkce učebnice. Například zařazování opakovacích otázek a úloh. Úkoly je možné využít jako zpětnou vazbu či slouží k procvičení si osvojených poznatků během procesu učení. Zabývali jsme se funkcemi učebnice, nicméně důležitá a

možná i důležitější je struktura učebnice. I když obsah učebnice může být brilantně napsán, nic to nebude platné, pokud učebnice nebude také dobře graficky členěna či doplněna materiály rozšiřujícího učiva snažícího se vzbudit zájem žáka o předmět. Celkové členění učebnice, její struktura, bude druhá charakteristika podle, níž budeme učebnice posuzovat. Pro odborné vysvětlení obecně přijímaného termínu použiji definici Zujeva, kterou uvedl ve své publikaci *Ako tvořit učebnice*<sup>31</sup>: „Strukturální složka je nezbytný prvek školní učebnice, který je v úzkém vzájemném vztahu s jinými složkami dané učebnice (souhrnu s nimi tvoří integrovaný systém), má přesně vymezenou formu a svoje funkce plní pomocí jen jemu vlastních prostředků.“ My se však zabýváme čistě dějepisnými učebnicemi proto nás i zajímají hlediska jejich klasifikací. Konkrétně se specifikami struktury dějepisné učebnice zabývá Julínek<sup>32</sup> a strukturu učebnice člení do několika částí:

a) prezentace učiva formou slovní a formou názorovou:

- výkladový text
- pomocné doplňkové texty
- úvod do předmětu i k jednotlivým tématům
- dokumentační materiál
- vysvětlivky
- Tabulky
- Slovníčky
- ilustrační materiály

b) Aparát řídící osvojování učiva:

- Instruktažní úvod
- Cvičení
- Úkoly a otázky
- Odkazy na jiné zdroje informací

c) Aparát orientační:

- Obsah učebnice
- Rejstříky
- Grafické členění

---

<sup>31</sup> ZUJEV, D.D.: *Ako tvořit učebnice*, Bratislava 1986, str.105.

<sup>32</sup> JULÍNEK, S. a kol.: *Základy oborové didaktiky dějepisu*, str. 132.

Takto budeme tedy posuzovat učebnice naše i ty, které se využívají při výuce ve Velké Británii. Budeme se zabývat, jak jejím obsahem. Tedy funkcí informativní, metodologickou, formativní, stimulační, plánovací. Konkrétně si budeme klást otázky: Jaká fakta obsahuje učebnice? Jsou dostatečná pro potřebnou úroveň znalostí žáků nebo učebnice neposkytuje dostatečný základ? Jsou na základní fakta žáci upozorněni nebo je mají sami hledat v textu? Jaké je hodnocení historické skutečnosti a její interpretace v učebnici? Poskytuje žákovi možnost zamyšlení nebo mu pouze konstatuje fakta? Je jazyk učebnice srozumitelný žákům? Je přiměřený jejich věku či nikoliv? Jsou zde dostatečně vysvětleny odborné výrazy, terminologie historická či cizí slova? Je text postaven, tak, aby s ním mohl žák pracovat sám nebo se bez pomoci učitele či dospělého neobejde? Nabízí učebnice práci s dokumenty, reáliemi doby? Nutí žáka, aby se zamyslel nad jednotlivými předkládanými fakty, a tím rozvíjí jeho osobnost nebo učebnice preferuje pouze výkladovou složku? Je zde dostatečné množství doplňkových materiálů vzbuzujících zájem žáka o předmět či danou historickou periodu? Má žák možnost na základě odkazů se dostat k odborné literatuře? Zabýval se autor učebnice odkazem historie do současnosti například tím, že se věnuje architektuře a konkrétním památkám, příkladům? Druhým aspektem pro posuzování bude, jak jsem již psala, struktura učebnice. Pokusím se zodpovědět na otázky: Je učebnice dostatečně a přehledně členěna? Je zde jasně zvýrazněno základní a rozšiřující učivo? Jsou zde například mapy a jiné doplňkové materiály? Má učebnice jednoduchý obsah, ve kterém se může zorientovat žák sám bez pomoci dospělého? Obsahuje učebnice opakovací otázky a úkoly umožňující zpětnou vazbu? Jsou tyto úkoly dostatečně srozumitelné, vysvětlené žákům? Poslední a neméně důležitou je otázka, zda-li může s učebnicí žák pracovat sám? Zda-li je i dostatečnou oporou pro pedagoga?

## 5) Učebnice používané v České republice

V minulých kapitolách jsme se zabývali především vzdělávacími systémy v námi zkoumaných státech a nyní se budeme zabývat konkrétně učebnicemi používanými v České republice k výuce dějepisu. Posuzovat je budeme podle výše uvedených kritérií. Ke své práci jsem si vybrala nejčastěji používané učebnice pro námi sledovou skupinu žáků ve věku 13 let, což odpovídá našim žákům v sedmých třídách. Všechny zkoumané učebnice mají nebo měli platnou doložku ministerstva školství, v době jejich posouzení. Tudíž jsou ministerstvem schválené, vhodné k výuce.

Učebnice: ODEHNAL,P.: Dějepis 7,(středověk, člověk a společnost), nakl.Prodos, Olomouc 2006, 1.vyd., ISBN 80-7230-155-1.

První kritérium porovnávání bylo, jak splňuje učebnice RVP? Tedy zahrnuje-li vše učivo, které je doporučeno probrat v daném ročníku základní školy? Musím říci, že jsem již v tuto chvíli zklamána. Pokud nahlédneme do obsahu učebnice, je nám jasné, že není dostatečně obsáhlá, aby se stala oporou při výuce. Největším nedostatkem jejího obsahu vidím v nedání dostatečného prostoru kultuře. Podle jednoho z nejdůležitějších odkazů historie, který nám může k ní přivést. Učebnice správně začíná stěhováním národů, avšak končí již Jiřím z Poděbrad a renesancí. Respektive žáci v sedmé třídě pracují se dvěma okruhy témat: Křesťanství a středověká Evropa a s okruhem Objevy a dobývání. Počátky nové doby. První okruh je v této učebnici zastoupen dostatečně. Druhý v podstatě vůbec ne. Nejsou zde dány české a světové dějiny do souvislosti. Dokonce ani nemohou, protože světové dějiny z druhého okruhu zde nejsou zastoupeny vůbec. Je to s podivem. I když přihlédneme k podtitulku učebnice – Středověk. Nerozumím, proč je v učebnici dán prostor pouze středověku? Tedy proč, pokud to má být učebnice středověkých dějin, je zde zastoupena italská renesance? To, že autor na husitství naváže Jiřím z Poděbrad je logické, ale proč se tedy pouští do dalšího nestředověkého učiva? Proč nezařadí renesanci jako předpoklad umožňující zámořské objevy? Zbavme se teď negativního postoje. Budeme-li se na učebnici dívat jako na učebnici zabývající se středověkem, můžeme ji označit za dostačující.

Dostačující pro české dějiny a jejich výklad. Zastoupení dějin evropských je zde mizivé a to je pro mne překvapivé. Zabýváme-li se obsahem, zjistíme, že učebnice dává přednost východních dějinám. Vidím, to jako její velké plus. Nebudeme-li o ní hovořit jako o učebnici hlavní, ale doplňkové. Má zde učitel možnost více se věnovat počátkům ruských dějin. Využitelné to může být tam, kde jsou ve třídě zastoupeny východoevropské menšiny. Je možnost, jak ostatní žáky seznámit s historií států, z nichž pocházejí jejich spolužáci. Co se týče funkce informativní. Jednotlivé kapitoly obsahují všechna základní historická fakta. Poněkud složitější je to s její funkcí metodologickou. Jako příklad cituji několik vět z kapitoly Křesťanská zvěst (Velká Morava): „V roce 846 vnutil Moravě východofranský král nového panovníka z rodu Mojmirovců, Rostislava. Protože byl Rostislav dosazen z říše, byl považován za knížete na ní závislého. Ve skutečnosti sice Rostislav – podle potřeby – vystupoval jako kníže říši podřízený, zároveň si však udržel svou nezávislost...Dokonce i franské prameny o Rostislavovi v určité době hovoří jako o „králi“ svébytné říše.“<sup>33</sup> Nevím, jak se v tomto textu orientujete vy. Ve mně to vzbuzuje minimálně rozpor. Jedna věta vyvrací větu nadcházející. Myslím, že podobné formulace vyvolají v hlavách třináctiletých studentů zmatek. Uvědomíme-li si, že teprve v této době začínají být schopni žáci abstraktního myšlení a to ne zcela všichni. Nepřiměřenost, komplikovanost textu je podle mne zcela zjevná. Autor si všeobecně nedokázal poradit a vypořádat se s funkcí metodologickou ani informativní. Jazyk textu není přiměřen schopnostem žáků. Není zde obsažen žádný slovník cizích slov v učebnici, proto se žák nedočká ani vysvětlení oblíbeného, často užívaného slova princip. Bohužel nelichotivě vyznívá i mé další hodnocení učebnice. Jak u žáka stimuluje autor zájem o historii? Konceptně je učebnice vystavěna, aby na začátku každé kapitoly byla vložena motivace. Zájem vzbudí například pověst o příchodu Slovanů na naše území atd. Dále se s motivací nepracuje. V textu a ani na konci učebnice není zařazen seznam doporučené literatury pro studenty. Za hrubou chybu bych si dovolila označit fakt, že autor nedodal žádný seznam literatury, ze které čerpal při tvorbě učebnice. Nenalezneme

---

<sup>33</sup> Citováno z ODEHNAL,P.: Dějepis 7,(středověk, člověk a společnost), nakl.Prodos, Olomouc 2006, 1.vyd., ISBN 80-7230-155-1, str. 23.

zde odkaz na jediného autora odborné literatury. O to více mě zaráží, že se pod učebnici jako její recenzent podepsal např. i profesor Petr Čornej.

Nyní se budu zabývat strukturou učebnice. Učivo je zde prezentováno metodou výkladového textu. Pomocné doplňkové texty v učebnici bohužel nenajdeme, proto musí učitel často sáhnout k jiným zdrojům informací. Není zde dostatečné množství nadstavbového učiva. Dokumentační a ilustrační materiál je v učebnici obsažen dostatečně, ale není jej využito. Pokud záměrem autora není stimulovat učitele k tomu, aby on sám rozhodl, jak jej využije a jak bude s materiály pracovat. Vysvětlivky ani slovníček pojmů v knize nenalezneme. Další má výtku vůči autorovi je absence instruktážního úvodu učebnice. Hned za obsahem je dán prostor první kapitole bez toho, aby někdo žákům osvětlil, jak mají s učebnicí pracovat. I když jednotlivé kapitoly mají své úvody k tématu. Vadí mi neseznámení s celkovou koncepcí učebnice. Velké hrubé chyby se v této učebnici přímo názorně kumulují. Vytýkám autoru i úplnou absenci jakékoliv zpětné vazby. Nejsou zde žádné úkoly a otázky, cvičení, odkazy na jiné zdroje informací. Učebnice není vhodná k tomu, aby s ní žák pracoval samostatně. Nejlépe bych zhodnotila grafickou podobu učebnice. Pochválila bych práci Jaroslavy Slavíkové a Michala Ruska. Oni jako grafici knihy mají na tom zřejmě největší zásluhy. Celá kniha je velice dobře členěna. Dá se v ní rychle orientovat i hledat. Obsah je řazen za začátku učebnice a je z něj zřetelné, pod které kapitoly spadají dílčí podkapitoly. Tučně jsou v textu zvýrazněny důležité informace či letopočty. K textům jsou přiloženy ilustrační materiály, přehledné kolorované mapy, fotografie dochovaných památek... Na konci kapitoly také nechybí její shrnutí.

Když budu celkově hodnotit učebnici Petra Odehnala, musím přiznat velké zklamání. Na první pohled vás zaujme velice dobře graficky zpracovaný text i kniha. Pokud nahlédneme pod povrch, začteme se do učebních textů. Naše první nadšení postupem přibývajících přečtených listů opadá. Učebnice se nemůže stát rovnocenným partnerem ani pedagogovi ani žákovi. Její hrubé nedostatky zastíní i původní autorovu snahu o vytvoření stručné, přehledné, interaktivní učebnice. Avšak tomuto plánu se autor velice vzdálil. Nejsilnější stránkou učebnice je její grafické zpracování a využití ilustračních materiálů – velice dobře zpracované mapy a vhodně vybrané ilustrační materiály. Důkazem toho je i mnou vybraná ukázka z učebnice, viz příloha č. 3 na str. 172. Nazávěr vás odkáží i k další podkapitole



zabývající se pracovními sešity. Některé nedostatky učebnice právě kompenzuje pracovní sešit vydaný k této knize.

Učebnice: MANDELOVÁ, H.; KUNSTOVÁ, E.; PAŘÍZKOVÁ, I.: Dějiny středověku a počátků novověku, Dialog, Liberec 2002, 1.vyd., ISBN 80-86218-82-1.

Když budeme porovnávat tuto druhou učebnici s RVP budeme mile překvapeni. Na rozdíl od první porovnávané učebnice, je její obsah mnohem širší. Jsou zde zastoupeny, jak světové dějiny (nejen evropské), tak je zde dán dostatečný prostor našim národním dějinám. Z větší části i splňuje požadavky na předepsané, požadované učivo RVP pro sedmou třídu – námi vymezené dva okruhy. Je zde dán prostor kultuře i s dostatečným vysvětlením, výkladem děl. Na rozdíl od první knihy nekončí již 16. stoletím, bohužel ale ani také není dotažena až do století 18. Učebnice končí třicetiletou válkou a dobou pobělohorskou. Pokud se zaměříme na její funkci informativní, neshledávám na ní nic závadného. Ale ani jejím pojetím nejsem nikterak nadšena. Mám pocit, že ve výkladovém textu je až přehršel letopočtů na můj vkus. K nahlédnutí v příloze č.4 na str. 176. Avšak aby se žáci nemuseli učit všechny, neutopili se v záplavě fakt. Tak je před tímto chrání shrnutí. V každé kapitole je totiž okénko zvýrazňující důležité letopočty, pojmy a osobnosti, které byly obsaženy v textu. Z hlediska metodologie je tato učebnice velice dobře zpracována. Na první pohled se sice nám může jevit jako chaotická. Je zde velké množství grafických prvků. Nicméně, každý prvek má své místo. Na začátku učebnice je krátké vysvětlení, jak má žák s knihou pracovat, co které grafické označení znamená atd. Poté, co si to přečtete, už není obtížné se v knize zorientovat. Každé téma má svůj úvod, seznámení s kapitolou a i jsou zde navazující otázky ke kapitolám předešlým. Je tedy velice jednoduché propojit již probrané učivo s novým. Autorky učebnice daly i dostatečný prostor pro práci s dokumenty a reáliemi. Žákovi jsou zadány texty, dokumenty soudobé, rodokmeny, mapy, se kterými má samostatně pracovat a na základě této své samostatné práce vyvozuje obecnější teorie. Je to tedy učebnice vhodná i pro studium doma, kdy žák se může učit v klidu sám. Zadané úkoly nejsou nikterak obtížné, avšak ani žáka nepodceňují. Učí jej aktivně pracovat s textem – vyhledávat v něm konkrétní informace,

zobecňovat. Kromě práce s reáliemi můžete v učebnici nalézt i mnoho jiných doplňkových materiálů. Zejména bych chtěla ocenit snahu o vylíčení tehdejšího života ve společnosti. Tyto kapitoly jsou v učebnici označeny nadpisem na návštěvě. Příklad jedné takové kapitoly si můžete prohlédnout jako přílohu č. 5 na str.178. Kapitola je věnována dvoru Karla Velikého v Cáchách. Po městě nás provázejí dvě děti, žáci mající zvědavé otázky na Einharda, mnicha žijícího v Cáchách okolo roku 800 n.l., děti se jej táží na okolní svět – jak se u nich píše a na co? Kde se učí psát? Jak vypadalo Karlovo sídlo? Jediné, co bych mohla autorkám vytknout je hodnotící hledisko u některých výpovědí. Například Einhard popisuje korunovaci Karlova s dovětkem: „Kronikáři to pak nafoukli, jak to bývá jejich zvykem. To asi ostatně znáte, ne?“<sup>34</sup> Myslím si, že hodnocení situace mohli přenechat dětem. Jazyk textu je velice vhodně zvolen a přiměřen věku žáků. Jak jsem již učebnici ohodnotila, žáci s ní mohou bez obav pracovat samostatně. Díky zařazení velkého množství úkolů, doplňujících či opakujících otázek, práce s mapami, dobovými texty je v učebnici velice dobře rozvíjena osobnost žáka, jeho logické, kritické a analytické myšlení především. Navíc vystupující děti putující proti proudu času se svými reálnými popisy doby mohou u žáků vzbudit zájem o obor. Hůře se s učebnicí bude pracovat učitelům než žákům. Učebnice je koncipována tak, že hodina je postavena na výkladu učitele. Zejména na jeho znalostech faktických poznatků. Myslím tím, že výklad je natolik stručný že jej nelze nahradit výkladem učitele. Dokonale jej však dokáže doplnit. Je to zdroj pomoci učitelů, jak hodinu oživit. Dokáže ji udělat interaktivnější a zábavnější pokud učitel umí plně rozvinout, pracovat s úkoly. Svůj výklad může oživit konkrétně prací s mapou, rodokmenem. Nebo třeba také tím, že si žáci přečtou medailonky osobnosti. Učivo je představováno chronologicky, i přesto je nevýhoda plánování hodin podle učebnice především v její nekomplexnosti. Musíte ještě počítat s tím, že na konci roku pro splnění plánu budete muset sáhnout ještě po jiné knize či učebnici. 18. století tu není věnována ani stránka.

Struktura učebnice je poměrně složitá. Je zde použita velká míra grafických prvků. Pokud se nejprve zaměřím na prezentaci učiva, setkáme se s mnoha druhy textů. Výkladový text není zde zastoupen v ideální míře. Nemůže nám nahradit výklad učitele. Má spíše funkci shrnující, zobecňující. Jsou v něm shrnuty všechny

<sup>34</sup> MANDELOVÁ, H.; KUNSTOVÁ, E.; PAŘÍZKOVÁ, I.: Dějiny středověku a počátků novověku, Dialog, Liberec 2002 Str. 34.

poznatky, se kterými žák pracoval v doplňkových textech. Nejdůležitější pojmy a letopočty jsou označeny tučně, což umožňuje snadnou orientaci v textu. Jak jsem již naznačila, učebnice obsahuje v hojné míře doplňkové texty, dokumentační materiál. Ten není jen výstelkou mezi texty, ale jsou i k němu se vztahující otázky. Učitel má možnost, jak jednoduše tyto materiály zapojit do výuky a aktivizovat tak pozornost žáků. Na rozdíl od první porovnávané knihy tato obsahuje vysvětlivky, tabulky i slovníček pojmů, časovou přímku. Vysvětlivky a slovníček pojmů je přehledně označen a cizí slova v něm vysvětlená jsou v textu označena hvězdičkou. Žák se rychle dokáže zorientovat, kde má význam slova hledat. Tabulek je využito k samostatné práci studentů, k porovnání, srovnání např. charakteristik dvou států či jejich námořnictva<sup>35</sup>. Velice pěkně je zde i užito časové osy. Nachází se v každé kapitole učebnice a jsou na ní zachycena všechna data vztahující se k dané problematice. Je na ní vyobrazen větší počet letopočtů, než žáci mají znát na to proto, že se snaží vytvořit kontext mezi jednotlivými kapitolami. Druhý účel, k němuž může sloužit, je rychlé opakování. Je vždy na ní zachycen sled událostí, tak aby z něj byla jasně pochopitelná souvislost mezi událostmi. Usnadní to velice žákovi učení dané látky. Osvojování učiva napomáhá nejen časová přímka, ale i další prvky. Na začátku každé z kapitol je úvod vysvětlující téma a jeho vztah k minulým. Především pomocí opakovacích otázek. Celá kapitola je poseta nápaditými úkoly na zpestření hodiny. Kromě opakovacích otázek, úkolů a cvičení, jsou zde i odkazy na odbornou literaturu. Pro každého koho téma osloví, je tedy velice jednoduché vyhledat si o tom více. Nejsložitější na této učebnici je orientovat se v aparátu. Obsah je sice zasazen na počátek knihy. Orientaci sice usnadňují i velice nápadité rejstříky např. Dějiny tvoří lidé a jejich činy<sup>36</sup>, kde jsou portréty všech významných osobností z probrané učebnice. Autorky uvádějí i seznam použité literatury, takže nemáme pocit, že na rozdíl od prvního autora učebnice, nejsou všeználcí. Na druhou stranu orientaci komplikuje až příliš nápadité grafické členění. Učebnice působí přeplácane. Na jedné straně je užito až sedm druhů písma. Je nutné přečíst si metodický úvod, jak pracovat s knihou jinak byste se v ní mohli snad ztratit.

---

<sup>35</sup> Porovnání námořnictva Španělska a Velké Británie naleznete v učebnici na str.148, viz příloha č.6, str.180.

<sup>36</sup> Učebnice str.174-175.

Celkově nám ale vychází tato učebnice velice dobře. Je v ní dán dostatečný prostor pro samostatnou aktivitu žáků, obsahuje i základní faktické poznatky, umožňuje interaktivní výuku, rozvíjí i myšlení žáků nejen jejich znalosti. Jediné, co jí můžeme vytknout, že není vhodná k samostudiu. Nutný je výklad daného tématu a pak pracovat s ní. Žák již má teoretický rámec a plnění úkolu je o to snadnější.

Učebnice: HRUBÁ, M.; DRŠKA, V.: Dějepis 7 (středověk a raný novověk), nakl. Scientia, Praha 2002, 1. vyd., ISBN 80-7183-271-5.

První naše kritérium porovnávání je RVP, jak naplňuje námi vymezené dva okruhy. Obsah učebnice má nedostatky v obou dvou okruzích. V prvním věnující se středověku je podstatným nedostatkem nedání prostoru kultuře. Není zde kapitola věnující se románskému umění či gotice. Toto učivo zapadá mezi ostatní látku, bez toho aby mu byl dán celkový rámec a význam. Nedostatečně mi přijde vysvětleno i stěhování národů a evropské dějiny. V druhém okruhu mi zase chybí důraz a souvislosti s evropskými dějinami, nehledě, že učebnice opět končí stoletím 17. Největším úskalím při práci s touto knihou bude, ale její nekoncepčnost. Řazení jednotlivých kapitol neodpovídá aktuálními pojetí dějin. Myslím tím, že dnes je velice kladen důraz na propojení dějin jednotlivých států a na souvislosti. To je to, co mi zde nejvíce chybí. Jednotlivé dějiny jsou zde popisovány odděleně. Uvedu to na příkladu. Při výkladu učiva o Francké říši dojdeme až k roku 800. Následuje několik kapitol o dějinách Byzantské říše až do 7. století, dále je vzdělanost ve středověku, kde se mluví o století 10. A až za těmito články se vrátíte do 5. století na našem území. Dojdete v probrané učivo až do 13. století a následující prostor je pro evropské dějiny – Francie v 5. století. Nevím, jak vy ale já mám v tom zmatek už teď. Natož třináctiletí kluci a holky, kteří o daných tématech slyší poprvé. Vytvořit propojení dějin bude pro učitele velice obtížné. Učivo není totiž zde představeno jako jedna velká nabalující se koule. Což dějepis, historie je (vše souvisí se vším). Nýbrž jako izolované dějiny jednotlivých států. Toto je způsob, který byl používán při výuce na základní škole v době mého studia.

Z hlediska funkce informativní u učebnice jsou dějepisná fakta zastoupena ve výkladu hojně, avšak není zde přeškršlet letopočtů. Jde spíše o výkladový text psaný jako příběh. Souvislý, logicky členěný, dávající smysl již při prvním čtení. Po

stránce metodologické bych vyzdvihla hlavně jazykovou úroveň textu. Vhodně vybraná slova pro cílovou skupinu žáků sedmých tříd i dostatečné vysvětlení cizích slov ve slovníčku pojmů na konci každé kapitoly. Co se knize musí vytknout je její pouze výkladová forma. Žáci nepracují s reáliemi či doplňkovými materiály (krom vyobrazení uměleckých děl). Jsou jim předkládána zhodnocená fakta autory bez možnosti vytvoření si vlastního úsudku. Z úhlu pohledu pedagoga, kterého zajímá i rozvoj osobnosti žáka, funkce formativní, nemohu být s touto knihou spokojen. Dochází zde k rozvoji práce s textem, porozumění textu, učí se pracovat s mapou. Ale oproti jiným učebnicím nerozvíjí kritické myšlení, schopnost argumentace, logického myšlení... Ani prostřednictvím této knihy nedojde ke stimulaci zájmu žáků o předmět. Jsou zde sice odkazy na literaturu a obrázky, nikoliv úkoly zapojující žáka aktivně do dějepisu. Spíše jej jen seznamuje. Plánování podle učebnice by bylo pro mne velice náročné, pokud bych totiž chtěla vyučovat v souvislostech evropských a českých dějin, neustále bych přeskakovala kapitoly. Navíc bych si sama musela vytvářet velké množství doplňkových aktivit do hodin. Nejsou zde žádné aktivizující otázky ani otázky k mapám, nadstavbovému textu (viz ukázka v příloze č. 7 na str.181). Jediné co nalezneme je na konci každého tématu časová přímka, slovníček, a vypsání základních termínů a letopočtů – opakovací oddíl. Část stránky určená k zopakování probrané látky.

Když se zaměříme na strukturu učebnice, převažuje nám zcela výkladový text. Tvoří cca 60% veškeré plochy stránky. Text je členěn do tematických odstavců s nadpisy. Uvnitř textu již další členění není. Tedy mám na mysli, že nejsou zvýrazněny základní data, jména a pojmy. Využití pomocných doplňkových textů je mizivé. Málokterá kapitola takovýto text obsahuje. Pokud ano je odlišen od okolního textu i graficky, psán menším písmem. O využití a práci s dokumenty nemůže být vůbec řeč. Jediné co je zde z ilustračních materiálů využito, jsou obrazy uměleckých děl, časová osa, slovníček pojmů a shrnutí obsahující pojmy, data a jména osob vhodných k zapamatování. Tabulky jsem nenalezla ani jednu. Z hlediska způsobu osvojení si učiva je využito opakovacích otázek na koncích kapitol a odkazů na jiné zdroje informací. V závěru tématu je sekce knihovnička, kde žáci mohou načerpat inspiraci, dozví se v jakých knihách se píše o probraném tématu. Samozřejmý je také úvod v každé kapitole. Nicméně úvod do učebnice samé chybí. Nic nám nenapoví, jak má žák s ní pracovat. Poslední, co u učebnic

porovnávám je, jak je snadné se v nich zorientovat? Učebnice je svým člením průměrná. Nechci ji označit za špatnou, ale ani ji nemohu pochválit. Nadpisy jednotlivých kapitol se mi zdají příliš nevýrazné, zapadají do textu nebo se jeví jako nadpisy podkapitol ne kapitol vlastních. V samotném textu nejsou zvýrazněny důležité pojmy, data. Není dostatečně využito přiložených map k práci, s nimi si má poradit žák sám a to i když nemají legendu. Otištěná umělecká díla často postrádají autora nebo jakýkoliv komentář (viz příloha č. 8 na str.184). Obsah knihy, který je uveřejněn na začátku musím zhodnotit jako zmatený. Po několika kapitolách se objeví barevný pruh, který je oddělí od dalších, důvod činnosti nám však zůstává skrytý. Autor určitě důvod k tomu měl. Nesdělil jej ani grafikovi knihy. Učebnice je totiž rozdělena fakticky jen na dvě části – středověk a raný novověk. Proč je vytvářen chaos barevnými pruhy? Poslední bod je rejstřík. Žádný krom seznamu použité literatury zde není.

Celkově bych učebnici ohodnotila jako průměrnou se závažnými nedostatky. Jako je například to, že nevede žáka k zájmu o předmět, nemotivuje jej a ani nerozvíjí dostatečně jeho schopnosti. I přesto ji můžu označit za učebnici vhodnou k samostudiu. V textu není jednoduché se zorientovat, ale je mu rozumět. Žák se může z učebnice učit sám. Pro učitele je její využití obtížnější. Vyžaduje to od něj vyšší koncentraci na předmět a více času na přípravu, aby vykompenzoval největší nedostatky.

Učebnice: VÁLKOVÁ, V.: Dějepis 7 (středověk a raný novověk pro základní školy), SPN, Praha 2007, 1.vyd., ISBN 978-80-7235-373-6.

Stejně jako ostatní učebnice i tuto porovnám nejdříve s RVP. Pokud nahlédneme do obsahu je nám jasné, že i tato stejně jako statní učebnice končí rokem 1648, koncem třicetileté války a jejími důsledky. Je to úzus, který nám zůstal z doby školních osnov. Nevím tedy, jak mám hodnotit, že ani jedna z učebnic nepobere plně celý druhý okruh RVP. Musím proto i této vytknout, že nedokáže obsáhnout všechno učivo v rámci námi vymezených okruhů. V čem jsou silné stránky učebnice? Především v její široké orientaci. Neobsahuje jen dějiny našeho státu a Evropy. Klade i důraz na život obyčejného člověka v tehdejší společnosti a kulturu, dědictví přetrvávající staletí. Hlavně kapitoly věnující se kultuře a umění

jsou silnou stránkou učebnice. Dává tak komplexní obraz historické skutečnosti o životě a prostředí v dané době. Dějiny českých zemí jsou vykládány až po výkladu dějin evropských států. Poněvadž na jejich vzájemné propojenosti jsou vysvětleny. České dějiny jsou vykládány v kontextu dějin světových.

Autorům se podařilo velice dobře obsáhnout všechny funkce učebnice. Je vidět didaktický záměr. Fakta jsou předávána především formou výkladu. Doplňkově fakta získávají žáci rozborem dokumentů či práci s jinými materiály. Text nezahltí studenta letopočty, což je další výhoda učebnice. Ty jsou především znázorněny na časové ose, kde jsou dány vždy do kontextu s ostatními národy či kulturami. Tím navazují na metodologickou stránku. Jazyk, kterým jsou fakta sdělována je žákům srozumitelný. Pokud je užíváno termínů bývají často vysvětleny hned v závorce za nimi, šetří to čas strávený hledáním a umožňuje to žákům se více soustředit na čtení textu. I přesto je na konci kapitol zařazen slovníček s vysvětlenými termíny. Čeho si nejvíce cením je však nedělání si nároku na 100% postihnutelnost dějin. Autorka si nedělá iluze o tom, že dokáže dané téma kapitoly zcela vyčerpat. S tímto závěrem, ale seznamuje i žáky. Ti tedy vědí, že existují i další poznatky o daném tématu a tedy i další možnosti interpretace. Krásně je to zřetelné na zpracování rodokmenu Přemyslovců<sup>37</sup>. Často se pracuje i pomocnými materiály, obrázky, mapami, dokumenty, a to pomocí úkolů k nim se vážících. Vše má své místo a využití. Samostatné vypracování úkolů rozvíjí osobnosti žáků. Tím, že vyvozují fakta z dokumentů. V učebnici se např. na str. 62 rozebírá Zlatá bula sicilská. Všude přítomná osa zase prohlubuje fakta a dává je do souvislosti s dějinami okolních států. Učebnice také efektivně pracuje s funkcí stimulační, motivuje žáky k zájmu o obor. Především ukázkami ze všedního života a života kolem nás. Průběh kolonizace dokládají typy chat a chalup, se kterými se žáci mohou setkat ještě dnes na našich vsích. Učí se tak pozorovat svět kolem sebe. Plánování hodin podle učebnice není obtížné. Jako i ostatních závisí na šikovnosti učitele. Široké spektrum nadstavbového materiálu mu dává možnost výběru. Pozor na snahu probrat vše do detailů učebnice, nemusel by se stihnout školní plán pro dané období.

Při posuzování struktury učebnice se budu nejprve zabývat prezentací učiva. Učebnice plně využívá všech možných prostředků. Nejen výkladu, ale i

---

<sup>37</sup> Viz příloha č. 9, str.185.

dokumentačních materiálů, vysvětlivky cizích pojmů, slovníčky, obrázky a jiné ilustrační metody. Velice důležité je, že učebnice má úvod do každé kapitoly i k užívání sebe samé. První její kapitola je zcela věnována k naučení se pracovat s knihou. Jsou vysvětleny grafické prvky i způsoby práce s mapou či časovou osou. Osvojování si nových poznatků je tak velice snadné. Vedle výkladového textu nalezne učitel dostatek inspirace k aktivizujícím otázkám i možným námětům na referát. Na konci kapitol jsou otázky opakovací a shrnutí. Upozorňující na důležitá fakta – letopočty i souvislosti. Nedostatečné jsou odkazy na literaturu. To je zmíněno pouze na str. 16 v učebnici a dále se tímto autorka nezabývá. Působí to nevěrohodně, poněvadž stále podněcuje žáky k vypracovávání referátu a publikace jako zdroj informací jim již nenabízí. Lepší by bylo stejně dlouhý odstavec (cca 20 knih) jako je na str. 16, věnovat každé z kapitol v učebnici. Když posoudíme grafickou stránku učebnice. Orientuje se v ní velice snadno. Využívá mnoho grafických prvků, i přesto kniha působí uceleně. Dělá to také to, že je zde užito pouze 2-3 druhů písma na jedné stránce. Oddělení textů umožňuje jejich podkreslení, zbarvené pozadí. Je zde i jasný systém psaní nadpisů kapitol i podkapitol. Spolu s dalšími prvky – shrnutí kapitoly, nadstavbový text. Vše je jasně vymezeno. Obsah učebnice je opět řazen na začátku a i v něm nebudou mít žáci problémy se zorientovat. S čím problémy nastanou a nebude to vadit žákům, ale především vám. Jsou zdroje informací a rejstříky. Dvě věci, na které autorka zapomněla. Rejstřík osobností, panovníků nebo celkovou časovou přímkou, která by shrnovala probrané učivo, budete hledat marně. Co však chybí mě, jsou zdroje informací, z kterých autorka čerpala. Nezmiňuje ani jedinou knihu. Cožpak ona je autorkou všech map i vyobrazení?

Pokud mám zhodnotit učebnici celkově. Po své obsahové stránce je na tom ze všech předešlých nejlépe. Obsahuje dostatek materiálů pro samostatnou práci žáků i může zastoupit výklad učitele. Je vhodná pro práci v hodině i si z ní mohou žáci doma dělat samostatně úkoly. Díky velké škále nadstavbových textů umožňuje snadnou práci i učitelé. Jediné v čem je kniha nedostačující, je ve stimulaci žáků o předmět. Na učitelé zůstává úloha přitáhnout děti ke knížkám a odborné literatuře, kterou si předtím musí k probíraným tématům zjistit.



Učebnice:

PICKOVÁ, D.; KUBŮ, N.: Dějiny středověku a raného novověku (I. díl Zrození středověké Evropy), nakl.Práce, Praha 1995, 1.vyd., ISBN 80-208-0334-3.

AUGUSTA, P.; HONZÁK, F.; PICKOVÁ, D.; KUBŮ, N.: Dějiny středověku a raného novověku (II.díl vrcholný a pozdní středověk), nakl.Práce, Praha 1996, 1.vyd., ISBN 80-208-0374-2.

BENEŠ, Z.; AUGUSTA, P.: Dějiny středověku a raného novověku (III.díl raný novověk), nakl.Práce, Praha 1996, 1.vyd., ISBN 80-208-0382-3.

Posledními učebnicemi, které mne zaujali je edice učebnic z nakladatelství Práce. Na vytváření této třídílné učebnice se podílelo více autorů. Je rozdělena do tří samostatných učebnic na sebe navazujících. Tím, že je učebnice rozdělena narostl i počet jejích stránek, dohromady je to 170 stran. V rámci jejího srovnání s RVP obstála učebnice velice dobře. Má velice propracovaný obsah odpovídající RVP. Spíše bychom mohli říci, že je zde až přeřšel informací. Učitel si může proto vybírat, jak dlouho se zastaví u které látky. Jako i u jiných autorů učebnice končí tématem třicetileté války. Z hlediska funkce informativní jsem již sdělila, že kniha obsahuje velice mnoho faktů a informací. Možná i k některým teamům více než je třeba. Je to, ale asi i proto, že učebnice neobsahuje nadstavbové texty (kromě popisků obrazového materiálu). Co můžeme pochválit je zpracování kapitol<sup>38</sup> o umění a kultuře. Možný vliv na to mohlo mít i povolání jedné z autorek, paní Naděždy Kubů, zaměstnané v úřadu Památkové péče. Kapitoly obsahují nejen jako ostatní jména slavných malířů a architektů, ale zabývá se i truhlářství, knižní malbou. Je dán dostatečný prostor jak našim národním dějinám, tak evropským. Žáci jsou s učivem seznamováni chronologicky. Nejprve jsou představeny hlavní události dějin evropských a ně navazují kapitoly ze stejného časového období dějin českých. Dochází tím k snadnému navazování učiva. Metodická stránka knihy je její slabinou. Popisovala jsem propracovanost řazení jednotlivých částí. Není tedy pochyb, že by tu metodický záměr nebyl. Ale i přesto má značné, podstatné nedostatky. První z nich je absence jakýchkoliv otázek či úkolů. Veškerá iniciativa je v rukách učitele. Učebnice je totiž koncipována jako výkladový text rozčleněný do kapitol. Na konci jejich je shrnutí avšak ne již opakování. Žák si tedy sám

---

<sup>38</sup> Jedna kapitola učebnice k nahlédnutí v příloze č. 10 na str. 186.

nemůže ověřit své znalosti. Jazyk použitý autory k výstavbě textu také není vždy zcela vhodně zvolen. Vyskytují se v textu často cizí slova a odborné termíny, ne vždy vysvětlené. Myslím si, že pro žáky ve věku 13 let je nesrozumitelný bez občasné spolupráce dospělého. Není tedy to učebnice vhodná k samostudiu. Na druhou stranu se podařilo zůstat nestranným autorům. Fakta jim podávána nejsou nijak hodnocena či citově zabarvena. Když budu hodnotit funkci formativní. Musím se přiznat, že zde nemám ani co hodnotit. Není zde využito všech možných prostředků k rozvoji osobnosti žáka. V podstatě rozvíjí jen schopnost porozumění a interpretaci textu. Vzbudit zájem o obor se autorům může podařit prostřednictvím častých ilustrací památek a odkazy na kulturu a literaturu (beletrii). Plánování hodin je však podle učebnice snadné. Jedna kapitola odpovídá svých rozsahem jedné vyučovací hodině.

Orientovat se ve struktuře učebnice není pro žáka ani učitele problémem. Slovní formou prezentace učiva je především a pouze výklad. Jednotlivým kapitolám chybí úvod i jiné náležitosti. Autoři vůbec nevyužívají slovníků, vysvětlivek a dokumentačních materiálů. Oproti tomu je učebnice pestře ilustrována – vyobrazení uměleckých děl, portréty osobností, ilustrace nalezených artefaktů. Její největší slabinou je neumění si poradit se způsoby osvojování učiva. Kniha neobsahuje instruktážní úvod – jak se s ní pracuje je žákovi zatajeno. Autoři před ním vlastně nic netají. Nepotřebují vysvětlovat úkoly a cvičení, když žádné neobsahují. To je hrubý nedostatek učebnice a důvod, proč bych ji nedoporučila jako vhodnou k výuce. Učitel zůstává osamocen v tom, aby aktivně zapojoval žáky do hodin. Na stránkách nenajde jediný předem vymyšlený úkol pro žáky a oni nenaleznou inspiraci k samostatné práci. Dalším nedostatkem je absence odkazu k odborné literatuře. Jen místy jsou zmíněni autoři beletrie. Orientace v knize je naprosto jednoduchá. Výkladový text je členěn do kapitol, ty pak do odstavců. Jednotlivé odstavce mají své nadpisy jasně viditelné. Nelze se splést nebo se ztratit v textu. Významné pojmy, osobnosti či letopočty jsou zvýrazněny tučně. V každé kapitole na poslední stránce vpravo nahoře je shrnutí, v rámečku. Všechny ilustrace a vyobrazení uvedená v učebnici mají svoji legendu. Žák ví, co si prohlíží a u některých činností je napsáno i proč. Velice se mi líbí zvolení jednotlivých obrázků ke kapitolám. Nejsou jen výplní stránek, ale mají své opodstatnění. Obsah učebnice je zařazen na jejím začátku. Je z něj jasně srozuměné, která stránka právě jí náleží.

Rejstřík obsahuje pouze jeden. Vyobrazení časové osy s veškerými důležitými daty vztahujícími se k probrané látce. Na ose jsou dány do kontextu dějiny českých zemí a evropských států. Slabou stránkou je také malé využívání práce s mapou. Naleznete jich v učebnici velice málo. A jsou nevyužité, neváží se k nim žádné úkoly ani cvičení.

Tuto učebnici bych osobně při výuce na základní škole nepoužívala. Její nedostatky shledávám natolik závažné, že mi přijde k tomuto účelu nevhodná. Žáci by měli mít problémy s porozumění textu. Jsem si vědoma, že krásné ilustrace by je oslovili k tomu, aby učebnici doma otevřeli znovu. Nicméně kromě toho, že se budou kochat obrázky či si číst výkladový text s ní nic jiného dělat nemohou. Musíme také přihlídnout k ekonomickému kritériu – pořízení si sady třídílné učebnice je velice finančně náročné. Lépe ji využít jako inspiraci při výuce kultury a umění či na ilustracích ukázat možný život v tehdejší společnosti.

## 6) Učebnice používané ve Velké Británii (Anglii)

COLLIER, M.; REES, R.; SHEPHARD, C.: The Making of the UK (for common entrance and key stage 3), nakl.Hodder Education, Londýn 2008, 1.vyd., ISBN 978-0-340-89983-0.

Tato učebnice je jedna z nejlepších a komplexních na trhu. Kompletních myslím, tím, že je dostupná i pro další etapy vzdělávání ve Velké Británii. Nyní mám však v ruce díl spadající do třetí etapy vzdělávání, kterou jsme si stanovili jako výchozí. Konkrétně tato publikace se věnuje Tudorovcům, Stuartovcům a restauraci dynastie. Letopočtům 1485 – 1760. Stejně jako u ostatních českých učebnic budeme se dívat na učebnici z několika úhlů. Především i zde se budu zabývat funkcí informativní, formativní, metodologickou. Z hlediska struktury učebnice to pak bude aparát orientační, osvojování učiva, prezentace učiva.

Když jsem otevřela učebnici a začela se do textu, začala jsem se zabývat informativní stránkou. Dle mého názoru je učivo jednotlivých kapitol probráno velice podrobně a důsledně. Učivo je vykládáno nejen na faktech, ale doplňováno i o historickou souvislost. Konkrétně bych jako příklad uvedla kapitolu 5.3 Did Elizabeth share power with her parliament?<sup>39</sup> Kde je používáno kromě faktů i osobní formulace, které by nemuselo dle mého názoru zaznít v učebnicích: „...was Elizabeth's favorite.“<sup>40</sup> Chápu, že účelem tohoto označení i jiných podobných v učenicí je zjednodušit a přiblížit dějepis žákům, ale nevím, kam až to může zajít? Nejsem odborník na dějiny Velké Británie, a proto nechci oponovat, že tomu tak nebylo. Ale přesto by se podle mého měl učitel vyhnout při výuce osobního hodnocení historické události, natož v učebnicích. Co bych na učebnici ocenila je především rozumný výskyt letopočtů. Stránky knihy jimi nejsou přesyceny, avšak to neznamená, že se zde nevyskytují. Jsou uvedeny tam, kde je nutné z hlediska časové orientace či při velmi důležitých událostech. V každé kapitole nalezneme časovou přímku, která žákům jasně vysvětlí, zopakuje historický slet událostí. Metodologická stránka učebnice je velice dobře zpracovaná. Žáci si mohou vyzkoušet interpretaci historických pramenů, když musejí vypracovávat úkoly např.

<sup>39</sup> COLLIER, M.; REES, R.; SHEPHARD, C.: The Making of the UK (for common entrance and key stage 3), str. 90 – 97.

<sup>40</sup> COLLIER, M.; REES, R.; SHEPHARD, C.: The Making of the UK (for common entrance and key stage 3), .

popis lidí na obraze<sup>41</sup>, zjišťují, kdo se události zúčastnil. Co bylo na jídelníčku tehdejší společnosti, se dozvídají z jiného obrazu. Nebo si mohou přečíst poslední vůli Edvarda VI.<sup>42</sup> Jazyk, kterým je učebnice napsána, je podle mého názoru přiměřený věku žáků a tím i je učební text dobře srozumitelný. Každý text má po stranách otázky, které ověřují, zda jemu žák porozuměl. Jednotlivé kapitoly mají také své shrnutí. Učebnice nejen seznamuje s historickou vědou, ale i rozvíjí u žáků logické myšlení, schopnost vytvářet si vlastní názor na téma, učí se vytvářet si objektivní úsudek. Celkově se učebnice nezaměřuje pouze na interpretaci fakt, ale snaží se žáka vtáhnout do každodenního života v minulosti. Vysvětluje jim, jak se měnil systém hodnot společnosti v čase. Učebnice obsahuje i náměty na jiné metody práce než je výklad. A to především témata k diskuzi<sup>43</sup>. Velké množství kontrolních otázek v průběhu kapitol i na jejich koncích umožňuje snadnou samostatnou práci žáků. I text je napsán srozumitelně, jak již jsem říkala, proto je kniha vyhovující i k samostatnému domácímu učení.

Velmi pestré je i grafické členění učebnice. Po stránce prezentace učiva jeho slovní i názorové formě je výkladový text velice dobře členěn do jednotlivých odstavců oddělených od sebe výraznými nadpisy. Každá kapitola má svůj úvod i závěr i velké množství doplňkových textů v červeném rámečku s označením Did you know?. Pod tímto označením se skrývají, jak abychom my označili slovníčky pojmů, i data k zapamatování. Co postrádám, jsou medailonky osobností. Tedy ony se moc nevyskytují v knize, protože jednotlivým osobnostem jsou věnovány celé odstavce. V žácích jistě bude stimulovat velký zájem o obor i velké množství ilustračních materiálů – vyobrazení dobových portrétů, obrazů, rodokmeny, mapy, tabulky... Kupodivu účelně sestaveno do zajímavých, věkem přiměřených úkolů jako vidíte v příloze.<sup>44</sup> Vše je opravdu dobře graficky zpracováno. Okamžitě je možné se ve všech materiálech orientovat. S osvojováním učiva dětem pomáhají otázky a úkoly, sledující hlavně porozumění textu, tak i tématu. Co skutečně postrádám, jsou odkazy na jinou odbornou literaturu či beletrii. Žák je odkázán pouze na učebnici. Pokud si chce své obzory rozšířit. Poslední co zmíním je aparát

---

<sup>41</sup> Viz příloha č. 11 na str. 188.

<sup>42</sup> COLLIER, M.; REES, R.; SHEPHARD, C.: The Making of the UK (for common entrance and key stage 3), str. 59.

<sup>43</sup> COLLIER, M.; REES, R.; SHEPHARD, C.: The Making of the UK (for common entrance and key stage 3), str. 141.

<sup>44</sup> Viz příloha č. 12, str.190.

orientační. Jak jsem se již zmínila, je jednoduché se v učebnici vyznat. Na začátku má obsah, na konci je rejstřík použité literatury a vyobrazení. Dále také jmenný rejstřík.

Co bych ale učebnici vytkla? Dle mého má jeden podstatný nedostatek. Chybí v ní výklad v souvislostech dějin evropských či světových. Není v ní žádná kapitola věnovaná přímo dějinám jiného státu. A tak podstata a didaktické principy, na kterých je vystavěna, jsou v pozadí za tímto vážným nedostatkem.

MCALEAVY, T.: *Medieval Britain (Conquest, power and people)*, nakl. Cambridge University Press, Cambridge 1991, 1.vyd., ISBN 0-521-40708-7.

Druhá učebnice používána ve Velké Británii, kterou budeme porovnávat je z dílny Cambridge university, autorů celé učebnicové řady. Konkrétně tato se zabývá Britskou historií ve středověku, historickými událostmi v letech 1066 – 1500. Nutné je si uvědomit, že tato kniha není určena pro celý školní rok, ale obsahuje fakta, výklad jen k této etapě. Proto knih z této řady bude žák potřebovat více během jednoho školního roku v závislosti na tempu učitele.

Z hlediska funkce informativní poskytuje žákovi informace srozumitelné, ale pouze o britských dějinách. Ano, to má být tématem učebnice. Ale souvislost jakákoliv, mi zde chybí. Žáci se podle programu učí pouze dějinám Británie a to až do 20. století, kde je dán prostor i ostatním národům. Jen v souvislosti s první, druhou světovou válkou a studenou válkou se studenti seznamují s dějinami okolních států. Dříve je to pouze v kapitole věnované francouzské revoluci. Jinak jsou dějiny okolních států zahaleny tajemnou clonou. Vyskytují se, jen pokud je to nutné – např. válka (Anglie x jiný stát). Po metodologické stránce je učebnice velice dobře zpracována. Celé téma je rozloženo do několika kapitol se samostatnými tématy – politické dějiny, hospodářské, každodenní život, kultura. Žáci si zahrají i na historiky tím, když interpretují a pracují s prameny – citáty, výroky, úryvky z dopisů...Ba většina práce je na žácích. Výkladový text je v pozadí. Autoři dali přednost různým úkolům a samostatné práci žáků před ním. Slovní zásoba je přitom přiměřená věku. Celá učebnice je napsána jako příběh, vyprávění. Tím, že žáci vypracovávají úkoly, si rozvíjejí celou svoji osobnost a navíc se stimuluje jejich zájem o obor. Pro samostatné učení je také vhodná, jelikož za každou kapitolou jsou

otázky, které se neptají jen po konkrétních letopočtech, ale sledují, zda žáci výkladu porozuměli.

Pokud nyní předeme ke struktuře učebnice. Na první dojem, hned po otevření, na nás působí učebnice přehledně. Z hlediska prezentace učiva je výkladový text jasně oddělen od historických pramenů, citátů... Kapitoly mají svůj úvod, vymezují téma a úkol dané kapitoly jako např. v kapitole šest pátrají žáci, zda-li byl král Jan dobrým či špatným králem?: „For a long time people have disagreed about King John, who ruled England in the thirteenth century. Historians used to talk about ‘Bad King John’. Was John bad King?“<sup>45</sup> Tím se stávají historiky pátrající po konkrétním poznatku, navíc na základě pramenů si vytvářejí vlastní úsudek o skutečnosti. Kromě citátů z kronik a jiných psaných pramenů jsou v učebnici vyobrazena různá jiná díla (obrazy, mapy, fotografie dochovaných památek...). Ilustrační materiál je pestrý, je jej dostatek a není jím učebnice až enormně zanesena. Podtrhuje výklad, ale žák jím není zahlcen. Co mi chybí, jsou vysvětlivky či slovníčky pojmů, medailonky významných osobností. Nenalezla jsem v učebnici ani jeden. Osvojení učiva probíhá bez problémů, žák má na konci kapitoly opakovací otázky. Bohužel zda kapitole porozumí, se dozví až na konci, v průběhu textu žádné otázky nejsou. Je otázkou, zda je to na škodu? Kapitoly jsou krátké, v rozmezí dvou až čtyř stran, nejčastěji tři. Odkazy na doporučenou literaturu vhodnou pro žáky nejsou, chybí. Bohužel se ani na konci knihy nevyskytuje seznam použité literatury. Orientace je snadná v knize. Učebnice má obsah, jmenný rejstřík. Grafické zpracování hodnotím velice dobře.

Učebnice je dobrou pomůckou pro žáky i učitele, dostatečnou oporou učitelů při plánování hodin. Jednotlivé kapitoly svoji délkou odpovídají jedné až dvěma vyučovacím hodinám. V žácích probouzí zájem o dějepis tím, že je nutí pátrat po tom, co se skutečně stalo. Co ji mohu vytknout je – nepracuje s další literaturou, neodkazuje na jiné publikace, chybí v ní souvislosti s dějinami jiných evropských států. Z hlediska didaktiky postrádám i zobrazení letopočtů na časové přímce, aby se žáci mohli lépe orientovat v čase. Jak konkrétně vypadá učebnice, její grafika, se můžete podívat v příloze č. 13 na str. 192, kde je celá kapitola 6.

---

<sup>45</sup> Učebnice MCALEAVY, T.: *Medieval Britain (Conquest, power and people)*, nakl. Cambridge University Press, Cambridge 1991, str. 21.

Tato publikace není klasickou učební, jak známe. Nutné je to si to předem uvědomit. Publikaci zde uvádím především pro její neocenitelnou úlohu – obsahuje probrané učivo. Tedy její obsah je pro celou key stage 3, avšak díky ní si vymežíme konkrétně, co se žáci učí. Jaké jsou požadavky na jejich znalosti, schopnosti a dovednosti, které si mají osvojit. Sice jsem se již zabývala tímto v jedné z minulých kapitol, ale pouze teoreticky. Nevymezili jsme si konkrétní historická témata. Dalším důvodem, proč ji zmiňuji, je způsob výuky dějepisu v Anglii. Říkám, z toho důvodu, že nejčastější způsob je využívání právě těchto publikací, shrnující poznatky za celou etapu spolu s cvičeními, kde si zopakují látku. Učitelé a žáci si pak podle osnovy v publikaci volí odbornou literaturu k daným konkrétním tématům a z ní čerpají své znalosti, které uplatňují u závěrečných zkoušek. Proto jsou všechny „revise“ publikace velice oblíbené a většina studentů je má doma. Z tohoto důvodu ji zařazuji mezi učebnice a budu ji analyzovat stejně jako předešlé tituly.

Již dříve zmíněno je nutno si uvědomit, že kniha nesupluje klasickou učebnici. Proto při práci s ní musí žáci prokázat znalost tématu. Nelze ji užít prvotně jako učebnici, ale spíše k revizi poznatků nabytých v průběhu učení. Jiný je i postup při seznamování se s poznatky. Každá kapitola má místo obsahu seznam otázek, na které by žáci měli znát odpovědi pro úspěšné zvládnutí kapitoly. Pokud však správné odpovědi neznají. Je v učebnici stručný výklad. Je vždy srozumitelný avšak někdy obtížně. Díky malému počtu stran publikace jsou výklady historických událostí opravdu stručné. Na můj vkus i poměrně zbytečně zahlceno jmény, jež si žáci stejně nezapamatují jako je to na straně 44, kde během popisu postupu rozvodů Jindřicha VIII., je v pěti řádcích použito pět jmen osob, které se toho účastnili. Ne všechna je nutné znát. Co potřebují skutečně žáci vědět je jejich postavení v procesu a funkce. Líbí se mi, že i přes shrnující funkci učebnice je v ní rozumný počet letopočtů. Při celkovém pohledu jsou fakta dětem předkládána velice jednoduše a přitom jsou jim kromě fakt vysvětleny i souvislosti. Po metodologické stránce je na konci každé kapitoly vloženo opakování. Žáci si znovu ověří, zda dosáhli požadovaných znalostí. Bohužel při svém studiu nepracují



s žádnými historickými prameny. V učebnici jsou grafy, vysvětlující vzájemné vztahy např. mezi králem a poddanými, rodokmeny, mapy, občas portréty historických osobností či jiná vyobrazení, většina z dílny autorů učebnice. Autentického materiálu je málo. Žáci užívající tuto učebnici nemají problémy s porozuměním jazyku. Je velice jednoduchý, přiměřený. Plusem je také to, že fakta jsou předkládána bez citového zabarvení či podsouvání hodnocení dané skutečnosti. Dle mého názoru je napsána lépe než jiné. Neseznamuje ale žáky s prací historika a tím je málo stimuluje k dalšímu rozvoji osobnosti i zájmu o předmět. Nejvíce propracována je kontrolní funkce učebnice. Na začátku většího celku jsou žákům zadány otázky, které mají znát a pokud ne, jejich řešení hledají ve výkladu. V průběhu jednotlivých podkapitol jsou jim opět zadávány dílčí podotázky. Na konci podkapitoly je „Progress Check“<sup>46</sup>, krátký test zkoumající zlepšení žáků, prohloubení jejich poznatků a základních souvislostí. Jeho řešení žáci naleznou na té samé straně. Kapitulu uzavírá pak velký souhrnný test. Zajímavé je, že v něm pracují žáci s interpretací historických pramenů, ukázkami z literatury... Dalšími úkoly jsou: poznat historické osobnosti, vysvětlit termíny. Úkol, který mne nejvíce zaujal je napsat krátkou charakteristiku, několik vět o zadané osobnosti, při čemž použijí mnoho ze svých znalostí nejen z probrané kapitoly, ale i se rozvíjejí mezipředmětové vztahy.

Jaká jsou specifika struktury učebnice? Základem učebnice je výkladový text, stejně jako v našich učebnicích. Nicméně je zde absence jakýchkoliv doplňkových textů., dokumentačního materiálu, vysvětlivek. Jejich výskyt je opravdu minimální. Stejně tak postrádám ilustrační materiály – portréty, vyobrazení bitev, díla umělců doby... Oproti tomu obsahuje učebnice tabulky. Úvod do kapitol je, ale velice stručný, spíše jen vymezuje téma a klade otázky. K osvojování učiva slouží úkoly a testy na začátku a konci každé kapitoly, podkapitoly. Odkazy na další odbornou literaturu k tématu tu nejsou, bohužel. Jak s knihou správně pracovat žáci naleznou hned na prvních stránkách. Orientaci usnadňuje obsah, i přehledné grafické členění. Je přiměřené a opravdu jednoduché se v knize vyznat, k tomu patří i jmenný rejstřík na konci publikace.

Pokud si dáme dohromady klady a zápory publikace. Musím říci, že je to kniha vhodná k samostudiu, přípravě na zkoušky. Ale není vhodná učebnice pro

---

<sup>46</sup> Originální název převzatý z knihy, nepřeložený.

využití ve třídě. Je v ní i málo podnětných materiálů, aby vzbudila větší, hlubší zájem u žáků. Je to škoda, protože jazyk a grafická podoba jsou velice blízké generaci, pro kterou byla vytvořena. Grafickou stránku můžete posoudit sami v příloze č. 14, kde je k nahlédnutí celá kapitola z učebnice.<sup>47</sup>

BALL, J.; WILKES, A.: *Industry, Reform and Empire (Britain 1750 – 1900)*, nakl.Folens, Londýn 2008, 2. vydání, ISBN 978-1-85008-347-7.

BALL, J.; WILKES, A.: *Renaissance, Revolution and Reformation (Britain 1485 – 1750)*, nakl.Folens, Londýn 2008, 2. vydání., ISBN 978-1-85008-345-0.

Obě dvě učebnice pocházejí ze stejné edice učebnic pro Key stage 3 od nakladatelství Folens. Která z dvou publikací lépe odpovídá našemu věkovému limitu, ve kterém žáky porovnáváme, nevím. Bohužel se to nedá zjistit, jelikož volba témat je na učitelích. Pokud se ale budu řídit podle obsahu v díle LANE, C.: *History (Revise Key stage 3)*, přikláním se k první knize obsahující dějiny Británie v letech 1750-1900. Pokud kritériem pro volbu témat učitelem v rámci key stage bude chronologická posloupnost. Nicméně budu hodnotit jejich společné znaky.

Z hlediska informativní funkce je stejně i tato velice dobře zpracována. Jazyk knihy je srozumitelný dětem. Výskyt letopočtů je přiměřený, tak aby byli schopni pochopit souvislosti mezi událostmi i jejich chronologií. Vzhledem k tomu, že již jsem v jiné učebnici viděla kapitolu o Jindřichovi VIII.<sup>48</sup> v jiné z již citovaných učebnic. Mohu zhodnotit, že je tato velice dobře a důkladně zpracována, aby žáci pochopili vnitřní motivy politiky Jindřicha VIII. Kromě toho všechna fakta a okolnosti jsou předkládána zábavnou formou. Motivují žáky k zájmu o obor. V prvé řadě tím, že se dozvídají podrobnosti z osobního života panovníka. Není to pro ně jen král, ale i člověk se svými zájmy, koníčky, tužbami. Autoři jej vykreslují jako osobnost, která měla své světlé i stinné stránky. Musím říci, že číst si o něm bylo zábavné a napínavé. Navíc si žák může udělat o králi vlastní úsudek na základě mnoha faktů, které mu autoři předkládají. Metodologie publikace je mnohem propracovanější než u ostatních. Poznáte to již na první pohled. Když se začteme do úvodu do kapitol, všimneme si krátkého exkurzu do již probraného učiva. Oživení

<sup>47</sup> Příloha č. 14 naleznete na str. 194.

<sup>48</sup> V knize BALL, J.; WILKES, A.: *Renaissance, Revolution and Reformation (Britain 1485 – 1750)*, str. 14-17.

si staré látky. Pod nadpisem kapitoly je pak část „mission objectives“ vytyčující cíle kapitoly. Žáci již tedy od začátku vědí, co se mají naučit. Co mají v textu hledat. To je dobré pro jejich motivaci. Výkladový text je doplněn ilustracemi, oživujících text. Vždy však k tématu. v podstatě ilustrace vytváří svůj vlastní paralelní výklad, který shrnuje probrané téma. Co bych dále vyzdvihla, jsou úkoly na koci kapitoly. Je to jedna z mála učebnic, která je obsahuje. Otázky a úkoly i odpovídají cílům na začátku kapitoly. Žáci si mohou snadno ověřit, zda učivu porozuměli. Navíc v úplném závěru je část „mission accomplished“ sledující pochopení souvislostí mezi událostmi. Řekla bych, že otázky by se mohli vyskytnout v národním testu pro key stage. Další předností je využívání grafického zpracování. Například důležité pojmy či termíny jsou vytištěny červeně nebo označeny výrazným vykřičníkem. Celkově mohu říci, že učebnice svým zpracováním stimuluje zájem dětí a i jim dává možnost, jak si snadno osvojit poznatky z oboru. Tím přispívá k rozvoji celé osobnosti. Konceptně bych ji hodnotila jako velice zdařenou, i když i ona má své nedostatky.

Nedostatky především z pohledu na strukturu učebnice, prezentace učiva formou slovní či názorovou. Ke slovní zásobě či písemnému stylu autorů učebnice nemám výhrady. Nedostatky shledávám v názorové formě. Absence dokumentačních materiálů a ilustračních materiálů zobrazující např. architektonické památky, úryvky z dokumentů, reprodukce uměleckých děl... To vše postrádám.

The complete book of Word history, nakl.Columbus, Ohio 2002, 2. vydání, ISBN 1-56189-089-8.

Publikace, která vyšla ve Spojených státech a slouží jako učebnice pro žáky 4 – 8 tříd. Důvody, proč se jí zabývám, jsou dva. První, že je také používána jako učebnice ve Velké Británii<sup>49</sup>, což dokládá text na jedné z prvních stran knihy. Druhým důvodem je její obsah. Zaměřená nejen na dějiny anglicky mluvících států, ale celého světa. Samozřejmě pouze ve vybrané události. Kdybychom její obsah měli přirovnat k našim učebnicím, shrnula by poznatky z dějepisu na celém druhém stupni našich základních škol. Všech učebnic od 5. do 9. třídy. Budu se tedy

---

<sup>49</sup> Převzata práva na vytištění a prodej ve Velké Británii nakladatelstvím Octopus v Londýně.

zabývat i otázkou, zda-li jsou v učebnici zmíněny dějiny zemí Koruny české či Habsburské říše.

Metodologická stránka učebnice je velice dobře zpracována. V první řadě jazykem, lehce srozumitelným mladým studentům. Navíc podává fakta a nehodnotí je. Je na studentovi, jak se svými znalostmi naloží. Publikace není zahlcena letopočty, do souvislosti s historickou dobou se žáci dostanou díky číselné ose. Provézející je na každém začátku nové kapitoly. O kontakt s historickou vědou se pokouší autor publikace pomocí vyobrazení pramenů. Zájem studentů se snaží získat i pomocí nadstavbových textů. Popisující každodenní život, učí je rozdělat oheň dřívky jako již v pravěku, nebo odkazuje na památky, které se dochovaly až do současnosti. Osobnost žáků rozvíjí především jejich vlastními novými znalostmi, vytvářejí souvislosti mezi dnešním světem a jeho kořeny v minulosti. Autor bohužel opoměl funkci kontrolní. V celé knize chybí jakékoliv kontrolní otázky, jež by zjišťovali, zda žáci text plně chápou. Neobsahuje ani žádná cvičení, v nichž by si mohli ověřit své znalosti, např. po celé prostudované kapitole. Z toho důvodu ani nebude plně motivovat žáky k zájmu o předmět. Je to škoda. Nevěnovala jsem se ještě funkci informativní. Která témata a do jaké hloubky jsou zpracována? Dotýkají se některá témata i českých dějin či dějin habsburské monarchie? Kapitoly, v nichž figurují i zmínky o habsburské monarchii, není mnoho. První je v kapitole „The Thirty Years' War“, kde je popsána pražská defenestrace z roku 1618 jako začátek občanské války v Čechách a počátek války „war of religion, which involved countries as far apart as the Netherlands, Spain, Sweden, France, and England.“<sup>50</sup> V rámci kapitoly je i dán prostor roku 1620 – bitvě na Bílé hoře. Kapitola „War and Rebelion“ se zmiňuje o Habsburcích v souvislostech s vládou Fridricha II. Velkého a nástupnictvím na španělský trůn po smrti Karla II. Na str. 196, kde se věnují Napoleonským válkám, jsem našla i bitvu u Slavkova. Nicméně není to bitva tří císařů, ale pouze „Napoleon's army wins at Ulm and Austerlitz.“<sup>51</sup> A bitva byla vedena mezi Napoleonem a „against the Russians“<sup>52</sup>. Rakousko vystupuje v koalici proti Francii až v bitvě u Waterloo. V kapitole „Conflict in Europe“ je popsán vznik samostatným moderních států – Itálie, Německa. V této souvislosti je zmíněno také Rakousko. Důležitá událost, která vstoupila do

<sup>50</sup> Citováno z The complete book of Word history, nakl.Columbus, str.168.

<sup>51</sup> Citováno z The complete book of Word history, nakl.Columbus, str.196.

<sup>52</sup> Citováno z The complete book of Word history, nakl.Columbus, str.197.

světových dějin, je sarajevský atentát začínající první světovou válku. Jelikož je Rakousko-Uhersko jednou z hlavních aktérů války, odpovídá tomu i prostor v učebnici. I v následujících kapitolách souvisejících s 1. světovou válkou je dán prostor Rakousku. Zajímavé je, že jako výsledek války není uveden vznik samostatného Československa, ani jeho odbojové snahy za války. Smutné je, že po pádu monarchie se už učebnice nezmiňuje o Československu. A to především v kapitolách o druhé světové válce, kde zcela je opomenuta okupace Československa a vyhlášení protektorátu. Druhá světová válka už je zcela sledována optikou autorů USA. Přednost je dána bitvám, kterých se zúčastnilo americké vojsko... Československo je zmíněno jen ve dvou kapitolách – „Global Politics“<sup>53</sup> a „Communism Collapses“<sup>54</sup>. V první v souvislosti s nástupem komunismu k moci v roce 1948 a v souvislosti s rokem 1989, kdy komunismus padl. To jsou poznatky z našich dějin, které obsahuje tato učebnice. Všechny jsou velice stručné, pouze informativní. Do hloubky se věnuje našim dějinám více jen kapitola o třicetileté válce.

Prezentace učiva je silnou stránkou učebnice. Kapitola začíná vždy krátkým úvodem, odkazujícím k předešlému tématu, vytváří souvislost se starší probranou látkou. Následuje výkladový text, rozložený do krátkých odstavců, graficky oddělených od sebe. Celá kapitola je okořeněna doplňkovými texty a ilustračními materiály (mapy, časová přímka, fotografie zachovalých památek...). S čím souvisí i její grafické zpracování. Druhá silná stránka publikace. Design knihy sami můžete posoudit v příloze<sup>55</sup>, kde je celá jedna kapitola učebnice. Orientace je velice jednoduchá. Přehledné číslování stran, obsah na začátku knihy, velké tučné nadpisy oddělující kapitoly a podkapitoly tomu velice přispívají. Stejně jako barvy vybrané na pozadí stránek spolu s ilustracemi působí malebně. Slabou stránkou je naopak osvojování si učiva. Nejsou zde skoro žádné prostředky, které by to žákům usnadnily. Jediné, co kniha obsahuje je instruktážní úvod, jak má s učebnicí pracovat. Jak jsem již psala – cvičení, úkoly, otázky či jiné odkazy na doporučenou literaturu úplně chybí.

---

<sup>53</sup> Učebnice The complete book of Word history, nakl.Columbus, str. 246-247.

<sup>54</sup> Učebnice The complete book of Word history, nakl.Columbus, str. 262-263.

<sup>55</sup> Příloha č. 15 str. 200.

Nyní jsem prolistovala všechny mě dostupné učebnice, které se používají k výuce ve Velké Británii, Anglii. Co jsem z nich vyvodila? Především velkým nedostatkem učebnice je jejich nekomplexnost a izolovanost. Velká Británie není od ostatní Evropy oddělena jen kanálem La Manche, ale i způsobem výkladu evropských dějin. Soustředí se pouze na svoje dějiny a jejich výklad. Nedělám si iluze, že by měli dát více prostoru dějinám českým. Ale pravdou zůstává nezáměr autorů učebnic o souvislosti s dějinami okolních států a Evropy. Žáci se z bubliny izolovanosti dějin jejich státu probudí až při setkání s první a druhou světovou válkou. Druhý velký nedostatkem anglických učebnic je malá orientace na odbornou literaturu. Chybí zde často odkazy na možnosti dalšího studia tématu např. doporučením jiných publikací zabývajících se tématem.

Oproti našim učebnicím mají náskok v grafickém provedení učebnic. Jejich ztvárnění bývá bližší skupině, pro kterou je určena. Otázkou je, zda to je jejich původem nebo pouze vyšší finančních prostředků na výtisk učebnice? Osobně se přikláním k druhému vysvětlení. Celkově se z hlediska didaktiky od sebe učebnice moc neodlišují. Naše i anglické jsou velice dobře koncepčně promyšlené. Zabývají se způsoby osvojení si učiva, přiměřenost jazyka slovní zásobě žáků, snaží se stimulovat zájem o obor. Z hlediska jejich obsahu je největším rozdílem, že naše učebnice dávají prostor i dějinám ostatních okolních států a staví je do souvislosti s dějinami evropskými.

## 7) Obecná odborná literatura ve Velké Británii

V této kapitole nahlédnu do knih z oboru historie – monografií i všeobecných encyklopedických publikací a budu se zabývat několika otázkami. Kritéria pro výběr publikací není mnoho. Vybírala jsem knihy od anglicky píšících autorů, ale hlavně od autorů působících na britských vysokých školách. A dávala jsem přednost známým jménům historiků jako je Jeremy Blacks... I přes tyto kritéria je knih dostupných velice mnoho. Proto jsem si výběr zúžila za pomoci dalšího kritéria. Tím je nakladatelství. Dala jsem přednost osvědčeným nakladatelstvím zabývajících se tiskem odborné literatury jako je: Oxford (University press), Longman, Cambridge (university press), Penguin books...

Otázky, které si budu klást: Je-li v knize dán prostor pro dějiny Habsburské monarchie? Pokud ano, o které její etapě je? Které události uvádí? Které osobnosti? Jaký je celkový přístup k výkladu dějin monarchie? Z kterého úhlu se dívá autor na její dějiny nebo jednotlivé téma? Je v knize zmíněna i historie českých zemí? Ano, které události a jak je autor hodnotí?

Cílem této kapitoly je utvořit si náhled na chápání dějin středoevropského prostoru, konkrétně Habsburské monarchie, očima historiků jiného státu. Uvědomit si, které události jsou pro ně důležité a které nikoli a jak zásadně se liší jejich pohled na základní fakta. Pokud se bude lišit.

STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, London 2002, 1.vyd., ISBN 1-84000-559-9.

Encyklopedie vydaná Mitchellem Beazleym obsahuje dějiny evropy od jejího počátku, antiky až do konce 20. století. Její velký obsah by nás mohl zmílit v její kvalitě. Většina encyklopedií dává přednost zjednodušení a návaznosti před věnováním se problémům do větší hloubky. Zde tomu ale není.

První zmínka o českých zemí je až na straně 209 v souvislosti s bitvou u Moháče, kde padl Ludvík Jagelonský „This fateful day, the young King of Hungary, Louis Jagiello, led his army againts the Ottoman host. By nighthfall, the Hungarian army was shattered:the king and the cream of his nobility lay dead on the field. With the deathof Luis, the Jagiello dynasty was extinguished, and a

dangerous power vacuum opened up in one of Europe's most critical regions."<sup>56</sup> Dále se věnuje nástupu Habsburků na trůn a v této souvislosti neopomene zmínit konflikt mezi Ferdinandem Habsburským a Janem Zázpolským „...the Hungarian throne – but a portion of the Hungarian nobility preferred the local magnate John Zápolya, and damaging civil war threatened to undermine the necessary defensive conflict against the Ottomans."<sup>57</sup> Na rok 1526 je nazíráno jako na dobu vzniku nové monarchie, která stabilizovala dění v oblasti. Zajímavé je, že na rozdíl od naší terminologie je od začátku monarchie nazývána „...was born the Austro-Hungarian Empire...“<sup>58</sup> České země jsou vnímány pouze jako souvislost, součást říše. Nikoli jako její samostatný subjekt s vlastními dějinami.

V rámci zájmu o dějiny Habsburské říše je věnována pozornost i Třicetileté válce, která začíná u nás defenestrací. A jak se defenestrace odehrála a co zamená najdeme i v publikaci: „Representatives of the Protestants met two of the regents – Slavata and Martinitz – at the Hradschin castle, but the meeting ended in deadlock. The nobles flung the regents with their secretary from a Windows. Although none of the victims was hurt, this was a clear symbol of rebellion, for it was by such a defenestration that the Hussite risings began in 1419.“<sup>59</sup> Ocenění i souvislost této defenestrace s první, husitskou. Je opravdu potěšující, že autor zná obě události. Důsledek vyvozený z bitvy na Bílé hoře, která zde není kupodivu uvedena, je správný. Jak víme, vedla ke zvrácení poměrů u nás. A nastala rekatolizace: „In Bohemia, the triumphant Ferdinand set about eliminating Protestantism and transferring land from Protestant to Catholic owners. In 1627 he declared the crown, hitherto elective, a hereditary possession of the Habsburgs.“<sup>60</sup> Během války vystupujeme jen jako místo podpisu míru – 1635.

Ve válce o dědictví španělské monarchie bojuje proti Francii, protože: „...Leopold I, who wanted Spain for his son Charles.“<sup>61</sup> Vše končí Utrechtským mírem. Autor sleduje i situaci v Uhrách, kde se proti Turkům postavil Jiří Rákoczy. „The Turks invaded Transylvania and defeated and killed Rákoczy in 1660.“<sup>62</sup> Následují války s Turky, obléhání Vídně. Končí Karlovickým mírem 1699, kdy:

---

<sup>56</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 209.

<sup>57</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 209.

<sup>58</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 209.

<sup>59</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 243.

<sup>60</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 242.

<sup>61</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 251.

<sup>62</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 255.



„Most of Hungary and Transylvania was ceded to Leopold, and Dalmatia to Venice.“<sup>63</sup> S dobou je i spojena osobnost Evžena Savojského, kterému je věnován medailonek, ve kterém je vyzdvižena jeho pozice: „Prince Eugene of Savoy (1663 – 1736) was one of the foremost generals of Europe and a key figure in maintaining the House of Austria as a major power.“<sup>64</sup>

Pragmatická sankce sepsaná Karlem VI., „This decreed that the lands belonging to the Austrian Empire should be indivisible, and, in the case of no male heirs, the Habsburg lands should devolve upon Charles’s daughters, the eldest of whom was Maria Theresa.“<sup>65</sup> Stejně hovoří autor, že po smrti Karla VI. Došlo ke Slezským válkám. „Maria Theresa was confirmed on the throne of Austria, but the loss of Silesia to Prussia was ratified. Maria Theresa ruled the Habsburg land for the next 40 years with an eye to consolidation and prudent reform.“<sup>66</sup> Po její smrti nastoupil na trůn Josef II., který: „He sought to reform almost every aspect of society, and 6206 reforming edicts were published in nine years. The Church was brought under state control and religion toleration was introduced, including the removal of most of the disabilities on the Jewish community.“<sup>67</sup> Rušný revoluční rok 1848, byl u nás především projevem, touhou po odstoupení kancléře Metternicha: „Uprisings occurred in Prague and Vienna, forcing Metternich’s resignation and the granting of a constitution.“<sup>68</sup>

Dalším tématem je Prusko-Rakouská válka. Válka byla vyvolaná Bismarkem: „Bismark had succeeded in isolating Austria and, in 1866, challenged Austria, risking war.“<sup>69</sup> Zajímavý je postřeh, že „The Austrians needed eight weeks to mobilize, whereas Prussia, because of its far superior railways, needed only three. It was crucial, then, that Austria move first.“<sup>70</sup> Přiznám se, že tento úhel pohledu by mne nepadl. Výsledkem války bylo vyčlenění Rakouska z dění uvnitř budoucího Německa.

Samotná jedna kapitola je přímo věnována, nazvána The Habsburg Empire. „... in the Habsburg Empire there was no single dominating nationality. Germans,

---

<sup>63</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 255.

<sup>64</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 257.

<sup>65</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 257.

<sup>66</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 257.

<sup>67</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 270.

<sup>68</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 303.

<sup>69</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 326.

<sup>70</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 327.

Magyars, Poles, Czechs, Italians, Ruthenes, Slovenes, Slovaks, Romanians, Croats, and Jews all lived under the rule of the Habsburgs dynasty.<sup>71</sup> Právě to byl důvod stejně jako další: „Divided by language, geography, tradition, culture, prosperity, educational standards, religion, power, and many other factors, the people of the Habsburgs lands were growing increasingly difficult to govern.“<sup>72</sup> Neutralita Rakouska během krymské války byla v přímém působení Slovanského hnutí. Následný vývoj je o vzniku samostatných států – Německa a Itálie, v souvislosti s monarchií jde o podepsání tzv. Augsgleich, vznik Rakouska – Uherska. „The Augsleicht was effectively an Austro-Hungarian alliance against the Slavs.“<sup>73</sup> Nemyslím si, že účelem Rakousko-Uherského vyrovnání by bylo přímo omezení vlivu Slovanského hnutí. Uvědomuje si, ale správně, že nejpočetnější menšinou uvnitř monarchie byli Češi. Politická situace pomalu vedla k první světové válce: „Austro-Russian rivalry in the Balkans combined with rash German diplomacy fanned the flames of mutual hostility.“<sup>74</sup> A jaký byl charakter říše na počátku 20. století krátce před první světovou válkou? „In much of Eastern Europe, liberal principles were barely acknowledged. The Austro-Hungarian Empire, although it had some of the elements of constitutionalism, was an autocratic state held together by its monarchy and the interdependence of the two dominant races, the Germans and the Magyars.“<sup>75</sup> Z kulturního života u nás do publikace pronikl Leoš Janáček a Bedřich Smetana: „The Czech composers Bedrich Smetana and Leos Janáček displayed a love of folk idioms as a means of expressing Czech heroism and culture.“<sup>76</sup> Z malířů Alfons Mucha.

„Austria-Hungary’s declaration of war on Serbia, which it blamed for the terrorist outrage on 28 July, sparked off a chain reaction as the powers came to aid of their respective alliance partners and declared war in order to sanction the swift implementation of their war plans.“<sup>77</sup> V rámci východní fronty se věnuje pozornost i rakouské armádě: „The Austro-Hungarian army was organized along the same lines as Germany’s, but was not as strong. Its efficiency was impaired by a language

---

<sup>71</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 349.

<sup>72</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 349.

<sup>73</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 350.

<sup>74</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 362.

<sup>75</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 374.

<sup>76</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 379.

<sup>77</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 389.

barrier.“<sup>78</sup> O několik stránek později se hovoří o Československu: „Czechoslovakia was carved out of the Austria-Hungarian Empire and contained its industrial heartland of Bohemia.“<sup>79</sup> uvědomuje si autor i složitost politické situace po nastavení Versaillského systému: „The presence of Germans, Russians, and Magyars meant that territorial revision at Polish and Czech expense was a constant threat.“<sup>80</sup> Naši ekonomickou vyspělost dokládá: „With the exception of Czechoslovakia, the new states were economically dependent on agriculture.“<sup>81</sup> Nástup Hitlera a Anslus Rakouska, není to, čím by uspokojil své potřeby a touhy po rozšíření. „An invasion of Czechoslovakia would almost inevitably have forced France into a declaration of war with Germany, possibly precipitating an all-out conflict.“<sup>82</sup> Ale jak to dopadlo víme, Mnichovskou dohodou. „In September 1938, Chamberlain flew to meet Hitler personally to propose a conference to decide the Czech issue. On 29 September, Hitler, Mussolini, Chamberlain, and Daladier, the French prime minister, met in Munich and agreed that the Sudetenland area of Czechoslovakia should be ceded to Germany.“<sup>83</sup> A tak došlo k okupaci Československa. „Yet this was to be a different war from the invasions of Czechoslovakia and Poland: the Slavs were to be regarded by the invading soldiers as inferior and exterminated to allow colonization by Germany in the vacated space.“<sup>84</sup> Za plus této publikace považuji i existenci samostatné kapitoly věnující se holocaustu. Fotografie na straně 437 jasně ukazuje hrůznost holocaustu. Je na ní zachycena hromada zbylých bot po lidech končících v plynových komorách.

Na stránkách věnujících se druhé světové válce není dán prostor pro české dějiny. Česi vystupují až po druhé světové válce v souvislosti s přijetím či nepřijetím Marshalova plánu. „The Czechoslovak were technically free to make a decision, but were intent on keeping good relations with USSR and so went to Moscow for consultations. There, after threats that the Czechoslovak-Soviet friendship treaty would be torn up if they took part, they complied with orders to reject the Plan, Czechoslovak foreign ministr Jan Masaryk remarked later: „I have gone to Moscow as the foreign minister of a sovereign country, but returned as the

---

<sup>78</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 392.

<sup>79</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 406.

<sup>80</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 406.

<sup>81</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 406.

<sup>82</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 425.

<sup>83</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 425.

<sup>84</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 434.

lackey of the Soviet government.“<sup>85</sup> Československo je dáno za příklad vlivu SSSR v satelitních státech a vítězství komunistických stran po válce. Popisuje se dění kolem února 1948, kdy „This caused non-socialist ministers to resign in protest from the National Front government in February 1948.“<sup>86</sup> Jak víme, došlo pak k organizované generální stávce. „The communist prime minister, Klement Gottwald, then accepted a new, left-wing government, dominated by the Communist Party. Czechoslovakia had fallen to communism in a bloodless coup.“<sup>87</sup> Zajímavý je výrok, že: „Czechoslovakia had never been part of the Soviet sphere of influence vaguely promised at the end of the war.“<sup>88</sup> Přece bylo jasně dohodnuto na rozdělení sfér vlivu na Jaltské konferenci. Takže naznačovat, že jsme měli na výběr je sporné. V dalších letech se zabývá situací na východě málo. Z disidentů je známo jméno Václava Havla.<sup>89</sup> Pražskému jaru je věnována samostatná kapitola. „In Czechoslovakia, a service economic crisis brought home the need for reform.“<sup>90</sup> Hlavní postavou Pražského jara je Alexandr Dubček: „Dubcek wanted to give other parties influence and to restrict the role of party bureaucracy in the economy.“<sup>91</sup> I když je věnován dostatek prostoru, autor nejde do hloubky, takže se přeskočí celý děj jara a zastaví se až u okupace vojsky Varšavské smlouvy. Jako kritika komunistického režimu je chápána Charta 77 v čele s Václavem Havlem. A už se přesuneme na přelom 80. a 90. let. Kdy se uvádí, charakterizuje správně revoluce za sametovou: „In contrast to the non-violent „Velvet Revolution“ in Czechoslovakia, blood was spilled in Romania.“<sup>92</sup>

Vícero informací bohužel z našich dějin neobsahuje publikace. Končí sice až rokem 2001, ale u nás pádem komunismu a zvolením Václava Havla prezidentem.

Kniha je celá velice hezky graficky zpracována. Jednotlivé velké kapitoly jsou uvozeny časovou přímkou, která nám předem zasadí jednotlivé události do vzájemné souvislosti. Kapitoly mají i jednostránkový úvod vysvětlující základní problémy dané doby. Je zde i uveden dostatek doplňkových materiálů – medailonky a mapy. Co mi však chybí je hlubší zájem o téma. V podstatě se zde

---

<sup>85</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 451.

<sup>86</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 452.

<sup>87</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 452.

<sup>88</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 453.

<sup>89</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, uveden na str. 458.

<sup>90</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 460.

<sup>91</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 461.

<sup>92</sup> STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, str. 465.

konstatuje, co se stalo a většinou ani ne moc do hloubky. Takže rok 1848 u nás je ve jménu odstoupení Metternicha a dovolávání se ústavy, jak to ale dopadlo, již neuvádí. Stejně jako autoři píší, že třicetiletá válka začala u nás, ale o bitvě na Bílé hoře ani čárka. Tak podobné takové nedostatky jsou to, co mi nejvíce vadí na publikaci, kterou bych doporučila pouze jako úvodní, či k prostudování obrázků a ne jako odbornou, či zdroj k vypracování nějaké práce, třeba i na úrovni střední školy.

MUNCK, T.: Evropa XVII. století (edice dějiny Evropy), nakl. Vyšehrad, Praha 2002, 1. vyd. (z anglického originálu od Macmillan press, 1990), ISBN 80-7021-508-9.

Jméno tohoto autora nezní nám moc přesvědčivě anglicky. Nicméně Thomas Munck je profesor university v Glasgow, kde vyučuje moderní dějiny Evropy. Konkrétně období francouzské revoluce, osvícenství a jiné kurzy vstahující se k období 1550-1800. Momentálně pracuje na studii politických vztahů mezi Dánskem a Švédskem v letech 1740-1799. Je autorem celé řady knih. Mezi nejznámější patří: *Seventeenth-century Europe: State, Conflict and the Social Order in Europe 1598-1700* (London, 1990); *The Danish reformers', in Enlightened absolutism: reform and reformers in later 18th-century Europe*, ed. H.M. Scott (London, 1990), 245-63; *The Enlightenment: a comparative social history 1721-1794* (Arnold, London, 2000).

Publikace, kterou jsem si vybrala se zabývá pouze dějinami 18. století. Ovšem setkáme se zde s pro mne novým přístupem: „...knihu jsem psal s vědomím, že Britské ostrovy jsou součástí Evropy.“<sup>93</sup> Kniha je rozdělena do dvou hlavních částí – první se zabývá nejdůležitějšími politickými dějinami, druhá popisuje život v tehdejší společnosti. Dále autor si jako cíl své práce dal „...důraz na střední, severní a východní Evropu...“<sup>94</sup>. Kniha končí v posledních letech 18. století. s tím, že Munck se přiklání k názoru, že „přirozený závěr epochy leží v poslední čtvrtině 17. století.“<sup>95</sup>. Velkým přínosem je i propojení kultury s dějinami. Věnována je kapitola, jak kultuře vysoké, tak i lidové. Jejíž vyvrcholení je teze o vztahu mezi

---

<sup>93</sup> Munck, T.: Evropa XVII. století (edice dějiny Evropy), str. 25.

<sup>94</sup> Munck, T.: Evropa XVII. století (edice dějiny Evropy), str. 26.

<sup>95</sup> Munck, T.: Evropa XVII. století (edice dějiny Evropy), str. 27.

nimi: „...mezi kulturou lidovou a tzv. vysokou...známky rozchodu mezi těmito dvěma kulturami jsou plně viditelné teprve koncem tohoto období.“<sup>96</sup> Velmi dobrou didaktickou pomůckou pro studenta dějin je časová osa vložená na začátku knihy. Sleduje chronologii událostí v letech 1598 – 1700 ve třech oblastech Evropy (západ, střední a severní Evropy a východ). Jednoduše si tak vytvoříte souvislosti mezi událostmi<sup>97</sup>.

První kapitola se věnuje třicetileté válce ve střední Evropě. Pod tímto zorným úhlem je nahlíženo i na České země. Především jako zemi, kde zde započala třicetiletá válka. Z tohoto důvodu se nejprve věnuje vládě Rudolfa II. „nebyl v náboženských otázkách, tak rozpolcený jako jeho otec Maxmilián II.“<sup>98</sup>. Z doby Rudolfovy vlády je připisována i důležitá úloha při vydání majestátu v roce 1609, který českým stavům zaručoval náboženskou svobodu pod katolickým králem. „V prvních letech sedmnáctého století byla už většina říšské správy politicko-náboženskou konfrontací v podstatě paralyzována.“<sup>99</sup> „...Protože se zavedlo hlasování podle náboženských bloků, kde corpus catholicorum a corpus evangelicorum stála proti sobě.“<sup>100</sup>

Samostatná kapitola je věnována Českým zemím a Rýnu (1617-1628). Na politiku v rámci zemí habsburské monarchie je nazíráno realisticky. Zníměn je zde i Zdeněk z Lobkovic „... byla většina české šlechty stále s Habsburky svázána poutem věrnosti nebo, jako v případě Zdenka z Lobkovic, osobními zájmy.“<sup>101</sup> Dále se sledují kroky vedoucí k druhé pražské defenestraci: „Záměr Habsburků zničit v Čechách náboženský kompromis z roku 1609 byl tou dobou už jasný: cenzura, zavírání protestantských kostelů a jiné formy diskriminace nakonec přinesly odpověď opozice v podobě svolání sněmu protestantů do Prahy v roce 1618, jak to umožňoval Rudolfův majestát. Když císař zamítl jejich petici a když se ukazovaly další známky nerespektování práv zaručených v roce 1609, sněm vyslal delegaci do sídla místodržícího na Pražský hrad. .... Byli oba místodržící, Martinic a Slavata i s protestujícím písařem obřadně vyhozeni z vysokého okna.“<sup>102</sup> Následně byla: „...založena konfederace zemí Koruny české (včetně Moravy, Slezska a obou

<sup>96</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy),str.27.

<sup>97</sup> Část osy je k nahlédnutí v příloze č.16 na str. 202.

<sup>98</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.35.

<sup>99</sup> Munck, T. : Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.36.

<sup>100</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.37.

<sup>101</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.39.

<sup>102</sup> Munck, T. : Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.39.

Lužic) a protestantům i katolíkům se zaručila svoboda vyznání (jezuité však byli zakázáni)...Když císař Matyáš v březnu 1619 zemřel, sesadil generální sněm stavů zemí Koruny české formálně Ferdinanda...Místo něj si za krále zvolili kalvínského falckého kurfiřta Fridricha V. To byla osudová chyba: Fridricha s Čechami nic nespojovalo, v zahraničí ho neuznávali a navíc byl ovládnut ctižádostivým a bojechtivým knížetem Kristiánem z Anhaltu...<sup>103</sup> „Roztříštěnost říšských protestantů mezi kalvíny a luterány, pasivita Unie (a po úvodní porážce i Mansfeldova), chaos mezi opozičními skupinami v habsburských zemích a politická krátkozrakost samotného Fridricha (a v jistém smyslu také jeho švagra Jakuba VI./I., krále skotského a anglického), to všechno přispělo k rozpadu českého povstání. Bitva na Bílé hoře v listopadu 1620 a útěk „zimního krále“ fakticky ukončily válku a vydláždily cestu ráznému nastolení habsburské vlády.“<sup>104</sup> „Avšak způsob, jakým Habsburkové využili této příležitosti k zavedení absolutismu v zemích Koruny české, je mezi historiky dodnes předmětem diskuzí. Podnětem španělskou stranou a mnoha duchovními u dvora, schválil Ferdinand ustanovení komise, které měly zabavovat majetek osob spjatých s povstáním a majetek rostoucího počtu uprchlíků, kteří odcházeli do sousedních protestantských zemí, jako bylo Sasko nebo Slezsko. 21. června 1621 se konala poprava 27 šlechtických vůdců povstání, a přesto, že byla v lednu 1632 vyhlášena všeobecná amnestie, místodržící Lichnštejn uvaloval dál sankce...Za rok a půl se kolem 680 šlechtických rodů v Čechách a 250 na Moravě,... stalo obětí konfiskací...“<sup>105</sup> Jako osoby ze situace nejvíce profitující označuje vznik nové šlechty, aneb rychlé nabytí majetku některých rodů a třeba i Albrechta z Valdštejna: „Dalším zbohatlíkem byl nenasytý Albrecht z Valdštejna (Wallenstein), rodilý český feudál, který přeběhl na stranu Habsburků a tou dobou už hrál ve službách Ferdinanda II. významnou roli jako vojevůdce a vojenský dodavatel: získal pozemky o hodnotě 1,9 miliónu zlatých.“<sup>106</sup> Situaci v této době hodnotí v Čechách jako neudržitelnou, uvádí, že vedla k dalším neúspěšným povstáním a vyvrcholení považuje vydání obnoveného zřízení zemského 1627 pro Čechy a 1628 pro Moravu: „Tento ústavní dokument také učinil českou korunu dědičnou v habsburském rodě a práva stavů oklestil

<sup>103</sup> Munck, T.: Evropa XVII. století (edice dějiny Evropy), str. 39.

<sup>104</sup> Munck, T.: Evropa XVII. století (edice dějiny Evropy), str. 40.

<sup>105</sup> Munck, T.: Evropa XVII. století (edice dějiny Evropy), str. 40.

<sup>106</sup> Munck, T.: Evropa XVII. století (edice dějiny Evropy), str. 40-41.

natolik, že tím byla vlastně nastoupena cesta k absolutismu (pokud tím nevytlást nastolen rovnou).<sup>107</sup> Podobný postup – rekatolizaci uvádí i v jiných zemích pod vládou Habsburků. Například mírnější postup rekatolizace ve Slezsku vysvětluje, že si nechtěl: „... císař zneprátelel kurfiřta Jana Jiřího.“<sup>108</sup> Pro země Rakouské uvádí příkladu, kdy Ferdinand „...1627 nechal vyhnat všechny protestantské kazatele a učitele i z dolních Rakous.“<sup>109</sup> Autor také hovoří o hospodářských zmatcích, které zavládly Evropu rozvrácenou válkami. Jako největší podvod označuje vydávání dlouhé mince konsorciem okolo Albrechta z Valdštejna: „Avšak ti, co se dostali k moci v Čechách, využili situace s neuvěřitelným cynismem: nejrozsáhlejší podvod byl spáchán v letech 1621-1623, kdy mincovní konsorcium v čele s Lichněstějnem, Valdštejnem, jeho kalvínským bankéřem de Wittem z Antverp a židovským obchodníkem Bassevim zneužilo hospodářského chaosu po bitvě na Bílé hoře k vlastnímu obohacení a přivedilo tak v roce 1623 státní bankrot.“<sup>110</sup>

Valdštejn pro autora jistě zajímavou postavou, protože mu věnoval i několik málo vět na stranách dalších - vylíčil jak vrchol jeho slávy, tak i jeho dvojí odvolání z funkce a tichý souhlas Vídně k jeho vraždě v Chebu 1634. A zajímavé hodnocení jeho přístupu k zemi již obývalo jeho vojsko. Velice kladně je hodnocen: „... Valdštejn si dával pozor, aby území, na kterém jeho armáda tábořila, úplně nezpustošil...“<sup>111</sup> Důležitá je ale zmínka o události v roce 1629. Kdy císař vyhlásil svůj restituční edikt, tak: „Edikt vyhlásil restituci veškeré sekularizované církevní půdy, kterou katolická církev ztratila od roku 1552, a uvedl v platnost církevní rezervaci z roku 1555, aniž by uznal nějaké kalvínské nároky a bez jakýchkoliv ústupků pro nábožensky smíšená města.“<sup>112</sup> Tím ohrozil výsledky samotné reformace. Byl to signál, který čekal na odpověď. Poznámka o ničivém pobytu švédských vojsk u nás: „...Čechy utrpěly druhou vlnu konfiskací a represálií...“<sup>113</sup> V květnu 1634 je zaznamenán v Praze jako dějiště uzavření pražského míru mezi Janem Jiřím a císařem Ferdinandem. Zajímavá je postřeh autora k ukončení válečných bojů ze strany císaře: „... Ferdinanda neopustil jeho křížácký zápal, dokud ho císařovnin zpovědník, kapucín Quiroga ...opakovaně neujistil spolu

<sup>107</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.41.

<sup>108</sup> Munck, T. : Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.41.

<sup>109</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.41.

<sup>110</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.42.

<sup>111</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.57.

<sup>112</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.45.

<sup>113</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.50.



s kolegiem teologů, že tím neohrozí svoje spasení.“<sup>114</sup> Reakce Francie a Švédska na možný mír byla negativní. Brali to jako stop intervencím a proto Francie vyhlásila válku Španělsku 1635 a Bánerovo švédské vojenské tažení zasáhlo opět v roce 1639 Čechy.

Důležité jsou i zmínky o okupaci severských oblastí během třicetileté války. Dánská „Porážka přinesla v letech 1627 až 1629 ničivou okupaci Jutska Valdštejnovými silami, což drasticky snížilo běžné státní příjmy.“<sup>115</sup>

Čechy vstupují do děje, kdy jako výsledek války je považováno *ius reformandi* (právo na reformaci) s tím, že: „... náboženské... uznání odepřeno: novokřtěncům, unitářům, českým i moravským bratřím a dalším.“<sup>116</sup> Tím si Ferdinand zajistit náboženský absolutismus v zemích. Souhlasil pouze s tolerancí protestantů ve Slezsku a Dolních Rakousích. Viníkem protahování války je podle autora nejen náboženství, ale i Ferdinand II. se svým zpovědníkem Lamormainem: „Právě tihle dva tudíž nesou ... hlavní tíhu zodpovědnosti za protahování války po roce 1629.“<sup>117</sup> Na dalších stránkách hodnotí konec války a odchod vojsk. Jako příkladu postižených měst je zde uvedena Olomouc: „Když v roce 1650 švédské a spojenecké jednotky konečně vyklidili Olomouc, poslal komisař do Vídně hlášení, že ze 77 domů šlechty a duchovenstva jich je obyvatelných 23, z 623 měšťanských domů pouze 145, a zbytek že je buď těžce poškozený, nebo zničený. ...počet obyvatelstva klesl za poslední desetiletí z 30 000 na 1675.“<sup>118</sup> „Na venkově nebyla situace o nic veselejší: smrt a migrace přivodili v mnoha oblastech Čech a Moravy více než padesátiprocentní úbytek obyvatelstva. ... pod rostoucím panský útlakem a zvyšujícími se požadavky státu podmínky v zemědělství po celých Čechách upadaly, až po roce 1680 začalo docházet k rebeliím. Přičteme-li k tomu rozpad místní samosprávy a to, jak Habsburkové podkopali české náboženské a kulturní tradice, rovnal se uvedený proces v této části říše katastrofě.“<sup>119</sup>

Krátká kapitolka je věnována šlechtě ve státních službách ve střední a severní Evropě. Na několika málo stránkách se věnuje hodnocení vztahů uvnitř monarchie. Upozorňuje, že dodnes se historikové nemohou „...shodnout, jaké měla

---

<sup>114</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.52.

<sup>115</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str. 92.

<sup>116</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str. 54.

<sup>117</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.55.

<sup>118</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.57.

<sup>119</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.58.

přesně následky česká válka a nástup habsburské centralizace po roce 1620, protože situaci komplikuje náboženská represe, ke kterým tehdy došlo nejen v Čechách..., ale i v samotných Horních a Dolních Rakousích.“<sup>120</sup> Stejně jako naši historikové hovoří o vlně exilu nekatolíků z monarchie, ale všimá si rychlého nabytí vlivu u některých katolických rodů „...v případě Lobkoviců, Ditrichsteinů a Eggenbergů.“<sup>121</sup> Tím byl způsoben pohyb v sociálních vrstvách v první polovině 17. století především nahoru. Prodej úřadů „...u habsburského dvora probíhal ...zastřeně prostřednictvím darů a půjček císaři.“<sup>122</sup> Nepřijde mi to však tak neobvyklé, jak na to upozorňuje autor. Politiku odměňování úřady byla v Habsburské monarchii střídmá, proto si tituly udržely velký význam i váhu.

Když se posuneme v časové ose do druhé poloviny 17. století v knize. Nalezneme zde nelichotivé vyznívající hodnocení situace v habsburském rodě: „Svatá říše na přelomu století přežívala pod vládou Rudolfa II., samotáře trpícího stále se zhoršujícím šílenstvím, a Španělsko muselo po smrti Filipa IV. V roce 1665 snášet ještě tragičtější důsledky habsburské dědičné degenerace.“<sup>123</sup> V tomto ohledu autor pokulhává za soudobou historickou vědou, kde je prokázáno, že Rudolf II. nebyl natolik nemocný, aby nevěděl, co činí.

Celkově o 40. a 50. letech 17. století autor píše: „Debata „o krizi 17. století“ tedy neposkytuje nějakou univerzální šablonu pro analýzu jednotlivých konfliktů.“<sup>124</sup> Co je tedy společné pro všechny krize odehrávající v této době? Autor se domnívá, že jde no samotné selhání role státu v důsledky špatných hospodářských podmínek, šíření nemocí... „Náznaky takového selhání lze rozeznat už dříve, např. v rakousko-českých selských válkách z let dvacátých či rolnických povstáních ve Francii zejména v letech třicátých.“<sup>125</sup>

Knihy věnuje pozornost i životu zemědělců v celé Evropě. Za zajímavé lze považovat vývoj a vznik nevolnictví. Kdy hovoří o jeho vzniku jako důsledku rostoucí poptávky po zemědělské produkci a práci na panských velkostatech. Avšak tvrdí, že situace nebyla všude stejná: „Např. v Čechách šlechta tradičně nevyžadovala mnoho práce, protože feudální hospodářství bylo orientováno na

---

<sup>120</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.181.

<sup>121</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.181.

<sup>122</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.181.

<sup>123</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.223.

<sup>124</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.254.

<sup>125</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.255.

rybníkářství, chov dobytka, pivovarnictví a další specializovaná odvětví...“<sup>126</sup> Což nelze říkat plošně, protože ne všude byli vhodné podmínky pro tento druh podnikání a rozhodně nelze opomíjet zemědělství jako tradiční druh podnikání šlechty. Správě bere autor v potaz, že tato situace netrvala věčně. Situace se změnila po třicetileté válce. „Robotních dávek po roce 1620 výrazně přibývalo...“<sup>127</sup> Přístup Habsburků jako panovnického rodu zvyšování roboty nikterak nezajímalo. „Petice ze 129 panství v Čechách a následné vzpoury v roce 1680, namířené proti robotě a feudálnímu systému, sice vyústily v upravující výnos, ale koruna v podstatě podpořila feudální požadavky, nepokoje násilně potlačila a několik vůdců popravila.“<sup>128</sup> Situace v Čechách se postupně stávala velice neúnosnou pro zemědělsky pracující obyvatelstvo. Jejich podmínky byly tvrdší, než v ostatních částech Evropy, kde bylo roboty „...podstatně méně než třídní roboty týdně uzákoněná zákonem z roku 1680 v Čechách...“<sup>129</sup> Nutné je si i uvědomit, že nastavený systém fungoval následně i během 18.století. Situace byla jiná v Uhrách a dokonce i ve Slezsku, kde roboty dosahovala v průměru „...50 – 70 dní ročně...“<sup>130</sup> Jako vzor feudálního podnikatele je opět uváděn již dříve zmiňovaný Albrecht z Valdštejna.

Konec 17. století je spojován s nástupem absolutismu. V našich zemích to bylo: „...partnerství mezi korunou a šlechtou vyvstalo poměrně přirozenou cestou, tak jak tomu bylo na území Habsburků a v jiných německých zemích.“<sup>131</sup> Absolutismus, který je vázán k jedné osobě panovníka, nově využívala více úřadů. „Tímto směrem se vydali dokonce i konzervativní habsburští panovníci: Leopold I., jenž byl v letech 1658 až 1705 císařem a zároveň i vládcem jednotlivých teritorií, zajistil nejen větší pružnost ústředí tím, že umožnil, aby roli staré a nepraktické tajné rady (Geheimer Rat) převzal od roku 1669 menší úřad, Geheimer Konferenz, ale postaral se také o to, aby tento nový výbor v případě potřeby zahrnoval též hlavu rakouského kancléřství (jež nahradilo bývalé říšské kancléřství) a předsedy dvorní finanční komory (Hofkammer) a válečné rady, kteří byli všichni odpovědní přímo

---

<sup>126</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str. 266.

<sup>127</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.267.

<sup>128</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.267.

<sup>129</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.275.

<sup>130</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str. 267.

<sup>131</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.363

jemu samému.“<sup>132</sup> Podle autora nové uspořádání a zmatky s tím spojené vedli ke korupci.

Leopoldova vláda je zdrojem inspirace i v jiných otázkách. Kupříkladu je brán jako neúspěšný pokus o protekcionalistickou politiku. Kdy rozhodl „...1676 o zákazu veškerého obchodu s Francií...“<sup>133</sup> Zatímco ekonomické opatření se ukázalo nefunkční a nemožné, obrátil svoji pozornost na podporu manufakturní výroby. Avšak „Leopoldova obchodní komora...přinášela jen pramalé výsledky a navíc rychle upadala v byrokratické zapomnění...“<sup>134</sup> Spěšné uplatňování hospodářské politiky se za jeho vlády projevilo až po roce 1682, porážce Turků. Novým tématem bylo znovu osídlit uherské zemědělské oblasti. Do té doby jsou hodnocena jeho ekonomická opatření jako neúspěšná.

Další kapitola se zabývá vojenskou mocí a jejím daňovým zatížením na poddané. Hned v prvních řádkách nás zaujme poznámka o významu českých stavů. Vhledem k neustále rostoucí výši nákladů na armádu. „Toto břemeno bylo zdrojem neustálých třenic s nejdůležitějšími zemskými stavy – nejen těmi, jež reprezentovaly habsburské Uhry, ale i stavy v Rakousku a Čechách (navzdory účinku, který tam měla od dvacátých let století habsburská politika absolutismu).“<sup>135</sup> Otázkou je, které jiné stavy má autor na mysli? A i individuální přístup k Čechám. Hovoří se i o výši státního rozpočtu na jeden rok: „Příjem 14 miliónů zlatých ve výjimečném roce 1695 pokryl jen něco málo přes polovinu celkových výdajů ve výši 24 miliónů, které šly s výjimkou dvou miliónů zlatých na vojenské účely.“<sup>136</sup> Vše se blížilo neodvratné finanční katastrofě.

V otázce náboženství je popsána protireformační politika v Čechách a Rakousích. Leopold „...završil úkol učinit z římskokatolického vyznání základní pilíř státu.“<sup>137</sup>

Z politických dějin není široce věnována pozornost žádné události. Ve zkratce jsou vyličené boje s Turky, povstání v Uhrách a náboženské ústupky uherským stavům. Politika v zemích koruny české pozvolna ustupuje do pozadí těchto dějin. Ony jsou uváděny pouze v souvislosti se šířící se morovou epidemií či

---

<sup>132</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.364.

<sup>133</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str. 367.

<sup>134</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.367.

<sup>135</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.370.

<sup>136</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.370.

<sup>137</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.385.

jako příklad jediné země v rámci monarchie, kde uspěl bez výhrady absolutismus i protireformace. Na konci 17. století „...absolutismus začal být... akceptován jako obranný val proti společenské a politické anarchii...“.<sup>138</sup> Dále symbolem konce století je bourbonsko-habsburský konflikt o nástupnictví ve Španělsku. S politikou období souvisí i zasahování Francie do záležitostí Habsburků, říše, prostřednictvím Braniborska či jinými německými knížaty. „Leopold, který definitivně rozdrtil Turky u Moháče, mohl roku 1687 začít uvažovat o tom, že by obrátil své značně vylepšené a zkušené jednotky proti Francii.“<sup>139</sup> Konec století znamenal ztrátu politické moci malých knížat i přes prestiž Leopolda, kterou získal především porážkou Turků, nebyl schopen konsolidovat svá rozdrobená území. Vojenský potenciál byl proto ve srovnání s Francií malý. „Soudě podle současného stavu výzkumů se zdá, že ...byla střední Evropa méně náchylná ke konfrontacím ohrožujícím autoritu místní či ústřední vlády.... Každoroční setkání stavů v Dolních Rakousích a Čechách a to, že z Leopoldovy strany nedocházelo k žádným pokusům omezovat jejich poradní a administrativní moc, zajišťovalo poměrně stabilní vztahy mezi korunou a venkovskou šlechtou, která prostřednictvím těchto institucí hájila své společné zájmy, ale zároveň se díky této politice stala hlavním terčem stížností prostých občanů. Rolnické povstání v Čechách v roce 1680... V protikladu ke vzpourám v rakouských zemích ve dvacátých letech tudíž nebylo přímým útokem na stát, jelikož císař postoupil většinu svých soudních a administrativních pravomocí zájmům místních feudálů. Výsledný dekret o robotě se stal významným precedencem do budoucna, ale protože se jeho podmínky vztahovaly na vrchnostenskou pravomoc českých stavů, nebylo pravděpodobné, že bude mít bezprostřední praktické důsledky. Exemplární poprava rolnických vůdců, k níž došlo již dříve, rozhodně nenechávala nikoho na pochybách, pokud jde o vzájemnou závislost statkářů a státu.“<sup>140</sup>

Čechy jsou bojiště a poškozená země, která byla drancována jak vlastními vojsky, tak i cizími. Vykořistování obyvatel se účastnila i místní šlechta viz Albrecht z Valdštejna. První impulzi k válce zde vznikly, ale kromě materiálních škod to nepřineslo žádné výsledky – mír s uznáním protestantských vyznání zde neplatil. Autor pracoval i s českými publikacemi od Polišínského. Čechy jsou

<sup>138</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.390.

<sup>139</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.394.

<sup>140</sup> Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy), str.404.

brány pouze jako geografická oblast, která není politicky propojena s dnešními zeměmi tvořící Českou republiku např. s Moravou a Slezskem. Na všechny tyto oblasti je pohlíženo individuálně. Hovoří se i o „... ústřední vládě...“<sup>141</sup> v Čechách, která si na konci století dokázala sjednat poslušnost svých poddaných.

COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, nakl. Palgrave Macmillan, 2007, ISBN 0-230-00036-3.

Kniha, která se zabývá studiem dějin národů ve střední Evropě a Itálii v letech 1830 – 1870. Jednotlivé kapitoly se zabývají různými tématy, státy a vypracovalo je několik autorů. Hlavním tématem je problém regionální a národní identity. Celý projekt byl financován grantem British Academy.

V úvodu napsaném Laurencem Colem je hlavní myšlenka, že národy byly rozděleny hranicemi států. Prvními národními státy podle něj, které vznikly, bylo Německo a Itálie, podle jejich vzoru vzniklo Řecko a Belgie. „...Their creation at Austria's expense really seemed to confirm the triumph of the national principle...“<sup>142</sup> Bylo ustanoveno na Vídeňském kongresu 1815 a tak Habsburkové vytvořili mnohonárodnostní monarchii pod svoji nadvládou. Upozorňuje, že práce historiků se soustřeďovala na rámec národa, národních dějin, ale přitom zapomíná, že v rámci prostoru, na kterém národy žijí, fungují i regiony. Opomínají se regionální dějiny, místní kultury a tradice. „Moreover, they wrote history from an explicitly national standpoint, often favouring the history of dominant groups (e.g. British history being written mainly from an English perspective and being concerned in practice with 'English history', rather than that of the Scottish, Welsh and Irish peoples too.“<sup>143</sup> Nedostatečný prostor je dávám i dějinám národů pod nadvládou Rakouska: „...and this historiographical deficit is especially marked for those areas under Austria's direct or informal influence.“<sup>144</sup> Státy ležící mezi Rakouskem a Německem, nebo s úzkými vazbami, bývají často nazývány třetím

---

<sup>141</sup> Munck, T.: *Evropa XVII. století* (edice dějiny Evropy), str. 419.

<sup>142</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 2.

<sup>143</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 3.

<sup>144</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 4.

Německem. Jejich dějiny a ani kulturním zájmům není věnována pozornost, až Evans se jimi začíná seriózně zabývat. A pokud se budeme zabývat Habsburskou monarchií (bez Rakouska), musíme se zabývat vztahy: „...between the ‘Austria Germans’ and non-German ‘others’ - be they Czechs, Italians or Slovenes – living in the same province.“<sup>145</sup> Cole si pokládá zajímavou otázku: „...interest her eis the question of relation between Czechs and Germans in the Austrian crowland of Bohemia...“<sup>146</sup> Zná i práce českých autorů jako je Jiří Kořalka, Otto Urban, Jan Křen, Robert Luft, Jiří Malíř.

Nyní se budeme věnovat našim dějinám zobrazeným v jednotlivých kapitolách. Nejprve se zastavíme u čtvrté kapitoly Voluntary Associations and Nation-building in 19th century in Prague. „In the second half of the nineteenth century, Prague underwent a rapid transformation from provincial backwater to one of the major cities in the Habsburg realm.“<sup>147</sup> Praha již dávno měla hlavní úlohu v Českém království. Přebudování města začalo i díky revoluci 1848. „The results were spectacutar, and turned Prague into a thriving industrial and banking centre whose population grep from 146, 418 in 1843 to 514, 345 by the century’s end.“<sup>148</sup> Což jak sami si dokážeme předtavit je obrovský nárůst obyvatel. Sám dobře uvádí, především způsobený migrací obyvatel z venkova za prací do města. Navíc přicházelo české obyvatelstvo do „německého“ města, jeden z důvodů bouří v roce 1848 podle autora. „Prague, the site of the oldest university in the Habsburg Monarchy and the sect of the Bohemian provincial government, was a major centre of associational life.“<sup>149</sup> Vztahem Čechů a Němců se ještě zabývá výrokem: „...transforming eighteenth – century ‘Bohemians’ into twentieth- century ‘Czech’ and ‘Germans’.“<sup>150</sup> V této době podle něj vznikají rozdíly mezi jednotlivými etnickými skupinami.

---

<sup>145</sup> COLE, L.: Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70), str. 5.

<sup>146</sup> COLE, L.: Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70), str. 5.

<sup>147</sup> COLE, L.: Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70), str.82.

<sup>148</sup> COLE, L.: Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70), str.82.

<sup>149</sup> COLE, L.: Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70), str.83.

<sup>150</sup> COLE, L.: Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70), str.83.

Když se vrátíme do minulosti, vrací se k bitvě na Bílé hoře. „The Bohemian Kingdom had lost its political independence following the Battle of White Mountain in 1620, when Czech Hussitism had been decisively defeated by revived Habsburg Catholicism and thousand of Protestant leaders and nobles had fled into exile.“<sup>151</sup> Uvádí informaci, aby obhájil svůj názor, že nová šlechta se vyvíjela po vzoru německé šlechty, která u nás po bitvě zůstala. Respektive, že naše šlechta musela a adoptovala německou kulturou, vítěznou. Hovoří o národním obrození „...Awakening...“<sup>152</sup>, kde se jedná o obnovu jazyka a národa. „...Czech Awakeners, the linguist Josef Jungmann...“<sup>153</sup> je uváděn jako jeden z českých obrozenců. Kaspar Stenbergen je zakladatelem muzea, v knize se objeví v této souvislosti i čeština „The new ‘Society for the Patriotic Museum in Bohemia (...Společnost vlasteneckého muzea v Čechách)“<sup>154</sup> z další osobností zmiňuje: „...František Palacký, later renowned as the ‘Father’ of the Czech Nation’.“<sup>155</sup> Dále autor prokázal znalost Pavla Šafaříka jako autora Slovánských starožitností nebo i Matici Českou: „...the Matices česká as the pioneering centre of Czech literary...“<sup>156</sup> Několik málo stránek je věnováno Sokolu: „...the Czech gymnastic club, Sokol (‘Falcon’), which was founded in Prague in 1882...“<sup>157</sup> Mezi zakladateli a členy jmenuje: Miroslava Tyrše, Jindřicha Frügnera. Věnuje jim medailonky a popisuje uniformy Sokola. „Sokol, although its official name was ‘Prague Gymnastic Club’ (Pražský tělocvičný spolek).“<sup>158</sup> Měli za vzor německý spolek Turnverein, německý tělocvičný spolek. Rozmach Sokola je především v době nacionalismu Němců žijících v Praze. Oba spolky poté se přetahovaly mezi sebou, soupeřili. „Most Jews,

---

<sup>151</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str.84.

<sup>152</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 84.

<sup>153</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 85.

<sup>154</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 86.

<sup>155</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 86.

<sup>156</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 87.

<sup>157</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 88.

<sup>158</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 91.



repelled by traditions of Czech anti-Semitism, opted for German identity...“<sup>159</sup>

Takže Židé se spíše hlásili k Němcům a jejich spolkům než do českých. Němci setkáním svých spolků i demonstrovali své plány a touhy na sjednocení: „The outcome of the Austro-Prussian War destroyed the dreams of Greater German unity which had inspired the great German gymnastic festival of the 1860s and caused a crisis in the Tuvernrein movement...“<sup>160</sup> Spolky vytvářely identitu a vědomí národa. Docházelo i díky nim ke gradaci vztahů dříve vedle sebe žijících komunit.

K Rakousko-Uherskému vyrovnání dodává jen, že Češi doufali, ale ničeho bohužel nedosáhli. V životě Prahy dochází ke změnám za první světové války: „By World War I, Prague never simply a German city, had become a Czech city with a German minority comprising 6 per cent of the population.“<sup>161</sup>

Národní identitou se zabývá celá sedmá kapitola: „The Construction of National Identities in the Northern Bohemian Borderland, 1848 – 71“. K prvním pokusům zmapovat hraniční oblast došlo v této době. „It was in 1855 that there appeared the first detailed ethnographic map of the Habsburg Monarchy. Northern Bohemia was clearly dominated by ‘Germans’.“<sup>162</sup> Ale podle čeho to autor posuzuje? Národní identita je podle něj spjata s jazykem, kterým obyvatelé hovoří. Píše se zde i o Alfredu Meissnerovi, autoru textů o životě hrdinů ze svého okolí ve snaze: „...Meissner’s pan-German perspective towards a German- Austria identity.“<sup>163</sup> Respektive je zmiňován v souvislosti se snahou o vytvoření národní identity Německo-Rakouské. Zajímavý je i postřeh, že mezi města v severních Čechách jsou k Liberci zařazeny i Litoměřice.

V době národního obrození: „...Czech historicans have recently been producing impressive syntetic studie of major north Bohemian urban centres, all of which contain a mass of local detail.“<sup>164</sup> Chybí možnost existence porozumění mentalitě lidí žijících na hranicích.

---

<sup>159</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 91.

<sup>160</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 94.

<sup>161</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 95.

<sup>162</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 144.

<sup>163</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 145.

<sup>164</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 146.

Z dějin kolem roku 1848 na hraničních územích je vybrána informace, že Němci kontrolovali textilní průmysl v severních Čechách. Píše se o snahách Němců žijících na severu, aby byly pod vládou bližšího Německa než Vídně. „On the one hand they denounced it as a Czech nationalist ‘Apple of discord’ designed to suppress German culture in Bohemian; on the other hand, they viewed the invitation to the Frankfurt parliament, and the choice to ‘return’ Bohemia to a united German nation...“<sup>165</sup> Když se vrátíme k Litoměřicím. Tam si Němci během revolučního roku zpívali německou národní hymnu a vydávali své noviny. V Liberci, centrum radikálních německých nacionalistů, udržovali vztahy s Německem, ale i Prahou: „By 1 May, there had appeared in Reichenberg a ‘Society for Maintaining German Nationality in Bohemiana and Preserving Constitutional Interests’.“<sup>166</sup> Němci z Liberce byli především ti, kteří chtěli vytvoření velkého Německa a podporovali to jednáním ve Vídni i ve Frankfurtu.

V letech 1866 – 71 došlo k nárůstu české menšiny v pohraničí. Čím to bylo způsobeno? Lepší organizací společenského života Čechů, bylo je více vidět. Například založením knihovny či plesy a vznikem pouze českých hospod. „...František Rieger proclaimed the Czech nation as the main occupier of Bohemia.“<sup>167</sup> Reakce Čechů na myšlenku vzniku velkého Německa byly snahy o samostatnost. Z těchto snah Němci žijící na severních hranicích, považovali se a cítili se být utiskováni od „...Czech aggressor...“<sup>168</sup>

Osmá kapitola od Nikolase Buschmanna se zabývá federacemi národů a národnými státy. Řeší vznik německého státu buď jako „...kleindeutsch...“<sup>169</sup> nebo „...grossdeutsch...“<sup>170</sup>. Dále se věnuje válkám v severní Itálii a snahám o vytvoření samostatné Itálie.

V závěr napsal Banti Alberto Mario. Ve středověku byly monarchie budovány na osobě panovníka napříč regionálními hranicemi a i hranicemi národů.

---

<sup>165</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 148.

<sup>166</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 150.

<sup>167</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 152.

<sup>168</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 154.

<sup>169</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 164.

<sup>170</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 164.

„And in the territories of the Habsburg Empire, a single sovereign was confronted with a number of regional elites, who were distinguished in seemingly the most diverse way possible from the point of view of culture and religion confession.“<sup>171</sup> Hledá důvody, kde vzniklo, co bylo příčinnou probuzení národního vědomí. „Being a member of a national community – be it German, Czech, Italian, south Slavic, or whatever – is placed in direct relationship to not belonging to the ‘others’.“<sup>172</sup> Odpověď nachází především ve vztahu k půdě a vztak k jazyku obyvatel, je to, co vytvářelo národní vědomí. Hovoří o „...German – speaking Central Europe.“<sup>173</sup> To, že lidé umí německy, neznamená, že by nebylo či nám chybělo národní vědomí. Lidé užívali jazyka v souvislosti se vztahem k panovníkovi, který mluvil německy. Nelze hovořit o německy mluvící centrální Evropě, pokud si uvědomíme, že většina úředních záležitostí, šlechta, která měla přístup ke dvoru, či chtěli tam, museli mluvit německy, umět. Dále německy samozřejmě hovořili Němci žijící u nás, často Židé a podnikatelé ve velkých městech. Ale prostý venkovský lid německy nemluvil. A nemůžeme hovořit o němčině jako takové, protože dorozumět se v německy mluvících státech také nebylo jednoduché (díky nářečím si nerozuměli mezi sebou). Druhým principem, na němž se stavěly monarchie, byla společná víra s panovníkem.

Jsou zde i uvedny příklady osobností, obětujících se ve jménu národa: „as Jan Hus, Jan Žižka and Andreas Hofer...“<sup>174</sup>

Celá publikace je docela úzce profilována. Nicméně její obsah je podnětný. Zazněla zde řada podnětných nápadů a otázek: Proč docházelo k vytváření národů? Co spojovalo a vytvářelo monarchie? Jaká byla úloha spolků v politickém životě národa v Čechách? Právě otázce spolkového života je věnován dostatek prostoru, stejně jako našim vztahů se sudetskými Němci. To jsou dva hlavní přínosy, pro které stojí za to knihu otevřít a přečíst.

---

<sup>171</sup>COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 220.

<sup>172</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 223.

<sup>173</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 223.

<sup>174</sup> COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, str. 226.

Publikaci a ani autora vám nemusím více představovat. Je to momentálně snad jeden z neslavnějších historiků zabývajících se dějinami Evropy 16. – 19. století. Kdo jeho knihy zná, ví, že se jedná o komplexní dílo, které se věnuje celému 18. století nejen dějinám politických, mezinárodních vztahů.

První kapitola nepřátelské prostředí se zabývá životem obyčejných lidí. Řeší se i otázka porodnosti. Děti se v této době rodili později a málo z nich bylo nemanželských. Z toho vyplývá, že sňatky uzavírala starší populace. Počet obyvatel v Evropě vzrostl ze 118 mil. na 187 mil. za sto let (Francie 22,4mil obyvatel, Rusko 35 mil.). Projevují se rozdíly mezi východní a západní Evropou. Ve východní Evropě vstupovaly ženy do sňatku mezi 17. – 20. rokem, v severo-západní Evropě mezi 23. až 27. Tím bylo na západě více pracovní síly, zároveň nižší příjmy a pokles cen obilí.

„V české Plzni byl počet úmrtí před dosažením pěti let 52%; je však třeba připomenout, že města byla obzvlášť nezdravá. Srovnatelný údaj s moravskou vesnicí Poruba 36%, ale i to je velmi zlé.“<sup>175</sup> Black tedy zná situaci u nás tak dobře, či je to vložka překladatele? „Srovnatelný údaj se nabízí ze Všeobecného špitálu v Amiensu, kde v 80. letech zemřely ¾ dětí před dosažením pěti let.“<sup>176</sup> Čeho se lidé bály více byl mor. „Východní Evropa však byrokratické prostředky pro účinné uhlídání této choroby postrádala a lze se dohadovat, že zdravotní opatření měla pro omezení moru menší význam než mutace morového parazita a změny jeho běžných hostitelů, tj. evropské bleší a krysí populace.“<sup>177</sup> Nezvládnutí opatření znamenalo rychlé šíření moru (např. nezavření hranic). Další choroby decimující Evropu byly: černé neštovice, tyfus, chřipka, úplavice, tuberkulóza, syfilis. Úlevou od bolesti bylo opium nebo alkohol. „V letech 1771 – 1772 zahynulo v Čechách v důsledku nedostatku potravin 7% obyvatel.“<sup>178</sup> Zvýšení populace bylo umožněno zvýšením výnosů zemědělské produkce a zlepšením distribuce potravin. Od roku 1710 docházelo k rozšiřování brambor po Evropě, od roku 1740 běžné. Hlad zvyšoval

---

<sup>175</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 28.

<sup>176</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 28.

<sup>177</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 30.

<sup>178</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 34.

počet odložených dětí. Stále častou příčinnou smrti byl porod, což pomáhalo rozbití rodiny. Jako kuriozitu uvedu: „...víra ve vampirismus, a ve 30., 50. a 70. letech zachvátila upíří panika Uhry, Čechy a Moravu.“<sup>179</sup>

Druhá kapitola se věnuje hospodářskému systému. „Uprostřed století otevřely války, v nichž figurovalo Rakousko, nové trhy uherskému zemědělství, podobně jako to učinil rakouský a český průmyslový rozvoj a rostoucí zájem vlády a nákup uherských výrobků pro rakouské vojsko.“<sup>180</sup> Z průmyslu v Čechách bylo nejdůležitější statkářství a tkalcovství. Opoždění, špatné šíření hospodářství, nové průmyslové techniky: „První česká mechanizovaná přádelna lněné příze byla postavena až roku 1836.“<sup>181</sup> V 50. letech postavil hrabě Kinský Josef v Čechách továrnu na zrcadla: „...1761 požádal Kinský vládu o zákaz dovozu zrcadel...“<sup>182</sup> Stát mu vyhověl – clo, zákaz dovozu způsobil podporu domácí produkce. V 18. století „...růst průmyslu ve středovýchodní Evropě, kam patřily Čechy, Sasko a Slezko, tj. oblast, o kterou se uprostřed století sváděly boje.“<sup>183</sup>

Dále se budu zabývat úlohou monarchie a Čech v mezinárodních vztazích. V 18. století mezinárodní vztahy mají dva charakteristické rysy, první role dynastických zájmů. Druhou je snaha jednat o mezinárodních vztazích v náboženských hlediscích např. „...vytvořil Fridrich II. Veliký Fürstenbund (spolek německých knížat), jehož cílem bylo bránit zájmy severoněmecké protestantské opozice proti císaři Josefu II.“<sup>184</sup> V evropské diplomacii v letech 1700 – 1721 došlo ke dvěma významným válkám – válka o španělské dědictví a severní válka. Válku o španělské dědictví zahájil Leopold I. vojenskými akcemi v severní Itálii, jako součást Velké aliance. Převahu mělo Rakousko. Byly zde snahy jednotlivých stran válku ukončit. Snaha 1709 kapitulovat, ale Filip se odmítl vzdát svého dědictví. Nové nástupnictví v Rakousku a nový ministři ve Velké Británii vyvolali tlak na uzavření míru. Byl uzavřen Utrechtský mír 1713. Z politiky v letech 1721 – 1740 je důležitá Vídeňská aliance 1725 – Španělsko s Rakouskem a proti nim byla v opozici Hannoverská aliance (Británie, Francie, Hanoversko, Prusko). „Rakousko-španělská aliance se rozpadla v roce 1729 a o dva roky později

---

<sup>179</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 43.

<sup>180</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 63.

<sup>181</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 71.

<sup>182</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 75.

<sup>183</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 76.

<sup>184</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 307.

se rozpadla i anglo-francouzská aliance (uzavřená 1716), když Británie jednostranně dojednala spojení s Rakouskem, což však Francii uzavřelo možnost uznání pragmatické sankce.<sup>185</sup> Pragmatická sankce byla rámcem diplomacie pro rakouskou agendu, ale zároveň není přeceňována její úloha. 1731 byla pozice Rakouska silná. 1716 – 1718 byla Rakousko-Turecká válka, která Rakousku přinesla územní zisk Malého Valašska. Je to doba vrcholné slávy Rakouska, v mezinárodní politice, větší vliv než Francie. Změna situace nastala za války o polské nástupnictví (1733 – 1735). Střet zahájila Francie, Ludvík XV. spolu s Filipem V. a sardinským králem Karlem Emanuelem III. proti Rakousku. Rakousko ztratilo podstatnou část území v Itálii. Jaké byly problémy uvnitř monarchie? Především povstání v Uhrách. 1736 se oženil s Marií Terezií vévoda Lotrinský, František Štěpán. Autor dále sleduje osud pragmatické sankce. Uznání Francií, politicky se podporovali s Rakouskem: „Obě země pak prosazovali politiku zadržování ambicí ostatních států, zejména Španělska.“<sup>186</sup> „Ačkoli se Rakousko stalo v letech 1683 – 1718 díky svým vojenským vítězstvím hlavní mocností, porážky z let 1733 – 1739 poskytly vážné varování ohledně jeho zranitelnosti.“<sup>187</sup> V této době se ukázala důležitá úloha diplomatických koalic.

V letech 1740 – 1763 došlo k posunu v diplomacii: „Jestliže se zdálo, že Rakousko v létě představuje osu, okolo které se otáčí evropská diplomacie, o desetiletí později toto místo zaujala Francie. Byly vytvořeny plány na rozdělení habsburských zemí a očekávalo se, že válka bude následovat poté, co zemře Karel VI.“<sup>188</sup> Francie hodlala své sliby k Rakousku dodržet. Fridrich II. V prosinci 1740 vypadl do Slezska (důsledek odcizování se Pruska od r. 1733). „Rakouská neschopnost porazit Fridricha, nebo s ním alespoň dojednat mír, ho nakonec v červnu 1741 přivedla k podepsání vratislavského míru s Francií.“<sup>189</sup> „Invazní síly dobyly na Habsburcích Linec a Prahu a konečná porážka se zdála neodvratná, zvláště když tento dojem posilovaly známky podpory pro Karla Alberta v Čechách i v Rakousku.“<sup>190</sup> Nakonec se ukázalo, že se Rakousko nezhroutí a donutilo Karla Alberta k urovnání vztahů s Rakouskem, které neobnovilo svoje postavení a ani

---

<sup>185</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 319.

<sup>186</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 320.

<sup>187</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 321.

<sup>188</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 321.

<sup>189</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 322.

<sup>190</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 323.

nezískalo zpět Slezsko. Cášská mírová smlouva nechala Fridrichovi Slezsko a Francie vyklidila Nizozemí. „V roce 1752 si Marie Terezie, Karel Emanuel III. a Ferdinand VI. vzájemně garantovali své državy....“<sup>191</sup> Stabilizace vztahů v Evropě byla po vytvoření francouzsko-rakouské aliance. Autor zmiňuje i jméno českého šlechtice knížete Václava Antonína Kounic – Rietberg (1750 – 1753) jako rakouského velvyslance v Paříži a „...v roce 1753 stal rakouským kancléřem...“<sup>192</sup> „Rakousko, které se snažilo předčít Prusko po vojenské stránce, bylo vystaveno těžkým finančním tlakům.“<sup>193</sup>

V letech 1763 – 1793 bylo středem diplomacie území střední Evropy: „.... Rakousko okusilo donutit Nizozemí, aby v roce 1784 přijalo otevření volné plavby na řece Šeldě.... napětí a konflikty soustředili do střední Evropy.“<sup>194</sup> Francie nebyla schopna unést finanční břemeno sedmileté války, nemohla se postavit proti Rakouským plánům. „Třebaže ve francouzsko-rakouských vztazích soustavně rostlo vzájemné napětí už od roku 1718, kdy Francie za války o dědictví bavorské odmítla poskytnout Rakousku jakoukoliv pomoc, obě země zůstávali spojenci.“<sup>195</sup> Stále rakouské plány na úkor spojenců Francie, ale jejich spojenectví zatím přežívalo. Dávalo prostor Francii soustředit se na kolonie. 1781 uzavřela carevna Kateřina II. tajnou dohodu s Josefem II. o vlivu na Baltu a o Polsku. V roce 1768 Turecko vyhlásilo Rusku válku, byly dvě varianty směřování rakouské politiky. První útok na Rusko, k tomu se přikláněl Kounic či „...návrh Josefa II., který prosazoval účast Rakouska na rozkouskování Turecka.“<sup>196</sup> 1771 navrhl Fridrich II. Plán na dělení Polska. Nejprve souhlasilo Rusko, pak Marie Terezie: „...návrh považovala původně za nemorální.“<sup>197</sup> Nakonec vím, že Habsburkové dostali díl s největším počtem obyvatel – Halič. „Rakousko se v 70. a 80. letech vrátilo ke své agresivní politice a expanzionismu z prvních desetiletí 18. století.“<sup>198</sup> Vládu Josefa II. Charakterizuje Black jako dobu otevření rakouské politiky: „...nebyly rakouské záměry tak omezené...“<sup>199</sup> Nesoustředili se již jen na opětovné získání Slezska. 1789 nespokojenost v Habsburských zemích, povstání v Rakouském Nizozemí.

<sup>191</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 324.

<sup>192</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 324.

<sup>193</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 325.

<sup>194</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 326.

<sup>195</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 327.

<sup>196</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 329.

<sup>197</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 329.

<sup>198</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 330.

<sup>199</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 330.

Prusko vedlo úvahy o vyvolání války s Rakouskem: „Rakousko tak vedle Polska bylo připojeno k těm evropským mocnostem, které měly být rozděleny, čehož se mělo dosáhnout vyvoláním pravděpodobné války o rakouské dědictví.“<sup>200</sup> Nástupce Leopold donutil pod tlakem svých 160 000 vojáků, aby Prusko uznalo existenci Rakouska. Rakouské země tak zůstaly nedotčeny. A i uhladil spory s Turky. „Kounic tuto situaci považoval za nový politický systém, který Evropu překvapí diplomatickou revolucí.“<sup>201</sup> Kounic je zmiňován Blackem velice často. Dalo by se tedy usoudit, že je pro něj důležitým diplomatem 18. století. „Klíčovou postavou rakouského vojenského rozvoje 17. století byl prezident rakouské dvorské válečné rady, hrabě Montecuccoli...“<sup>202</sup>, který donutil Rakousko za sedmileté války reformovat armádu. „Vojenská reforma ve spojení s finančními a správními reformami, které v této době prováděl hrabě Haugwitz, proměnila Rakousko v hrozivou sílu připravenou na novou válku.“<sup>203</sup> Marie Terezie si reformou armády zajistila její podporu a loajalitu např. darováním šlechtických titulů za 32 let služby a přístup ke dvoru, navíc i zvýšila prestiž povolání. Jaký byl podle Blacka rozdíl ve vládě Marie Terezie a Josefa II.? „...Marie Terezie nedělala žádný rozdíl mezi státními záležitostmi a dynastickými zájmy, trval Josef II. na pečlivém rozlišování mezi státními financemi a svým vlastním soukromým majetkem.“<sup>204</sup> Reformoval i státní správu. Zde na jeho ferony neslyšíme jen chlálu, ale upozorňuje, že „V Miláně a ve Vídni vznikala za vlády Josefa II. samostatná byrokratická kasta s vlastními služebními hodnotami, které stály proti místním právně zaručeným zájmům.“<sup>205</sup> Dále vládu Josefa II. označuje někdy až za „...příliš silné vedení...“<sup>206</sup> „V Uhrách, Rakouském Nizozemí a Francii vznikl nový politický svět, kde veřejná politika hrála významnější roli a kde se konstituční inovace stále více chápaly jako nutné a vítané.“<sup>207</sup> Především měli zaručovat stabilitu v dobách, kdy nebyl silný panovník.

V patnácté kapitole se věnuje otázce revoluční krize, aneb událostem okolo Velké francouzské revoluce. Stejně významné jako pád Bastily označuje i některé

---

<sup>200</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 332.

<sup>201</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 333.

<sup>202</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 335.

<sup>203</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 341.

<sup>204</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 479.

<sup>205</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 481.

<sup>206</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 482.

<sup>207</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 482.



jiné události na konci 18. století např.: „...vzpoury proti Josefu II. v Rakouském Nizozemí a v Uhrách...“<sup>208</sup> A hodnotí i obrat v postoji některých uherských šlechticů: „Mnozí šlechtici, kteří byli v čele uherské opozice vůči Habsburkům, změnili svůj postoj v důsledku vlastních obav, vyvolávaných možnostmi nárůstu z následků Velké francouzské revoluce.“<sup>209</sup> Kladně hodnotí toleranční patent Josefa II., který umožnil, daroval náboženskou svobodu. A uvědomuje si i nemožnost předvídat důležitost některých událostí, když sám říká: „Není překvapující, že téměř všechny německé noviny věnovaly v roce 1789 větší prostor rakousko-turecké válce než událostem ve Francii.“<sup>210</sup> Další události krize ve Francii a oslabení postavení Josefa II. porážkami s Turky rozehrály sdalší politické situace. „Kontrast, který se v říjnu 1789 projevil mezi bázlívními oslavami, jimiž Vídeňané vítali zprávu o dobytí Bělehradu, a nuceným přemístěním Ludvíka XVI. a jeho dvora po útoku na versailleský palác do Paříže, je ukázkou toho, jakou hodnotu má v politice úspěch, a že je snadnější takového úspěchu dosáhnout vítězstvím než prostřednictvím možností, které nabízí vnitřní politika.“<sup>211</sup> Ve vztazích k Francii se Rakousko snažilo zachovat staré pořádky. „6.července 1791 vydal Leopold II. padovský cirkulář, výzvu evropským vladařům ke koordinované akci s cílem osvobodit francouzskou královskou rodinu.“<sup>212</sup> Což vyvolalo nakonec vyhlášení války Rakousku. „Poučené Rakousko bylo donuceno přijmout 18.10.1797 campoformijskou mírovou smlouvu, na jejímž základě se Francie stala rozhodující mocností v Itálii a Německu.“<sup>213</sup>

Tím končí politika dění v Evropě v 18. století. V epilogu hodnotí postavení Habsburků: „Postavení Habsburků v Uhrách a Rakouském Nizozemí bylo povážlivé.“<sup>214</sup> Dalo by se to také interpretovat jako elice ohrožené. Celá kniha velice komplexně zachycuje z různých úhlů politiku Habsburské monarchie. Ukazuje nám nové stránky v pohledu na naše události, např. kritizuje u nás zprofanované reformy Josefa II. nahlíží na dějiny realisticky a snaží se o pochoení situace doby. Nám se dnes může jevit některá událost jako nelogická a nesouvisející, ale kdybychom se ocitli v realitě, mohlo to mu být jinak. Souvislosti právě objevuje Black a snaží se tedy rozšířit obzory všem čtenářům.

---

<sup>208</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 483.

<sup>209</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 486.

<sup>210</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 489.

<sup>211</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 490.

<sup>212</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 497.

<sup>213</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 506.

<sup>214</sup> BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl. Vyšehrad, str. 509.

Krátká publikace úzce zaměřená na téma. Monarchie je chápána jako politická síla, která prodělala změnu během jednoho století. Zajímá se i o vztahy vlády ve společnosti, význam osvícenství pro 18. století. Hovoří i o jiných historících, kteří se tématu věnují: Jeremy Black, Tim Blanning, Michael Hochedlinger, Dereck Mckay, Harminsh Scott. Je názoru, že po roce 1990 jsou zde snahy o revizi názorů na absolutismus ve svém historickém kontextu.

„All European monarchies were simply variation on a universal theme of ‘consultative monarchy’, whereby royal power was always limited by practical and theoretical constraints.“<sup>215</sup> A jak autor definuje absolutismus? „Absolutism acquired the definitiv of being intrinsically despotic, autocratic, bureaucratic and definitely not English.“<sup>216</sup> Zaráží mne, proč neanglický? Podle něj se absolutismus vytvářel, ale nikdy se i plně nerealizoval. Vytvářela se síť úřadů a vztahů důležitá pro další vývoj k občanské společnosti a k národnostím státům. Osobnost, která měnila přístup k době, byl Max Weber: „The sociological school that grew out of the work of Max Weber emphasised the ‘rationalisation’ inherent in absolutism’s transformation of medieval ‘office holding’ into modern bureaucracy...“<sup>217</sup> Takže v aubsolustimu byly položeny základy systému státních úředů a začal se tak vytvářet byrokratický aparát.

Habsburkové měli titul vládce Svaté říše římské od roku 1440 – 1806 (mimo roky 1742 – 1745). Fungoval zde dualismus vlád říše a místních vládců (šlechticů). „The most important of these institutions was the imperial diet, or Reichstag, which served as an assembly for the teritorial rule to debate policy with the emperor and which met in pernament session after 1663.“<sup>218</sup> Autor jmenuje důležitá království v říši: České patřící Habsburkům, Brandenbursko Hohenzollernů, Wettinům patřící Sasko, Wittelsbachům patřící Bavorsko. Polsko je označeno za konstituční monarchii v letech 1697 – 1763, pod nadvládou Wettinů. Kdy podle autora

---

<sup>215</sup> WILSON, H.: *Absolutism in Central Europe*, nakl. Routledge, str. 3.

<sup>216</sup> WILSON, H.: *Absolutism in Central Europe*, nakl. Routledge, str. 3.

<sup>217</sup> WILSON, H.: *Absolutism in Central Europe*, nakl. Routledge, str. 4.

<sup>218</sup> WILSON, H.: *Absolutism in Central Europe*, nakl. Routledge, str. 6.

absolutismus začíná? Po vestfálském míru 1648. A kdy u nás končí, a jak jej rozděluje či jestli se nějak liší? „A recent biography of the Austrian emperor Franz Josef (1848 – 1916) terms Habsburg rule absolutism until the 1848 revolution, followed by ‘neo-absolutism’ 1851 – 9, ‘quazi-absolutism’ 1860 – 1897 and finally ‘bureaucratic’ or ‘parliamentary’ absolutism until 1918.“<sup>219</sup> Píše o dvou přístupech k absolutismu. První říká, že je absolutismus doba přechodu mezi středověkem a vznikem moderních samostatných států. Druhý přístup charakterizuje dobu jako vývojový stupeň mezi feudální a kapitalistickou společností. Termín „old regime“ jako první použil Wayne te Broke jako označení periody před francouzskou revolucí. Hlavním znakem: „The idea of absolutism as, emergency dictatorship...“<sup>220</sup> V 17. století je období všeobecné krize ve společnosti. Jaké charakteristiky, kterými oblastmi krize procházela? Byla morální a intelektuální v 15. A 16. století. Otevření debat o osudu a kosmickém řádu přes diskuze o pravé víře až ke kritice vlády. Vyvrcholila „confessionalisation“, znovuoobjevení římského práva v renesanci: „Roman law promoted political centralisation partly because it contained numerous authoritarian principles, but mainly through its preference for rationalised, schematic structures as opposed to individual special pleading.“<sup>221</sup> Další oblastí, kde se projevila krize, byla politika. Absolutismus vidí jako produkt vybudování v mezinárodní politice. Absolutismus je produkt ekonomických a sociálních tlaků ve společnosti. Tlaků jako je mor, rozvoj kapitalismu, objevení Nového světa. Jen by mne zajímalo, jak přesně podlo autora tyto věci spolu souvisí? Jiný výklad absolutismu má marxismus a škola annales. Upozorňuje na rozdílnosti výkladu, různé úhly pohledu. „Whereas Marx referred to absolutism as the direct agent of capitalism.“<sup>222</sup> Jednoduše řečeno, nástupem kapitalismu se moc hospodářská držela stále ve stejných rukách. Vlastníci pozemků byli i většinou vlastníky manufaktur a prvních továren, tudíž se rozdily mezi lidmi ještě více prohlubovali. Chybí evidence, fakta o situaci v té samé době ve střední Evropě. Střední Evropu vnímá jako Německo. Stejně diskriminací zavání i označení, termín „... soviet historians...“<sup>223</sup> Není již to označení dávno doby minulé?

---

<sup>219</sup> WILSON, H.: Absolutism in Central Europe, nakl. Routledge, str. 12.

<sup>220</sup> WILSON, H.: Absolutism in Central Europe, nakl. Routledge, str. 16.

<sup>221</sup> WILSON, H.: Absolutism in Central Europe, nakl. Routledge, str. 17.

<sup>222</sup> WILSON, H.: Absolutism in Central Europe, nakl. Routledge, str. 22.

<sup>223</sup> WILSON, H.: Absolutism in Central Europe, nakl. Routledge, str. 24.

Kniha je profilována na jedno jediné téma, bohužel je ale plna předsudků a osobních hodnocení. Nedoporučila bych ji proto nikomu, kdo již nemá znalosti z oboru. A tudíž si může udělat pohled na dané téma sám.

BELOFF, M.: *The Age of Absolutism 1660 – 1815*, nakl.Hutchinson, London 1966, 1.vyd.

Publikace, která je malého rozměru a obhahuje jen několik málo stran je plná překvapení a pokladů. Autorem je známý historik, angličan s modrou krví Max Beloff, Baron Beloff. Historik, který studiu zasvětil celý svůj život. Učil na nejvýznamějších univerzitách ve Velké Británii např. na University of Buckingham. Je autorem více než dvaceti publikací o dějinách Evropy.

V první kapitole nazvané *The Age defined* jde o vymezení období absolutismu. Rysy období absolutismu najdeme v celém 18. a 19. století. Pokud však vymezíme absolutismus blíže, jedná se o roky 1660 – 1815. V hospodářských dějinách je důležitý mezník první polovina 18. století, kdy začíná průmyslová revoluce (počátek vlaků = konec absolutismu). Podle demografů zajímavé, že v letech 1750 – 1800 došlo k dvojnásobnému přírůstu obyvatel oproti rozmezí let 1700- 1750. V druhé polovině 18. století dochází také k vědecké revoluci. „For only the relative peace and stability conferred upon the countries of western Europe by the strong governments of the early part of the ‘Age of Absolutism’ could provide the social atmosphere within which the sciences could flourish, and economic life with them.“<sup>224</sup> Vnímá absolutismus jako přínosné období relativní stability a klidu v západní Evropě. Vzniká úřednický aparát jako velké sociální vrstvy. Tato nově vzniklá vrstva je stabilní a profituje ze společenských změn. Vědecký pokrok snížil úmrtnost, technika vyprodukovala více potravin. Což umožnilo přírůstek obyvatel. Vzniká sociologie, aneb použití matematiky ke zkoumání společnosti, výpočet daní atd. inspirované v tzv.Domesday Book ze středověku. Větší využití má i statistika za Colbertovi éry ve Francii. Důsledkem průmyslové revoluce byla sekularizace, skepticismus, tolerance. Rozvoj práva a právního povědomí, vznik osvícenství. Sám absolutismus vytvořil nástroje ke svému zničení: „This did the Age of Asolutism

---

<sup>224</sup> BELOFF, M.: *The Age of Absolutism 1660 – 1815*, nakl.Hutchinson, str. 12.

engender the instruments of its own destruction...“<sup>225</sup>. Je to doba, kdy došlo k vyhlášení svaté války papežem Klimentem XI. V druhé polovině 18.století politiku v Evropě rozehrával papež, téma stát x církev. Otázkou je zda nebyl konec absolutismu dříve než 1815? Podle autora končí již francouzskou revolucí a revolucí v USA. Absolutismus chápe jako dobu privilegované vrstvy: „...the period of the ancien régime was above all to be regarded as an age of class privilege in which the keys of power, both economic and political were firmly gripped by restricted social groups...“<sup>226</sup> Zmiňuje se i o existenci, životě významných osobností – ekonoma Adama Smitha, o Rosseau a jeho společenské smlouvě. Autor vidí široké aspekty utváření společnosti založené na loajalitě státu, ne panovníka. Absolutismus se zbořil a vytvořil nový demokratický absolutismus (již od roku 1790 britská dovozní daň). Takže, když si to shrneme, absolutismus fungoval mezi lety 1660 – 1815, ale tak jak jej známe my, o něm hovoříme především v letech 1715 – 1789. O češích hovoří jako o národu, který se snaží o prosazení svých práv.<sup>227</sup> Politiku Habsurské monarchie určuje v této době válka o španělské dědictví a pragmatická sankce. „...absolute monarchical government is excelent under a good king...“<sup>228</sup> absolutismus je dobrý způsob vlády, pokud je král dobrý. Je doba rozvoje národna a ideí národního státu. Velká úloha měst při vytváření demokracie. Zakořeňuje se osobní svoboda, lidé z kast se přeměňují na lidi z tříd. Je to také počátek velkých rozdílů mezi východní a západní Evropou.

Druhá kapitola The Eroepean scene 1660 – 1789 se věnuje politickým dějinám, zahraniční politice. Válka neredukovala počet obyvatel, ale důvodem k rozvoji, rozvoji vojenské taktiky, zbraní, vznik vojenských škol. Vzniká profesionální armáda. Princ Evžen Savojský je označen za nejlepšího Habsburského generála. Další politická témata jsou označena: zámořský obchod, dovoz cukru ze západní Indie, ztráta postavení Španělska a Portugalska, převaha Velké Británie v USA, hanzovní města, rozdělení Polska. Od roku 1721 dochází k rozrůstání moci Habsburků. Nejdůležitější války období podle autora jsou: válka o polské dědictví, o Rakouské dědictví, Sedmiletá válka, válka o nezávislost v Americe.

---

<sup>225</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 15.

<sup>226</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 16.

<sup>227</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 21.

<sup>228</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 23.

Třetí kapitola se zabývá politikou Francie a jejím postavením., kterou začíná upozorněním, že pokud chceme rozumět 18. století, musíme pochopit i umění 18. století. zdější absolutismus definuje: „By formal definitive, the absolute monarch is one who has limitless means of action and is subject to no control.“<sup>229</sup> Tady a teď se objevuje idea lidských práv. Král nebyl kontrolovatelný: „The Essentials fact is that although the King was subjekt to no kontrol, he normally ACTH according to cystem and established law.“<sup>230</sup> Uvědomuje si, že pro vznik svobody v rámci státu bylo nutné zrušit svobody, práva a výsady jednotlivých vrstev. Nástupnictví na trůn do této doby byl muž a katolík až do roku 1717. Král mohl vydávat zákony platné na území druhého státu, ale tak, aby nebyly v rozporu s místním zvykovým právem. Důležitým zákomen přijatým za vlády Ludvíka XIV. Byl občanský zákoník 1667 a trestní zákoník z roku 1670. Nejvýznamnější města ve 17. a 18. století byla Metz, Toul, Verdun, Cambai, Strasburg. Královská správa ignorovala místní zvykové právo a nerespektovala hranice jednotlivých krajů. „The four secretaryships had been established under Richelieu.“<sup>231</sup> Kardinál Rischelieu položil základy vztahů mezi králem a ministry (původně byli čtyři – královského dědictví, zahraniční vztahy, loďstvo, války). Důvodem pádu absolutismu ve Francii je špatné financování královského dvora, jeho zadlužení. Financován především od rolníků, 60% daní bylo od nich, přitom byli oni nejvíce sdírání.

Pátá kapitola se věnuje dějinám Pruska a Rakouska. Byli dvě dynastie ovlivňující politiku v oblasti – Hohenzollernové a Habsburkové. Polarizace Německa mezi Vídní a Berlínem. Zpočátku je chápe jako jeden stát a pak hovoří o důvodech, proč se za jeden stát považovat nemůžeme. Především náboženství – Němci byli protestanté, Rakušané katolíci. Přitom existovalo proojení mezi Habsburky a Hohenzollerny přes společné zájmy v severní Itálii. Hovoří i Evropě západní a východní. Východní chápe jako východně od Labe: „... the fundamental cleavage between western Europe and Europe east of the Elbe...“<sup>232</sup> Prusko vidí jako vzor pro ostatní státy. Král v čele, vláda s ministry sídlícími v Berlíně, král v Poznani. Vše mělo řád, král si nedělal svévolná rozhodnutí. Pruský král měl i monopol na tabák: „The mint, and later the Government bank and the Tobago

---

<sup>229</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 51.

<sup>230</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 52.

<sup>231</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 69.

<sup>232</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 106.

monopoly, were also put under Officem directly responsible to the King.<sup>233</sup> Dějinám Rakouska je věnován prostor od 116 stránky dále. Věnuje se historii moderního státu: „The modern history of Austria begins with the reign of Charles VI who succeeded his brother Joseph I in 1705.“<sup>234</sup> Jaké problémy podle autora sužovali monarchii? Především rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. V Německu vliv Habsburků oslaboval vliv Hohenzollernů, v Maďarsku se vytvářel samostatný národnostní stát, Čechy byly pod nadvládou cizí církve od doby prohry na Bílé hoře. U vlády Josefa II. věnuje pozornost, krátce existující Východo-indické společnosti financované z Antverp. Což se nelíbilo Belgii a Francii, protože narušovala tradiční obchod s koloniemi a tím oni přicházeli o své zisky. Stejně tak o své zisky přicházela Anglie, ale to již autor neuvádí. Podle autora byly Čechy vyjmuty z jednotného systému, ale zůstávali součástí Rakouska. To by mne zajímalo, v čem spočívala naše samostatnost? Čechy společně s Rakouskem byly průmyslová země oproti Uhrám, které byly převážně zemědělské. Od počátku 18. století u nás docházelo k vytváření absolutismu: „By the beginning of the eighteenth century some of the organs of central government in the Austrian and Bohemian lands were already staffed by paid bureaucrats on the usual absolutist model, and the growth and spread of this bureaucracy was to be the principal index of the movement towards centralization.“<sup>235</sup> Úředním jazykem byla němčina. Byl zde boj o jazyk v době probouzení národního vědomí, protože Josef II. chtěl zavést němčinu jako vyučovací jazyk úplně všude v monarchii. Nově v této době mají ide možnost platit robotu v peněžních dávkách a 1767 vydán zákon o maximální délce roboty i pro Maďarsko a Chorvatsko. Ochrana zemědělců před státem, ne šlechtou. U vlády Marie Terezie jsou uvedena jména rádců: Haugwitz a Kounic. Jmenují se i důležité úřady monarchie, které měli největší vliv na chod státu např. Hofkuiegat (válečná rada), Kommerzdirektoriumj (ekonomie, výkonná moc), Direktorium (pro obě království), Gubernium. Používá označení „Citizens“. „...the social and legal order was dividend, so that all Citizen should be equally subordinace to a strengthened bureaucracy, and equally tributary to the royal treasury.“<sup>236</sup> Ale bohužel neodpovím na otázku, jak byl občan v monarchii chápán? Kdo jím byl? Na našem území

---

<sup>233</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 114.

<sup>234</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 116.

<sup>235</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 121.

<sup>236</sup> BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, str. 127.

začal platit v této době nový zákoník občanský 1786 a i trestní 1788. V Čechách se zajímá o působení jezuitů a jejich vliv na školství. Dali základ dnešním gymnáziím: „The suppression of the Jesuits in 1773 was of great significance for Austria, and even more so for Bohemia, because of their virtual monopoly of education. It made possible Joseph's own scheme of compulsory education, his founding of gymnasia and his reform of the Universities, which had as its primary purpose the provision of training for civil servants.“<sup>237</sup> V tolerančním patentem dochází ke začlenění Židů do společnosti, zcela. Stávají se rovnými. Toleranční patent způsobil problémy s papežem. Proč a co bylo neúspěchem Habsburské potiliky v severním Nizozemí? Především nerespektování jejich tradiční autonomie. Hodně pozitivně hodnotí krátkou vládu Leopolda 1790 – 1792. Je podle něj nejlepší osvícenecký panovník v 18. století: „...Leopold had given it what some have regarded as the best government of eighteenth-century Europe.“<sup>238</sup> Důvody, které ho k tomu vedli? Především myšlenka přijmout ústavu.

Když budu hodnotit celkově knihu, musím ji pochválit. Je obdivuhodné, když si uvědomí, že vyšla již v roce 1966, že se zde objevují některé myšlenky. Například jiný pohled na vládu Leopolda, existence Východo-Indické společnosti a její vliv na zahraniční politiku monarchie či hloubka znalosti dějin uvnitř monarchie (znalost českého školství v 18. století). Publikace ve své době jistě přinesla čerstvý vítr do některých témat. Některá témata jako Východo-indická společnost nejsou stále u nás do větší hloubky prozkoumána a ani její přímá souvislost se zahraniční politikou. V tom vidím nejsilnější stránku knihy, široký úhel pohledu a souvislosti, které se v jiných publikacích neobjevují. Bohužel jsem se nesešla v anglických publikacích s návazností na jeho myšlenky a dílo.

GREE, M.; KIRK, T.; STEWARD, J.: *The City in Central Europe (Culture and Society from 1800 to the Present)*, Ashgate, Hants 1999, ISBN 1-85928-442-6.

Publikace sepsaná několika autory k jednomu tématu je velice zajímavá a dokonce se dotýká nejen dějin monarchie, ale i naší vlasti. Na předsádce knihy je umístěna mapa znázorňující města, jimiž se publikace zabývá. Vyobrazena je zde i Praha, Zlín Vídeň a Budapešť. Města, která nás budou zajímat. Celá kniha obsahuje

<sup>237</sup> BELOFF, M.: *The Age of Absolutism 1660 – 1815*, nakl.Hutchinson, str. 128.

<sup>238</sup> BELOFF, M.: *The Age of Absolutism 1660 – 1815*, nakl.Hutchinson, str. 132.



13 příspěvků od mnoha autorů. Mezi nimi je i jedna Češka – Lud'a Klusáková popisující kulturní instituce v českých zemích a Polsku. Nás budou více zajímat kapitoly věnující se monarchii a z rukou našich anglických kolegů. Jedná se především o kapitolu Jane Pavittové, Jill Stewardové, Stevena Bellera, Tima Kirka a Susan Zimmermannové.

TEED, P.: *A Dictionary of Twentieth Century History (1914 – 1990)*, Oxford University Press, Great Britain 1992, ISBN 0-19-211676-2.

Stručná encyklopedická publikace autora Petra Teedyho nás zavádí do dějin 20. století, které ani úplně nevyčerpává. Věnuje se pouze letům 1914 – 1990. Sám autor je původem z Velké Británie, kde vystudoval King's College ve Wimbledonu a později Cambridge. Působil v letech 1964 – 1985 jako ředitel Goole Grammar School. Podílel se na vydání několika knih jako spoluautor *Oxford Illustrated Encyclopedia Volume 4* a *Oxford Children's Encyclopedia*.

Na první pohled nám kniha přijde poněkud stručná a nevýrazná. Autor se věnuje dějinám 20. století pouze na necelých 520 stránkách. Velkým zklamáním však pro nás je, že encyklopedie nešetří čtenářům práci s hledáním. V celé publikaci nenaleznete žádný rejstřík, seznam osobností uvedených v knize či seznam hesel. Jednotlivá hesla jsou řazena za sebou podle abecedy. Nic víc. Proto i mé hledání nebylo jednoduché. Jasně jsem si stanovila hesla: Československo, Rakousko, Rakousko -Uhersko, František Josef I., Masaryk, Praha, Vídeň, 1. světová válka, 2. světová válka, komunismus, Pražské jaro 1968, sametová revoluce.

Prvním nalezeným heslem byla Austria (Rakousko). Rakousko vzniká 12. listopadu 1918 jako výsledek Versailleského mírového systému, je zmíněn anšlus Rakouska k Německu za druhé světové války a jeho okupace na konci války sovětskou armádou. *Austrian State Treaty* – druhé heslo vážící se k Rakousku, pouze konstatuje vznik druhé rakouské republiky v roce 1955. *Austro-Hungarian Empire* – ve zkratce či pouhých bodech se pod heslem skrývá rok vzniku Rakousko – Uherska 1867, kdy jde o „(Compromise), by which both Austria and Hungary became autonomous states but under a common sovereign, the ruling Habsburg.“<sup>239</sup>

---

<sup>239</sup> TEED, P.: *A Dictionary of Twentieth Century History (1914 – 1990)*, str. 29.

Dále vyjmenovává státy pod nadvládou Rakouska a dále se jejich vztahem k monarchii nezabývá.

Charta 77 – nepředpokládala jsem, že toto heslo objevím. Ale stalo se. Správná interpretace – vydání dokumentu dovolávajícího se uvést v praxi základní lidská práva a svobody, která přijala vláda na konferenci v Helsinkách. Podepsalo ji 242 osobností a mezi nimi uvádí autor i profesora Patočku.

Pod heslem komunismus uvádí jen vysvětlení ideologie. Zatímco Českoslovesko je pojem, kterému autor věnoval skoro celou stranu. Začíná vznikem Československa jako výsledku 1. světové války, poté nás nechává okupovat Německem: „In 1938 the Munich Agreement was made by Britain and France with Hitler, and by March 1939 German troops had occupied Bohemia-Moravia, and Slovakia had become a German puppet protectorate.“<sup>240</sup> Z interpretace vyplývá, že okupace byla výsledkem dohody a je tedy možné spoluvinu okupace přisoudit i dalším státům účastníci se dohody. Ne jako tedy u nás, kdy se o tomto „hovoří v rukavičkách“. Od roku 1948 vidí Československo jako satelitní stát, součást sovětského bloku pod vlivem Ruska. Další události, které zmiňuje z našich dějin je rok 1968, pokus o liberální reformy A. Dubčeka, demonstrace k výročí upálení Jana Palach v roce 1989 a pád režimu 1989, poslední je vznik České a Slovenské Federativní republiky v roce 1990 a nástup demokracie.

František Josef I. je krátké heslo zobrazující ho jako panovníka s dlouhou konzervativní vládou, a za jehož vládnutí byl ustanoven dualismus, který vydždel až do rozpadu monarchie.

Václav Havel je představován jako disident a spisovatel, zakladatel VONS a signatář charty 77 a zvolen prezidentem 1989, 1990. Masarykové se do encyklopedie dostali oba. Větší část je věnována našemu prvnímu prezidentovi Tomáši Garrigue Masarykovi, který je vykreslen nejen jako první prezident, ale i jako profesor filozofie. Shodou okolností působil na stejné škole, na které studoval autor publikace King's College. Podílel se na vzniku legií v Rusku a hledal podporu pro vznik samostatného státu v USA. Jeho syn Jan Masaryk je zmíněn jen v krátkosti. Působil jako asistent Edvarda Beneše, ambasador ve Velké Británii, od roku 1945 ministr zahraničí. Zajímavá je formulace o jeho smrti „...was murdered

---

<sup>240</sup> TEED, P.: A Dictionary of Twentieth Century History (1914 – 1990), str.114.

free keks later.“<sup>241</sup> Prague String je další heslo, které mne zajímá. Za pražské jaro není označováno jedno léto roku 1968, ale „...a brief period of liberalization in Czechoslovakia.“<sup>242</sup> Kde pokud o uvolnění vztahů k SSSR a plány na liberalizaci ekonomiky vedli k okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy.

Poslední dvě velká hesla, jež budu sledovat v této encyklopedii, jsou hesla první a druhá světová válka. K první světové válce nám toho moc autor nepíše. O češích či českém odboji se vůbec nepíše, pouze ve stručnosti je rozebrán vztah Rakouska-Uherska působícího na straně centrálních mocností. Druhá světová válka je brána jako opravdu celosvětový konflikt, který skončil vyhlášením nezávislosti Indie, Pákistánu a Cejlonu a přerosl plynule ve studenou válku.

Hesla, která ve slovníku vůbec nenalezneme jsou: Bohemia, Praha, sametová revoluce, Vídeň.

Celkově mohu shrnout publikaci za velmi stručnou. Občas chybí smysl pro zachycení souvislostí. Ale ty se právě ztrácejí v malém rozsahu hesel. Českým dějinám není věnován prostor. Jsou jen dvě hesla, která se věnují událostem u nás – Československo a Pražské jaro. Výklad českých dějin lze provést i na životě několika málo osobností, jimž se autor věnoval. Jména osobností, kterým věnuje autor samostatné heslo: Beneš, Dubček, Masaryk, Havel, Czernin Ottokar. Z toho lze vyvodit, že komplexní pohled na České dějiny chybí a znají se pouze útržky. Především historické osobnosti působící, přesahující naše hranice, jak lze vypožorovat na příkladu T.G.Masaryka a Václava Havla.

BELCHEM, J.; PRICE, R.: A Dictionary of Nineteenth-Century World History, Blackwell, Oxford 1994, ISBN 0-631-18352-3.

A Dictionary of Nineteenth – Century World History je rozsáhlá jednodílná publikace, na které se podílelo několik desítek autorů. Encyklopedie obsahuje i rejstřík, mapy v přílohách, časovou přímku. Mělo by nám to umožnit rychlou orientaci v encyklopedii. Skutečnost je poněkud horší. Rejstřík je hodně jmenný, tak v něm nalezneme spoustu osobností, ale ne základní pojmy jako je Habsburg dynastie, Habsburg empire.... Proto jsem musela projít celý rejstřík, abych našla alespoň několik málo pojmů souvisejících s mým tématem. Pojmy, které jsem

---

<sup>241</sup> TEED, P.: A Dictionary of Twentieth Century History (1914 – 1990), str.297.

<sup>242</sup> TEED, P.: A Dictionary of Twentieth Century History (1914 – 1990), str.380.

nalezla a na které se v encyklopedii zaměřím: František I, Fratišek II., František Josef I., Maxmilián mexický, Metternich, Taffe. Oproti tomu nenaleznete základní pojmy: Bohemia, Czech, czechia a jiná odvozená slova (Czech King, Czech Crown...), Habsburg, Austria....

Prvním pro nás zajímavým pojmem je Habsburg Empire. Ve zkratce jsou vyjmenovány země sdružující se pod tímto názvem a uvádí správně, že od roku 1867 fungoval dualismus. Za hlavní problém monarchie autor označil etnickou pestrost uvnitř státu „...its main problem in an age of nationalism, was that it was a dynastic agglomeration, with a population composed of many nationalities, some ‘historioic’ (dominant) such as the Germans, Hungarians, Poles and Italians...the Romanians and the Slav nationalities: Czech, Slovak...“<sup>243</sup> Z dějinných událostí ve zkratce zařazuje monarchii do proti Napoleonovské koalice, revoluční nálady v roce 1848 byly potlačeny vojenskými akcemi maršála Radeckého a Windischgratze. Po roce 1850 hovoří o éře neoabsolutismu, rakousko-pruské válce, Taffeho vládě a dokonce o „...Badeni Crisis of 1897 over the langure question in the Bohemian crown lands. By 1900 the Austrian Reichsrat was paralysed by the German-Czech conflict, with government functioning through the bureaucracy.“<sup>244</sup> Těmito dvěma řádky však prostor pro české dějiny končí. Další samostatný odstavec je věnován Maďarsku. V rámci dějin Habsburské monarchie byl dán v knize prostor i některým jejím panovníkům. František II. (Francis II.) někdy uváděn jako František I. dominantní osoba ve válce proti Francii, Napoleonovi s konzervativním stylem vlády v čele s Metternichem. František Josef I. a jeho vláda je označena za neoabsolutistickou, za jeho vlády došlo k dualismu. Maxmilián, Ferdinand – Josef, který byl jmenován Napoleonem III. Za vládce Mexika, kam přijel 1864. Dále se o jeho pohnutém osudu nehovoří, stejně tak jako jsou opravdu ve zkratce vylíčení i jiní panovníci. Lepší povědomí má autor o osobnostech, kterým je mnohdy dán větší prostor než samotným vládcům např. Františku I. je věnováno 16 řádků textu oproti 31 řádkům o Metternichovi. V jeho medailonku se dozvíme o jeho politické dráze i úloze na Vídeňském kongresu i stylu jeho vlády „...was based on authority of the monarch backed up by a powerful bureaucracy.“<sup>245</sup> Je stavěn do světla

<sup>243</sup> BELCHEM, J.; PRICE, R.: A Dictionary of Nineteenth-Century World History, str. 268

<sup>244</sup> BELCHEM, J.; PRICE, R.: A Dictionary of Nineteenth-Century World History, str. 269

<sup>245</sup> BELCHEM, J.; PRICE, R.: A Dictionary of Nineteenth-Century World History, str. 379.

„reformátora státní správy“<sup>246</sup>, jelikož je považován za autora „...have had to reform the administration of Habsburg monarchy...“<sup>247</sup> Z českých osobností byl dán prostor maršálu Radeckému, který prokázal své schopnosti během Napoleonských válek a který se stal polním maršálem v roce 1836. Význam je mu také připisován za vítězství v Itálii např. v bitvě u Custozi v červnu 1848 a v bitvě u Novary v březnu 1849.

Na první pohled kniha budí dojem seriózní rozsáhlé publikace. O to větší je zklamání ze zjištění, že informace v ní jsou pouze telegrafické. Prostor, který je dán dějinám Habsburské monarchie je symbolický a o českých dějinách nelze vůbec hovořit. Setkáváme se opět s tím, že komplexní znalost problematiky je mizivá, nicméně krátké vstupy např. prostřednictvím osobností jsou pravdivé a přesné. Nicméně při takové stručnosti se zmýlit ani nelze. Lépe řečeno by ke zkreslování faktů docházet nemělo.

WILLIAMS, N.; WALLER, P.: Chronology of the Modern World (1763 – 1922), Helicon, Oxford 1994, 2sd Edition, ISBN 0 – 09-178274-0.

Publikace, jejíž rozsah tvoří 1136 stran. Není encyklopedickou publikací, jak si ji obvykle představujeme. Jedná se pozoruhodnou knihu, která je spíše anotací k jednotlivým historickým tématům. Vřele bych ji doporučila každému, kdo se chce či potřebuje rychle zorientovat v minulosti. Můžete totiž rychle zjistit, kdo byl současník koho, kdo vydával noviny v té době, kdo byl významnou osobností z oblasti politiky, ekonomie, sportu či spisovatelem. Jednotlivé osobnosti nám dnes již nic říkat nemusí a právě k tomu slouží tato publikace. Je i velice jednoduché se v ní orientovat. V pravém či levém horním rohu nalezneme rok, ke kterému se informace vztahují. Jednotlivé sekce jsou označeny písmenem např. O se zabývá politikou, ekonomii, právem a vzděláváním, P zas vědou, technologií, novými objevy, V tiskem, W kulturou a společenským životem (divadlo, televize...)... Nebo lze také jednoduše vyhledat přesné datum události. Než je dán prostor rozboru jednotlivých sekcí jsou autory vybrány nejdůležitější události roku. Chronologicky seřazeny a rozděleny podle měsíců. Události jsou popsány stručně, nevysvětleny. Ku příkladu u bitev je uvedeno, kdy a kde a kdo proti komu. Jak budu tedy

<sup>246</sup> Hodnocení autora práce ne oficiální stanovisko autora encyklopedie

<sup>247</sup> BELCHEM, J.; PRICE, R.: A Dictionary of Nineteenth-Century World History,, str.379.

posuzovat tuto publikaci? Nijak nebudu, nedá se objektivně srovnat kolik prostoru a v jakém světle je nazíráno na naše dějiny. I přesto jsem do ní v krátkosti nahlédla a můžu konstatovat, že na naše osobnosti není zapomenuto. Např. str. 563 je věnována roku 1937, sekce Z narození a úmrtí významných osobností. Zde je mezi šestnácti osobnostmi uvedeno datum smrti T. G. Masaryka. Na straně 207 popisující rok 1848 je v sekci T (hudba) uvedeno otevření hudební školy v Praze pod vedením Bedřicha Smetany. Publikaci bych všude doporučila každému, kdo se potřebuje rychle zorientovat v atmosféře doby, udělat si úvod ke studiu některé události či si vytvořit souvislost mezi hospodářskými a kulturními dějinami.

HALL, S.; HAYWOOD, J.: *The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783)*, Andromeda book, Oxford 1997, ISBN 1-56324-854-9 (set).

Nyní budu pracovat s edicí dějepisných atlasů, encyklopedické publikace vydané v Anglii. Nejedná se nejen o atlas – soubor map, ale je to stručný přehled nejdůležitějších událostí s komentářem. Každý popisovaný díl má svůj úvod (introduction), který obeznámí čtenáře s atmosférou doby a její základní charakteristikou. Nastíní vývoj, směr hospodářských, politických i kulturních dějin v období. Začátek atlasu je věnován přehledu světových dějin a vyobrazení tedy celé země, postupně se však přechází k vyobrazení menších regionů a jejich dějinám. V publikaci budu sledovat popis světových dějin a regiony, kde se vyskytuje Evropa. Ostatní nejsou pro naše zkoumání podstatné. Co je pro knihu specifické je číslování stránek, které pokračuje napříč celou sérií. Druhý díl tedy začíná stranou 132.

Mapa světa okolo roku 800, charakteristická expanze muslimské kultury, vznik Byzantské říše. Na mapě jsou naše území označena jako místa, kde žijí slovanské kmeny, na časové přímce není dán prostor dějinám našeho regionu. Mapa k roku 1000 nám vyobrazuje jako součást Svaté říše Římské. Maďaři a Poláci jsou již znázorněni jako samostatné komunity, státní útvary „state societies“<sup>248</sup>. Na všech mapách zobrazující situaci od roku 1279 až po mapu světa k roku 1650 jsou naše

---

<sup>248</sup> Doslovný výraz k doplnění volného překladu autora citováno z: HALL, S.; HAYWOOD, J.: *The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783)*, str.141.

země vyobrazeny pouze jako součást Svaté Říše Římské. Co se týče historických událostí, jsou tradiční země koruny české vynechány úplně. Z událostí monarchie je kladen důraz na postupující expanzi Turků k jejím hranicím a s nimi spojenou důležitou bitvou u Bělehradu a u Moháče „In 1521 Suleiman the Magnificent resumed the Ottoman drive into Europe, overrunning Hungary after Mohács in 1526.“<sup>249</sup> Dále je i uveden letopočet 1519 - zvolení Karla Habsburského na královský trůn Svaté říše Římské (první zmínka o Habsburcích). Antagonie vztahu monarchie x Turci byla určujícím motivem zobrazující se i v následujících příspěvcích o námi sledovaném regionu. Zajímavá je mapa světových náboženství<sup>250</sup>, kde je vyobrazena Praha jako centrum katolického náboženství a místo, kde se nachází gotická katedrála. V letech 1650 až 1783 jsme zobrazováni jako součást Rakouska (Austria). Rakousko hraje opět úlohu zachránce před tureckým nebezpečím, když 1683 odrazí Turky od Vídně. Příjemnou změnou je informace o sedmileté válce, která jako jediná krom Turků se dostala do popředí k hlavním událostem doby. Musíme tedy uznat, „ že v rámci světových dějin je vyobrazení Habsburské monarchie velice chudé a determinuje jej pouze jediný vztah.

Další blok knihy je věnován Evropě - mapy Evropy 600 – 1783 sledují politické, hospodářské a kulturní dějiny oblasti. Zde se dostává již místa pro vyobrazení zemí koruny české, setkáváme se na mapách běžně s pojmy, jako jsou: Čechy, Morava, Slezsko, Praha, Vídeň, Rakousko. Stejně tak se setkáváme se vztahy mezi dynastiemi Habsburků, Witelsbachů a Lucemburků. Z událostí 14. století dominují našemu zájmu: rok 1310 nástup Jana Lucemburského na trůn, vydání zlaté buly Karlem IV. (o volbě římského krále), či mírnější postup morové epidemie v Čechách oproti ostatním částem Evropy. V 15. století se setkáváme s událostmi českých dějin, ale pouze na mapě. Je u nás zachyceno husitské povstání v Čechách v letech 1415 – 1436 a místo upálení Jana Husa. Říkám pouze na mapě, protože s jakýmkoliv vysvětlením. Co bylo husitské povstání, se nesetkáme. Jen je u Kostnice napsáno: „The burning for heresy of the Bohemian religious reformer Jan Hus at Constance in 1415 sparked a 20 year revolutionary uprising by his

---

<sup>249</sup> HALL, S.; HAYWOOD, J.: The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783, str.148.

<sup>250</sup>HALL, S.; HAYWOOD, J.: The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783, na str.146-147.

followers.“<sup>251</sup> Úloha Habsburků roste a s ním i je v encyklopedii obsaženo více z jejich dějin. S náboženskou otázkou v Čechách se setkáváme i nadále, když konstatuje: „... large Calvinist minorities existed in Bohemia, Moravia and Transilvania.“<sup>252</sup> Další pohled do našich dějin přinese až třicetiletá válka. Za počátek třicetileté války je považována správně politická situace u nás v roce 1618: „1618 Thirty Years War begins as Protestant Bohemia rejects imperial authority.“<sup>253</sup> Její první část: „First, the Bohemian-Palatinate war (1618 – 23) in which a Bohemian Protestant and Transilvanian threat to Habsburg Vienna was defeated....“<sup>254</sup> Na mapě je i vyobrazena bitva na Bílé hoře. Bohužel podle měřítka je Bílá Hora asi 20km od Prahy na úrovni Slaného. Přelom 17. a 18. Století je zachycen ve vztazích mezi Rakouskem a Francií, mocenskými ambicemi obou států na Španělsko, vyústí to v konec války o španělské dědictví, v Utrechtský mír v roce 1713. V rámci monarchie protireformace a Habsburská vláda berou naději protestantů na náboženskou svobodu. Ohrožena je 1683 i Vídeň Karem Mustafou. Konec 18. století je ve znamení klidu v Evropě: „Relative peace in central and northeastern Europe allowed the rulers of Austria and Russia to concentrate on domestic reform and the struggle to roll back the Ottomans. The Habsburgs rebuilt their authority in the Holy Roman empire and extended their sway in Hungary.“<sup>255</sup> Klid narušuje jen soupeření o vliv mezi Pruskem a Habsburky, kteří řeší problém nástupnictví Marie Terezie vedoucí k sedmileté válce a zabrání Slezska Pruskem. Poslední osoba pro nás zajímavá a je uvedena, je osobnost Josefa II, panovníka mnoha reforem.

Z hospodářských dějin nás zaujme, že Praha je představena na konci 18. století jako jedno z největších měst s populací přes 40 000 obyvatel. Čechy jsou označeny za bohaté naleziště stříbra, a centrum výroby železa a textilního průmyslu.

Které epizody z Českých dějin jsou uvedeny? Především mají povědomí o tom, že existovalo u nás husitské hnutí, začala zde třicetiletá válka, byli jsme

---

<sup>251</sup> HALL, S.; HAYWOOD, J.: The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783, str.173.

<sup>252</sup> HALL, S.; HAYWOOD, J.: The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783, str.176.

<sup>253</sup> HALL, S.; HAYWOOD, J.: The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783, str.180.

<sup>254</sup> HALL, S.; HAYWOOD, J.: The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783, str.180.

<sup>255</sup> HALL, S.; HAYWOOD, J.: The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783, str.186.



hospodářsky kvetoucí součástí Habsburské monarchie a seznámili nás autoři s pár důležitými panovníky.

CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: *The Complete Atlas of World History*, volume 3 (The Modern World 1783 – present), Andromeda book, Oxford 1997, ISBN 1-56324-854-9 (set).

Třetí díl encyklopedie se zaměřuje na světové dějiny od roku 1783 až po současnost, končí se většinou rokem 1997. I zde se nejdříve zaměřím na analýzu obecných dějin světových a později se budu věnovat pohledu na Evropu. Naši úlohu v ní. Celkově je kladen v publikaci důraz na mimo evropské dějiny – Amerika, Asie a Austrálie.

Na mapách světových dějin jsme až do roku 1920 vyobrazeni jako součást Habsburské monarchie, bez hranic tradičních zemí monarchie. Měřítka však ani neumožňuje více detailů a ve srovnání se zobrazením jiných států je to v pořádku. Událostmi dějin je Napoleonská Evropa, dělení Polska mezi Pruskem a Rakouskem. Zmiňováno bez účasti Ruska. O jeho úloze v dělení je až vsuvka později, takže je těžké vytvořit si souvislost. Habsburská monarchie vstupuje do děje (kromě hostitelství Vídeňského kongresu 1815) až konfliktem mezi ní a Pruskem ke konci 19. století. (Rakousko-pruská válka 1866), vzniká Německo. Do vypuknutí první světové války jsou uvedeny Balkánské války i sarajevský atentát na následníka trůnu. „When Austria declared war on Serbia, Russia mobilized its forces. Within a few days all the major European powers, which had coalesced into two military blocks, were embroiled in World War I.“<sup>256</sup> Nebudu rozebírat pohled na první světovou válku. Důležitý je pro nás její výsledek. Ustanovení samostatného států Československa, právo národa na sebeurčení: „Wilson was also committed to the principle of national self-determination, and promoted the creation of new states such as Czechoslovakia, Yugoslavia and independent Poland.“<sup>257</sup> Poprvé se tak na mapě objevujeme jako samostatný stát, bohužel ne na dlouho. Rok 1938 přináší Mnichovskou krizi a s ní invazi do Československa, a proto naše území zaplaví

---

<sup>256</sup>CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: *The Complete Atlas of World History*, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str. 273.

<sup>257</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: *The Complete Atlas of World History*, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.278.

oranžová barva patřící Německu. Tato barva nám dále zůstává. Jsme totiž po druhé světové válce vyobrazení jako sféra vlivu SSSR. Tím je předurčen systém fungování státu: „In response the Soviet Union created Comecon, a system of economic planning designed to strengthen its hold on eastern Europe.“<sup>258</sup> V době komunismu vstupujeme do povědomí s rokem 1968: „And in 1968, Warsaw Pact forces ended the Czech attempt to introduce a more liberal form of socialist government.“<sup>259</sup> Autory je také proces označen „Prague Spring“<sup>260</sup>. Poslední mapa vykreslující svět k roku 1997 nás zobrazila jako samostatný stát Česká republika, když jsme získali samostatnost a svobodu během roku 1989.

Ted se budeme podrobněji zaobírat evropskými dějinami. Evropské dějiny rozhybou nejprve Napoleonské války, kde se vyskytují informace o koalicích pro a proti Napoleonovi, a dále se setkáváme s informacemi o ztrátě části Habsburského území – povstání v Nizozemí, Belgii. V souvislosti s Napoleonskými válkami je zde napsáno i o bitvě u Slavkova 1805. Slavkov (Austerlitz) je i vyobrazen na mapě Evropy. Po Napoleonské Evropa restaurovala své staré monarchie, stejně tak i Rakousko „More often, the monarchies restored after the fall of Napoleon (Prussia, Austria and Russia)...“<sup>261</sup>. S tím souvisí i konání se Vídeňského kongresu 1815 ve Vídni, kde ústřední postavou nám dobře známé z našich dějin je uveden Clemens Metternich. Hovoří se o jeho působení až do jeho pádu 1848 avšak podrobněji jeho *skutky popsány nejsou. Příčinou jeho pádu jsou: „Unrest spread to Hungary, Croatia, and teh Czech lands...“*<sup>262</sup> Místa, kde docházelo nejčastěji k bouřím, jsou na mapě označena červenou hvězdou. Poprvé se v této souvislosti setkáváme s vyobrazením Brna. Do dějin monarchie zasahuje, ale více událostí. Především vznik samostatné Itálie a Německa. Z válečných událostí je známa ještě Schleswig-Holsteinská válka z roku 1864 a z roku 1866 „Seven Weeks War“<sup>263</sup>. Tyto válečné konflikty jsou podrobně rozebrány v kapitole „The unification of Germany (1848-

---

<sup>258</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str. 282.

<sup>259</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.284.

<sup>260</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.285.

<sup>261</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.292

<sup>262</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.292

<sup>263</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.292. Není nutné překládat.

1871)<sup>264</sup>, kde se hovoří především o myšlence velkého a malého Německa: „One major rift was between the advocates of a „small Germany“(Kleindeutschland), excluding Austria, under Prussian leadership, and of a „big Germany“ (Grossdeutschland) that included the huge Habsburg empire.“<sup>265</sup> Rakousko podle autora chtělo bránit své vedoucí postavení ve střední Evropě, bez toho, aby přijalo nejednotnost malých německých států. Z tohoto vznikl válečný střet mezi Pruskem a monarchií o nadvládu ve střední Evropě a Německu. Díky tomu se nám na mapě objevuje Koniggratz (bitva u Sadové, u Hradce Králové). Výsledkem války je podle autora: „Austrian influence in German affairs was irrevocably ended...“<sup>266</sup>. Na dalších stránkách věnovaných roků 1871 – 1914 se derou do popředí Balkánské války, aneb: „This brought Austria and Russia into conflict, as both empires cherished ambitions to secure the Balkan lands of the moribund Ottoman empire.“<sup>267</sup> Z důvodů tvrdé práce odešlo v této době hodně lidí do emigrace a to především z Rakouska.

V rámci příprav na první světovou válku je pro nás zajímavá informace o dění v Plzni: „One of the greatest European industrial complexes was the Skoda Works in Pilsen, built to produce a new machine-gun for the Austrian army in 1890.“<sup>268</sup> Pro mne nová informace a navíc dosti podrobná pro publikaci tohoto rozsahu. Historie habsburské monarchie zde končí abdikací Wilhelma II.: „Kaiser Wilhelm II abdicated , as did the emperor of Austria-Hungary.“<sup>269</sup> Na mapě jsou znázorněna jen bojiště, ale i průmyslové oblasti, zásobování za války. Jasně z toho vyplývá, že hospodářské centrum Habsburků bylo právě v Čechách. Jako výsledek války je považován vznik samostatných národnostních států – Československa a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. O Polsku se hovoří jako znovu ustanovení samostatného státu. Stejně tak jako u světových dějin se hovoří o invazi do Československa, kde ji na mapě vykreslují hranice Sudet a zbytku Čech: „The

---

<sup>264</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), na str.296-297.

<sup>265</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.296.

<sup>266</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.296.

<sup>267</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.298.

<sup>268</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.299.

<sup>269</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.301.

Sudetenland of northwest Czechoslovakia, which had a large German minority, was annexed by Hitler following the Munich agreement in 1938.<sup>270</sup> Během druhé světové války není dáno moc prostoru pro české dějiny, jak vlašťovka tak vystává bod na mapě (kde jsme již správně označeni Protektorát Čechy a Morava) Lidice. Označeny jsou symbolem červené kapky – krveprolití a represivního zabíjení nacisty. Na další mapě<sup>271</sup> je označeno za těžce bombardované město také Plzeň a Praha označena za ohnisko odporu vůči režimu, bohužel angličtina k tomu využila méně vhodný výraz „area of partisan activity“<sup>272</sup>. S doslovným překladem by, ale souhlasit nešlo. Evropa v letech 1945 – 1989 je vměstnána na dvě stránky. Naše země jsou zařazeny do sféry vlivu SSSR. I přesto je zmínka o povstání v Praze 1968, stejně tak jako v Maďarsku 1956. Zajímavé je pro nás i fakt., že na mapě jsou vyobrazena místa, kde podle autorů měly být uloženy sovětské jaderné hlavice proti západu. Zbraně zemí Varšavského paktu. Z asi deseti míst, jich je většina uvnitř SSSR a pak také jsou tři místa v Československu – Milovice, Temelín, a oblast nedaleko Bratislavy. Pro mne jsou fakta překvapující a hlavně jejich nespornost tvrzení. Po pádu komunistických režimů vstupujeme do dějin jako nejprve Československo a od roku 1993 jako samostatná Česká a Slovenská republika. Praha je dána za příklad města rychle expandujícího po roce 1990: „Prague, like many cities of eastern Europe, saw a boom in the early 1990s, with tourists and industrialists attracted by new opportunities and low cost.“<sup>273</sup> Nízkými cenami samozřejmě pro přijíždějící, pro nás ne. Takový ráj tu zas nebyl.

Atlas opravdu moc prostoru našim dějinám nedává, ale zařazuje je do hlubších souvislostí. Pokud se dokážeme zorientovat, kterého bloku či strany jsme byli součástí, můžeme nahlédnout do světového dění. V rámci moderních dějin je nám věnováno k poměru prostoru publikace, dáno až nad limit možností. Bohužel postrádám zájem o historické osobnosti či vnitřní politiku. Kdyby byla možnost publikaci rozšířit. Uvítala bych to, protože pojetí dějin autory je realistické a není

---

<sup>270</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.303.

<sup>271</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.307

<sup>272</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.306.

<sup>273</sup> CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), str.311.

soustředěno pouze na jejich dějiny národní či interpretaci dějin obecných jejich prostřednictvím.

COTTRELL, P.L.: 20. století den po dni, Nakladatelský dům OP, Praha 1994, ISBN 80-85841-12-6.

Publikace mapující skoro celé dvacáté století rok za rokem. Začíná rokem 1900 a končí rokem 1993. Vždy je dvojstrana věnována jednomu roku. Každá kapitola je pak členěna do odtažů podle příslušného tématu – politika, ze světa, kultura a věda. Z tohoto vyplývá, že kniha je pouhým chronologickým výčtem událostí. Zejména politiky bez toho, aby je uváděla do souvislostí. Co může být její předností, je oblast kultury a vědy. Pro náš zájem si vybereme jen orientačně důležité letopočty 1918, 1938 - 1948, 1968, 1989, 1993. Tím, že se publikace věnuje 20. století budeme vycházet, že hledáme poznatky o dějinách samostatného českého státu a ne monarchie.

Prvním velkým zklamáním je pro mne, že i když jsou zde události skoro den za dnem. Není zde vyhlášení samostatného Československa či vůbec jeho vznik v roce 1918. 28.10.1918 je zapsáno jako den povstání námořníků v Kielu a i když je telegraficky uveden vznik unie Chorvatska, Slovinska, Srbska a Černé hory nebo paradoxně je uveden vznik samostatné Rakouské republiky, ale co se stalo s námi či Slovenskem se nikde nepíše. O to překvapivější je, že v roce 1919 v lednu „Češi okupují sporné území Těšínska na česko-polské hranici.“<sup>274</sup> Rok 1938 je ve znamení zájmu o politiku ve střední Evropě. Nejprve 24.4. zamítá pražská vláda požadavek na autonomii sudetských Němců. Později Němci stojí na hranicích s Československem, v září vypuknou nepokoje se sudetskými Němci, kdy 12.9. požaduje Hitler právo na sebeurčení německé menšiny a hezká je stylizace 15.9., kdy „Brit.premiér Neville Chamberlain se setkává s Hitlerem v Berchtesgadenu. VB a Francie naléhají na ČSR, aby přijala něm.požadavky, zatímco Maďarsko a Polsko kladou nároky na české území. Premiér Hodža rezignuje a je nahrazen generálem Janem Syrovým.“<sup>275</sup> Následuje Mnichovská konference bez nás, odchod Beneše do exilu, okupace a pronásledování Židů v Čechách. V roce 1939 je popsáno odtržení Slovenska pod Německou ochranou i okupace. Z politiky nás ohromí tvrzení autora

<sup>274</sup> COTTRELL, P.L.: 20. století den po dni, str. 52.

<sup>275</sup> COTTRELL, P.L.: 20. století den po dni, str. 94.

(nedoložené zdrojem), že: „Amer.velvyslanec je odvolán z Berlína na protest proti invazi do ČSR; ale Britové a Francouzi tvrdí, že záruky, které poskytli 1938 v Mnichově, se týkaly celé ČSR a odtržení Slovenska je zbavuje odpovědnosti.“<sup>276</sup> V rámci druhé světové války vstupuje do dějin 29.5.1942 atentátem na Heydricha, kdy je jako odplata i uvedeno vyhlazení Lidic (o Ležácích se nepíše), či podepsání Beneše dohody se SSSR o budoucí spolupráci. V roce 1945 nás nikdo neosvobodí, nevznikneme a již v červenci „Vláda Národní fronty v ČSR znárodňuje uhelné doly, velký průmysl a banky.“<sup>277</sup> Ve 47 roce se nás týká konstatování, že za obvinění z pokusu o vraždu Beneše je zatčeno 142 lidí. Popis či vysvětlení se nedočkáme. „V Československu byla dosavadní vláda nahrazena vládou komunistickou s novou ústavou podle sovětského vzoru...“<sup>278</sup> úvod k podkapitole o roce 1948. Dále se hovoří o Janu Masarykovi, nepříteli komunismu, který: „...záhadně umírá pádem z okna.“<sup>279</sup> „Na jaře 1968 byla ve vzduch revoluce jednak na univerzitách, jednak, a mnohem vážnější, v Československu. Dubček se pokusil zavést „socialismus s lidskou tváří“.“<sup>280</sup> Rokem 1968 hýbou události v Československu a další s tím spojené. Z celkových 31 odkazů k politice je 8 věnováno právě těmto událostem. Podrobně je tak vylíčena politická situace, je znám i manifest 2000 slov... Události Pražského jara mají, ale i přesah do roku 1969 např. protestním upálením Jana Palacha, nástupem Gustava Husáka či nastolení tvrdšího kurzu komunistického režimu. Události vedoucí k pádu komunistických režimů začínají dříve (u nás vyhlášením budoucích hospodářských reforem v roce 1987), ale vrcholí rezignací představitelů komunistického režimu, rezignací Ladislava Adamce, zvolením Alexandra Dubčeka předsedou parlamentu a 29.12 se stává prezidentem Václav Havel. Průběh sametové revoluce kniha nesleduje, spíše legislativní kroky. Následuje i rozdělení na Českou a Slovenskou republiku, popsané na základě dohod z června 1992. Dohoda o rozdělení je podepsána V.Klausem a V.Mečiarom. „1.1.1993 existenci zahajují 2 nové státy: ČR a SR, které uzavřely celní unii.“<sup>281</sup>

Když se zamyslíme nad jejím obsahem. Nemůžeme říci, že by o nás nikdo nic nenapsal a tudíž ani nevěděl. Slabinou je vznik samostatného Československa

---

<sup>276</sup> COTTRELL, P.L.: 20.století den po dni, str.96.

<sup>277</sup> COTTRELL, P.L.: 20.století den po dni, str.111.

<sup>278</sup> COTTRELL, P.L.: 20.století den po dni, str.116.

<sup>279</sup> COTTRELL, P.L.: 20.století den po dni, str.116.

<sup>280</sup> COTTRELL, P.L.: 20.století den po dni, str.160.

<sup>281</sup> COTTRELL, P.L.: 20.století den po dni, str.216

v roce 1918, neexistence jakéhokoliv odboje ze válek. Silnou stránkou jsou poslední moderní dějiny. Jaro 1968, pád komunistického režimu a rozdělení republiky. Informace jsou však někdy útržkovité a působí až povrchně. Druhou silnou stránkou je rychlá a přehledná orientace. Díky členění kapitol a jmennému rejstříku na konci knihy. Úroveň publikace postihuje příklad z kultury, který je zde uveden pro rok 1940, kde je vedle vydání Hemingwayovi knihy Komu zvoní hrana uvedena informace, že „Obal pro cigarety Lucky Strike navrhuje opět Raymond Loewy (USA).“<sup>282</sup> Nelze ji však jednoduše zamítnout, ale ani jí doporučit k samostudiu.

PARKER, G.: The Times Illustrated World History, Times books, London 1992, revised edition, ISBN 0-7230-04145.

Publikace, která vznikla jako doplněk k již proběhnutému televiznímu programu. Pořad popisoval světové dějiny ve 26 dílech. A byl o něj veliký zájem inspirující autory k dodatečnému vydání publikace. Sám název napovídá, že si kniha klade velké ambice. Kapitola první totiž začíná rokem 8 000 000 BC. Popsat podrobně dějiny od počátku až do devadesátých let 20. století na necelých 500 stránkách nelze. Co nás potěší je chronologie, časová přímka vložená hned za úvod knihy. Jsou v ní uvedeny nejdůležitější události od 10 500 BC až do roku 1992. Přehledně rozdělené na dějiny Asie, Evropy, Blízkého východu a severní Afriky, později i Austrálie a Ameriky. Orientaci nám usnadní rejstřík, se kterým budu pracovat i já. Podle něj budu stejně jako i v ostatních encyklopedických publikacích vyhledávat pojmy: Bohemia, czech, chzechia a jiná odvozená slova (Czech King, Czech Crown...), Habsburg, Austria.... Výhodou jsou i mapy ke každé kapitole.

Až pátý odkaz k pojmu Austria vede k textu. Je proto, že Austria je chápáno jako označení území spíše než jiného označení monarchie. Z tohoto důvodu vedou odkazy především k mapám. Nejprve se odkazuje na velkou francouzskou revoluci, později na situaci na Balkáně. Zabránil území Bosny a Hercegoviny a tím postupný přechod k první světové válce: „In 1908, for example, Austria annexed the Turkish provinces of Bosnia and Herzegovina, almost provoking war, and leading the independent states to jostle for advantage.“<sup>283</sup> Další odkazy se týkají již existence samostatného Rakouska. Pro pojem Austria-Hungary vedou pojmy k stejným

---

<sup>282</sup> COTTRELL, P.L.: 20.století den po dni, str.101

<sup>283</sup> PARKER, G.: The Times Illustrated World History, str. 412.

odkazům v textu nebo opět k mapám. Bohemia je také pojem zeměpisný, objevující se pouze na mapách. Ovšem dobré je, že je to sice chápáno jako součást monarchie, ale se samostatným názvem. Jako území, které je součástí<sup>284</sup>. Ne jako automatický tvar připojený na mapce k Rakousku. Slova hledání slov začínajících na Cz(czech...) má jediný výsledek: Czechoslovakia. Nejprve na mapě vznikneme jako samostatný stát po 1. světové válce a později „...Germany annexed Austria and large areas of Czechoslovakia in 1938.“<sup>285</sup> Opět se pohybujeme ve 20. století., Mnichovské dohody a následné okupace 1939. Na další mapě jsme vyobrazeni jako místo konfliktu během Studené války s letopočtem 1968, správně zařazené pod sféru vlivu SSSR. Bohužel další rozhršení není. Tradičně nesmí chybět Pražské jaro 1968: „When efforts were made to relax controls in Czechoslovakia in 1968, Soviet tanks were sent to restore order.“<sup>286</sup> Po těchto skromných výsledcích bychom očekávali více odkazů k pojmu Habsburg(s). Nalezneme pouze 5 odkazů – mapa, poté nás upozorní autor na rebelie proti Habsburkům, Filipu IV. na Sicílii a v Portugalsku, v rámci reformace „...the Habsburg lands were won over by Calvin's teaching...“<sup>287</sup>. V 17. století ještě zůstaneme, kromě kalvinismu v kapitole hovoří o největším náboženském konfliktu, nejdéle trvajícím: „...was the Eighty Years' War beetwen the Spanish Habsburgs, rulers of the Netherlands by hereditary right, and their Protestant subjects.“<sup>288</sup> Druhá válka hýbající Evropou je „The Thirty Years' War between the Habsburg emperors in Germany and their (mainly Protestant) enemies between 1618 and 1648, was normaly presented by both sides as a religious struggle.“<sup>289</sup> Poslední zmínka o Habsburcích je, jak čelili rebeliím v Holandsku a Maďarsku, v ten samý čas, kdy došlo k pádu Bastily. Tak málo obsahuje kniha poznatků z naší historie. Především, když jí obsahově porovnáme, je zaměřena z evropských dějin na Británii a Francii, okrajově Rusko a Turecko. To souvisí s jejím širokým záběrem především z oblasti historie Asie. O dějinách střední Evropy nemůže být řeč, protože je tu tolik málo faktů, že publikaci k takovému zkoumání nelze ani použít. Nedovede nás tudíž posloužit ani v základní orientaci. Abychom jí jen nehanili. Nalezla jsem i několik dalších pojmů z našich

---

<sup>284</sup> Ukázka na mapě PARKER, G.: The Times Illustrated World History, str. 278.

<sup>285</sup> PARKER, G.: The Times Illustrated World History, str.440.

<sup>286</sup> PARKER, G.: The Times Illustrated World History, str.464-465.

<sup>287</sup> PARKER, G.: The Times Illustrated World History, str 293.

<sup>288</sup> PARKER, G.: The Times Illustrated World History, str.293.

<sup>289</sup> PARKER, G.: The Times Illustrated World History, str. 294.



dějin. Jedná se především o místa, osobnosti či hnutí působící na našem území. Pojmy, které jsem našla v rejstříku: Austerlitz, Dubček, Central powers, Eugene de Savoy, hussites (označení za jedny z heretiků, začínajících reformací<sup>290</sup>).

HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, Oxford University Press, Oxford 1988, ISBN 0-19-869136-X.

HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, Oxford University Press, Oxford 1988, ISBN 0-19-869136-X.

První pohled se publikace tváří seriózně: časová přímka v předsádce, hezké grafické řešení, jednoduchá angličtina... A však kniha je koncipována formou encyklopedie rozřazené do hesel podle abecedy. Není zde tedy žádný tematické či geografické rozdělení. Jediným způsobem, jak se v ní orientovat by byl rejstřík, ale ten zde bohužel chybí. Budu tedy náhodně listovat publikací a čekat, na které pojmy narazím. Stejně jako u jiných publikací tohoto typu, které jsem zde již viděla se, pokusím pro srovnání vyhledat stejné pojmy. To jsou především: Habsburg dynasty, Habsburg empire, František I, Fratišek II., František Josef I., Maxmilián Mexický, Metternich, Taffe. Oproti tomu nenaleznete základní pojmy: Bohemia, czech, chzechia a jiná odvozená slova (Czech King, Czech Crown...), Habsburg, Austria....

Způsob mé práce bude držet se abecedy a tak tedy začínáme pojmem Ancien Regimé. To je chápáno jako: „...the nobility were privileged before the law, in matters of taxation, and in the holding of high offices.“<sup>291</sup> Změněný až příchodem Velké francouzské revoluce. Zmiňuji to z toho důvodu, že se pojem nevztahoval pouze na chápání podmínek ve Francii, ale v celé západní Evropě.

Austrian Succession, War of the (1740-1748) chápáno zde jakou pouze konflikty spojené s nástupnictvím Marie Terezie, takže u nás známé jako Slezská válka. Kde je vítězství připisováno Fredericku II. (Fridrichu), spor končí upevněním jeho pozic Drážďanským mírem z roku 1745. Důležité je, že podle autora se jí podařilo konsolidovat její pozici na trůně.

---

<sup>290</sup> PARKER, G.: The Times Illustrated World History, str. 290.

<sup>291</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 12.

Kupodivu jsem zde našla pojem Bohemia jako označení, zeměpisný název: „...a region in central Europe, now part of Czechoslovakia.“<sup>292</sup> Pokud však to chápou jako označení zeměpisného názvu, je s podivem, že počátek našeho státu kladou až k Přemyslovcům do 9. století. Nezastaví se u vlády Karla IV., ale až u Jana Husa: „In the early 15th century the martyrdom of the Prague religious reformer John Huss (1415) solidified the identification of religion reform with an emerging popular nationalism, and the Hussite wars of 1420-33 marked the departure of Bohemia from the German orbit and its assumption of a more overtly Slavic identity.“<sup>293</sup> Na tomto citátu vidíme jiný přístup k hodnocení historické události. Nemůže říci, že by tento úhel pohledu byl zcela nepravdivý. Nikterak nelze slučovat náboženské otázky přímo s vlastenectvím, které to později přineslo. Upálení Husa vyvolalo celkové pohoršení v Čechách a asi ne jen mezi Čechy, že? A spojovat celkově průběh husitské revoluce s odpoutáním se od Němců je již zcela zcestné a pomyslnou třešničkou na dortu je upozornění o vznikající identitě slovanské. Postřeh by se spíše hodil do doby národního obrození a ne již teď. Následně království zdědili Habsburkové: „In 1526 the kingdom was inherited by the imperial Habsburg dynasty...“<sup>294</sup>, oproti skutečnosti, že byl zvolen. Správně však autor uvádí nepokoje na začátku 17. století jako počátek třicetileté války. Následuje jen krátká informace, že jsme byli součástí: „... the Habsburg domain...“<sup>295</sup>, což v plném významu slova být použito nemůže. Naše země nebyly ve správě Habsburků, ale českého krále. Informací je zde opravdu po skrovnu a ještě bych řekla, že z pohledu našeho výkladu značně rozlišné.

V medailonku Ferdinanda II. (1578-1637). Je popsána rekatolizace a co jí předcházelo. Mile mne překvapilo, že je autorům známa existence „zimního krále“. Je zde zníměno vydání obnoveného zřízení zemského, ale je zde uveden pouze jeden letopočet 1629. My víme, že to bylo vydáno obnovené zřízení zemské pro Moravu, pro Čechy již o rok dříve. Tuto malou nuanci můžeme autorů prominout, protože

---

<sup>292</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 43.

<sup>293</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 43.

<sup>294</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 43.

<sup>295</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 43.

oproti jiným heslům je toto zpracováno poměrně kvalitně a dokonce odpovídá i historické skutečnosti.

Nejnedočkavější jsem byla při hledání pojmu Habsburg. Jaké klamání, když je mu věnováno pouze 36 řádků. Pojem Habsburkové je chápán i jako synonymum pro dům rakouský a je tím označena: „...European royal dynasty...“<sup>296</sup>. První několik řádků je věnováno vysvětlení původu jména dynasti od hradu Habichtsburg ve Švýcarsku. Následuje vyjmenování významných panovníků. Role monarchie je viděna jako ochránce katolicismu v Evropě před dvěma událostmi: tureckým nebezpečím a protestantismem. Poslední řádky jsou věnovány vyjmenování důležitých válek určující vývoj dynastie od 17. století – Třicetiletá válka, válka o španělské dědictví. Zmínka o ztrátě titulu vládce Svaté říše Římské za vlády Marie Terezie. Vše stručné a informativní. Špatný dojem ze stručnosti se snaží vylepšit uvedením rodokmenu Habsburků na protější stránce knihy.

Svatá říše římská byla vystavěna na tradici západního katolicismu a doby karolínské. Vtipný mi připadá hodnotící soud autora: „The creation of the medieval popes, it has been called their greatest mistake...“<sup>297</sup> Či to byla chyba již neuvádí. Správně je uvedeno, že později se stával titul pouze prestiží a faktická moc jako na začátku se k němu nevázala. Záleželo vždy pouze na osobnosti konkrétního panovníka. Jelikož je pojem značně obsáhlý. Vypomohli si autoři uvedením seznamů panovníků Svaté říše Římské. Není zde však uvedeno, který z nich byl králem a který císařem. Nakonec je vyobrazena i mapa území okolo roku 1100. Zajímavé je také, že nikde není uvedeno, kdo to byl římský král či císař a jak a kde byl korunován a volen.

Maďarsko (Hungary) je přivedeno do souvislosti s Habsburky až 1515, kdy trůn získali a bylo součástí monarchie až do roku 1919. Není citováno Rakousko-Uherské vyrovnání místo něj, je uveden letopočet 1711: „By 1711 all of Hungary had come under Habsburg rule and remained part of the Habsburg empire until 1919.“<sup>298</sup> Je neuvěřitelné kolik chyb se dá vměstnat do jedné knihy. První samostatný stát na území Maďarska vznikl již 1918. Kdy po astrové revoluci z října

---

<sup>296</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 152.

<sup>297</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 167.

<sup>298</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 172.

1918 byla vyhlášena samostatná republika 16. 11. 1918. Jejím prvním prezidentem se stal Mihály Károlyi. A ať se snažím sebevíc, nedokáži si odůvodnit čím je rok 1711, tak důležitý v Maďarských dějinách.

Následující spolu souvisí Jan Hus a husité. Správně je uvedeno, že Husovo učení bylo koncipováno na myšlenkách Johna Wiclifa. Později se autorovi úvahy ubírají do neznámých krajín, nepodepřeny žádnými argumenty: „By his death he was acclaimed a martyr and his followers (Hussites) took up arms against the Holy Roman Empire and inflicted a series of dramatic defeats on the imperial army.“<sup>299</sup> Komu šlo o napadení suverenity Říše? Nebylo hlavním důvodem sporu náboženství, kritika katolické církve? Kde se hovoří o názorech Jana Husa, které chtěli obhájit? Kde je program husitů – čtyři pražské artikuly? To podle autora pravděpodobně neexistovalo. Stručnost pojmů není v tomto případě zavádějící a nepřesná, ale je celkově logicky špatná. Z toho, co je v knize uvedeno vyplývá, že skupina následovníků Jana Husa (pravděpodobně šilenců) válčila proti Říši, bez toho aniž by měla k tomu důvod. Připadá mi to, jak scénář k filmu o divokém západě. O to je strašnější, že jiná fakta jsou uvedena správně: „...Bohemia and his execution at the stake sparked a nationwide protest by 452 nobles on 2 September 1415.“<sup>300</sup> Omlouvám se, že hodně cituji, ale toto jsem ještě nezažila. „Later the Hussite movement split into two main parties: the moderate Ultraquists and the Taborites (named after Mount Tabor, their fortified stronghold), who held more extreme theological and social views.“<sup>301</sup> Další novou historickou skutečností je pro mne, že husité jsou rozděleni pouze do dvou skupin. K tomuto závěru může dojít pouze tehdy, pokud na husitskou revoluci bude dívat z málo faktů. Jediné, jak k tomu dospět je na základě vývoje v roce 1434 a bojujících stran v bitvě u Lipan. Ale není to trochu málo? Neočekávám znalost všech proudů, ale opravdu se uvádí v našich učebnicích, alespoň tři základní (táborité, orebité, pražané). Navíc utrakvisté je přece označení pro všechny husity. Po bitvě u Lipan byla uzavřena kompaktáta a nakonec: „Some groups of Hussites movement survived until today, under various names, but the movement was largely overtaken by the Reformation

---

<sup>299</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 173.

<sup>300</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 173.

<sup>301</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From Earliest Times to 1800, str. 173.

in the 16th century.“<sup>302</sup> Opravdu u nás existuje například církev českobratrská. Mohu poděkovat, že dodržel chronologii a uznal, že husitská revoluce předstihla reformaci evropskou (německou).

Bonbónek, který již nepřekvapí je, že nás slavný vojevůdce není Jan Žižka, ale: „...Jan Siska...“<sup>303</sup>

Leopold I. je panovník, za nějž se odehrálo mnohé. Je zdvořilé říci o něm, že byl : „...ill-equipped to rule...“<sup>304</sup> a spoléhal se na vládu svých ministrů. Nejvíce pozornosti z jeho vlády je věnováno tureckému nebezpečí, kdy 1683 Jan Sobieski porazil Turky u Vídně až k uzavření Karlovičského míru. Druhým problémem byly vztahy k Francii a její politika k německy mluvícím státům na jejích hranicích. Jeho vláda je hodnocena jako silná a stabilní. A Vídeň je v té době viděna jako: „...a major European capital.“<sup>305</sup>

V souvislosti s Marií Terezií (1717 – 1780) je uvedeno její nástupnictví díky pragmatické sankci, ale její problém není blíže specifikován. Je zde protěžována její ženskost formulací: „...she was a women of great courage and determinate, and rallied her peoples to defend her territories in the War...“<sup>306</sup>. Válkami, které vedla, především válkou o Rakouské dědictví a Sedmiletou válkou, hájila především své panovnické zájmy. Udělat rozhodnutí je těžké pro každého z nás, i když jste žena a Marie Terezie. Co to je za hodnocení v odborné publikaci? Milé překvapení je uveřejnění jmen jejich ministrů: hraběte Kounice a Chotka.

Matyáš I. (Korvín) je uváděn nejen v souvislosti dějin Uherska, kde vládl v letech (1458 – 1490), ale i jako osobnost vystupující v českých dějinách. V nich se angažuje po smrti krále Jiřího z Poděbrad<sup>307</sup>. Jenže, jak víme z historie. On se ucházel o českou korunu již dříve, a roku 1469 byl zvolen vzdorokrálem a o království české nejprve válčil s Jiřím z Poděbrad a pak s Ludvíkem Jagellonským. „...The Peace of Olomouc (1478) granted him extensit territories and the (Sharp)

---

<sup>302</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800, str. 173.

<sup>303</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800, str. 173.

<sup>304</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800, str. 206.

<sup>305</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800, str. 206.

<sup>306</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800, str. 222.

<sup>307</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800, v literatuře je pojmenován jako King George of Bohemia na str.225.

title of King of Bohemia.<sup>308</sup> Nevím, jestli je to vědecká nepřesnost, ale datum olomouckého míru mám spojené s rokem 1479.

Morava (Moravia) pojem nám velice blízký. První nás do očí uhodí sousloví: „...an area of central Czechoslovakia.“<sup>309</sup>. Je to sice informace v době vydání knihy pravdivá, nicméně bych spíše zdůraznila její historickou tradici a ne geografickou polohu. To se může jevit důležité, ale mně, když vím, kde se nachází. Zdůrazňuje se její samostatný náboženský vývoj např. existence anabaptistů na Moravě...Poslední se dozvíme o její podřízenosti vládě Habsburků od roku 1526. Nikde není bohužel zmínka o tom, že je součástí tradičních zemí Koruny České.

Pražská defenestrace 1618 je velice dobře popsána a charakterizována: „ An act of rebellion by Bohemian Protestant nobles against Catholic Hasburg rule. The ‘Defenestration of Prague’ was the ejection of two imperial representatives and Secretary from a windows of Hradčany Castle in Prague. ...the Habsburg victory at the Battle of Wtite Mountain (1620), near Prague, the city underwent enforced Catholicization and Germanization.“<sup>310</sup> Stručné a pěkné. U reformace je hezké, že autoři vidí její počátky i v dění okolo husitů. A zde také viděl, jak jednotlivá hesla psali různí autoři, historikové, jejichž názory se rapidně liší. Jak by bylo jinak možné, aby v jedné knize zároveň někdo vidět v husitech snahu o osvobození se od německé nadvlády a na jiném místě počátek reformace?

Sedmiletá válka je chápána nejen jako u nás a v našich učebnicích jako konflikt evropský, ale jako celosvětový. Dotýká se nejen války mezi evropskými mocnostmi, ale i se zabývá konflikty s ní související v Americe, Indii či Švédskem a Dánskem.

Docela více pojmů se pojí se Španělskem a jeho historií: španělská říše, španělská inkvizice, španělské nizozemí, válka o Španělské dědictví. Bohužel však převažuje popisnost zeměpisná před historickými fakty.

Třicetiletá válka opět správně popsána: „...(1618 – 1648), the name for a series of conflicts, fought mainly in German, in which Protestant-Catholic rivalries....It began in 1618 with Protestant Bohemian revolt against the future

---

<sup>308</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800, str. 225.

<sup>309</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800, str. 240.

<sup>310</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800, str. 290.

emperor Ferdinand II. ...<sup>311</sup> v rámci války je zmíněna i osobnost Albrechta z Valdštějna jako vojevůdce.

Příklady medailonků osobností Habsburských dějin: Anna Rakouská (1601-1666), Karel IV., který je vykreslen: „He was an intellectual, interested in the development of the German language, and founded the University of Prague in 1348.“<sup>312</sup> Co k tomu dodat?

S první částí lze jistě souhlasit, závěrem také, ale nevím, že by se Karel IV. snažil o rozvoj německého jazyka. Další uvedené osobnosti v knize jsou: Karel V., Evžen Savojský, Ferdinand II., Frederick I.(Barbarossa), Frederick I. (1657 – 1713), Frederick II. (1194 – 1250), Frederick II. (Veliký), Fredrick III., Frederick V. (zimní král), Josef II., který vydal 1781 toleranční patent nejen pro protestanty, ale i pro židy. Leopold I., Maxmilián I., Filip V.

Pojmy, které se týkají nepřímo monarchie a jsou také uvedeny: Devolution war, elector, Franche-Comté, Svatá liga, Jagelonci, Lucembursko, Moháč, pragmatická sankce, utrechtský mír...

Po přečtení 390 stránek prvního dílu této encyklopedie vyřknu svůj názor, že jsem hluboce zklamána, jak úrovní, tak rozsahem vysvětlení jednotlivých hesel. Jak jsem již napsala dříve, lze odhadnout ze stylu, kterou z částí napsal jeden či druhý autor, jelikož přístup k hodnocení či popsání historické události se velice různí. A bohužel často se různí nejen s interpretací, která je užívána u nás v Čechách, ale i s realitou, která se odehrála.

HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, Oxford University Press, Oxford 1988, ISBN 0-19-869136-X.

Stejně jako první díl má obdobné grafické zpracování předsádky obsahující časovou osu. Osa je rozdělená do čtyř sloupců podle kontinentů, na kterých se odehrály události ve sféře zájmů autorů – Afrika spolu s Blízkým a Dálným Východem, Amerika, Asie a Austrálie, Evropa. Z chyb prvního dílu se autoři

---

<sup>311</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 355.

<sup>312</sup>HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 70.

bohužel nepoučili. Opět chybí rejstřík, který by nám tak usnadnil orientaci. Proto zvolím způsob prolistování a zbytečného čtení všech odkazů a pojmů.

Prvním pojmem spojeným s Habsburskou monarchií je „Ausgleich“<sup>313</sup> neboli Rakousko-Uherské vyrovnání: „A dual monarchy, the Austro-Hungarian empire, was created, in which the Magyars were permitted to dominate their subject peoples, and the Austrians the remaining seventeen provinces of the empire.“<sup>314</sup> Žádná zmínka o úřadu palatina či jejich autonomii, která fungovala již předtím. Přímě žně na nás čekají na stránkách 24 – 26, které jsou převážnou většinou věnovány Habsburské monarchii. Prvním pojmem je Rakousko. Hovoří se o jeho historii a vzniku jako: „...the first Austrian republic which followed it was only a rump of the former state.“<sup>315</sup> A rump? Zadek? Dále se zdůrazňuje, že k restauraci monarchie nedošlo. Habsburská říše „Austrian empire“ je označení pouze pro roky 1806 – 1867. Zahrnují vládu Františka I., Ferdinanda I. a Františka Josefa I. Je pro mne nové, že se dějiny pojmenovávají dnešními populárními termíny. Jedním z příkladů a i podle autorů důvodů bouří okolo roku 1848 je „...economic depression...“<sup>316</sup>. Další událostí revolučního roku je: „A Pan-Slav conference met (1848) in Prague.“<sup>317</sup> Celkově je rok 48 popsán velice slušně. Jak se dostal po vynucené abdikaci Ferdinanda I. František Josef I. na trůn, jak císař postačil revoluční tendence a i to, že pak následovala doba centralizace do Vídně a byrokracie. Následuje vznik Rakouska-Uherska v roce 1867, vyrovnání, označení pro monarchii v letech 1867 – 1919. Dualismus je vysvětlen: „Each had its own parliament to control internal affairs: foreign policy, war, and finance were decided by common ministers.“<sup>318</sup> Uvědomují si však, že rozdělení na dvě národnosti – německou a maďarskou nerespektovalo skutečný stav, protože: „...in Hungary there was constant fiction with the Croats, Serbs, Slovaks, and Romanians (52 per cent of the population). The Czech of Bohemia-Moravia resented the German-

---

<sup>313</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 23.

<sup>314</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 23.

<sup>315</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 24.

<sup>316</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 25.

<sup>317</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 25.

<sup>318</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 25.



speaking government in Vienna...“<sup>319</sup> nerespektování národnostních principů uvnitř monarchie jako to bylo např. v Jugoslávii, vidí příčinu počátku první světové války. U Rakousko-Pruské války jsou vylíčeny bitvy: u Custozi, u Sadové a Pražský mír, který dal rozpustit německý spolek a dal možnost vzniku sjednocenému německému státu pod nadvládou Pruska. Dále pak oslabení pozic Rakouska v Itálii, neutralita Francie umožnila Maďarům dosáhnout vyrovnání. Čechy a Morava: „The independent state of Bohemia (of which Moravia was a province) passed under Austrian rule in 1526.“<sup>320</sup> Oblast děje Slovanského sjezdu v roce 1848, včele s Františkem Palackým. Zabývají se i vztahy mezi Čechy a Němci: „Concessions made to Czechs by Vienna after 1867 served only to disconcert the Germans living in Bohemia. ... Now it was the German minority of the Sudetenland who felt oppressed by the Czechs.“<sup>321</sup> Vztahy, které skončili okupací Československa v roce 1938, vznik druhé republiky...S tím, že se nezapomíná: „...the expulsion by the Czechoslovak government of free milion German...“<sup>322</sup> po druhé světové válce. Charta 77 – hnutí za lidská práva v Československu, zní překlad z encyklopedie. Podepsáno 242 intelektuály, jejichž cílem bylo: „... respect in practice the agreements of the Helsinki Conference.“<sup>323</sup> Československo je označeno za stát: „It was created out of the northern part of the old Astro-Hungarian empire...“<sup>324</sup>. Pravda to sice je, ale důvod uchopení nikde. Navíc naším prvním prezidentem byl: „...Tomáš Mazaryk...“<sup>325</sup>. Po krátké krátké nezávislosti po druhé světové válce jsme se stali: „...the Soviet Union gained control of the Government, making Czechoslovakia a satellite of the Soviet Union.“<sup>326</sup> Poslední informace z našich dějin se týkají Pražského jara 1968 a invaze spřátelených vojsk. Habsburkové jsou představeni jako jedna z nejstarších a nejdéle vládnoucích dynastií v Evropě od 15.

---

<sup>319</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 25.

<sup>320</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 43.

<sup>321</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 43.

<sup>322</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 43.

<sup>323</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 70.

<sup>324</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 92.

<sup>325</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 92.

<sup>326</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 92.

do 20. století. Na konferenci v Lokarnu: „Stresemann, as German Foreign Minister, refused to accept Germany's eastern frontier with Poland and Czechoslovakia as unalterable, but agreed that alteration must come peacefully.“<sup>327</sup> Stejně tak autor odkazuje na budoucí mírové řešení, skrývající se v okupaci Sudet a invazi do Polska. „Munch Pact (29 September 1938), agrément between Britain, France, Germany, and Italy concerning Czechoslovakia.“<sup>328</sup> Jasná interpretace o nás bez nás. Nikdo to však neskrývá a nevymlouvá se. Hovoří se i o nepozvání náš či Sovětského svazu, což je dobrý postřeh. Že jsme nebyli pozváni se připomíná často, ale o úloze Sovětského svazu se mlčí. A je i projevena lítost, respektive náš úhel pohledu na událost např. v komentáři: „What remained of Czechoslovakia fell under German influence...“<sup>329</sup>. S dějinami monarchie se setkáme až v souvislosti s Velkou francouzskou revolucí, kde je zmíněno, že Ludvík XVI. Mohl utéct jen díky pomoci a podpoře Rakouska a Pruska. Revoluční rok 1848 je chápán jako: „... a series of revolutions in western and central Europe. They sprang from a Sharp background of autocratic government and, economic unrest...“<sup>330</sup>. V souvislosti s Rakouskem je v popředí osobnost kancléře Metternicha, který jako zastávce starých pořádků musel abdikovat. Češi vyvíjeli snahu stát se autominii v rámci Rakouska, k čemu nedošlo, ale zároveň ani nedošlo k plnému obnovení starých pořádků.

České dějiny se objevují v kontextu bitvy u Sadové, kde je správně interpretováno, že znamenala: „Prussian domination in north Germany was confirmed.“<sup>331</sup> Slezko je opět pouze označení regionu a popsáno jeho rozdělení po válce. V případě popisu Sudet se jedná o : „the north-western frontier region of Czechoslovakia.“<sup>332</sup> Odstrašující je v tomto případě spojení: „The region had attracted German settlers for centuries, but their claim to self-determination was

---

<sup>327</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 198.

<sup>328</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 227

<sup>329</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 227.

<sup>330</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 288.

<sup>331</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 299.

<sup>332</sup> HARRY, J.: World History (Oxford Illustrated Encyclopedia), From 1800 to the Present day, str. 322.

denied and the land awarded to Czechoslovakia.“<sup>333</sup> Podle mého názoru, my jsme tam žili také. Jendá se o země historicky spojené s naší vlastí, které nám tvoří přirozené hranice po staletí. Takže se není dle mého čemu divit, že po roce 1918 připadlo území nám. Navíc během historie, za vlády Habsburků byla úředním jazykem dlouho pouze němčina. Nevím důvod k diskriminaci menšiny, tedy?

Vrámcí textu o druhé světové válce je telegrafická zpráva o osudu Sudet: „In the 1938 Anschluss, Germany annexed Austria into the Third Reich, and invaded Czechoslovak Sudetenland.“<sup>334</sup> Nicméně náprava textu předešlého ani další vysvětlení zde není. Takže opravdu asi čtenáři neznalí historie mají pocit (pokud se stotožní s názorem, že se jedná o odborný text či populárně-naučnou encyklopedii), že na území Čech docházelo ke značnému útlaku německé menšiny.

Související pojmy: Anšlus Rakouska, bitva u Slavkova, Balkánské státy, Balkánské války, Berlínský kongres (1878), Helsinská konference, Marshalův plán, pasivní rezistence (u ní je zajímavé, že je to označení pro politiku užívanou především v Gandhího politiku proti brotské nadvládě v Indii. O našich dějinách se nepovíme nic, ani k nim neodkazuje (což je logické, že není pro takové podrobnosti místo v encyklopedii). Bitva u Solferina, Liga tří císařů, SSSR, 1. světová válka, 2. světová válka.

Krátké medailonky jsou věnovány osobnostem: Edvard Beneš politickému vůdci a spoluzakladatelu samostatného Československa, později prezident. Potěšilo mne nalézt větu: „Refusing to sign Klement Gottwald’s communist constitution, he resigned in 1948.“<sup>335</sup> Alexandr Dubček komunistický politik, liberál v Československu, slíbil reformy a uvolnění poměrů. A jak dopadl? „He was removed from office in 1969 and expelled from the Party in 1970.“<sup>336</sup> František I., poslední císař svatě říše římské národa, otec manželky Napoleona Marie Luisy a „otec“ oblíbeného kancléře Metternicha. František Ferdinand předpokádaný nástupce Františka Josefa I.: „On 28 June 1914, while on an inspection tour at Sarajevo, he and his rife were assassinated by Gavrilo Princip, a Serbian nationalist.

---

<sup>333</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 322.

<sup>334</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 383.

<sup>335</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 34.

<sup>336</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 104.

The subsequent ultimatum by Austria to Serbia led directly to the outbreak of World War I.<sup>337</sup> Klement Gottwald je vylíčen dosti realisticky: „He dominated the country throught purges, forced labour camps, and show trials, culminating in the Slansky trial and the execution (1952) leading communists.“<sup>338</sup> Bohužel dodnes někteří naši spoluobčané nevěří, že to odehrálo. U Reinharda Hendricha je zmíněn atentát i odpověď na něj: „He was assassinated by Czech nationalists in 1942. ... Civilians were indiscriminately executed and the entire male population of the village of Lidice murdered.“<sup>339</sup> Příjemným překvapením je známost jména Masaryk – Tomáš i Jan. Jan Masaryk je představen jako politik a ministr zahraničních věcí, který byl pro přijetí Marshalova plánu. Po nástupu komunistů zůstal na své pozici, avšak náhle po třech týdnech zemřel. Ocenuji zde především interpretaci: „...but he either committed suicide or was murdered three week later.“, která nepodsouvá žádnou interpretaci. Sami jistě dobře víme, že ani jedna z nabýzených hypotéz není potvrzená. Tomáš Garrigue Masaryk je státník a první zvolený Československý prezident zasloužijící se o vznika samostatného státu, abdikoval 1935 ve prospěch Beneše. Další osobností je kancléř Clemens Metternich působící nejprve jako rakouskouský vyslanec v Paříži, kde dohodl sňatek Marie Luisy a Napoleona. Po Masarykovi se nám jako osobnost z našich dějin představí v knize František Palacký, vlastenec a historik a hlavně jako organizátor Slovanského sjezdu. Z rodu Swarzenbergů jsou nám představeny hnedle dvě osobnosti žijící ve stejné době. Prvním je Felix (1800-1852) zaslouživší se o celost monarchie. Zabránil odtržení Maďarska. Jeho přbuzný Karel Filip Schwarzenberg (1771 – 1820) se zase vyznamenal na válečném poli vboji proti Napoleonovi.

Další Freantišek Josef I., Lájoš Košút, maršál Josef Radecký.

*Celkové pojetí této odborné, populárně naučné encyklopedie mi připadá poněkud tristní. Informace jsou často, tak stručné, že pojmy neosvětlují, ale pouze konstatují, že se stalo nebo, že dané území existovalo. Nic jiného. Krásným příkladem jsou většinou názvy historických regionů a měst. Znalost českých či habsburských dějin není také na vysoké úrovni. Řekla bych, že je i horší než*

---

<sup>337</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 123.

<sup>338</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 139.

<sup>339</sup> HARRY, J.: World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day, str. 150 – 151.

v prvním dílu encyklopedie. V tom mají autoři značnou rezervu. Nejsem sebestředná, že bych očekávala hluboké znalosti našich dějin, ale ocenila bych i více informací z dějin Habsburků. Netvrdím, že neprokázali žádnou znalost, ale je to útržkovité. Neprofesionálně působí i špatně uvedená jména např. Tomáš Mazaryk a vztah k sudetským Němcům a „okupaci“ Sudet.

Bohužel bych publikaci nedoporučila jak laickým čtenářům, tak odborné veřejnosti. Nedostatky v samotném zpracování jsou velice zásadní. Orientace v knize není snadná. Pomocného materiálu zde také moc nenalezneme, i když mapy se občas na stránkách vyskytují. Největší její vady shledávám v absenci jakéhokoliv rejstříku jmenného a časté nepřesnosti v historii. Některé interpretace dějin jsou dost osobité a přímo zavádějící (např. názory na husity a sudetské Němce).

Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, Praha 2002, 1.vydání z angl.originálu: The Times History of the World, nakl.HarperCollins Publishers, London 1999, ISBN 80-86196-48-8.

Velkoformátová barevná kniha, atlas dějin není jen seznamem map. Je doplněn i výkladovým textem, který nás bude velice zajímat. Podíváme se na vývoj našeho území očima mnoha autorů z Velké Británie, kteří svými příspěvky stvořili tuto kompozici. Zaměřím se tedy na dějiny oblasti střední Evropy a bude hledat úryvky věnující se naší historii.

Nejprve krátce ke grafickému zpracování. Jedná se o velkoformátovou knihu o rozměru A3. Větší plocha umožnila, že kromě velkých map se vejde vedle nich i text vysvětlující. Celá kniha je rozdělena do sedmi kapitol vysvětlující původ člověka až po věk globálních civilizací, rok 1998. Každá kapitola má svůj úvod k tématu. Přínosem je i chronologie světových dějin, podkapitola obsahují masou osu se základními fakty, pohlcující lidské dějiny od 9000 př.n.l. až po rok 1999. Osa je rozdělena podle kontinentů, takže opravdu umožňuje rychlou orientaci čtenářům. Co ocením nejvíce, jsou rejstříky. Je neuvěřitelné pro mne, že se zde nenalézá jen abecední rejstřík užitých pojmů, ale i je zde předmětový. Abecední rejstřík je velice rozsáhlý a obsahuje i odkazy, které vás navedou k dalším souvisejícím pojmům. Na třicetšest stran je dáno pro rejstřík historických událostí a postav, dá se přirovnat k předmětovému krátce vysvětlující pojmy. Takže nalézt něco v knize není vůbec

obtížné. Příklad František Ferdinand D'Este je uveden jako oběť atentátu, měl být následníkem Františka Josefa I. a byl zastřelen ... Zařazen do kontextu událostí, takže je jednoduché najít si kapitoly, v kterých bude více obsaženo o něm či s ním související události.

První událostí spojenou s našimi dějinami je rané osidlování kontinentu, kde jsou znárodněna střediska zpracování bronzu a mědi a významná pohřebiště, mezi nimiž je uvedeno i pohřebiště ve Vikleticích nedaleko Chomutova. K obdobím spjatými s Kelty se vážou na mapách znázorněná místa: Mšecké Žehrovice, Závist, Stradonice, Liběnice, Hrazany, Staré Hradisko, Třisov, Hostýn. V textu se naším územím zabývají autoři až na str.108, kde je vyjádřeno naše postavení uvnitř Evropy v kapitole věnující se severní a východní Evropě v letech 900 až 1050: „Čechy, sevřené mezi Německem a Polskem, se jako politický útvar objevují rovněž v této době – za vlády přemyslovského knížete Boleslava I. (929-967).“<sup>340</sup> Vidět země koruny české podobající se dnešním hranicích České republiky může na str.117., kde jsme označeni jako samostatná část Římské říše. Ke 14. století je i poznámka o: „...snahy o reformu náboženského života husitským hnutím v Praze, kterou nesmírně povznesl - také založením významné univerzity – císař Karel IV.“<sup>341</sup> Spolu s renesancí je i připomenut nástup Habsburků na český trůn. V souvislosti s počátky novodobých muslimských říší jsou na mapách vyznačeny trasy a postupu útoků Turků proti Habsburkům, konkrétně roky 1521 a 1683, kdy se ocitli až před Vídní. V rámci hospodářské situace<sup>342</sup> jsou Čechy zobrazeny v 16. a 17. století jako důležitá oblast s převládajícím textilním a hutním průmyslem. Především se jednalo o obchod s vlnou. V 18. století k tomu přibude ještě obchod s bavlnou. V rámci popisu náboženské reformace a protireformace<sup>343</sup> můžeme z map snadno vyčíst, že protireformace byla tu na našem území úspěšná. Z původně nábožensky různorodého obyvatelstva, skládajícího se z katolíků římských, utrakvistů a luteránů, na Moravě i novokřtěnců se postupem času stalo území nábožensky jednotné, hlásící se k římskému katolictví. Však víme, že pouze důsledkem silného politického tlaku a zakázáním ostatních náboženství. Více do popředí se dostávají naše dějiny v souvislosti s třicetiletou válkou a náboženskými

---

<sup>340</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 109.

<sup>341</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 147.

<sup>342</sup> Kapitola Evropské hospodářství: obchod a řemeslná výroba str. 180-181.

<sup>343</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 182-183.

nepokoji kolem roku 1618. „V roce 1618 propuklo české stavovské povstání a roku 1619 byl Ferdinand II. sesazen z českého trůnu.“<sup>344</sup> Úsměvný je název mapy: „2 Německo: růst průmyslu v 18. století“<sup>345</sup>, na které jsou vyobrazeny i země koruny české se svým průmyslem. Nevím, jestli se jedná jen o chybu v tisku, názvu či co jiného tím autoři sledovali?

Rakouské dějiny vstupují do děje až s Rakousko-Pruskou válkou, Sedmiletou válkou a trojím dělením Polska, kdy je zmíněno, že „Fridrich II. Veliký připravil Habsburky o Slezsko.“<sup>346</sup> Legenda k mapě „Růstu Habsburské říše“<sup>347</sup> popisuje vzestup, rozšíření území po bojích s Turky, ztrátu území Slezska si Rakousko „...nahradilo teprve při prvním a třetím dělení Polska, ovšem západní Halič si udrželo jen krátce.“<sup>348</sup> „1787 Rakouské Nizozemí (Belgie) Odpor proti centralizační politice císaře Josefa II. Vedl k vyhlášení nezávislosti v lednu 1790.“<sup>349</sup> V rámci Napoleonova působení v Evropě je znázorněna bitva u Slavkova. S nastupující průmyslovou revolucí průmysl se rozšiřoval zejména v oblastech českých. Na mapách je zřejmé, že Čechy byly průmyslovým centrem monarchie, zejména díky velkému množství výskytu uhelných pánví, ložinami železné rudy a centry strojírenského, hutního a zbrojního průmyslu. Dále přetrvával i tradiční textilní průmysl. Revoluční rok 1848 byl potlačen, „Přesto dala krize roku 1848 poprvé plný průchod ideám národního hnutí, takže v následujících třiceti letech vzniklo v Evropě sedm nových národních států.“<sup>350</sup> Díky sjednocení Německa a Itálie již Rakousko-Uhersko přišlo o část území. Situace na počátku 20. století v Rakousku nebyla jednoduchá. Skupina Balkánských států ohrožovala charakter mnohonárodnostní monarchie. „Když 28. června 1914 srbský nacionalista Gavrilo Princip spáchal atentát na rakouského následníka trůnu, Vídeň se rozhodla udělit Srbsku lekci.“<sup>351</sup> Vypukla 1. světová válka. Ze severu Habsburské říše vzniklo Československo 1918. Zaujala mne zde mapa Národnostních konfliktů, kde je vyobrazeno sporné území mezi Polskem a Československem – Těšínsko. Kapitola s nepřesným názvem Světová hospodářská krize je věnována především nástupu

---

<sup>344</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 191.

<sup>345</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 191.

<sup>346</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 196.

<sup>347</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 197.

<sup>348</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 197.

<sup>349</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 203.

<sup>350</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 215.

<sup>351</sup> Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, str. 249.

Hitlera k moci, kde se správně uvádí chronologie událostí u nás: „1933 – 1938: nacistická agitace mezi sudetskými Němci, 1938: Sudety odstoupeny Německu, 1939: Německo obsazuje Čechy a Moravu.“<sup>352</sup> Výsledkem Mnichovské konference je nejen přivlastnění si části Československa jen Německu, ale i „Další pohraniční území Československa tehdy získaly Maďarsko a Polsko.“<sup>353</sup> Víme z historie, že Hitler dohodu porušil a obsadil i zbývající část území a vytvořením Protektorátu Čechy a Morava. Na mapách znázorňující druhou světovou válku je zajímavé, že na str. 271 je Terezín označen ne za sběrný tábor, ale za koncentrační, Praha vstupuje do děje až v roce 1945 jako místo významné bitvy. Více informací z našich dějin z této doby není uvedeno. Po roce 1945 jsme uváděni jako člen sovětského bloku a RVHP, varšavské smlouvy. Je věnována pozornost odporu proti komunismu, kdy je zdůrazněn rok 1968: „...v Československu se v roce 1968 pokusilo o demokratizaci samotné komunistické vedení.“<sup>354</sup>, který skončil vpádem armád pěti států. 1989 následoval pád komunistických režimů. První svobodné volby se konaly 1990. „V roce 1993 se Československo rozdělilo na dva státy, Českou republiku a Slovenskou republiku.“<sup>355</sup> V roce 1996 podala Česká republika žádost o přijetí do Evropské unie.

Když si krátce shrnu tuto publikaci, musím konstatovat, že jsem byla příjemně překvapena. Každá subkapitola obsahuje citát politika či osobnosti z té doby a k tématu. Dále obsahuje úvod, časovou přímkou, odkazy na související kapitoly, stručný a věcný popis hlavní události. Není zde dost široký prostor obsáhnout vše, jedná se přeci jen o „atlas“, ale i přes stručnost jsou zachovány souvislosti. Vzhledem k prostoru je počet informací o našich dějinách nadstandardně hutný. Naše dějiny nejsou interpretovány nikterak pokřiveně či zmateně. V tomto případě stručnost přinesla své ovoce. Tím, že nebyl dán prostor možným interpretacím, se autoři vyhnuli možným nepřesnostem. Mapy a legendy k nim jsou také přehledné, barevné. Můj závěr z této publikace je zcela pozitivní. Budeme-li ji brát jako úvod k tématu či doplněk, shrnutí informací dříve nasbíraných, mohu ji jen vřele doporučit. Její přednost hledejme i v tom, že se

---

<sup>352</sup> Velký atlas světových dějin, nakl. Reader's digest výběr, str. 264.

<sup>353</sup> Velký atlas světových dějin, nakl. Reader's digest výběr, str. 266.

<sup>354</sup> Velký atlas světových dějin, nakl. Reader's digest výběr, str. 273.

<sup>355</sup> Velký atlas světových dějin, nakl. Reader's digest výběr, str. 301.



nesoustředí jen na dějiny Evropy, ale celé planety. Umožní tak dát si události do souvislosti a nahlédnout i do dějin jiných států a kultur.

IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, Macnillan Publishers 2009, ISBN 10:1-4039-9295-9.

Krásná nová publikace, kterou zde zmíním jen velice stručně. Hlavní dva organizátoři projektu jsou američan a francouz, kteří ani neučí na univerzitách ve Velké Británii, proto tato publikace nespadá přímo do našeho záběru. Nicméně se na ní podílelo okolo 200 přispěvatelů mimo jiné i z Británie. Mnoho prostoru pro české dějiny či dějiny monarchie, zde není. To však není důvodem, proč ji zde zmiňujeme. Obsahuje i vysvětlení užívání některých slov jako je T-shirt... Odpovídá na otázky, kde se vzalo první tričko, jak vznikla a kde společnost Samsung, jak vznikla Coca-Cola atd. Je tedy možným zdrojem doplňujících zajímavostí z historie do hodin dějepisu na školách.

Hasburská říše je v kontextu popisu monarchií v moderní době vykreslena jako: „In contrast, the rulers of the Russian and Austro-Hungarian empires in the 19th century made few attempts to create ruling identities that were nationally bounded in nature, instead drawing on premodern identities including shared religious observance (Holy Russia).“<sup>356</sup> Později vývoj spíše směřoval k: „The Austro-Hungarian empire came to variety of local arrangements, ... to allow varying degree of self-definition and determination among its subject people.“<sup>357</sup> A co rok 1848? „Revolutionaries in 1848 sought both constitutional government and the construction of national states. While They seemed likely to succeed in the spring, by the fall the monarchs had regrouped, many middle-class elements had grown fearful of revolutionary violence, and Austrian, Prussian, and Russian armies

---

<sup>356</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 326.

<sup>357</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 326.

defeated the nationalist claimants for almost a decade.<sup>358</sup> Nepokoje roku 1848 probíhaly ve všech částech monarchie, v Čechách, Itálii, Uhrách podle autorů. K rozpadu říše došlo až: „With the collapse of Germany, Austria-Hungary, ...in World War I, the nation state was brought to Central Europe. ... Austrian-Hungarian territory was reconfigured as Czechoslovakia and other lands comprised part of the new Kingdom of the Serbs, Croats, and Slovenes (later Yugoslavia) and an enlarged Romania.“<sup>359</sup>

Charta 77 vystupuje zde v souvislosti s událostmi roku 1989, s pádem komunistických režimů v Evropě: „The fall of Communism sealed the victory of disident movements (such as Solidarność in Poland and Carta 77 in Czechoslovakia) and their leaders (such as Andrei Sakharov, Václav Havel and Adam Michnik), supported by Western network comprising intellectuals, radio broadcasting, trade unions, and governmental agencies.“<sup>360</sup> Podruhé se o ní dočteme a budeme věnovat v pojmu Československo.

Československo je skloňováno ve vícerozlouvislostech. Nejdříve v souvislosti světových dějin, následně s Pražským jarem a s ním spojenou sovětskou invazí a později i sametovou revolucí. V článku o kultuře 19. století je věnována pozornost i jménům František Gellner a Miroslav Hroch. Ve spojení s Marshallovým plánem (viz níže) je uvedena vedoucí úloha KSČ u nás, v čele s Klementem Gottwaldem. „In February 1948, the KSČ executed its coup; several days later, Foreign Minister Masaryk was discovered dead, having fallen from his apartment window.“<sup>361</sup> V odkazu vzniku rockové hudby je v rámci Československa připisován velký vliv nejen v hudbě: „The Plastic People of the Universe, a Czech band suppressed after the Soviet invasion of 1968, became a crucial touchstone for the Czech resistance to Soviet occupation.“<sup>362</sup> Vnímání SSSR bylo narušeno její invazí nejen do Československa: „...the early Cold War because of its invasion of

---

<sup>358</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 746.

<sup>359</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 747.

<sup>360</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str.3.

<sup>361</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 696.

<sup>362</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 909.

Hungary (1956) and Czechoslovakia (1968)...<sup>363</sup> O sametové revoluci se moc informací nedozvíme. Pouze jen, že: „...and by the ‘velvet revolution’ in autumn.”<sup>364</sup> Česká republika samostatně vystupuje pouze v jednom odkazu, že byla jednou z prvních zemí po pádu komunistického bloku, která projevila zájem o členství v Evropské unii.

Nesouvisle se v encyklopedii objevuje osobnost Václava Havla jako lídra Charty 77, spisovatele: „New generations of writers and artists, such as Václav Havel, Umberto Eco, and countless other found inspiration in jazz, as evidenced in the Czech novelist Josef Škvorecký’s *The Bass Saxophone* (1978).”<sup>365</sup>

Marshalův plán líčí nepřimo i politickou situaci v rámci Československa po dostání se komunistů k moci. Hovoří se o odmítnutí plánů z politických důvodů, kdy poté co byla nabídka předložena vládě: „Stalin immediately summoned Beneš and Foreign Minister Jan Masaryk to Moscow. After he informed them that continued Soviet friendship depend on Czechoslovakia rejecting Marshall Plan aid, the cabinet reversed its decision; back in Prague, famously said he had gone to Moscow as the ministr of free state and was returning as Stalin’s slave.”<sup>366</sup>

Pan-ism je pojem skrývající všechny ismy ve smyslu národních hnutí, proto pod tímto pojmem je skryt i Pan-Slavism. Ten je nejvíce spjat s osobností Františka Palackého: „The Moravian historian and politician František Palacký was the foremnost advocate of early Pan-Slavic Congresses held in Prague (1848) and Moscow (1867).”<sup>367</sup> Autoři publikace jej vysvětlují: „...its embryonic stages was primary a cultural and intellectual movement concered with the awakening of Slavic nationalism within the Ottoman and Habsburg/Austro-Hungarian Empires.”<sup>368</sup>

Jak jsem již psala, celkově moc informací o Habsburské monarchii či českých dějinách zde moc nenalezneme. Nicméně hodnotím publikaci velice

---

<sup>363</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 330.

<sup>364</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 4.

<sup>365</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 612.

<sup>366</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 696.

<sup>367</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 807.

<sup>368</sup> IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: *Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day)*, str. 807.

kladně. A to hned z několika důvodů. Prvním je, že poskytuje komplexní pohled na témata. Řeší problémy každodenního života v dějinách, jako jsou potraviny a jídlo, voda, nemoci. Nedostaneme tedy ucelený pohled na jednu zemi či historický problém, ale uděláme si kontext, naučíme se vnímat prostředí doby. Navíc veškeré pojmy jsou doplněny seznamem odborné literatury, která nás může přivést k dalším hodnotným publikacím. Lze tedy knihu využít jakýsi rozcestník. Rejstříky umožní lehkou orientaci. Proto si myslím, že by kniha neměla chybět v knihovnách, zejména učitelských jako vhodný zdroj inspirace k vytváření doplňkových materiálů. Co je její nevýhodou, že většina historických událostí a pojmů je v souvislostech. Pouze o Janu Masarykovi si přečteme v popisu politické situace v Evropě po roce 1945, ale není mu věnován samostatný pojem. Stejně je to skoro u všech osobností či událostí, které jsem popisovala. Pro upřesnění odkazy, které nalezneme pouze v souvislostech: Beneš, Masaryk Jan, Miroslav Hroch, Václav Havel, Škvorecký Josef, Palacký František. Nic z historie nezalezneme třeba u pojmu Austria.

BLAMIRES, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, ABC – Clio, Santa Barbara 2006, ISBN 1-57607-940-6.

BLAMIRES, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 2, ABC – Clio, Santa Barbara 2006, ISBN 1-57607-940-6.

Spoluautorem a editorem encyklopedie fašismu je doktor, momentálně působící na volné noze ve Velké Británii, Cyprian Blamiers. Období fašismu je sice úzký pohled do historie, ale je to dostatečně rozsáhlá publikace, abychom jí věnovali pozornost. Navíc byla oceněna asociací knihovem v USA v roce 2006 cenou „Outstanding Academic Title, CHOICE, American Library Association“<sup>369</sup>.

Jedná se o dvoudílnou publikaci seřazenou pojmy podle abecedy. Díl první obsahuje pojmy písmen A-K, druhý díl L-Z. Tentokrát budu porovnávat oba díly najednou, protože mne budou zajímat související pojmy a je tudíž nepodstatné, ve kterém z dílů jsou přesně k nalezení. Jelikož fašismus a jeho historie sahají především do 20. století, většinou. Pozornost nejvíce věnujeme pojmu Československo a jeho odkazům. Co je velkou předností knihy, jsou odkazy

---

<sup>369</sup> 4.1.2010 staženo z : <http://www.mesaverdepublishing.com/print-awards.htm>

k odborné literatuře, ze které jsou čerpány informace k vysvětlení pojmů. Odkazy k dalším pojmům encyklopedie a i jméno autora příspěvku.

Prvními pojmy jsou Austria a Austria-hungarian empire. Vidět je zde úhel pohledu při zpracování pojmů, kdy jako důležité informace je podáno: „Major political power in Central and Eastern Europe prior to the end of World War I, ruled by the Habsburg dynasty and regarded by Hitler, who lived within its borders in his youth...“<sup>370</sup>. Beran Rudolf je uveden jako člen pravicově orientované politické organizace – Agrární strany. „He favored cooperation between Czechoslovakia and the Sudeten Germans and with Nazi Germany.“<sup>371</sup> Za druhé republiky byl ministerským předsedou, jeho vláda prováděla politiku proti nevoli: „...anti-Semitic and anti-Gypsy measures.“<sup>372</sup> Po válce byl odsouzen k dvacetiletému vězení, kde zemřel.

U pojmu Czechoslovakia oceníme již přesnost v geografickém vymezení: „Czechoslovakia was created out of historically Czech lands (Bohemia, Moravia, part of Silesia), Slovakia, and Carpatho-Ukraine in 1918, after the fall of the Austro-Hungarian monarchy.“<sup>373</sup> V rámci nacionalismu u nás objevují dvě hlavní témata, první: „The political representative of those demands was the Sudeten German Party (with 15.2 percent of the votes in 1935 elections).“<sup>374</sup> Druhým tématem je: „Many Slovaks rejected the idea of unified Czechoslovak nation and wanted an autonomous Slovakia.“<sup>375</sup> V obou případech je pojmenování a i vytyčení problémů přesné. Následně je věnována pozornost Mnichovské dohodě: „German pressure on Czechoslovakia to permit the secession of Sudetenland to Germany culminated in 1938, when, as a result of the Munich Agreement, Czechoslovakia was forced to cede this part of its territory to Germany.“<sup>376</sup> Vyhlášení protektorátu v březnu 1939 dalo jasně najevo, kdo má nadvládu nad územím: „The Protectorate of Bohemia and Moravia was formally autonomous and had its state organs (president, government, a small governmental army), but real power was in the hands of the Reichsprotektor, and from 1943 of the German state minister of

---

<sup>370</sup> BLAMIRE, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, str. 71.

<sup>371</sup> BLAMIRE, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, str. 88.

<sup>372</sup> BLAMIRE, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, str. 88.

<sup>373</sup> BLAMIRE, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, str. 161.

<sup>374</sup> BLAMIRE, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, str. 162.

<sup>375</sup> BLAMIRE, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, str. 162.

<sup>376</sup> BLAMIRE, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, str. 162.

Bohemia and Moravia (Karl Hermann Frank).<sup>377</sup> Za zajímavé lze považovat pojmenování kolaborantské organizace a celkově přístup k tématu kolaborace. Otevřeně se hovoří, že k tomu docházelo a udávají se jména lidí i organizací podporující okupační režim. Za kolaboranta je označen ministr Emanuel Moravec, mezi organizacemi Vlajka, česká divize SS, uvnitř Waffen SS Svatováclavská dobrovolnická rota. „After the war, ...and Sudeten Germans were transferred to Germany and Austria.“<sup>378</sup> Po roce 1989 se otevřeně hovoří o existenci pravicově orientovaných organizacích, které se ztotožňují s nacismem jako např.: „One stream of skinhead subculture became pan-Aryan Nazi in orientation, the other stream became anti-German Czech nationalist.“<sup>379</sup> Osobnost Karla Hermana Franka je představena jako kolaboranta „...state secretary of the Protectorate of Bohemia and Moravia (1939-1943) and then German state ministr of Bohemia and Moravia (1943 – 1945). Frank became one of the symbol sof the Nazi occupation, power, and terror in the Czech lands (for instance, he was responsible for the destruction of the village of Lidice).“<sup>380</sup> Rudolf Geidl (Gajda, generál Radola) je opět popsán jako kolaborantem s nacistickým režimem. „He was inspired by Italian Fascism and was anticommunist, anti-Semitic, and pro-German.“<sup>381</sup> Konrád Henlein sudeto-německý politik a učitel tělocviku, který byl zapojen do akcí za osamostatnění Sudet. „In 1933 he founded the Sudeten German Home Front; in 1935 it changed its title into the Sudeten German Party.“<sup>382</sup> Reinhard Heydrich: „German Nazi politician, one of the leading figures in the initiation and realization of the Holocaust. .... Including plans for the ‘final solution of the Jewish question.’“<sup>383</sup> Je popsán i atentát na jeho osobu, iniciovaný českou exilovou vládou za pomoci brotských agentů pro speciální operace: „These agents, with the help of the Czech anti-Nazi underground, wounded Heydrich stally on 27 May 1942 (he died several days later in hospital). This action led to a wave of Nazi terror (including the obliteration of the Czech villages of Lidice and Ležáky).“<sup>384</sup> Alarmující je pro nás informace dostávající se k nám z cizojazyčné publikace. Oznamující nám existenci organizace uctívající kult

---

<sup>377</sup> BLAMIRE, C.P.: *World Fascism (a Historical Encyclopedia)*, volume 1, str. 162.

<sup>378</sup> BLAMIRE, C.P.: *World Fascism (a Historical Encyclopedia)*, volume 1, str. 163.

<sup>379</sup> BLAMIRE, C.P.: *World Fascism (a Historical Encyclopedia)*, volume 1, str. 163.

<sup>380</sup> BLAMIRE, C.P.: *World Fascism (a Historical Encyclopedia)*, volume 1, str. 253.

<sup>381</sup> BLAMIRE, C.P.: *World Fascism (a Historical Encyclopedia)*, volume 1, str. 265.

<sup>382</sup> BLAMIRE, C.P.: *World Fascism (a Historical Encyclopedia)*, volume 1, str. 306.

<sup>383</sup> BLAMIRE, C.P.: *World Fascism (a Historical Encyclopedia)*, volume 1, str. 307.

<sup>384</sup> BLAMIRE, C.P.: *World Fascism (a Historical Encyclopedia)*, volume 1, str. 307.

Heydricha: „One small neo-Nazi group called Rytíři slunečního kruhu...founded the formalized Cult of Reinhard Heydrich in 2000.“<sup>385</sup> Dává to čtenářům informaci, že problematika nacismu je u nás stále ožehavé a otevřené téma.

O Mnichovské dohodě je seána samostatná kapitola mimo dějiny Československa. Co bylo předmětem dohody? „An argreement ceding part of the Sudetenland in Czechoslovakia to the Third Reich, signed on 30 September 1938, chicly between Neville Chamberlain of Britain, Edouard Daladier of France, Adolf Hitler of Germany, and Benito Mussolini of Italy.“<sup>386</sup> Není zde napsáno, že se vše dělo bez účasti Československa. Z popisu to může vyplynout, ale neinformovaného čtenáře to zajisté nenapadla. Krátké vyjádření, že dohoda byla projevem politiky appeasementu, nic víc. „However, in March 1939, Nazi Germany occupied the remainder of Czechoslovakia, provoking French and British security guarantes to Poland, and triggering World War II in Europe when that country was invaded by the Wermacht on 1 September 1939.“<sup>387</sup> V interpretaci Mnichovské dohody se zcela zapomíná brát v potaz postavení státu, kterého se to nejvíce týká, nás, Československa. Stejně tak se jednano o nás bez nás, je situace popsána historiky. V podstatě je to chápáno asi jako něco normálního, že se jiné státy dohodnou na přerozdělení území jiného státu. Porušení dohody nakonec se i dá podle toho interpretovat jako zklamání Británie a Francie z neúspěchu její politiky.

Pojem uchopující dějiny s námi související je Slavs (Slované): „Denotes a variety of ethnicities and nations in Central, Eastern, and South-East Europe whose tongues below to the Slavic langure group: ‘the Slavs’ were seen by the Nazis as inferior peoples.“<sup>388</sup> Jak se nazíralo na Čechy? „Although the Czech were viewed by Hitler in the 1920s more negatively than the Poles...“<sup>389</sup> Oproti tomuto tvrzení autor udává počet padlých: „Whereas ‘only’40,000 or so Czech perished during Nazi occupantion...“<sup>390</sup> Z jakého důvodu? „Earlier, the greater part of the Czech population had become regarded as assimilable by the Nazis, while the Slovaks had been allowed to form their own satelite state.“<sup>391</sup> Posledním důležitým pojmem, který mne v knize zaujal je Sudetenland (Sudety). Na to, jak široké je to téta mu

---

<sup>385</sup> BLAMIREs, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, str. 307.

<sup>386</sup> BLAMIREs, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 2, str. 437.

<sup>387</sup> BLAMIREs, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 2, str. 437.

<sup>388</sup> BLAMIREs, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 2, str. 605.

<sup>389</sup> BLAMIREs, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 2, str. 606.

<sup>390</sup> BLAMIREs, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 2, str. 606.

<sup>391</sup> BLAMIREs, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 2, str. 606.

bylo vymezeno pouhých deset řádků. Co se tedy o Sudetech dozvíme? „Its population included some 3 million German-speakers.“<sup>392</sup> Informací je velice málo. Dále nás jen autor informuje o vysídlení Sudet po válce.

Publikace je velice podrobná, bohužel do našich dějin toliko nezasahuje. Hezky je zpracovaný pojem Czechoslovakia. Kniha bude spíše zdrojem mnoha informací o jednotlivých postavách z dané doby než uceleným přehledem. Ten však nahrazují přílohy. Jedna je věnována seřazení nejdůležitějších událostí (časová osa), seznam použité literatury k jednotlivým tématům, který nám může posloužit jako odrazový můstek pro další studium. Podrobně je i vypracován rejstřík, takže není opravdu těžké se v knize zorientovat. Celkově slovní zásoba je přiměřená i českým čtenářům, proto bych při studiu tohoto období neváhala do knihy nahlédnout.

MAN, J.: Atlas of the Year 1000, Harvard University press Cambridge, Massachusetts 1999, ISBN 0-674-54187-1.

Jeden z nejznámějších historiků 21. století vydal v roce 1999 poprvé v Británii atlas roku 1000. Autorem je John Man, který vystudoval na Oxfordu angličtinu a francouzštinu a později se věnoval historii. Sférou jeho zájmu je především Afrika a střední Východ, Mongolsko. Mezi jeho další díla patří: Xanadu, The Gutenberg Revolution, Alpha Beta a mnohé další.

Atlas nevelkého formátu A4 nás překvapí již svým úvodem. Na prvních stránkách zeřeme mapu celého světa, na níž jsou označeny oblasti zájmu autora a kontext. Svět rozdělil do šesti oblastí (kapitol knihy): Amerika, Evropa, Afrika, Islámský svět, Asie a Oceánie. Nás budou zajímat kapitoly týkající se Evropy. Mapa nám tedy poslouží jako rychlá pomůcka při orientaci v knize. Za mapou následuje úvod do kontextu světové historie kolem roku 1000. Nejdůležitější událostí pro vznik střední Evropy, tak ji dnes známe, považuje autor zánik Římské říše. Proč? „After the end of the Roman Empire, Europe north of the Alps had become an economic and cultural backwater.“<sup>393</sup> Z hlediska počtu obyvatel v Evropě, kolem 36 – 40 milionům, hodnotí i velikost měst v oblastech. U měst severně od Alp jsou: „... centres of over 5, 000 people were rarities.“<sup>394</sup> Do

---

<sup>392</sup> BLAMIRE, C.P.: *World Fascism (a Historical Encyclopedia)*, volume 2, str. 643.

<sup>393</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 32.

<sup>394</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 33.



encyklopedie se dostal i příběh Cyrila a Metoděje: „Constantinople looked to the Slavs, who were not only pagan but a constant Great, and needed taming. A hundred years before, two great missionary-saints, Cyril and Methodius, had opened the way, adapting Greek to unwritten Slavonic languages by devising a new script, named Cyrillic after inventor. They failed in Moravia (today's Czech Republic), where German missionaries beat them to it, but inspired Access in Serbia and Bulgaria (whose example was later followed by Russia). The rift in eastern Europe still endures.“<sup>395</sup> V první kapitole o evropských dějinách se věnují katolické církvi a jejím centrům, arcibiskupstvím. Z tohoto pohledu jsme v rámci církve podle mapy<sup>396</sup> přiřazeni pod vliv Polska. Respektive, že odtud se k nám mělo šířit křesťanství. Do našich dějin zasahuje více až kapitola osmá: „Otto III's Teenage Dreams of Imperial Grandeur“.<sup>397</sup> Již na mapě<sup>398</sup> oblasti je vyznačeno České království samostatně, dokonce je i označena Morava. „More marriages and campaigns secured Swabia, Bohemia, Bavaria and the Italian throne.“<sup>399</sup> Důvody, proč jsme si uchránili samostatnost. Jeden z doplňujících článků je věnován historii Slovanům a jejich příchodu do střední Evropy: „But in the richer land of today's Poland, the Czech Republic and Slovakia, villages that formed the hearts of the present-day Poznan, Gniezno, Gdansk and Prague were strong-holds protecting workers of metal, leather and fur.“<sup>400</sup> Otázka katolické víry je zde rozebrána podrobněji než v první kapitole. České země nejsou pod vlivem Polska, ale: „To these incipient nations of Bohemians and 'Polanies' came missionaries from both branches of Christianity: Roman (Catholic) and Greek (Ortodox). Bohemia was already in the Roman orbit by the early 10th century.“<sup>401</sup> V soulasu tedy s výkladem dějin u nás jsme pod sférou vlivu západního křesťanství. V příběhu popisujícím přijetí křesťanství polským Měškem jsou zmíněny osobnosti našich dějin. Správně je za jeho ženu označena Doubrava „Bohemian princess“<sup>402</sup>. Z důvodu potřeby zvýšit svůj vliv Oto III. : „In 996, Otto III appointed a missionary bishop, Adalbert, to shepherd the Poles, now under Mieszko's son Boleslaw, into Germany's fold.“

---

<sup>395</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 33.

<sup>396</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, mapa The Reach of Rome na str.36.

<sup>397</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 54-57.

<sup>398</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 55.

<sup>399</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 54.

<sup>400</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 57.

<sup>401</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 57.

<sup>402</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 57.

Slavným Adalbertem není nikdo jiný než náš Sv.Vojtěch: „Adalbert of Prague had been born Vojtech, but changed his name to that of his mentor Adalbert of Magdeburg.“<sup>403</sup> Vojtěchův příběh je popsán celý i s jeho zavražděním v dubnu 997, následným „...arrived back in Gniezno with his body, a papal decree instantly made him a hero: St.Adalbert the Martyr.“<sup>404</sup> Následná kapitola The Coming of the Ashkenazim je věnována rozptýlení židovského obyvatelstva po Evropě. Jedním z míst, které bylo oblíbené k novému se usazení, byla i Praha. Jedno z evropských měst jako je Paříž, Remeš, Milán, kde žil velký počet židovských usedlíků. Předposlední kapitola z evropských dějin je nazvána: „The Emergence of Hungary“<sup>405</sup> a je věnována nájezdům maďarských kmenů do Evropy. V těchto souvislostech bohužel zmínku o našich dějinách nemáme, jen je zdůrazněno, že Svatoštěpánskou korunou byl korunován: „... Hungarian kings from Stephen to the last Habsburg Emperor, Franz Josef.“<sup>406</sup> Touto větou končí prostor daný dějinám související s naším předmětem zkoumání.

Když budeme celkově hodnotit Atlas roku 1000, nelze mu nic vytknout. V úvodu si autor uvědomuje a i na to upozorňuje, že fakta v ní obsažená nejsou všechna nalezená a známá z roku tisíc, ale že se jedná především o vytvoření kontextu dané doby a uvědomnění si, co vše se dělo na různých místech v jeden čas. Vyniknou nám rozdíly mezi kulturní vyspělostí jednotlivých oblastí světa. Kniha je doplněna i rejstříkem a seznamem použité literatury pro jednotlivé kapitoly. Co však může zaskočit českého čtenáře je vyšší nároky na znalost angličtiny, jelikož slovní zásoba autora je velice květnatá.

CHAN, S.; WIENER, J.: Twentieth century international history (A Reader), I.B. Taurus Publishers, New York 1999, ISBN 1-86064-302-7.

První z autorů je Chan Stephen, celým jménem Stephen Chan Chi Wan, který momentálně pracuje na pozici generálního ředitele televize TVB (Television Broadcasts Limited) vysílané ve více jak dvanácti státech světa mezi nimi i v USA, Velké Británii a Číně. Druhý z dvojice autorů je profesor Jarrod Wiener, který učí

---

<sup>403</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 57.

<sup>404</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 57.

<sup>405</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 60.

<sup>406</sup> MAN, J.: Atlas of the Year 1000, str. 61.

mezinárodní vztahy na Kent University ve Velké Británii. Pod jejich společným vedením vyšla publikace s příspěvky několika autorů, historiků zabývajících se problematikou mezinárodních vztahů ve 20. století. Celkově je publikace rozčleněna do čtyř bloků. První se zabývá myšlenkami a ideologiemi doby, druhá část se zabývá konflikty, třetí je zaměřena na ekonomické souvislosti, a poslední čtvrtá na zajímavá témata a fenomény 20. století jako jsou internet, feminismus atd.

My vstupujeme do publikace v několika kapitolách, pod několika pojmy. Habsburská říše zaniká za 1. světové války, podruhé a naposledy uvedena jako příklad nadnárodního státu<sup>407</sup>. O Československu se hovoří v souvislostech jeho rozpadu mírovou cestou: „...the break-up of states, peacefully as in the case of Czechoslovakia.“<sup>408</sup> Následně po druhé světové válce se hovoří o rozdělení Evropy a sférách vlivu: „World War saw the reabsorption of three states into the Russian domain. But the decline of hegemonic systems precipitated a further increase: ... and the multiethnic Soviet, Czechoslovak and Yugoslav states disintegrated in the early 1990s.“<sup>409</sup> Autorům je známa i intervence sovětských vojsk do Československa v 68: „...power by military intervention - .... in Czechoslovakia in 1968.“<sup>410</sup> Tím je však prostor daný čistě našim dějinám vyčerpán a vrací se k nim pouze v širších souvislostech jako např. u dalších souvisejících pojmů: studená válka, Maršalův plán, EU, NATO, revoluce ve východní Evropě...

Pro obecný přehled bych publikaci doporučila nikoliv však jako základní publikaci k tématu. Dokresluje charakteristiku doby a ukazuje možné souvislosti mezi vývojem moderní technologie a jejím vlivem na náš každodenní život.

CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, nakl.Routledge, London 1997, 2.vydání, ISBN 0-415-16423-0.

Richard Crampton je profesorem na St.Edmund Hall v Oxfordu a specializuje se především na dějiny Východní Evropy ve 20.století a především dějiny Balkánu. Mezi jeho publikace patří: Bulgaria 1878-1918: A History či Atlas

---

<sup>407</sup> CHAN, S.; WIENER, J.: Twentieth century international history (A Reader), str. 206.

<sup>408</sup> CHAN, S.; WIENER, J.: Twentieth century international history (A Reader), str. 32.

<sup>409</sup> CHAN, S.; WIENER, J.: Twentieth century international history (A Reader), str. 73.

<sup>410</sup> CHAN, S.; WIENER, J.: Twentieth century international history (A Reader), str. 89.

of Eastern Europe in the Twentieth Century<sup>411</sup>. Tato publikace je zaměřena především na politickou situaci ve střední a východní Evropě v letech 1989 – 1991. Nezabývá se v ní pouze jednou zemí, ale věnuje se dějinám Albánie, Bulharska, Chorvatska, České Republiky, Estonska, Maďarska, Litvy, Lotyšska, Makedonie, Polska, Rumunska, Slovenska, Slovinska a Jugoslávie a s ní související problematika Bosny a Hercegoviny. Kniha je rozdělena do šesti částí popisující jednotlivé úseky historie. Kapitola první se věnuje období mezi válkami, druhá totalitě, třetí, politice revizionismu, čtvrtá socialismu, pátá jeho konci a poslední šestá si klade otázku, kam se bude ubírat další vývoj ve střední a východní Evropě. Nás budou zajímat především podkapitoly věnované Československu a pohledu autora na události u nás.

Hezky je zde vysvětlen termín *Eastern Europe*, jak je chápán podle autora ve Velké Británii: „*Eastern Europe* is defined in political rather than geographic terms. In English usage ‘*Eastern Europe*’ has come in recent decades to mean those countries which were under Soviet domination after 1945.“<sup>412</sup> Zatímco v Americe je chápání pojmu jiné, rozlišují dvě oblasti Východní Evropy oproti Angličanům: „... ‘*East Central Europe and South-Eastern Europe*’<sup>413</sup>. S tím, že centrální oblastí se myslí Německo a Československo a ostatní státy chápané u nás jako střední Evropa a také Řecko, Rakousko a Finsko. Jihovýchodní Evropou myslíme zbylé státy na Balkáně. Autor se také věnuje problému názvosloví. Upozorňuje, že autoři publikací o střední a východní Evropě rádi užívají buď německé či anglické názvosloví a ne původní zdůvodňují snažší zapamatovatelnosti. Sám využívá anglických názvů pouze, kde jsou konkrétní a přesné: „In this work established English names have been used where they are available: Warsaw rather than Warszawa, Prague instead of Praha, etc.“<sup>414</sup>

Kapitola věnující se československým dějinám v letech 1918-1938 je velice dobře zpracovaná. Na začátek vysvětluje na čem je založena koncepce státu: „The core of the new state was the association of Czech and Slovak in a single Czechoslovak nation.“<sup>415</sup> Autorovi je poměrně dobře známa politická situace na

---

<sup>411</sup> Čerpáno z webových stránek: [http://www.ce-review.org/\\_about\\_list.html](http://www.ce-review.org/_about_list.html), staženo 11.2.2010 v 10:18h.

<sup>412</sup> CRAMPTON, R.J. : *Eastern Europe in the Twentieth century and after*, str. xi.

<sup>413</sup> CRAMPTON, R.J. : *Eastern Europe in the Twentieth century and after*, str. xi.

<sup>414</sup> CRAMPTON, R.J. : *Eastern Europe in the Twentieth century and after*, str. xii.

<sup>415</sup> CRAMPTON, R.J. : *Eastern Europe in the Twentieth century and after*, str. 57.

začátku vzniku republiky, její problémy si zabezpečit celé hranice, okupace na Slovensku, pokus o odtržení Slovenska i pokus o vytvoření samostatného státu s převahou německy mluvících obyvatel: „On 29 October 1918 German deputies in the Austrian Reichsrat who represented Bohemian and Moravian constituencies met in Vienna and declared an independent republic of German Bohemia with its capital in Reichenberg (Liberec).“<sup>416</sup> „Whether this persisting tradition of unofficial and unpublicised guidance of the commonwealth served Czechoslovakia well in its moment of great crisis – 1938, 1948, 1968 – may be debated.“<sup>417</sup> Tato věta nás vede k zamyšlení se nad organizací naší politické reprezentace za první republiky. Tématu se dále věnuje, když popisuje existenci tzv. pětky: „The founding father of the pětka was Švehla, whose importace in the Hrad, in the pětka, and at the head of chat was to become the largem and most influential party in the land, made him almou the equal of Masaryk in shaping the history of the first years of the Czechoslovak republic.“<sup>418</sup> Švehlův kabinet je označen jako: „... ‘the ministry of all the talents.’“<sup>419</sup> A rozvoj hospodářský je charakterizován například i větším přílivem zahraničního kapitálu k nám: „So successful was he that in 1922 and 1923 capital flowed into Czechoslovakia, which became, for a short period, ‘the savings bank of central Europe’.“<sup>420</sup> Jednotlivé podkapitolky jsou věnovány i vztahům k národnostním menšinám u nás, v Československu, k jednotlivým národům. Je uvedena i věta z projevu Hlinky k 1100 výročí založení křesťanského kostela na Slovensku: „There are no Czechoslovaks. We want to remain just Slovaks – out with the Czechs.“<sup>421</sup> Vůči sudenským Němcům a Sudetům, je napovězeno, že: „...it also ensured that the Sudeten question became an international rather thana purely Czechoslovak problem.“<sup>422</sup> Zajímavé je, kde vidí příčinu nebezpečí a zájem Němců o národní otázky. A to je především vysoká nezaměstnanost lidí v regionu: „The reset of these economic difficulties was vast unemployment; half of the total of the country’s unemployed was to be found amonit the Sudeten Germans and number of unemployed in the Sudetenland was greater than the total number of unemployed in

---

<sup>416</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 60.

<sup>417</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 62.

<sup>418</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 63.

<sup>419</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 65.

<sup>420</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 65.

<sup>421</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 72.

<sup>422</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 73.

France.“<sup>423</sup> Vyvrcholení zájmu o Sudety je Mnichovská dohoda, o níž píše autor: „The diplomatic detail of the last chapter of the Czechoslovak tragedy are too well known to be repeated here.“<sup>424</sup> Je si tím však autor opravdu jistý? 15.března pak vstupují německé ozbrojené síly na naše území, kdy podle autora Hitler navštívil Prahu a porušil své zásady životosprávy: „It was only visit to the city but during it he broke his dietary habits to partake of Bohemian beer and Prague ham.“<sup>425</sup> Je opravdu důležité znát perličky z jídelníčku Hitlera? Nebo je to myšleno obrazně?

Další samostatná kapitola z dějin Československa je věnována letem 1968-1969. Vyzdvihuje naitivu Dubčeka a přitom to hodnotí kladně, pokusy o reformy: „His ingenuousness is ridiculous, but astonishing and refreshing.“<sup>426</sup> Postoj SSSR k situaci u nás posuzuje reálně: „The Kremlin also looked askance at the burgeoning of pressure groups in Czechoslovakia.“<sup>427</sup> Co nás potěší je znalost českého prostředí, když autor píše o našem národním mottu uvedeném i na vlajce prezidenta republiky Pravda vítězí: „The Czechoslovak nation motto, taken from the Husite reformer of the fifteenth century, is ‘Truth will Prevail’.“<sup>428</sup> Znalosti poměrů uvnitř Československa se projeví i příspěvky o organizacích KAN a K231. „... the Czechoslovak reformers always insisted that they would not allow their party to be cast out of the international socialist community as Yugoslavia had been, ...“<sup>429</sup> takže jsme zůstali částí pod vlivem SSSR. Další příklady loajality vůči SSSR uvádí návštěvu Dubčeka v Moskvě na začátku května 1968. Vztah Moskvy k situaci uvnitř Československa pokračuje: „‘Help’ reached Czechoslovakia on the night of 20-1 August in the form of the what was at the time the largest military operation in Europe since the second World war; ‘international proletarian solidarity’ brought twenty-nine divisions, 7,500 tanks, and over 1,000 aircraft pouring into a defenceless allied country which had not even mobilised.“<sup>430</sup> Dále situace vrcholí: „...and to make Bohemia and Moravia autonomous region under Soviet

---

<sup>423</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 74.

<sup>424</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 76.

<sup>425</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 77.

<sup>426</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 326.

<sup>427</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 327.

<sup>428</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 327.

<sup>429</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 332.

<sup>430</sup> CRAMPTON, R.J. : Eastern Europe in the Twentieth century and after, str. 336.

administration – a Protectorate, perhaps?<sup>431</sup> A jediným důvodem byla k invazi snaha: „... adapt socialism to their own historic traditoins...“.<sup>432</sup>

Nelze říci, že toto je vše co o nás autor ví. V této publikaci jsou naše dějiny v 20. století vysvětleny docela podrobně buď na událostech s námi souvisejících, nebo je dán samostatně prostor pouze pro naše národní dějiny a situaci u nás, či jsme popisováni ve vzájemných vztazích se sousedními státy. Je popsán i politický systém, úloha vedoucí strany... Nejvíce bych u knihy ocenila její nezaujatost. Odstup autora daný i tím, že v popisovaném prostředí nežil a nevyrůstal jako my, mu umožnil objektivní nahléd. Znalost našich poměrů je nadstandardní oproti jiným publikacím. Když nahlédneme do rejstříku, najdeme tam jména: Čalfa Marian, Oldřich Čeník, Jan Černý, Klement Gotwald, Emil Hácha, Václav Havel, Václav Klaus a mnoho dalších. Celá strana 505 v rejstříku je věnována pojmu Czechoslovakia a od toho pojmu odvozeným. Proto bych tuto publikaci doporučila každému, kdo se zajímá o historii střední Evropy ve 20. století.

CAMERON, E.: *Early Modern Europe (an Oxford History)*, nakl.Oxford University Press, New York 1999, 1.vyd., ISBN 0-19-820528-7.

Publikace je sborník přednášek, či krátkých pojednání k jednotlivým tématům. Rozdělena je do několika kapitol podle století, kterému jsou jednotlivé příspěvky věnovány, na století 16., 17., a 18. Autoři jednotlivých příspěvků jsou světoznámí historikové jako například Jeremy Black, T.C.W. Blanning či Normam Hamson. Celkově se na knize podílelo jedenáct autorů. Ani jedna z kapitol není přímo věnována *dějínám našim* či *dějínám Habsburské monarchie*. Těmito tématy se lehce dotýkají přeci, alespoň dvě kapitoly, příspěvky. První je v dějinách 16. století podkapitola č. 3 War, Religion, and the State od Stevena Gunna a druhou je kapitola Jeremyho Blacka Warfare, Crisis, and Absolutism v druhé části publikace zabývající se především 17. stoletím. Samozřejmě se budeme zabývat jak úvodem, tak závěrem, kde je úvod do dějin 16. století a shrnutí nabytých poznatků na konci knihy.

V souvislosti s politickou silou této doby je hovořeno o Habsburské monarchii: „The primary instance of this phenomenon was the monarchie of the

<sup>431</sup> CRAMPTON, R.J. : *Eastern Europe in the Twentieth century and after*, str. 337.

<sup>432</sup> CRAMPTON, R.J. : *Eastern Europe in the Twentieth century and after*, str. 340.

Habsburg dynasty. Just before our period, the archdukes of Austria had become conventionally accepted as the usual heirs to the elative crown of the Holy Roman Empire. Convenient deaths and tactical marriages brought them within a few generations the Nederlands, Franche-Comté, Castile and Aragon (with its claims in Italy), and the crowns of Bohemia and part of Hungary.“<sup>433</sup> Dále se popisuje rozdělení území, na kterých vládli Habsburkové do dvou hlavních částí: „After Charles´s abdication in 1556 the Habsburg Empire dividend into two: the empire of Philip II, which until the early eighteenth century was to remain the Spanish monarchy; and the remains of the Holy Roman Empire, the lands of Germany and east-central Europe.“<sup>434</sup>

Kapitola War, Religion, and the State od Stevena Gunna začíná výkladen politické situace na počátku 16. století. Vzhledem, že jedním z jeho témat je náboženství, popisuje situaci v městečku Munsteru a vše kolem anabaptistů, s nimi je i odkaz na Moravu, kde: „...they found precarious refuges in the Netherlands and in Moravia.“<sup>435</sup> Autor si klade si otázku největších nepřátel, protivníků Habsburků. Kdo jím byl? „The Habsburgs´most powerful and consistent enemy was France, the strongest single European state...“<sup>436</sup> Dalším problémem Habsburků na východě byly útoky Turků. Při popisu výchozích podmínek v Čechách před 16. stoletím se věnuje i popisu českého krále Ladislava II.: „Ladislav II of Bohemia (1471 – 1516) and Hungary (1490 – 1516) was colloquially known as kral dobrze (King Okay) because he would agree to anything.“<sup>437</sup> Což dává do souvislosti s příčinami nestabilní politické situace u nás. Trvdí, že: „...the wider Habsburg realms plunged most of Europe into war.“<sup>438</sup> Zejména co se týká náboženských otázek, příčinu vidí ve snaze vtisknout okolí svoji náboženskou představu. Stejně tenze vidí i v jiných státech jako například ve Francii, kde hovoří o sporech mezi katolíky a hugenty. *Král, panovník u nás byl pod tlakem odporu proti rekatolizaci, podpoře katolického náboženství nucen udělat několik ústupků, aby uklidnil rozbouřenou šlechtu: „As*

---

<sup>433</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl.Oxford University Press, str. xxvii.

<sup>434</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl.Oxford University Press, str. 25.

<sup>435</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl.Oxford University Press, str. 105.

<sup>436</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl.Oxford University Press, str. 106.

<sup>437</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl.Oxford University Press, str. 118.

<sup>438</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl.Oxford University Press, str. 127.



divisions between the Emperor Rudolf and his brother and eventual successor Matthias stally weakened Habsburg policy, noble opposition movements in Bohemia, Moravia, Silesia, and Austria spent the next few years extracting from their ruler guarantees of their religion and political freedoms.<sup>439</sup> Následuje zvolení Ferdinanda českým králem 1617 a pražskou defenestrací. Politickou otázkou u nás se již nezabývá, věnuje svoji pozornost nepokojům náboženským v Uhrách.

V 17. století pokračujeme kapitolou Jeremyho Blacka Warfare, Crisis, and Absolutism. „Seventeenth-century Europe was dominated by war, and it was through war that the major political changes occurred. ... War also the means by which the Turks were repulsed by Austria in 1683, and Austria subsequently conquered Hungary (1684 – 99).“<sup>440</sup> Za hlavní válečný konflikt v 17. století považuje třicetiletou válku. „The war initially began as a rising of 1618 against Habsburg authority in Bohemia. The Protestants turned to the Calvinist Frederick V, Elector Palatine, and elected him as a king in 1619. This was a direct challenge to the position of the Habsburg, Ferdinand II, who was elected as Holy Roman Emperor two days later. In 1620 Bohemia was invaded by superior forces and the Bohemians were crushed at the battle of the White Mountain outside Prague (8 November).“<sup>441</sup> Tím začíná jak válečný konflikt, tak i rekatolizace a upevňování moci Habsburků u nás. V rámci ho zajímají dvě osobnosti, generál Tilly a jeho protivník Albrecht z Valdštejna. Válka samozřejmě končí Vestfálským mírem. „The Austrian Habsburgs were left in secure control of their hereditary lands: they were not to lose Bohemia until their empire collapsed at the end of the First World War.“<sup>442</sup> Zde je shrnut náš osud až do první světové války. Byli jsme součástí Habsburské říše. Druhým významným konfliktem, ve kterém již přímo nevystupujem, je válka o španělské dědictví. Krátce hovoří i o invazii Turků až k Vídni (1683). A jejich zpětnému vytlačení až na Balkán.

Nejvíce pozornosti v 18. století je věnováno francouzské revoluci, ale ta již bohužel není naším tématem. Kniha je celkovým pohledem na život v době 16. –

---

<sup>439</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl. Oxford University Press, str. 131.

<sup>440</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl. Oxford University Press, str. 206.

<sup>441</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl. Oxford University Press, str. 210.

<sup>442</sup> CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl. Oxford University Press, str. 215.

18. století. Zabývá se jak legislativou, způsobem vybírání daní, náboženstvím, příbytkem či úbytkem obyvatelstva. Politické dějiny jsou až na druhém místě. V kontextu dějin evropským je dán dostatek prostoru pro základní vhled do tématu. Informace, které jsou nám předkládány, jsou v souladu s tím, co jsou naše představy zde v Čechách, jak je uvedeno u příkladu počátku třicetileté války. U nás je za její začátek považována politická situace u nás na počátku 17. století a bitva na Bílé Hoře, stejně jako u autora kapitoly, Jeremyho Blacka. K podrobnému či hlubšímu studiu bych, ale publikaci nedoporučila. Vzhledem k jejímu širokému záběru a malému rozsahu stran je poněkud stručná v jistých bodech (např. Války s Turky na konci 17. a počátkem 18. století).

V závěru kapitoly shrnu krátce, k čemu jsem dospěla při studiu anglických publikací – odborných knih a encyklopedií. Na začátku jsem si položila otázky: Jestli jsou známy dějiny Habsburské monarchie a jaké období a do jaké hloubky? Jestli jsou popsány i dějiny Čech a Českých zemí? A pokud ano, jsou-li ve výkladu rozdíly? Jestli se liší úhly pohledu na naše dějiny? Všeobecně se dá říci, že české dějiny nejsou ve Velké Británii moc známé. Respektive ty nejstarší určitě ne. Pouze v jedné publikaci, Velký atlas světových dějin, je věnována oproti jiným publikacím pozornost českým dějinám od doby bronzové. Když budeme postupovat chronologicky dále, legendy o českých světcích najdeme v Atlasu roku 1000, kde tato úzká publikace vyniká svojí vysokou úrovní znalostí. V Atlase jsou uvedeny příběhy o životě Cyrila a Metoděje či sv. Vojtěcha. Další událost, která znájí britští historikové jsou husité jako např. v publikaci Halla a Haywooda, Parkera či publikace Harryho. Bohužel představy britů nebo alespoň těchto historiků o husitském hnutí jsou velice zavádějící. Harry tvrdí, že Jan Hus byl nacionalista a v podstatě nešlo o spor mezi ním a církví, ale o spor Čechů a Němců. Celkově je pro historiky problém definovat naše vztahy k Němcům. Ve 20. století se tématu věnuje dosti prostoru v publikaci Cola, který zná spolek Sokol i jinou činnost u nás, dobu národního obrození, ale při popisu vztahů k Němcům opomíjí, nesnaží se porozumět mentalitě lidí žijících v pohraničí, i když o ní píše. V této době dělí obyvatele národnostně podle jazyka, kterým mluvili. Tuto techniku používá i v pohraničí, kde mi to opravdu přijde zavádějící. České dějiny v rámci monarchie jsou uvedeny v souvislosti ještě s třicetiletou válkou, ale bohužel málokterý autor, i

když vědí, že válka začala v Čechách, tak neví, že to bylo právě bitvou na Bílé hoře. Z dějin monarchie jsou známy: válka o Španělské dědictví, Sedmiletá válka, Slezská válka, války s Turky, vláda Rudolfa II., Josefa II, Leopolda II., odpor v Uhrách. Znalost našich dějin odehrávající se ve 20. století je mnohem lepší. Pozornost není věnována vzniku samostatného Československa, ale spíše je kladen důraz na dějiny druhé poloviny 20. století. Všichni autoři, kteří v knize se věnují i 20. století, vědí, že u nás byl komunistický režim po roce 1945. Jediný autor, Stevenson, sdílí názor, že bylo možné se vymanit z vlivu SSSR po druhé světové válce. Následují příspěvky o pražském jaru 1968, Chartě 77 a pádu komunismu. Po roce 1989 nejsou skoro žádné informace. Jaké osobnosti z českých dějin jsou známé? Především bych vyzdvihla dvě. Tomáše Garrigue Masaryka a Václava Havla. Tato dvě jména jsou skloňována skoro ve všech publikacích. Dále je to individuální, znají i Leoše Janáčka, Alfonse Muchu, Albrechta z Valdštejna (jemu věnuje hodně prostoru T. Munck), Karla IV., Cyrila a Metoděje, sv.Vojtěcha... A které tedy období z našich dějin přinášejí historikům Británie úskalí nebo se jejich výklad liší od toho, který je většinou nabízen u nás? Jedná se především o vládu Rudolfa II., Josefa I., Leopolda II., a husitské války. Jinak se naše dějiny ztrácí v dějinách Habsburské monarchie.

## 8) Konkrétní historické téma: Rudolf II.

V této kapitole se zaměřím na jedno historické téma a tomu se budu více věnovat. Nebudu již studovat publikace obecného charakteru, ale zaměřím se na konkrétní autory věnující se konkrétnímu tématu. Nebudeme se tedy zabývat pohledem na naše dějiny, ale jen na jednu výseč, téma. Pro svoji práci, k porovnání jsem si vybrala téma Rudolfa II Habsburského. Kontroverzní osobnost 17. století. Nejprve se podívám na moderní zdroj informací – internetovou encyklopedii Wikipedia. Jak se na Rudolfa II. dívají? Česká verze oproti té anglické? Najdeme tam Rudolfa II. vůbec? Dále se zaměříme na literaturu odbornou. Jak dlouho nám trvalo sehnat publikace k tématu? Je to obtížné, nebo jsou historici i ve Velké Británii, kteří se o něj zajímají? Pokud ano, liší se jich pohled od našich historiků? Nebo nezáleží na zemi, z níž historik pochází a jejich názory se na něj liší napříč celým spektrem? Jaká témata ze života a vlády jsou důležitá, zajímavá pro historiky z Británie a jaká pro české historiky? V čem a kde se jejich výklad liší? To jsou otázky, na které se pokusím odpovědět v této kapitole. Nejprve se podívám na práce anglických autorů a později, na české.

Když se pustíme do porovnávání informací z Wikipedie<sup>443</sup>, první co nás upoutá je stejná délka obou příspěvků. Podobné jsou i informace v postraních lištách. Na pravé straně jsou vyjmenovány tituly, které Rudolf II. zastával. Dokonce je více informací v této sekci na anglické Wikipedii, než v české. Rozdílný je i obsah jednotlivých verzí encyklopedie. Anglická se zaměřuje na život Rudolfa, přínos umění, okultismu a odkazy na literaturu. Oproti tomu česká verze obsahuje více informací o vládě Rudolfa II., jeho dětství, i třeba jak je vykreslen na filmovém plátně, chybí důraz na jeho odkaz vědě a umění. Takže, co jedna verze vyzdvihuje přesně, chybí v druhé. Češi při popisu vycházejí především z Janečka a často je děj zestručněn na úkor kvality. Zcela postrádám část věnovanou umění a kunstkomoře, a cokoliv o vztahu Rudolfa k ženám. Angličané vychází z Evanse a Marshalla. Osobně se přikláním k názoru, že více z Evanse, jak je cítit na rukopise odkazu. Popisuje celý život Rudolfa i s jeho vládou, vydáním majestátu i vztahy s Matyášem. Navíc je věnována pozornost kultuře na dvoře Rudolfa II. Jsou vyjmenováni jednotliví umělci působící na dvoře. I je popsána kunstkomořa, vášeň

<sup>443</sup> Obě porovnávané verze naleznete v přílohách, č. 17 na str. 206 obsahuje českou verzi, v příloze č. 18 anglickou na str. 213.

jeho veličenstva, i s jejím osudem. Anglická verze obsahuje i vícero doplňkových materiálů, obrázků a odkazů. Je s podivem, že musím konstatovat, že anglická verze je lepší a kvalitnější, i přesto, že se nejedná o jejich panovníka a je to téma spíše na okraji pozornosti u jejich historiků. Informace jsou v ní přesné a zařazené do kontextu rudolfínské doby. Česká Wikipedie je pro nás špatnou vizitkou a rozhodně si žák s ní nevystačí při sestávování referátu o Rudolfovi II. My popisujeme pouze politické dějiny se slabší argumentací. Šťěstí pro učitele, a pozor na ty, kteří ji používají za jediný zdroj informací.

Z historiků Velké Británie se v současnosti problematikou zabývají dvě významné osobnosti. Prvním je Peter Marshall, který napsal knihu *Magický okruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, v originálu je nazvána: *The Mercurial Emperor (The Magic circle of Rudolf II in Renaissance Prague)*, nakl. Pimcolino, Londýn 2007, 2.vyd., ISBN 9781844135370. Druhým autorem je historik R. J. W. Evans a jeho publikace *Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612)*. Toto jsou dvě stěžejní díla, o která se budu opírat při práci. Obě publikace jsou snadno dostupné v Čechách, v českém jazyce. V původní verzi se mi podařilo si obstarat i publikaci Petra Marshalla. Evansovo dílo bohužel nikoliv.

EVANS, R.J.W.: *Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612)*, nakl.Mladá Fronta, 1.vyd., Praha 1997, ISBN 80-204-0590-9.

Knih, která vznikla ve spolupráci s českým historikem J.V.Polišenským, kterému děkuje autor v úvodu za spolupráci, stejně jako i Ivu Dokořánovi z Ústavu pro teorii a dějiny z ČSAV. Z úvodu také vyplývá, že autor sbíral podklady pro svoji práci v archívech po celé Evropě, ale především v Praze. Autor projeví i znalost našich kulturních dějin, když odkáže na práce Leoše Janáčka či Karla Čapka, které přitahovala magická a tajemná osobnost, stejně jako i mne dnes. Kniha je rozdělena do osmi kapitol podle oblastí, jimiž se zabývá – Habsburkové, politika Rudolfa II., náboženství, kultura, okultní nauky v Praze atd. V úvodu se věnuje třem pohledům na Rudolfa II., všechny tři nám jsou dobře známé. „Prvním z nich je slabý, nevyrovnaný a ožebračený panovník, který nastoupil na trůn jako dědic

slavné říše, avšak skončil jako vězeň na vlastním hradě, který ztratil moc ve své říši, byl vypuzen z Rakouska a Uher a sesazen dokonce i v Čechách, kde se stal nedobrovolným svědkem okázalé korunovace svého nenáviděného bratra... Druhým Rudolfem je velký mecenáš, ochránce umění a věd, který podporoval Arcimbolda a Sprangera, Keplera a Tychona Braha. ...třetí Rudolf: proslulý patron okultních nauk, který se žene za tajným věděním s posedlostí, jež hraničí s šílenstvím.<sup>444</sup> Byl Rudolf II., pro některého historika silným vladařem? Kde podla autor tkví problém vlády Rudolfa? Především ve střetu mezi dvěma navzájem existujícími koncepty světa, které se tehdy šířily Evropou. „Konflikt, který se v habsburských zemích v této době odehrával, byl politickým odrazem obecného myšlenkového střetu mezi koncepcí přijetí přírody a koncepcí jejího ovládnutí.“<sup>445</sup> Dívá se na období jako na dobu střetu starých a nově nastupujících pořádků. Staré, tím myslím přežívání středověkého univerzalizmu a proti němu nastupoval nově se vytvářející absolutismus. Poukazuje i na spory mezi jenodnotlivými členy habsburského domu. Nároky na světskou moc nad katolíky si chtěl ponechat papež a pak obě větve rodu. „Zároveň v samotném habsburském rodě panovala přísná autokracie. Hlava rodu se těšila absolutní poslušnosti a jeho další příslušníci si byli rovni v tom, že jim všem náležel titul arcivévody.“<sup>446</sup> Celá váha uspořádání tak závisela na síle osobnosti, která rod vedla. Rudolf přesídlil svůj dvůr z Vídně do Prahy. Ze dvou důvodů, prvním bylo Turecké nebezpečí a druhým naléhání Čechů. Evans upozorňuje, že právě Čechy byly tou zemí, která financovala turecké války. Čechy měly své vlastní postavení v rámci říše: „Jak se náboženská roztržka prohlubovala, habsburská kontrola českého hlasu se stala rozhodující z hlediska volební aritmetiky (ostatních šest hlasů připadlo rovným dílem katolíkům a protestantům), a tak se ze sporných otázek podřízenosti země říše a volitelnosti jejího panovníka staly klíčové problémy.“<sup>447</sup> Vyslovuje i svůj názor na moderní trend v popisu českých dějin jako zápasu mezi Čechy a Němci: „Zaujaté pokusy popsat celé české dějiny jako nepřetržitý zápas s cizím živlem vedou do slepé uličky: odsuzují povstalce z roku 1618 jako kliku inspirovanou Němci a současně odsuzují restauraci v roce 1620 jako katolickou habsburskou diktaturu.“<sup>448</sup> Dále

---

<sup>444</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 18.

<sup>445</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 20.

<sup>446</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 31.

<sup>447</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 42.

<sup>448</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 47.

rozdává myšlenku, že tento střet je uměle vyvolávaný nynějšími historiky. Užívání například českého jazyka bylo vyjádření příslusnosti k etniku, zdůraznění tradice rodu. Vytvářet tím rozdíly či napětí nebylo cílem. „Skutečným zdrojem napětí v Čechách během vlády prvních Habsburků byly více než kdekoli jinde v Evropě náboženské otázky.“<sup>449</sup> Odkazuje na husitskou minulost a s tím spojená česká konfese. Spletité nejasné náboženské vztahy či tolerance platili, jak v Čechách, také na Moravě: „Tolerance k novokřtěncům, která panovala na Moravě, byla základním důsledkem víry ve svobodu nenarušovanou politickým vměšováním a počet příslušníků této sekty daleko přesáhl deset tisíc....“<sup>450</sup> Čechy jsou pro něj místem, kde se snoubila severská mystika a katolický radikalismus jižních zemí. Vcelku klidnou náboženskou situaci narušil: „V roce 1584 předložil Bonomi Rudolfovi plán kampaně, jejímž cílem bylo 'soustavné vykořenění kacířství v Čechách'.“<sup>451</sup> Rekatolizace tak začala aktivně probíhat třeba na panství Jiřího Popela z Lobkovic. Podrobně se rozepisuje o úřadech v království. Nejdůležitějšími byly: nejvyšší hofmistr, nejvyšší komoří, nejvyšší dvorský maršálek a nejvyšší podkoní. „Po nich následovali předsedové různých říšských orgánů: tajné rady, dvorské rady aj. Nejdůležitějším hodnostářem byl nejvyšší hofmistr, který zároveň často předsedal tajné radě. V roce 1576 zastával oba úřady Adam z Dietrichštejna, starý vychovatel nového krále.“<sup>452</sup>

Pozornost se i soustředí na častou otázku Rudolfova charakteru. „Byl vnímán jako jeden z nejvýznačnějších mužů své doby i jako jeden z nejneschopnějších, jako člověk s dobrými úmysly i jako ničema, jako muž zbožný i jako požitkář, jako člověk bigotní i jako muž osvícený, jako oběť hříchů i hříšník.“<sup>453</sup> Důvodem rozdílných názorů na něj je podle autora především: „...neochota posuzovat jej zevnitř, z jeho vlastních záměrů a postojů, a nikoli jen jako hříčku zmítanou střety politických sil.“<sup>454</sup> Nově nadhazuje myšlenku, že císařovo chování mohlo pramenit například z neochoty ke kompromisu. Vliv na něj měl i pobyt u španělského dvora. Uvádí i citaci od Rudolfa: „Měl jsem svět za chytrý, ale není. Mučen myšlenkou na hrozivou budoucnost jsem si myslel, že dobou hýbá stejný strach, a jedinou

<sup>449</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 48.

<sup>450</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 52.

<sup>451</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 55.

<sup>452</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 60.

<sup>453</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 64.

<sup>454</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 64.

záchranu vidím v moudrém váhání.“<sup>455</sup> Poukazuje na možnost, že samo Rudolfovo chování bylo výrazem a rozhodnutím ne jen jeho neschopností. Samo o sobě mohlo být cílem. Autor se snaží odpovědět i na otázku, proč se nikdy Rudolf neoženil? Není to, že by byl nezpůsobilý mít děti či sex: „Rudolf byl znám svými milostnými poměry; po dlouhou dobu byla jeho milenkou Kateřina Stradová, dcera jeho oblíbeného dvorního antikváře Jakuba Strady. ...Rudolfova záliba v nepřirozených stycích a erotice je patrná z jeho uměleckých zakázek... Zdá se, že rozhodujícím důvodem pro odmítání sňatku se stal fakt, že císař byl znechucen neustálým naléháním rádců a rodiny.“<sup>456</sup> Kolem Rudolfa se pohybovaly dvě skupinky rádců – čeští mající na starosti české království a jeho správu římských. Ode všech, ale vyžadoval absolutní poslušnost. Tak, aby byla ochráněna sláva a výsost jeho majestátu. Ze zahraniční politiky Rudolfa nejvíce trápilo turecké nebezpečí. Cítil se být císařem, což pro něj znamenalo sjednotitelem a ochráncem veškerého křesťanstva. V rámci propagování majestátu byla pro něj důležitou událostí korunovace českým králem s cílem oslnit a ohromit lid. S tím je spojeno i vytvoření nové koruny, která „...hrála významnou úlohu v rituálech obklopujících císaře jakožto jeden z nejskvělejších plodů spolupráce mezi císařem a jeho uměleckým okruhem.“<sup>457</sup>

Celkově přirovnává Rudolfa II. k Jakubovi I. Oba je pojí především to, že : „...se bouřili některým rysům své výchovy...“<sup>458</sup> „V politice usilovali oba tito panovníci o střední cestu, nikoli však ve smyslu kompromisů, nýbrž jako výraz odporu proti extrémním požadavkům, které považovali za jednostranné...“<sup>459</sup> Palčivá je pro autora i otázka náboženství, víry a Rudolfa II. Jak je nám známo, Rudolf II se před svojí smrtí nevyzpovídal a ani nepřijal poslední pomazání jako jeho otec. Neměl tedy strach z Boha a ani církve. „Rudolfovi vztahy s papežem Klimentem VII. byly od počátku nevalné a ještě se zhoršily, když papež dosáhl zachování diplomatických úspěchů, jako byla konverze Jindřicha IV. v roce 1593 a

---

<sup>455</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 75.

<sup>456</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 81.

<sup>457</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 106.

<sup>458</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 107.

<sup>459</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 108.



navrácení Ferrary v roce 1598.<sup>460</sup> Nebyl však ani protestantem, motiv jeho jednání spočíval, pravděpodobně v touze po tom, „...aby se vymanil z diktátu katolických sil.“<sup>461</sup> Nabízí dále pohled na náboženskou situaci v Čechách.

Následující kapitola je věnována souvislostem mezi českými zeměmi a humanismem, rozvoji kultury u nás. Jak a kdy vznikala sláva Rudolfova dvora? Byla tvořena již jeho předchůdci – Maxmiliánem a Ferdinandem Tyrolským. Hovoří i o silném zájmu o botaniku u dvora: „Zájem Habsburků o přírodovědu dokládá i rozhodnutí využít Busbecqa, prvního dodavatele tulipánů v západní Evropě, v habsburských diplomatických službách.“<sup>462</sup> Možná se to zdá býti nezvyklé, ale právě v této době vznikl Jelení příkop, Rajská zahrada atd. „Sambukova“<sup>463</sup> osobnost však poukazuje i ke dvěma dalším významným aktivitám, které Rudolfův dvůr převzal přímo ze dvora Maxmiliánova: dějepisectví a sběratelství.<sup>464</sup> V této době roste zájem Habsburků o historii. Právě například tím, že se snažil získat unikátní Sambukovu knihovnu i působení Nicolase Istvánffyho a Giovanniho Bruta a dalších. „Po husitských válkách zůstala země po nějakou dobu v naprosté izolaci a reintegrace ve formě opožděné české renesance bylo dosaženo prostřednictvím usmíření se s převážně katolickým, nebo nanejvýš melanchtonovským světem Itálie a jižního Německa.“<sup>465</sup> Právě především kontakty české katolické šlechty se zahraničím bylo, to, co udrželo kulturní rozvoj v našich zemích. Díky čemu se mohla dále rozvíjet kultura u nás? „Prubýřským kamenem každého renesančního kulturního centra byla kvalita jeho místních tiskařů. Čechy zaujímají v tomto ohledu významné místo, zejména pokud jde o publikace slovanských a hebrejských textů.“<sup>466</sup> Jako riziko ohrožující kosmopolitní ráz kultury u nás vidí především to, že „V Čechách neexistovala dostatečně silná strana

---

<sup>460</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 114.

<sup>461</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 115.

<sup>462</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 152.

<sup>463</sup> Sambuca byl uherský historik 16.století.

<sup>464</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 158.

<sup>465</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 162.

<sup>466</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 165.

středu...<sup>467</sup>, takže podle něj se zde jednalo především o politický extremismus, který neumožňoval klidný rozvoj působení učenců.

Jaká byla kultura, umění na Rudolfském dvoře? „Umění rudolfské Prahy bylo v zásadě vyjevováním mystéria, ať již prostřednictvím obrazů, zpracováním kamenů, nebo skrze alchymistická a kabalistická „umění“.“<sup>468</sup> Praha se stala centrem manýrismu. V rámci manýrismu vyzdvihuje práce Adriana de Vriese a sochaře Bologni. Jako důležitého umělce, jehož prostřednictvím poznáváme Rudolfa, je Spranger: „Prostřednictvím Sprangera se dostáváme do samého středu Rudolfova uměleckého světa: celé jeho dílo odráží císařovo přátelství a podněty.“<sup>469</sup> „Duchovně byl Aachen císařovi ze všech nejbližší.“<sup>470</sup> Tak který z umělců byl tedy podle autora jeho nejoblíbenějším? Tuto myšlenku vyslovuje autor poměrně často. Co bylo důvodem Rudolfova sběratelství? Která myšlenka jej k tomu přivedla? „Shromažďování nesčetných jednotlivých předmětů pokládal císař za odraz základní mnohosti světa, již ale mohl sjednotit intelekt, který by tyto předměty svedl dohromady a vytušil jejich vzájemné vnitřní vztahy.“<sup>471</sup> Rudolfovo sběratelství je pro něj projevem vůle a ctižádosti a vzdělanosti, ne touho po vlastnictví předmětů či bezsměrným shromažďováním. Tato vášeň jej navíc spojovala s dalšími členy jeho rodiny - otec a bratři. České země tehdy poznamenaly husitské války, zastavil, zpomalil se tu vliv umění, zejména, co se týká malířství, Češi hodně zaostávali a to až do doby, kdy Rudolf opět dal Čechům privilegované postavení a tím v podstatě obnovil akademii a potvrdil roli výtvarného umění. Výnosem z roku 1595. Manýrismus byl u nás významný krok ve vývoji před nástupem baroka: „Jeho zrod byl těsně spjat s duchovními a mystickými silami, které byly tak drahé Rudolfovi.“<sup>472</sup>

Následující kapitola se věnuje Rudolfovu vztahu k okultním naukám. Zde nejprve zdůrazňuje, že zájem Rudolfa nebyl o magii černou, ale magii přírodní, jenž

---

<sup>467</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 172.

<sup>468</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 198.

<sup>469</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 203.

<sup>470</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 205.

<sup>471</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 214.

<sup>472</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 234.

vysvětlovala věci kolem nás i jinými, než čistě rozumovými prostředky. Upozorňuje na fakt, že okultismus „...náležel k pozdně renesanční tradici...“<sup>473</sup> Proto zájem císaře nemusel být v té době, tak neobvyklý, jak se nám dnes jeví. V tomto směru otevřeně hovoří o špatných interpretacích faktů okolo Rudolfova zájmu o okultní nauky: „...tak např. podle Svátkovy interpretace šlo o to, že Rudolf zoufale potřeboval zlato, jímž by naplnil prázdnou státní pokladnu...“<sup>474</sup> „Český historik Otakar Zachar došel k závěru, že Rudolf měl s alchymisty méně kontaktů, než se soudilo, a že většina těch, s nimiž císař jednal, ani pravými alchymisty nebyla. To je cenný korektiv, avšak pozitivistický, racionální názor zavedl Zachara příliš daleko – mýlil se například, jak brzy uvidíme, když Johna Dee považoval za politického agenta královny Alžběty I.“<sup>475</sup> V Čechách se nevěnoval alchymii jen Rudolf II, ale i Vilém z Rožmberka. Mezi oblíbené duchovní nauky císaře podle autora patřila: nekromantie (věštění podle duchů zemřelých), alchymie, kabala atd. Zájem o kabalu v Praze souvisel i s tím, že Praha se stala útočištěm Židů před útlakem na západě. „Přední místo zde zaujala Praha, kde byla v roce 1512 vytištěna první hebrejská kniha....Habsburkové se chovali k Židům vcelku tolerantně...“<sup>476</sup> V souvislosti s těmito fakty se objevuje i postava rabiho Löwa. Prokázána je však pouze jedna schůzka mezi ním a Rudolfem. Důležitý je i rozvoj Paracelsova učení, které umožnilo velké pokroky v medicíně. Či se zajímal o těžbu kovů. Podrobně se věnuje pozornost životu učenců působících v Praze, jako je například: John Dee, magister Kelly, Giordano Bruno, Johann Wacker, Laski, Martinové, Rulandovi atd. Jak již jsem naznačila, je nutné si při studium „koníčků“ Rudolfa II. připomenout, že „...mentalita okultismu – v tom nejširším slova smyslu – je integrální součástí kosmologie pozdně renesanční Evropy. ... nejsou Rudolfovi záliby něčím výjimečným, představují pouze jejich extrémní podobu.“<sup>477</sup> Silné postavení v této době mělo i zkoumání přírodních věd, o jejichž poznání zájem stoupal.

---

<sup>473</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 238.

<sup>474</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 242.

<sup>475</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 243.

<sup>476</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 286.

<sup>477</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 290.

Poslední kapitola je věnována manýrismu, nejen jako pouhému uměleckému slohu, stylu. „Manýrismus byl sebestředný, ve své nejednoznačnosti zjevně umělý, zároveň však odmítal řídit se pravidly a bezprostřednost výrazu pokládal za důkaz umělecké geniality.“<sup>478</sup> Nejen o to šlo manýrismu: „...byl především epochou intelektuálního vzepětí, epochou návratu k prvotním principům včetně základů náboženské víry.“<sup>479</sup> Z toho vyplývá, že podle autora to nebylo prvoplánovité, bezmyšlenkovité umění pro umění, ale demonstrace víry, zatím bez citového prožitku baroka. Umění i promlouvalo prostřednictvím symbolů, které se zdály být na první pohled klišé.

V závěru hodnotí dobu přelomu renesance a baroka. Uvádí se i možnost, že toliko lidí proudilo kolem Rudolfa II. a to z jednoduchého důvodu: „K příslušníkům habsburského rodu byl daleko snažší přístup než k většině veřejných činitelů moderní doby.“<sup>480</sup> Co bylo důvodem Rudolfova stáhnutí se z veřejného života? „Rudolfovo postupné sebeuvěznění na Hradčanech bylo projevem poznání, že se tento hodnotový systém zhroutil.“<sup>481</sup> Má tím na mysli postavení panovníka a jeho faktickou moc. Rudolf tedy není nemocný melancholik, ale především realisticky se dívá na politickou situaci. Pověřivý panovník pak upadl, dnes bychom řekli, deprese, když byl pod vlivem: „...proroctví (připisovaným dokonce Tychu Brahovi), podle něhož proti němu měli spřádat intriky příslušníci vlastní rodiny.“<sup>482</sup> Když se my podíváme na události s odstupem času, můžeme říci, že tak paranoidní nebyl, jelikož přece při vpádu passovských vojsk byl politicky činný nejen Leopold, ale i Matyáš. A co šlo v této době? Především podle autora to byla „...diskuze o svobodě a poznávání. Největší význam rudolfinského období ve střední Evropě spočívá v tom, že nám poskytuje klíč k širší perspektivě. Různé proudy, které tvořili intelektuální tkáň období před rokem 1600, vidíme nejjasněji právě v Praze, kde se

---

<sup>478</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 308.

<sup>479</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 310.

<sup>480</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 327.

<sup>481</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 327.

<sup>482</sup> EVANS, R.J.W.: Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612), str. 332.

soustředovali kolem osoby, jež nejvýrazněji zosobňovala tradiční pořádek.“<sup>483</sup> Konec vlády Rudolfa byl počátkem nástupu nového pořádku.

Autor píše svižně a čtivě. Kniha není přecpána fakty. Nicméně přináší nové pohledy na vládu Rudolfa a to především díky komplexnímu zhodnocení situace, využitím širších souvislostí. Ukazuje, že nebyl jen podivínem a paranoikem, ale především vládcem, který žil v současnosti a nechával se unášet moderními trendy. Mezi nimiž například patřil zájem o mystiku a alchymii. Rudolfova snaha žít v ústraní není touhou slabé osobnosti bojící se lidí, nýbrž druhem politické taktiky. Tyto nové aspekty tak přinášejí nové světlo a závan svěžího větru v nazírání na Rudolfovu osobnost.

MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, nakl.BB Art, Praha 2008, 1.vyd., ISBN 978-80-7381-238-6.

Peter Marshall sám sebe charakterizuje jako: „...a philosopher, historian, biographer, travel writer and poet.“<sup>484</sup> Je autorem zhruba patnácti knih, které se zabývají především historií a filozofií. Jmenujme teď alespoň některé z nich: *World Astrology (The astrologer's Quest to Understand the Human Character)*, *The Philosopher's Stone (A Quest for the Secrets of Alchemy)*. Je také znám jako cestovatel a autor knih ze svých cest. Knihu o Rudolfovi II. napsal především během svého pobytu v Praze.

„Císař svaté říše římské Rudolf II. (1552-1612), Dominus Mundi, král český, uherský, německý a římský, se na samém konci evropské renesance zasloužil o pozoruhodné a naprosto jedinečné společenství velkých duchů.“<sup>485</sup> Hovoří o císařově vášni k umění, když sedával sám před svými obrazy. „Jelikož věřil téměř čemukoli, ať to bylo jakkoli blouznivé či absurdní, byl přímo posedlý alchymistickým snem o kameni mudrců, jímž lze údajně měnit základní kov na zlato a do nekonečna prodlužovat lidský život.“<sup>486</sup> Toto tvrzení nás překvapí již na

---

<sup>483</sup> EVANS, R.J.W.: *Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612)*, str. 345.

<sup>484</sup> Staženo z jeho webových stránek: <http://www.petermarshall.net/pm/biography.cfm> dne 29.3.2010 v 11:53.

<sup>485</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, str. 18.

<sup>486</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, str. 19.

začátku publikace. Je dosti odvážně a nerespektuje, nezohledňuje kulturu dané historické epochy. Nutně nás tedy hned zpočátku zavádí na stezku, ukazuje nám úhel pohledu, kde Rudolf II. je umělecký sběratel, introvert a alchymistický fanatik. Otevřeně hovoří o jeho nemoci, která nebyla doposud nikterak vědecky prokázána: „Od raného dětství byl náchylný ke střídavým záchvatům euforie a melancholie – což se dnes běžně diagnostikuje jako maniodepresivní psychóza-, často se v průběhu své strastiplné vlády vzdaloval světu a zanedbával státnické povinnosti.“<sup>487</sup> Co je podle autora největším přínosem vlády Rudolfa II.? Především, že „... položil základy vědecké revoluce sedmnáctého století.“<sup>488</sup> Opět je zde vyslovena teze, že sběratelskou vášeň zdědil po svém dědovi. Jeho povahu podle něj určuje i chladný vztah s matkou, která se o Rudolfa nikdy příliš nezajímala. Jedna kapitola je věnována jeho pobytu ve Španělsku, kam odjel 1563. Španělský král Filip si dával pozor, aby si našel čas na své synovce na jeho dvoru a tak na ně mohl přímo působit. „Na citlivého Rudolfa měl obrovský vliv.... Rudolf převzal jeho naduté způsoby i škrobené vystupování a následoval jeho příkladu i v pomalém rozhodování, vždy až na poslední chvíli.“<sup>489</sup>

K nejoblíbenějším uměleckým dílům císaře patřila mramorová socha císaře Augusta. „Rudolf se s ním identifikoval jako s vladařem míru a jakožto římský král se pokládal za jeho legitimního nástupce.“<sup>490</sup> Jaký byl vztah Rudolfa k vládě? „Nikomu neušlo, že nenávidí dvorský život i vyřizování běžných vladařských povinností.“<sup>491</sup> Však co ho vedlo k takovým závěrům, neuvádí. Následující stránky jsou věnovány císařově přestěhování se do Prahy. V poznámce o historii města se zmiňuje o založení města kněžnou Libuší. Popisuje stejně jako ostatní autoři velké množství umělců, pohybujících se na dvoře, s tím, že stejně jako Evans vidí stejný důsledek počínání: „V důsledku toho lvím podílem přispěl ke kulturní revoluci v pozdně renesanční Evropě. Politickou tvář země nezměnil, ale zásadním

---

<sup>487</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, str. 19.

<sup>488</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, str. 20.

<sup>489</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, str. 39.

<sup>490</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, str. 56.

<sup>491</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, str. 59.

způsobem ovlivnil svět vědy a umění.<sup>492</sup> Umělci pohybující se na jeho dvoře, které zmiňuje, jsou: Giuseppe Arcimboldo, Bartolomeus Spranger, Hans von Aachen, Joseph Heinitz, Peter Stevens. Opět se hovoří o privilegiích, které dal Rudolf malířům, navrátil jim je v roce 1595. V další kapitole věnované Kunstkomore je pracováno i s dílem R.J.W.Evanse, které cituje. Tím máme jistotu, že se s publikací setkal a pracoval s ní, avšak jejich závěry jsou mnohdy rozdílné. Teprve poté se objevují názory, že „Sběratelství bylo ovšem v renesanční střední Evropě široce rozšířeným jevem.“<sup>493</sup> Kunstkomora měla čtyři části – sbírka maleb, foliantů, kreseb a kuriozit. Autor vidí kunstkomoru jako útočiště císaře před světem a zároveň uspořádaným věděním o světě. Souhrn poznatků o světě. Pozitivně hodnotí, že za panování císaře byla v zemi náboženská tolerance. S tím souvisí i přítomnost Židů v okolí císaře. Za vlády Rudolfa se podle autora přistěhovalo několik tisíc Židů do Prahy a jejich město, getto dostalo vnitřní samosprávu. Uvádí i postavu Mordechaje Maisela: „Rudolf mu propůjčil titul ‚dvorního Žida‘ (Hofjude) a ve válce s Turky byl na něm do značné míry finančně závislý.“<sup>494</sup> O to větším šokem bylo, když Rudolf jeho majetek po jeho smrti zkonfiskoval. Je jisté, že chudému císaři peníze přišli vhod. Popsány jsou i styky s rabi Löwem. V pohledu na magii a alchymii renesanční Prahy je autor opatrnější. Vysvětluje postavení rozdělení magie v tehdejší světě a nikterak blíže se nevěnuje a nepopisuje magii Rudolfova dvora. Alchymistická laboratoř měla být podle autora ve věži Mihulka (Prašná věž). Většinou se uvádějí klasická klišé vět typu: „... a sám Rudolf zaměstnával na svém dvoře velké množství astrologů – astronomů.“<sup>495</sup> Oproti Evansovi se liší jeho názor na paracelsiány, kteří u něj jsou v podstatě šarlatány hledající všelék. Hodnotí to slovy: „Dokonce i Erasmus, největší humanista onoho věku, Pracelsovi věřil.“<sup>496</sup> Z významných učenců, kteří se zastavili na Rudolfově dvoře pouze jmenuje: Johna Dee, Oswalda Crolla, Michaela Sendivoguisse, Giordano Bruno, Tycho Brahe, John Kepler. Další kapitola je právě věnována

<sup>492</sup> MARSHALL, P.: Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 80.

<sup>493</sup> MARSHALL, P.: Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 100.

<sup>494</sup> MARSHALL, P.: Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 120.

<sup>495</sup> MARSHALL, P.: Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 135.

<sup>496</sup> MARSHALL, P.: Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 137.

životopisu Johna Dee a jeho pomocníka Edvarda Kellyho. Je i citováno z jejich společných vidění, zdroj však není uveden, je tak otázkou, zda autor čerpal knihy Pravdivá a věrná zvěst o tom, co se přihodilo mezi doktorem Johnem Dee a některými duchy<sup>497</sup>, či je to jen prvek spisovatelovi fantazie? Pokoušela jsem se zmíněnou publikaci najít na internetu a žádnou, jímž by byl autorem sám John Dee se mi nalézt nepodařilo. Nejpodobnější výsledek mého snažení je nalezení publikace A True and Faithful Relation of What Paffed for many Yeers Between Dr. John Dee and some spirits, jejímž autorem je ovšem Meric Casaubon a poprvé byla publikována v roce 1659.<sup>498</sup> Při líčení života Kellyho shodně s Evansem uvádí, že při pokusu o útěk z Křivoklátu po svém zatčení, si zlomil nohu. Byl odvezen do Mostu, kde „...Kelly byl zabit, ale je dost možné, že se tak či onak protloukal ještě do příštího století. Při novém pokusu o útěk možná spadl do kočáru svého syna, který na něj dole čekla, a poranil si druhou, dosud zdravou nohu.“<sup>499</sup> Takže to, co Evans považuje za skutečnost, druhý nepotvrzuje. Nakonec je shoda jen v tom, že Kelley zemřel ve vězení, podle Marshalla: „...nejspíš spáchal sebevraždu požitím jedu.“<sup>500</sup> Dále jsou do knihy vloženy i další životopisy lékařů a učenců – Paracelsia a G. Bruna, stejně otce a syna Rullandových, Tycha de Brahe, Johannese Keplera. Právě setkání dvou velikánů astronomů – Keplera a Braheho se na Rudolfově dvoře významně posunula vědecké bádání na poli astronomie, pohybu vesmírných těles.

Z oblasti evropské politiky Rudolfa trápili dvě otázky – válka s Turky a násilná snaha o rekatolizaci Čech. Císařova nerozhodnost přiklonit se na jednu ze dvou stran sporu mezi katolíky a protestanty, tak umožnila křehkou rovnováhu sil. Vyslovuje i teze v odvolání, že zdrojem je Spinelliho korespondence s papežem Klementem VIII.: „Pražští katolíci soudí, že císař je očarován a je ve spojení s ďáblem.“<sup>501</sup> Na konkrétní dopis či přesný zdroj neodkazuje, což značně snižuje věrohodnost tohoto i jiných podobných odkazů. Další otázkou, která se snaží být zodpovězena – zešílel Rudolf opravdu? Odazuje autor na předky Rudolfa – Johana

---

<sup>497</sup> Odkaz na existenci této knihy je uveden v MARSHALL, P.: Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 146.

<sup>498</sup> Čerpáno z webových stránek: <http://www.johndee.org/reviews/Casaubon.html> staženo 30.3.2010 v 15:10.

<sup>499</sup> MARSHALL, P.: Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 160.

<sup>500</sup> MARSHALL, P.: Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 160.

<sup>501</sup> MARSHALL, P.: Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 240.



Šílenou i jeho bratrance dona Carlose. Z knihy vyplývá, že Rudolf opravdu trpěl depresemi a melancholií a „... roku 1600 se nejspíš úplně nervově zhroutil.“<sup>502</sup> Odmítá zjednodušující tvrzení, že byl blázen. Duševní stav Rudolfa plynul „... spíše z hluboké propasti mezi jeho touhou po objevení kamene mudrců a po nastolení celosvětové harmonie na straně jedné, a tragickým vědomím vlastního chátrání a rozpadu impéria.“<sup>503</sup> Autor tedy klade důraz více na zálibu Rudolfa v alchymii a jiné okultní vědy a připisuje jim větší význam podle mne, než jaký ve skutečnosti na život Rudolfa měly. Úplným bláznem není pro Marshalla z několika důvodů. V první řadě podle něj Rudolf nikdy neztrácel plně kontakt s realitou a za druhé poukazuje stejně jako Evans, že „... nerozhodnost nakonec ukázala spíše jako moudrá váhavost.“<sup>504</sup> Ve vztahu k Turkům císař pořád doufal v ustanovení velké katolické aliance proti tomuto nepříteli. Na konci Rudolfovi vlády vstupuje do hry jeho bratr Matyáš. S ním neměl dobré vztahy, cítil být se jím ohrožen. Například jeho snahou dohodnout příměří s Turky. Pak sledují události - Libeňský mír 1608 a 1609 císařův majestát. Po smrti císaře roku 1612 nastupuje na trůn bezdětný Matyáš a děj knihy končí nástupem Ferdinanda II. a bitvou na Bílé hoře, která započne následující rekatolizaci. Osudem cenných Rudolfových sbírek bylo především rozprodání a rozkradení přímo českými protestantskými stavby, nebo panovníky či odcizení Švédy. Je tedy zázrakem, že se podařilo několik málo děl uchovat. Jaký je tedy odkaz Rudolfa II.? „Alchymisté, astrologové a myslitelé, kteří se shromažďovali v Praze za vlády Rudolfa II., nebyli prvními lidmi moderní doby, ale spíše posledními dědici dávných časů, středověkého a starověkého světového názoru, který paradoxně dnes znovu ožívá ve vrcholné fyzice a ekologii.“<sup>505</sup> Císař umožnil propojení vědy a umění, pokroky v nejrůznějších odvětvích vědy. Jaký byk tedy Marshallův Rudolf? „Jako člověk dychtící po vlastnictví a posedlý sběratelskou vášní nebyl ani trochu přitažlivý.“<sup>506</sup> Selhal jako císař a panovník, proč však neuvádí. Trpěl melancholií a depresemi. „Největším životním úspěchem

---

<sup>502</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II.* (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 246.

<sup>503</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II.* (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 246.

<sup>504</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II.* (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 247.

<sup>505</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II.* (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 294.

<sup>506</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II.* (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze), str. 296.

Rudolfa II. bylo, že dokázal vytvořit pozitivní a tolerantní prostředí, ale byl natolik moudrý, že je pak nechal žít vlastním životem.<sup>507</sup>

Celkově se publikace Marshallova čte velice dobře. Je jen otázkou kde a jak autor přejímal své informace. Na třístech stranách je jen kolem 150 poznámek a odkazů. Vzhledem k častému užívání uvozovek se mi to zdá, poněkud na odbornou publikaci tak známého autora, málo. Nedodává to v mých očích na věrohodnosti díla. Často jsou autorovi závěry v rozporu s tím, co již napsal dříve. Neprve je pro něj Rudolf jasným bláznem a nakonec se zdá jeho váhavost moudrostí. V této fázi si musím klást otázku, jaký podíl na tom má přečtený Evansovi publikace a jeho závěrům (Evansova kniha vyšla o mnoho let dříve)? Rudolfův dvůr není zařazen do kontextu tehdejší módy, a proto se jeví jako zcela ojedinělý. To však není pravdou. Přílišně zdůrazňovaná posedlost Rudlofa alchymií vyznívá jako podbízivost se čtenáři. Už sám název slibuje, že se kniha bude zabývat především alchymií, astrologií a magií v renesanční Praze. Kde je ale realita? Místo popisu dvora Rudolfa II. se setkáme s medailonky a přesnými životopisy nejslavnějších postav jeho dvora. Samotné jejich působení na dvoře není, dle mého názoru zcela vyčerpáno. Nechci publikaci zcela odsuzovat, jen bych ji z žánru odborné literatury spíše řadila ke knihám populárně naučným. Proto ze dvou porovnávaných anglických knih, bych dal přednost té starší, Evansově, jejíž odborná hodnota je dle mého názoru bezesporu větší.

Z českých autorů budeme nejvíce vycházet z Janečka, Pánka, Justa a Kratochvíla. Největší český znalec Rudolfa II. a jeho doby je Janeček, proto jsou zde od něj uvedeny dvě publikace. Jeho přínos o poznání 16. a 17. století je veliký a dnes nemáme žádného historika, který by kvalitou práce překonal jeho dílo.

PÁNEK, J.: Když císař odchází (*Lidská tragédie a posmrtná sláva Rudolfa II. očima současníků*), nakl. Akropolis, 1. vyd. výtisk číslo 120, Praha 1997, ISBN 80-85770-44-X.

Jedná se o útlou, ale skvostnou publikaci Jaroslava Pánka. On přeložil texty současníků věnované Rudolfovi II. z němčiny a latiny, poté je vydal v tomto

---

<sup>507</sup> MARSHALL, P.: *Magický kruh Rudolfa II. (alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze)*, str. 297.

sborníku. Je to deset kapitol, deset děl věnovaných slávě Rudolfa II., jejímiž autory jsou Václav Budovec, Melichor Goldast, Adam mladší z Valdštejna, Mikuláš Dačický z Hesova a mnozí jiní.

Jak charakterizuje Pánek svého Rudolfa? Jeho Rudolf II.: „...nesl si v sobě trvalou sklíčenost těžce nemocného člověka.“<sup>508</sup> Dále: „... nedosáhl vladařského mistrovství svého děda Ferdinanda I.,...stejně jako mu chyběla diplomatická obratnost jeho otce Maxmiliána II. ...“<sup>509</sup> Celkově hodnotí vládu Rudolfa kladně, neodsuzuje ho, není pro něj bláznem: „A přece to nebyl ani slaboch ani šílenec na trůně...“<sup>510</sup> Jako první si klade otázku, zda by tak nábožensky vypjaté vztahy zvládl zcela zdraví, či by si jiný panovník počínal lépe? Podle jeho názorů za vyústění situace mezi protestanty a katolíky Rudolf přímo nezodpovídá. Naopak si cení císaře pro jeho povznesení Prahy na kulturní metropoli, díky přesídlení centra říše, a pro udržení náboženského smíru, který byl velice vrtkavý. Popisuje i nemoci císaře. Není to melancholie, prázdný pojem jako u Marshalla. Jaký byl zdravotní stav císaře? „Syfilida dosáhla třetího stádia, churavé plíce se hlásily občasným chrlením krve, nemocná játra se ozývala neuhasitelnou žízň. Nateklé nohy, obsypané vředy a hnisavými záněty, mohl už císař obout nanejvýš pantofle, po těle se mu šířila sněť.“<sup>511</sup> Tyto choroby urychlily císařův odchod na druhý břeh.

Kdo jsou tedy autoři jednotlivých příspěvků, které Pánek vybral? Václav Budovec z Budova byl odpůrce Habsburků a kritizoval Rudolfa za jeho snahu potírat protestanty, jak to sám cítil. Oproti tomu existovali „nezávislí“ pozorovatelé jako německý historik Melichor Goldast z Haiminsfeldu. Dále je zde text od Adama z Valdštejna, nejvyššího hofmistra Českého království, či vojáka Jindřicha Hýzrleho z Chodů, básník Mikuláš Dačický z Heslova, dějepisec Pavel Skála ze Zhoře, právníka Pavla Stránského ze zaalpské Stránky, lékaře Jana Jesenského, autora divadelních her Šimona Lomnického z Budče, kterého si autor velice cení jako jeden z prvních dovedl s nadhledem komentovat skončenou vládu Rudolfa II. „U Šimona Lomnického z Budče tak roku 1612 začíná červená nit české historické

---

<sup>508</sup> PÁNEK, J.: Když císař odchází (Lidská tragédie a posmrtná sláva Rudolfa II. očima současníků), str. 5.

<sup>509</sup> PÁNEK, J.: Když císař odchází (Lidská tragédie a posmrtná sláva Rudolfa II. očima současníků), str. 5.

<sup>510</sup> PÁNEK, J.: Když císař odchází (Lidská tragédie a posmrtná sláva Rudolfa II. očima současníků), str. 5.

<sup>511</sup> PÁNEK, J.: Když císař odchází (Lidská tragédie a posmrtná sláva Rudolfa II. očima současníků), str. 9.

tradice, která zapomněla na stíny a přijala Rudolfa jako příkladného českého krále.“<sup>512</sup>

Knihy se nám tedy stává pěkným doplňkovým materiálem k výuce, či pro naše vlastní utvoření si ucelenějšího obrazu doby. Podává svědectví o tom, jak bylo viděno úmrtí Rudolfa II. očima jeho současníků. A dle mého názoru ukazuje, jak byl či nebyl císař oblíben.

JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), nakl.Havran, Praha 2009, 1.vyd., ISBN 978-80-86515-92-2.

Autor je pro mne neznámým spisovatelem, který v předmluvě své knihy si vytyčuje jako cíl svého díla dát dohromady poznatky o majestátu od historiků Antona Gindeliho, Ferdinanda Hrejsi, Julia Glücklicha, Kamila Krofty, Josefa Janáčka, Jaroslava Pánka, Noemi Rejchrtové a Joachima Bahlckeho. Jedná se o komparativní práci doplněnou novými poznatky, především studiem dokumentů označované jako „Budovcovo diarium“<sup>513</sup>.

V rámci líčení náboženské situace v Čechách popisuje existující tři strany – katolíky, protestanty a jednotu bratrskou. Ohrožení pozice nekatolíků u nás vidí v „...posílení vlivu katolické strany zřízením stále nunciatury u císařského dvora.“<sup>514</sup> Jak vidí postavu Rudolfa II.? „Náboženské spory doby a ostatně i vladařské povinnosti vnímal jako rušivý element, který jej vytrhoval ze světa rozličných osobních zájmů.“<sup>515</sup> Druhým pro katolicky orientovaným šlechticem u dvora byl španělský vyslanec. Osobnost, která výrazně vystupovala na straně nekatolíků byl Václav Budovec z Budova. Věc, předcházející majestátu je i vyostření vztahů mezi bratry. Mezi Rudolfem a Matyášem, a mezi Rudolfem a Leopoldem. Ve Vídni se uskutečnila schůzka mezi mužskými představiteli Hasbsburského rodu o možném nástupnictví po Rudolfovi. „Císař k jednání pochopitelně přizván nebyl a jeho nedůvěra k bratrovi přerostla v otevřenou nenávist.“<sup>516</sup> Postupně se na Matyášovu stranu přidali Uhry, Morava, Horní a Dolní Rakousy. Z českých šlechticů pomáhal

<sup>512</sup> PÁNEK, J.: Když císař odchází (Lidská tragédie a posmrtná sláva Rudolfa II. očima současníků), str. 11.

<sup>513</sup> JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), str. 6.

<sup>514</sup> JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), str. 12.

<sup>515</sup> JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), str. 25.

<sup>516</sup> JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), str. 33.

Matyášovi nejvíce Karel starší ze Žerotína, oproti němu v opozici byl jiný zmíněný Václav Budovec z Budce, tentokrát vůdce jednotné opozice, a pan Vok z Rožnberka. Císař stejně s podepsáním majestátu váhal, jak bylo pro něj typické. Nakonec k podpisu 9. 7. 1609 došlo a to především ze strachu Rudolfa, že v případě neschválení si čeští stavové pozvou do Prahy Matyáše a zvolí jej českým králem. Co majestát přinesl? Především náboženskou toleranci a svobodu pro Čechy. Jednotlivé skupiny církve měli svoji samosprávu a vlastní kněžstvo, možnost všem třem stavům zakládat kostely a školy. „Císař Rudolf se s porážkami, které mu uštědřili Matyáš a čeští stavové, odmítl smířit a vytrvale hledal příležitost, jak znovu dobýt ztracené pozice.“<sup>517</sup> Jak říká autor: „Myšlenky na postu, při nichž ztrácel smysl pro politickou realitu, pokud ji vůbec měl...“<sup>518</sup> Proto se císař spojil s Leopoldem Pasovským: „Jeho zájem o rehabilitaci Rudolfova postavení musel v císaři nutně vzbudit pozornost. Nabízel totiž možnost vypořádat se současně s oběma protivníky: rozhodným zásahem ochromit nekatolickou opozici v Čechách a poté se obrátit proti Matyášovi.“<sup>519</sup> Zde mne napadá otázka – Nebylo však Rudolfovi jedno, jaké je náboženské prostředí u nás? V jeho charakteristice u všech zatím přečtených autorů jsem se nesečkala s názorem, že by byl zapálený katolík. Spíše byl podle mne v náboženských otázkách velice vlažný. Myslím si, že více než o majestát samý se staral, obával se svého bratra Matyáše, že uchvátí jeho poslední korunu (po Libeňském míru) a aby jemu zabránil dostat se na trůn, byl ochoten udělat cokoli. Likvidace nekatolické opozice v Čechách byla spíš předmětem politiky a zájmů samotného papežského nuncia, Lobkoviců a biskupa Leopolda než samotného Rudolfa. Začátkem roku 1611 došlo k vpádu pasovských vojsk do Čech: „Leopoldovu vojsku se po krátkém odporu Pražanů podařilo ovládnout Malou Stranu a Hradčany, což Rudolf přijal s takovým uspokojením a veselím, že o jeho zájmu na vpádu Pasovských nemohlo být pochyb.“<sup>520</sup> Jaké to celé mělo dohru? Samozřejmě to znamenalo konec panování Rudolfa II., když Matyáš 24. března 1611 vjel do Prahy. Následovalo svolání generální sněmu, abdikace císaře a zvolení nového krále Matyáše. „Nelze nevidět, že čeští protestanté svou vzájemnou řevnivostí přispěli k misijnímu úspěchu katolické církve a neschopností vytvořit a

<sup>517</sup> JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), str. 105.

<sup>518</sup> JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), str. 105.

<sup>519</sup> JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), str. 106.

<sup>520</sup> JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), str. 109.

důsledně prosazovat jednotnou politickou koncepci i k vítězství dvorské absolutistické politiky.“<sup>521</sup> O celkovém neprosazení majestátu po nástupu dalších panovků, především Ferdinanda II. Nejvíce mne z celé knihy zaujala myšlenka, že za neúspěch si můžou především čeští stavové svoji neochotou spolupracovat a více koordinovat společný postup. Publikace ukazuje Rudolfa opět jako slabého vládce, negativně hodnotí jeho vladařské schopnosti a navíc mu připisuje negativní rysy, jako je pomstychtivost atd. Zapomíná však, že právě v této době bylo císařovo chování více ovlivňováno jeho nemocemi, než jím samým. Jeho zdravotní stav zde není nikterak zohledněn.

JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, 3.vyd., Praha 2003, ISBN 80-7243-183-8.

Josef Janáček patří k nejlepším našim historikům 20. století. Známy autor knih především o době Rudolfa II. Věnuje se historii 16. -17. století. Mezi jeho nejnámější díla patří právě tato kniha o životě a době Rudolfa II. a dále napsal: Valdštejn a jeho doba, Pád Rudolfa II. a Čtyři plavby Kryštofa Kolumba.

Na dvoustech stránkách se věnuje celému životu Rudolfa II. Od jeho výchovy ve Španělsku, přes jeho vládu až po popis císařských sbírek. Kniha se tedy snaží popsat celý osud Rudolfa a nejen jeho část, jak tomu napovídá název.

Z dětství popisuje katolickou výchovu ve Španělsku, kam byli poslání Rudolf a jeho mladší bratr Arnošt. Snahy poslat je na výchovu ke strýci měla jejich matka, která se obávala manželovi liberální náboženské orientace. Co zapůsobilo na Rudolfa ve Španělsku? „Na Rudolfa zapůsobila z vštěpovaných vladařských zásad, jejichž účinky mohl pozorovat na každém kroku v praxi, především představa o neomezené panovnické moci.“<sup>522</sup> Dále jim byl vštěpován pocit moci a velkého osobního významu, oproti tomu se španělský dvůr choval extrémně chladně a upjatě. „Rudolf se chladně povýšeného chování vůči okolí nikdy nevzdal, ačkoliv dost svědků mluví o jeho srdečné povaze. ... Ale horlivost v náboženských záležitostech mu zůstala cizí.“<sup>523</sup> Ze Španělska si pravděpodobně již odvezl kladný vztak k umění a vědám, stejně tak deprese. Při volbě za českého krále Rudolf musel

<sup>521</sup> JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), str. 130.

<sup>522</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 24.

<sup>523</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 30.

složit slib, že bude dodržovat sliby, jenž dal jeho otec – ochrana náboženské svobody. Po smrti Maxmiliána II. byla obava, že pošpanělštěný katolík Rudolf zahájí rekatolizaci. Hlavní příčinu tomu zavedla jeho matka Marie, která byla fanatická katolička doufající, že u syna se jí dostane většího sluchu než u zemřelého muže. Rudolf však neměl snahy zastávat takovouto politiku. Co bylo důvodem císařova přesídlení do Prahy? „V Praze mu vyhovovalo příjemné klima bez velkých výkyvů, blízkost krásných lesů na královských panstvích a snad i malebná scenérie města samotného.“<sup>524</sup> Druhým důvodem mu byl klid nabízející pražský hrad. Tyčící se nad městem, dostatečně daleko od lidí, aby uchoval soukromí cíře, dostatečně blízko, aby byl ve styku s kulturní Evropou.

A jaká byla podle Janečka osobnost Rudolfa II.? Jaké byly jeho vlastnosti? „... Rudolf byl člověk laskavý a jemný...Bylo upozorňováno na ...vrozenou vážnost a nechuť k žertování, ... na jeho těžkopádnost v rozhodování státních záležitostí a krajní neochotu měnit učiněná rozhodnutí, na ... mimořádné nadání, zvláště pro matematiku, ... na snadné podléhání návalům hněvu, ... pohodlnost, svádějící k trestuhodnému zanedbávání státních záležitostí, krutost vůči skutečným i doměným nepřátelům, ... povýšenost...“<sup>525</sup> To jsou vlastnosti, které přisoudil Janeček svému Rudolfovi na základě korespondence vyslanců na císařském dvoře. O císařově nemoci hovoří pouze jako o melancholii, která není nikterak jinak definována. Jen se otevřeně hovoří o její propuknutí kolem roku 1581 a s tím souvisí i císařovo stahování se z veřejného života. Až o pár stránek dále vyslovuje názor, že se mohlo jednat o schizofrenii a stihoman. K otázce jeho sňatku s Isabelou není si jist, proč se sňatek neuskutečnil. Rudolf váhal tak dlouho, až si Isabela vzala Albrechta. Císařovo samotářství bylo možností ke vzniku dvorských klik, jenž skutečně na jeho dvoře fungovaly. K moci se tak dostávají jeho nejbližší spolupracovníci – komorníci...

Zálibám věnoval císař více času než povinnostem. Na prvním místě, jako největší císařovu zálibu označuje alchymii. Na druhém místě je výtvarné umění, především malba a plastiky, dále zlatnické práce a zájem o mechanické stroje. Stejně jako další autoři popisuje přítomnost některých umělců na dvoře: Keplera, Tycha de Brahe, Adrian de Vries, Bartoloměj Spranger, Hans von Aachen... Nedává více prostoru pro popis alchymii, jen upozorňuje, že právě ona dala

<sup>524</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 70.

<sup>525</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 75.

vzniknout tajemným pověstem o činnosti a životě císaře. Zde bych si dovolila uvést myšlenku, že císař se zajímal o jakékoliv umění, které se dalo umístit dovnitř. Nezajímal se moc např. o architekturu. „Ačkoliv se v některých oborech, zejména v drobné plastice, rudolfínské umění přiblížilo soudobým světovým špičkám, úroveň jednotlivých oborů byla značně různá. Přes tuto kvalitativní rozdílnost představovala činnost dvorského okruhu Rudolfových umělců zvláštní kapitolu v evropských dějinách umění.“<sup>526</sup> Právě třeba díky rozvoji manýrismu.

Ve vztazích mezi Madridem a Prahou se začalo postupně ochlazovat. Filipovi připadala politika jeho synovce málo rekatolizační a Rudolf neměl chuť poslouchat neustálé rady svého strýce. Nikdo podle Janečka nepochyboval, že císař zůstával katolíkem. Změna v postojích došla až v roce 1599, kdy propustil ze služeb staré rádce a do nových pozic obsadil Lobkovice Zdeňka Popela do funkce kancléře. Tím se otevřeli papežským nunciům nové vyhlídky pro rekatolizaci. Rekatolizaci v zemi, kde byla většina lidí protestanty. A jak to celé dopadlo? Byly naděje nunciů vyslyšeny? Jejich vliv také vzrůstal během obnovených tureckých válek. „Psychóze „velké války“ podlehl i císař Rudolf. Válka s nevěřícími pohany byla pro panovníka čestným úkolem spíše v duchu španělské než středoevropské tradice, a na Rudolfa její vznešená idea hluboce zapůsobila.“<sup>527</sup> Podle autora v tom viděl svoji šanci, byl přece vychován jako vůdce veškerého křesťanstva.

Jak se kouká na konec vlády Rudolfa II.? Na jeho odchod? „Pro člověka tak chorobně ješitného však abdikace nepřicházela vůbec v úvahu. Odchod z trůnu, ať dobrovolný, nebo vynucený, vyvolával v Rudolfovi pocit nevýslovného pokoření, horšího než smrt.“<sup>528</sup> Jak víme, ze svých příbuzných důvěřoval jen bratru Arnoštovi a sestře Alžbětě. Oba zemřeli 1595, Rudolf zůstal osamocen. Matyášovi nedůvěřoval od jeho dobrodružství v Nizozemí a musíme přiznat, že intuice měla pravdu. Matyáš za podpory stavů uzavřel dohodu s Rudolfem, Libeňský mír roku 1608. Věrné zůstali císaři jen Čechy. Ty si tak na císaři vymohli majestát roku 1609 – potvrzení náboženské svobody v Čechách. Po pádu císaře, který se nikdy nevzdal naděje na pomstu, ho čekala jen smrt. Janeček popisuje choroby, jež urychlily odchod císaře: „Podle lékařské zprávy z 11. ledna 1612 trpěl císař plicní chorobou

---

<sup>526</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 103.

<sup>527</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 131.

<sup>528</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 134.



projevující se zvracením krve, zánětem jater, vodnatelností a trombózou.“<sup>529</sup> Oproti jiným autorům nehovoří o pokročilém syfilis a sněti.

Poslední kapitola knihy je věnována císařským sbírkám. Nehoří o Rudolfově zálibě jako o něčem vyjímečném. Byla to záliba renesančních šlechticů, nejen Rudolfa II avšak: „Ze sběratelské vášně se zjevně stávala posedlost...“<sup>530</sup> Nejjednodušší cesta, jak zaujmout císaře byla právě prostřednictvím uměleckých děl. Čím byl ale Rudolf vyjímečný? „...Dokázal Rudolf rozlišovat cenné věci od braku, zejména v oblasti umění; nesbíral rozhodně všechno, ani tehdy, kdy mohl získat celou kolekci darem, a proto sbírky představovaly věrný obraz jeho vkusu a zálib.“<sup>531</sup> V čem se poznání historika Janečka liší s posledními výzkumy, je názor na uspořádanost sbírky. Podle něj byla chaotická. S tím, že se odvolává na velké množství sbíraných předmětů a na chaotičnost všech existujících sbírek: „Chaos vládl víceméně ve všech velkých soudobých sbírkách a svým způsobem představoval rub sběratelských zájmů.“<sup>532</sup> A dále: „Nedostatek systematického uložení sbírkových předmětů byl hlavním nedostatkem rudolfinských sbírek nejpozději od roku 1600, pravděpodobně však už dříve.“<sup>533</sup> Neupírá jí její významnost, kulturní a hovoří o její jedinečnosti v Čechách. Určitě svým rozsahem. Nyní již víme, že i u nás sbírali umění i jiní šlechtici po vzoru Rudolfa. Kteří umělci byli v jeho sbírkách? Především Leonardo, Michelangelo, Rafael, Tizian, Albrecht Dürer...

Celkově bych ohodnotila knihu jako velice vydařenou a to především pro její střízlivost k problematice okultních věd. Moderní výzkumy některé z Janáčkových názorů již vyvrátili, nicméně to je pochopitelné a i obdivuhodné, když si uvědomíme, že kniha vychází skoro 30 let beze změn. O to byl větší její přínos k historickému poznání dříve. Její rozsah skromný, i přesto se autorovi podařili zachytit všechny důležité souvislosti Rudolfovi politiky. Jako jediný autor je zcela přesvědčen o císařově víře, že zůstal katolíkem. V jeho očích můžeme za katolickým vyznáním hledat španělskou výchovu. Jediné, co mu lze vytknout je malý zájem o přínos kultury do této epochy. Vdyť Rudolfův umělecký odkaz poznamenal celou střední Evropu až do současnosti. Byl to právě on, který dostal ke

<sup>529</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 183.

<sup>530</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 188.

<sup>531</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 188.

<sup>532</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 194.

<sup>533</sup> JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., nakl.Brána, str. 198.

svému dvoru vcholné umělce své doby a tím z Prahy udělal kulturní metropoli. Navíc je to i doba, kdy se Praha stává skutečnou metropolí, nejen maloměstem v geografickém středu Evropy.

JANÁČEK, J.: Rudolf II. a jeho doba, nakl.Paseka, Litomyšl 1997, 2.vyd., ISBN 80-7185-119-1.

Druhou knihou, kterou od stejného autora Josefa Janečka představím je Rudolf II. a jeho doba. Jde především o rozšíření již dříve publikovaných názorů a zařazení jejich do širších souvislostí.

Knihy Rudolf II. a jeho doba je rozdělena na tři hlavní části: první se zabývá mládím a dospíváním prince Rudolfa, druhá se zabývá jeho vládou v letech 1576 – 1606, a třetí pádem císaře – posledními roky jeho vlády 1608-1612. Jelikož pád císaře Rudolfa II. se nazývá i jiná publikace, které zde bude věnována pozornost. Zaměříme se tedy na první dvě kapitoly.

O dětství Rudolfa moc nevíme, přesnější zprávy o jeho výchově jsou až z jeho pobytu ve Španělsku. Zde byl Rudolf a jeho bratr Arnošt vychováni jako možní následníci Filipa II., se všemi poctami, které k tomu náleží. Měli i vlastní dvůr. Celá výchova byl v duchu základních doktrín habsburkské politiky. Ze Španělska si princ odvezl především pocit nadřazenosti a výjimečnosti. Při jednáních o korunovaci Rudolfa na uherské či českého krále nejevil o státnické záležitosti zájem: „Jeho pasivita se dala kdykoliv přijatelně vysvětlit jako projev poslušnosti, ve skutečnosti však byla i průvodním jevem osobní pohodlnosti.“<sup>534</sup> Takže následník trůnu není neschpný, ale líný. V otázce manželství jasně hovoří o strachu Rudolfa v soužití se ženou ve svazku manželském, oproti tomu si své sexuální pudy uspokojoval rád a často ve společnosti pochybných žen. Strach z manželství, jak to Janáček nazývá: „...s přibývajícím věkem se tento ostych stupňoval a dostával znaky fobie, čím trapnější a nepříjemnější, protože mu nebezpečně komplikovala život.“<sup>535</sup> Upozorňuje i na fakt, že neochotou vstoupit do svazku oplývali i ostatní Rudolfovi bratři, nejen on. Určitě by stálo za to se věnovat více vztahu Rudolfa s otcem, který v roce 1575 po jeho korunovacích nechtěl z něj

---

<sup>534</sup> JANÁČEK, J.: Rudolf II. a jeho doba, nakl.Paseka, str. 110.

<sup>535</sup> JANÁČEK, J.: Rudolf II. a jeho doba, nakl.Paseka, str. 133.

udělat místodržícího v Čechách a ani jej pustit do Prahy. K ní si našel budoucí císař cestu sám.

Vzhledem k tomu, že autor nové poznatky oproti publikaci Pád Rudolfa II. nepíše, nemá cenu dále do podrobnosti opakovat jeho názory. Kladla jsem důraz u této publikace především na pasáže, kterým se v první publikaci moc nevěnuje a to je jeho dětství, respektive výchova ve Španělsku. O tuto pasáž jsem doplnila svůj komentář. Jiným podrobnostem se nechci věnovat, protože šíří záběru je nelze ani porovnat s jinými autory, protože nejsou ani v jiných publikacích uvedeny. Kniha o Rudolfovi a jeho době je velice podrobná. Někdy sám Rudolf ustupuje do ústání a hlavními postavami jsou jeho politici a rádci, nicméně téma vyčerpává velice důkladně a k seznámení se s dobou a i mezinárodní politikou je publikace ideální. Podává ucelené poznatky v rozumném rozsahu, poměrně čtivě.

KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), nakl.Svoboda, Praha 1972, 1.vyd.

Útlá publikace Miloše Kratochvíla je beletrizované dílo o životě Rudolfa II. Kniha je rozdělena do třech hlavních bloků – první se věnuje vpádu pasovských vojsk, druhá je souhrn medailonků největších osobností jeho dvora a třetí popisuje život člověka v tehdejší společnosti. První co nás zaujme po otevření publikace, přímo nás praští do očí je velké množství použitých uvozovek. Někdy je problém rozlišit jestli se jedná o citát z pramene či o beletrizovanou část. Často chybí uvedení zdroje informace. Úhel pohledu, ze kterého je kniha napsána je pohled účastníka děje. V souvislosti s beletrizací dochází i k užívání citově zabarvených slov a hodnocení: „O tom, že císař sám povolal Leopolda do Čech, cvrlikají již vrabci na střeše a už dávno před bázlivými dny psal o tom ve své relaci i velmi svědomitý zpravodaj, české protestantské většině nijak nakloněný Baltazar de Zuniga, vyslanec španělského krále na císařském dvoře.“<sup>536</sup> Později se věnuje událostem roku 1611, sněmu o budoucnosti českého trůnu, kde byl za krále zvolen Matyáš.

Druhá kapitola obsahuje několik nesouvislých medailonků, velice stručných. Je to tedy volná mozaika portrétů několika vybraných osobností a i města Prahy. Prahu popisuje jako centrum Evropy a i říše od nástupu Rudolfa. Počet obyvatel

---

<sup>536</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 12.

tehdejší Prahy byl kolem 60 000 – 70 000 obyvatel a Čechy srovnává ji s jinými evropskými zeměmi. „...Zjistíme, že třeba Anglie měla jen o jeden milion obyvatel víc, Španělsko, první světová velmoc té doby, o půldruhého miliónu, zatímco jednotlivé státy rozdrobené Německé říše neměly ani třetinu...“<sup>537</sup> Celkový počet obyvatel uvádí kolem pěti miliónů. Praha se stala sídelním městem, protože: „...Rudolf II. ... doslova utelk, aby se zde světu uzavřel a aby mu uzavřel i cestu k sobě.“<sup>538</sup> Slavní malíři na Rudplfově drově jsou podle autora: Matyáš Hutský, Matyáš Ornys, Eckenberg... Mezi uveřejněnými medailonky je portrét Johannese Keplera, hlavně vyzdviženo uveřejnění jeho nejslavnějšího spisu *Astronomia Nova* v Praze roku 1609. Dalším je popis života Alisabethy Johanny Westonie, básnířky, Johna Dee a magistra Kellyho, který to dotáhl až na císařského radu, Jiřího Popela z Lobkovic, Daniela Adama z Veleslavína a Hermanna Christophera Rusworma, který dobyl Bělehrad roku 1603 a tím zvítězil na Turky u Budína. Posledními osobnostmi, kterým se věnuje je Jan Jesenský, Bartoloměj Springer, Filip Lang z Langenfelsu, první komorník. Zdrojem jeho vzestupu : „ ... byla neomezená důvěra Rudlofa II. v tohoto tichého, obratného a toliko ‚oddaného‘ komorníka.“<sup>539</sup> Chamtivce, který se obohacoval na císařův účet. „Také za zprostředkování audiencí a získání císařova podpisu lze získat stovky a tisíce dukátů.“<sup>540</sup> Popisuje kunstkomoru jako místnosti, kde byly obrazy pověšeny na stěnách: „A tam se hromadily, zavěšeny na stěnách, uloženy ve skříních, vystaveny na stolech a pultech přírodniny, řemeslné výrobky, plastiky, obrazy, jedno vedle druhého, bez ladu a skladu, Rudolfova Aladinova jeskyně...“<sup>541</sup> Klade si otázku, proč a jaké umění císař sbíral? „Ovšem vašeň zcela nediferencovanou, která sice rozlišovala hodnoty, ale jinak neměla žádný jiný program než hromadit vše, co bylo dosažitelné, jen když to vynikalo buď krásou, nebo dráždilo zajímavostí...“<sup>542</sup> Navíc podlé něj jsou sbírky chaotické, neuspořádané a není to tedy projev snahy o poznání světa jako u jiných autorů. Zřejmě naráží na zálibu císaře v nahotu, další o čem hovoří je strach císaře ze smrti.

<sup>537</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 46.

<sup>538</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 64.

<sup>539</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 105.

<sup>540</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 107.

<sup>541</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 118.

<sup>542</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 119.

Silnou stránkou publikace je její závěr, ve které jsou postiženy souvislosti s evropskými a světovými dějinami jako je objev Ameriky, objev nekonečnosti vesmíru, doby upalování čarodějnic a růst moci měšťanstva. Rudolfovi samotnému se věnuje skoro až na konci. Kde mluví o svobodné výchově dostávající se mu u Vídeňského dvora, vyměněné za přísnou výchovu katolického krále Filipa II. ve Španělsku, kde Rudolf pobýval právě v době utváření osobnosti a lidského charakteru: „Těch několik rozhodujících let, která prožil na dvoře svého strýce, v prostředí tak silné individuality, měnilo mladého Rudolfa v dokonalého Španěla, jak dnes shlíží, pyšný, uzavřený, s pohrdlivě vysunutým habsburských spodním rtem...“<sup>543</sup> Za životní vzor si vzal právě svého strýce. A co si z jeho charakteru osvojil? „Především nezlomná víra ve vlastní poslání. Víra podložená vědomím, že je na jeho bedra vložil sám Bůh.“<sup>544</sup> Zjednodušeně řečeno pocit své výjimečnosti a nadřazenosti nad všemi ostatními. Možná to pramenilo z nedostatečné pozornosti jeho vlastních rodičů, otce a matky. Z historických událostí připomíná pouze zvolení Rudolfa českým králem až po přijetí České konfese 1575. Na úplný závěr se věnuje přesídlení Rudolfa do Prahy. A to byl především jeho: „...útěk z příliš exponovaného jeviště do přece jen odlehlejšího závětrí.“<sup>545</sup>

Poněkud heslovitá a stručná publikace není sama o sobě dobrým zdrojem informací o Rudolfově době. Nejsou v ní uvedeny nepřesnosti. Jen některé myšlenky jsou vyvráceny moderními výzkumy, nic méně pro její citové zabarvení bych ji mezi odbornou literaturu neřadila, pouze bych ji využila jako doplňkový materiál k výuce pro její čtivost. Nesouhlasit musíme s autorem v několika bodech. První je názor na císařovy sbírky. Rudolf nesbíral vše a vkus měl vyhraněný, a i s výběrem medailonků. Určitě bych zvolila i jiné osobnosti. V tom vidím spíše souvislost s materiály dostupnými v době psaní publikace.

Nejprve jsme porovnávali pohled Wikipedie na Rudolfa II. vyšlo nám z toho, že kvalitnější, přesnější informace v širších souvislostech dostaneme na anglických stránkách a ne na českých, což jsem očekávala já. Když porovnáme všechny publikace a budeme se snažit odpovědět na otázky z úvodu. Vychází nám, že nejlépe dvě. První Evansova a druhá Janečkoův Pád Rudolfa II. Nezáleží teď na

---

<sup>543</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 138.

<sup>544</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 138.

<sup>545</sup> KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), str. 146.

tom, odkud autor pochází, ale na kvalitě obsahu. A která témata tedy jsou obsaženy v publikacích? Když je seřadíme chronologicky, začneme málo informacemi z dětství, výchovou ve Španělsku, korunovace a jeho vláda a s tím související Libeňský mír a císařuv majestát, vztah k umění, osobnosti u dvora a sídelní město Praha. To jsou témata, která se rozvíjejí v jednotlivých publikacích. Nejsou však všechna témata obsažena ve všech publikacích. Dětství a Španělskému dvoru se věnuje více jen Evans a Janeček. Jiní autoři se věnují pouze vládě císaře jako Just. Nejčastěji autoři odpovídali či popisovali dvě události: osobnosti na dvoře Rudolfa II. a přesídlení císaře do Prahy. Osobnostmi na císařském dvoře se zabývá Janeček, Kratochvíl, Evans i Marshall. Co se týče přesídlení do Prahy, tím se zabývá Janeček, který považuje za hlavní důvod snahu vymanit se z vlivu rodiny. Kratochvíl za motiv jednání snahu utéct před světem, uzavřít se před ním. Evans zase snahu o větší politický vliv na české stavy, které hlavně financovali války s Turky, stejně jako klid před bojišti. Cítil se podle něj zde v bezpečí. V čem se většina autorů liší je pohled na zdraví císaře a umění. Jaké bylo zdraví císaře se nám pravděpodobně přesně nepodaří již prokázat, proto nemá význam to dopodrobna rozebírat. Co postrádám více je vztah císaře k umění a jeho přínos evropské, české kultuře. Podle anglicky píšících autorů byl to právě on, který vytvořil podmínky pro vědeckou revoluci a živnou půdu pro baroko ve střední Evropě. Svobodou tvorby, především vědy – astronomie, umožnil vědecký pokrok. Z českých autorů se tomuto věnuje více pouze Janeček. Zde je podle mne dostatek prostoru pro působení českých historiků v budoucnu.

## 9) Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na porovnávání našich dějin, dějin habsburské monarchie z úhlu pohledu historiků Velké Británie. Nejprve jsme se věnovali školství. Otázce přístupu k vyučování dějepisu u nás a ve Velké Británii. Zajímavým pro nás bylo zjištění, že jednotlivé části spojeného království mají možnost vlastního přístupu k výuce na rozdíl od nás, kde je výuka ve všech koutech naší republiky stejná. Liší se i délka vyučovacích roků a rozsah vyučovacích předmětů. O porovnání kurikula zde hovořit nebudu, bylo již tak učiněno dříve. Hlavní rozdíl tedy ve výuce dějepisu, v námi porovnávané skupině žáků ve věku třinácti let, je obsah jednotlivých hodin. Britové se zaměřují na výklad svých dějin na pozadí historického kontextu doby. Zajímá je více každodenní život obyčejných lidí, životní prostředí, hospodářství, obchod a mezinárodní politika okrajově. Začínají až studiem středověku, tajemství prvních civilizací jim zůstává skryto. Oproti tomu naši žáci mají velký základ znalostí nejen našich dějin, ale i evropských. Chybí jim však schopnost umět vytvořit kontext doby, prostředí. Jak žili obyčejní lidé se často ani neví, znají pouze život vládnoucího monarchy a jeho nejbližších.

Pokud jsem porovnávala všeobecné publikace, bylo tam prostoru českým dějinám věnováno opravdu málo. Stejně tak znalosti o Habsburcích nebyli nikterak velké. Kde začíná poznání našich dějin? Pouze jedna publikace, Velký atlas světových dějin, věnuje pozornost dějinám na našem území od doby bronzové. Sámova říše a Velká Morava zůstávají pro Angličany velkou neznámou. Pověstmi ze starší historie se zabývala stále málo publikací např.: Atlas roku 1000, kde byl popsán příběh Cyrila a Metoděje či sv. Vojtěcha. Nejvíce přehmatů či chybných interpretací nalezneme o době husitské. Připomeňme si názor historika Harryho, který považuje Husa za nacionalistu a husitské války vidí jako střet mezi Čechy a Němci. Vztahu Čechů a Němců věnovali pozornost i jiní jako L.Cole. Která z témat zanjí historici v Anglii? Jak již bylo řečeno husitské válka, třicetiletou válku, válka o španělské dědictví, sedmiletá válka, slezské války, války s Turky, a pak vlády Rudolfa II., Josefa II., Leopolda II. U těchto témat máte i možnost volby publikace, jelikož se jim věnuje více autorů. Nemusím ani upozorňovat na to, že v dějin habsburské monarchie je dáována přednost oblasti Španělska před rakouským

domem. Vychází to ze skutečnosti, že Španělé byli konkurenty Britů v zámořském obchodě, proto tedy se více zajímají o svého hospodářského soka a souseda přes moře, než o vzdálené státy ve střední Evropě.

Celkově Britové kladou důraz na výklad dějin současných či posledních, proto v jejich výkladu 20. století se objevuje historie našeho státu vícekrát. Vznik Českoslovenka je výsledek 1. světové války, vstupujeme do děje v rámci Mnichovské dohody, následně po roce 1945 jsme pod vlivem komunismu, SSSR. Někteří autoři si myslí, že zcela dobrovolně jako Stevenson. Opravdu hlubší znalost najdeme v literatuře věnující se roku 1968 a 1989.

V poslední části mé práce jsem se podívala na život Rudolfa II. Porovnávala jsem práce historiků Velké Británie s našimi. Došla jsem k závěru, že všichni historikové se zabývají podobnými tématy v závistosti na oblasti, o kterou se zajímají, která je předmětem jejich studia. Největší rozdíly byly v přístupu jednotlivých autorů k otázce vztahu a přínosu Rudolfa II. evropské kultuře a otázka jeho zdravotního stavu. Vítezně mi vyšla ze všeho Evansova publikace Rudolf II. a jeho svět. I před svoji delší dobu existence obsahuje dosud nepřekonatelné výsledky evropského bádání. Z českých knih bych vyzdvihla dílo J. Janáčka.

Když si shrneme-li veškeré poznatky mé práce, dojdeme k závěru, že mnoho znalostí z dějin habsburské monarchie či našich Britové nemají. Nejsme ve středu zájmu jejich historiků, spíše stojíme na samém okraji. I přesto se mezi nimi najdou odborníci vysoké kvality jako je Black, Blamires, Evans, Man, Munck a mnozí další, kteří zde nebyli uvedeni. Při psaní odborných publikací nezáleží tak ani na národnosti či původu autora, ale na jeho osobních nárocích na odbornost jeho práce. Názorně jsme si to ukázali v osmé kapitole, kde neobstála Marshallova publikace v porovnání s jinými, právě z hlediska kvality. I přesto, že vychází z posledních výzkumů a díky svému původu *by se mohl zprvu jevit jako nezaujatý, tak tomu však není.*



## 10) Použitá literatura

AUGUSTA, P.; HONZÁK, F.; PICKOVÁ, D.; KUBŮ, N.: Dějiny středověku a raného novověku (II.díl vrcholný a pozdní středověk), nakl.Práce, Praha 1996, 1.vyd., ISBN 80-208-0374-2.

BELCHEM, J.; PRICE, R.: A Dictionary of Nineteenth-Century World History, nakl. Blackwell, Oxford 1994, ISBN 0-631-18352-3.

BELOFF, M.: The Age of Absolutism 1660 – 1815, nakl.Hutchinson, London 1966, 1.vyd.

BENEŠ, Z.; AUGUSTA, P.: Dějiny středověku a raného novověku (III.díl raný novověk), nakl.Práce, Praha 1996, 1.vyd., ISBN 80-208-0382-3.

BLACK, J.: Evropa 18. století, nakl.Vyšehrad, Praha 2003, 1. Vydání, ISBN 80-7021-376-0.

BLAMIRE, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 1, ABC – Clio, Santa Barbara 2006, ISBN 1-57607-940-6.

BLAMIRE, C.P.: World Fascism (a Historical Encyclopedia), volume 2, ABC – Clio, Santa Barbara 2006, ISBN 1-57607-940-6.

CAMERON, E.: Early Modern Europe (an Oxford History), nakl.Oxford University Press, New York 1999, 1.vyd., ISBN 0-19-820528-7.

CATCHPOLE, B.; BARRATT, E.: The Complete Atlas of World History, volume 3 (The Modern World 1783 – present), Andromeda book, Oxford 1997, ISBN 1-56324-854-9 (set).

CHAN, S.; WIENER, J.: Twentieth century international history (A Reader), I.B.Taurus Publishers, New York 1999, ISBN 1-86064-302-7.

COLE, L.: *Different Paths to the Nation (Regional and National Identities in Central Europe and Italy, 1830 – 70)*, nakl.Palgrave Macmillan, 2007, ISBN 0-230-00036-3.

COLLIER, M.; REES, R.; SHEPHARD, C.: *The Making of the UK (for common entrance and key stage 3)*, nakl.Hodder Education, Londýn 2008, 1.vyd., ISBN 978-0-340-89983-0.

COTTRELL, P.L.: *20.století den po dni*, Nakladatelská dům OP, Praha 1994, ISBN 80-85841-12-6.

CRAMPTON, R.J. : *Eastern Europe in the Twentieth century and after*, nakl.Routledge, London 1997, 2.vydání, ISBN 0-415-16423-0.

EVANS, R.J.W.: *Rudolf II. a jeho svět (myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612)*, nakl.Mladá Fronta, 1.vyd., Praha 1997, ISBN 80-204-0590-9.

GREČENKOVÁ, O.M.: *Paměť a propaganda (Dějiny habsburské monarchie jako učebnice vědy o vládě v díle francouzských osvíceneckých historiků)*, in *Folia Historica Bohemica*, Historický ústav, Praha 2009, ISSN 0231- 7494, str.199 – 230.

HALL, S.; HAYWOOD, J.: *The Complete Atlas of World History, volume 2 (The Medieval and Early Modern World ad 600 – 1783)*, Andromeda book, Oxford 1997, ISBN 1-56324-854-9 (set).

HARRY, J.: *World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From Earliest Times to 1800*, Oxford University Press, Oxford 1988, ISBN 0-19-869136-X.

HARRY, J.: *World History (Oxfrod Illustrated Encyklopedia), From 1800 to the Present day*, Oxford University Press, Oxford 1988, ISBN 0-19-869136-X.

HRUBÁ, M.; DRŠKA, V.: *Dějepis 7 (středověk a raný novověk)*, nakl.Scientia, Praha 2002, 1.vyd., ISBN 80-7183-271-5.

- IRIYE, A.; SAUNIER, P.-Y.: Palgrave Dictionary of Transnational History (From the Mid-19th Century to the Present Day), Macnillan Publishers 2009, ISBN 10:1-4039-9295-9.
- JANÁČEK, J.: Pád Rudolfa II., Brána, 3.vyd., Praha 2003, ISBN 80-7243-183-8.
- JANÁČEK, J.: Rudolf II. a jeho doba, nakl.Paseka, Litomyšl 1997, 2.vyd., ISBN 80-7185-119-1.
- JULÍNEK, S. a kol.: Základy oborové didaktiky dějepisu, nakl. Masarykova univerzita, Brno 2004, 1.vyd., ISBN 80-210-3495-5.
- JUST, J.: Rudolfův majestát 9. 7. 1609 (světla a stíny náboženské svobody), nakl.Havran, Praha 2009, 1.vyd., ISBN 978-80-86515-92-2.
- KRATOCHVÍL, M.V.: Čas hvězd a mandragor (Pražská léta Rodolfa II.), nakl.Svoboda, Praha 1972, 1.vyd.
- LANE, C.: History (Revise Key stage 3), nakl.Letts, London 2007, 1.vyd., ISBN 9781843152729.
- MAN, J.: Atlas of the Year 1000, Harvard University press Cambridge, Massachusetts 1999, ISBN 0-674-54187-1.
- MANDELOVÁ, H.; KUNSTOVÁ, E.; PAŘÍZKOVÁ, I.: Dějiny středověku a počátků novověku, Dialog, Liberec 2002, 1.vyd., ISBN 80-86218-82-1.
- MCALEAVY, T.: Medieval Britain (Conquest, power and people), nakl.Cambridge University Press, Cambridge 1991, 1.vyd., ISBN 0-521-40708-7.
- MUNCK, T., Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy),nakl.Vyšehrad, Praha 2002, 1.vyd, ISBN 80-7021-508-9.

ODEHNAL,P.: Dějepis 7,(středověk, člověk a společnost), nakl.Prodos, Olomouc 2006, 1.vyd., ISBN 80-7230-155

PÁNEK, J.: Když císař odchází (Lidská tragédie a posmrtná sláva Rudolfa II. očima současníků), .Akropolis, 1.vyd. výtisk číslo 120, Praha 1997, ISBN 80-85770-44-X.

PARKER, G.: The Times Illustrated World History, Times books, London 1992, revised edition, ISBN 0-7230-04145.

PICKOVÁ, D.; KUBŮ, N.: Dějiny středověku a raného novověku (I. díl Zrození středověké Evropy), nakl.Práce, Praha 1995, 1.vyd., ISBN 80-208-0334-3.

Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání, vydal VÚP, Praha 2007.

STEVENSON, J.: The history of Europe, nakl. Octopus by Mitchell Beazley, London 2002, 1.vyd., ISBN 1-84000-559-9.

Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v zemích Evropské unie, nakl.Učitelské noviny, Praha 1997, 2.vyd., přeložil Pavel Černohorský a kol.

TEED, P.: A Dictionary of Twentieth Century History (1914 – 1990), Oxford University Press, Great Britain 1992, ISBN 0-19-211676-2.

The complete book of Word history, nakl.Columbus, Ohio 2002, 2.vydání, ISBN 1-56189-089-8.

VÁLKOVÁ, V.: Dějepis 7 (středověk a raný novověk pro základní školy), SPN, Praha 2007, 1.vyd., ISBN 978-80-7235-373-6.

Velký atlas světových dějin, nakl.Reader's digest výběr, praha 2002, 1.vydání z angl.originálu: The Times History of the World, nakl.HarperCollins Publishers, London 1999, ISBN 80-86196-48-8.

WILSON, H.: Absolutism in Central Europe, nakl. Routledge, Londýn 2000, ISBN 0-415-23351-8.

WILLIAMS, N.; WALLER, P.: Chronology of the Modern World (1763 – 1922), Helicon, Oxford 1994, 2sd Edition, ISBN 0 – 09-178274-0.

ZUJEV, D.D.: Ako tvořit učebnice, nakl. Slovenské pedagogické nakladatelství, Bratislava 1986, 1.vyd.

The complete book of Word history, nakl. Columbus, Ohio 2002, 2.vydání, ISBN 1-56189-089-8.

### **Použité elektronické zdroje informací (odkazy)**

Článek: Střední škola končí až v 17 letech (Anglie) od autorky Lucie Procházková z 22. 9. 2008 na <http://www.rvp.cz/clanek/711/2634>.

Článek: Nové středoškolské kurikulum ve Velké Británii od autora Jaroslav Faltýn z 9. 8. 2007 na <http://www.rvp.cz/clanek/711/1546>.

Článek: Pojetí osobnostní, sociální a zdravotní výchovy v britském kurikulu I na <http://www.rvp.cz/clanek/711/399>.

Článek o kurikulu ve Velké Británii z <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/index.aspx> .

Článek: kurikulum Velké Británie z <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/skills/plts/index.aspx?return=/key-stages-3-and-4/skills/index.aspx>.

Stránky: <http://education-english.blogspot.com/2007/09/national-curriculum-does-not-apply-in.html>.

Stránky: staženo 4.1.2010 z : <http://www.mesaverdepublishing.com/print-awards.htm>.

Stránky: staženo 11.2.2010 v 10:18h [http://www.ce-review.org/\\_about\\_list.html](http://www.ce-review.org/_about_list.html).

Stránky: staženo dne 29.3.2010 v 11:53 <http://www.petermarshall.net/pm/biography.cfm>

Stránky: staženo dne 30.3.2010 v 15:10, <http://www.johndee.org/reviews/Casaubon.html>

## 11) Seznam příloh

Č.1, Tabulka cílové záměry dějepisné výukyna str.168 in JULÍNEK, S. a kol.:  
Základy oborové didaktiky dějepisu, nakl. Masarykova univerzita, Brno 2004,  
1.vyd., ISBN 80-210-3495-5, str.90 – 93.

Č.2 Systém vzdělávání ve Skotsku, Anglii a Walesu, a pro Severní Irsko.

Č.3 ukázka z učebnice: ODEHNAL,P.: Dějepis 7,(středověk, člověk a společnost),  
nakl.Prodos, Olomouc 2006, 1.vyd., ISBN 80-7230-155-1, str.18-21.

Č.4 Učebnice: MANDELOVÁ, H.; KUNSTOVÁ, E.; PAŘÍZKOVÁ, I.: Dějiny  
středověku a počátků novověku, Dialog, Liberec 2002, 1.vyd., ISBN 80-86218-82-  
1., str.149 a str. 43.

Č.5 Učebnice: MANDELOVÁ, H.; KUNSTOVÁ, E.; PAŘÍZKOVÁ, I.: Dějiny  
středověku a počátků novověku, Dialog, Liberec 2002, 1.vyd., ISBN 80-86218-82-  
1., str. 34-35.

Č.6 Učebnice: MANDELOVÁ, H.; KUNSTOVÁ, E.; PAŘÍZKOVÁ, I.: Dějiny  
středověku a počátků novověku, Dialog, Liberec 2002, 1.vyd., ISBN 80-86218-82-  
1. Porovnání námořnictva Španělska a Velké Británie naleznete v učebnici na  
str.148.

Č.7 Učebnice: HRUBÁ, M.; DRŠKA, V.: Dějepis 7 (středověk a raný novověk),  
nakl.Scientia, Praha 2002, 1.vyd., ISBN 80-7183-271-5, str. 144-145, a str.148.

Č.8 Učebnice: HRUBÁ, M.; DRŠKA, V.: Dějepis 7 (středověk a raný novověk),  
nakl.Scientia, Praha 2002, 1.vyd., ISBN 80-7183-271-5, str. 161 – obrázek bez  
textu).

Č.9 Učebnice: VÁLKOVÁ, V.: Dějepis 7 (středověk a raný novověk pro základní  
školy), SPN, Praha 2007, 1.vyd., ISBN 978-80-7235-373-6, str.60 – rodokmen.

Č.10. PICKOVÁ, D.; KUBŮ, N.: Dějiny středověku a raného novověku (I.díl Zrození středověké Evropy), nakl.Práce, Praha 1995, 1.vyd., ISBN 80-208-0334-3., str.46-47.

Č. 11 COLLIER, M.; REES, R.; SHEPHARD, C.: The Making of the UK (for common entrance and key stage 3), nakl.Hodder Education, Londýn 2008, 1.vyd., ISBN 978-0-340-89983-0, str. 104, 119.

Č.12, COLLIER, M.; REES, R.; SHEPHARD, C.: The Making of the UK (for common entrance and key stage 3), nakl.Hodder Education, Londýn 2008, 1.vyd., ISBN 978-0-340-89983-0, str.144-145.

Č.13 MCALEAVY, T.: Medieval Britain (Conquest, power and people), nakl.Cambridge University Press, Cambridge 1991, 1.vyd., ISBN 0-521-40708-7, kapitola 6.

Č.14 LANE, C.: History (Revise Key stage 3), nakl.Letts, London 2007, 1.vyd., ISBN 9781843152729, kapitolu 2 – ukázka str. 43 – 45, 74 – 76.

Č.15 The complete book of Word history, nakl.Columbus, Ohio 2002, 2.vydání, ISBN 1-56189-089-8, kapitola učebnice.

Č.16 Munck, T.: Evropa XVII.století (edice dějiny Evropy) – časová osa na str.11-22.

Č. 17. Wikipedie – Rudolf II. česká verze

Č. 18. Wikipedie – Rudolf II. Anglická verze

Č.1, Tabulka cílové záměry dějepisné výuky in JULÍNEK, S. a kol.: Základy oborové didaktiky dějepisu, nakl. Masarykova univerzita, Brno 2004, 1.vyd., ISBN 80-210-3495-5.

8. ročník	využívat obrazový, zvukový i písemný dokumentační materiál pro samostatné získávání poznatků jednoduchou analýzou obsahu; na základě práce s textem objasňovat osvojené poznatky a hodnotit závěry dějepisných zdrojů
Schopnosti žáků získávat informace z dílčích názorových a textových učebních pomůcek, osvojené na základní škole	využívat na střední škole vyvíjené didaktické zpravené metody kritické analýzy a interpretace.
Podávky stručných odpovědí na otázky kladené na základní škole	se na střední škole rozšiřují na požadavky souvisejícího výkladu studentů.
5. ročník	V oblasti pojmovné činnosti a rozvoje historického myšlení uvést vybrané znaky základních dějepisných pojmů
6. ročník	bližší charakterizovat vybrané znaky i složitějších dějepisných pojmů a používané historické terminologie
7. ročník	charakterizovat obsah a rozsah učebních pojmů
8. ročník	objasňovat a vysvětlovat obsah historických pojmů.
Jednoduché i složitější myšlenkové operace osvojené na základní škole	se rozvíjejí na střední škole v operaci tvořivé, tomu musí odpovídat typ učebních otázek a zadávaných úkolů.
Převážný sklon k reprodukci znalostí a k závislosti na lauskové učebnici na základní škole	se na střední škole mění v aktivní, racionální zdůvodněný, doložený postoj; názor krystalizuje v argument jako aktivní element tvorby vlastní pozice, i element působení na druhé.
Od převážně empirického (5-6. r.), případně empiricko-teoretického (7.-8. r.) zobrazení konkrétních historických obrazů, uplatňovaného na základní škole	je nutno na střední škole přebíhat k teoretickému zobecňování, která pracuje převážně s pojmy a výtky ze širších oblastí a celý řád historických jevů.
Vzhledem k převážně pojmovému způsobu zvládnutí historických jevů a jim odpovídajících pojmů na základní škole	je třeba rozvíjet schopnost analyzovat historickou skutečnost a označovat její jednotlivé prvky náležitou historickou terminologií; současně rozvíjet i schopnost manipulovat s pojmy, tj. odhalovat jejich vzájemné souvislosti, vztahy, podmíněnosti, a takto získané hlubší poznatky dovést znovu syntetizovat.
Schopnost srovnávat jednotlivé jevy, získané na základní škole	postupně rozvíjet ve schopnost osvovat: vývoj širších oblastí a v různých vývojových stádiích

92

zejména tím, že zpřístupňuje žákům způsob života lidí v minulosti, který se utvářel také v závislosti na charakteru jejich pracovního, životního, kulturního a přírodního prostředí v různých etapách vývoje lidstva.

Své postavení má ve systému výchovných složek musí najít i právní výchova, již máme na mysli výchovu k tvorbě právního uvědomění, směřující především k posílení pocitu společné odpovědnosti každého jedince na úrovni naší nové soustavy, za důkladné zachování zákonnosti včetně dodržování a aktivního prosazování kodexu lidských práv a svobod.

Zatímco uvedené výchovné složky nalézají v dějepise poměrně bohaté možnosti svého bezprostředního uplatnění, nemáme zapomenout na posilování následujících, na jejichž rozvíjení se náš předmět podílí zprostředkovaně. Především je to výchova jazyková, k jejímuž naplňování může výuka dějepisu přispět průběžným sledováním kulturní slovního projevu žáků jako dominantního prostředku komunikace.

Nutno uplatňovat také výchovu polytechnickou, zejména při využívání poznatků z oblasti dějin vědy a techniky a rozvířování jejich významu pro společenský rozvoj.

V neposlední řadě je nutné připomenout poslání sportovně branné výchovy a její přínos nejen pro fyzický a morální rozvoj jedince, ale i význam pro společnost při prosazování pokroku ve světě a hledání nových možností mírové spolupráce mezi národy a státy.

Již bylo naznačeno, že výchovnou rovinou pro rozpracování etapových cílů je rovina jednotlivých stupňů škol. Následující příklad nás seznámí s jednou z konkrétních variant, která sleduje rozpracování cílových záměrů dějepisné výuky 2. stupně základní školy.

Vzhledem k tomu, že cíle výchovného a vzdělávacího charakteru lze snadno odvést z programu příslušných učebních osnov, zaměříme se v naší úkaze na rozpracování cílových záměrů v oblasti schopnosti a dovednosti. Následující model ilustruje nejen nutnost postupného zvyšování náročnosti při tvorbě sledovaných kvalit v jednotlivých ročnících, ale také naznačuje příslušnou gradaci uplatňovanou následně na středních školách.

Cílové záměry dějepisné výuky při tvorbě schopnosti a dovednosti žáků základní školy s výhledem jejich dalšího rozvíjení na škole střední. [K přehledu bylo využito některých údajů dřívější pedagogické dokumentace i příslušné studie zpracované V. Růžkem.]

	V oblasti časové orientace
5. ročník	číst a sestavovat časovou přímku, zapisovat do ní údaje, pracovat s jednoduchou časovou tabulkou;
6. ročník	sestavit časovou přímku a jednoduchou časovou tabulku;
7. ročník	synchronizovat národní a obecné dějiny v klíčových událostech a v hlavních obdobích;

90

Interiorizace historických poznatků, podílejících se na hodnotové orientaci, by měla přejít a rovinu přejímajícího vztahu dítěte k objektivním jevům	do postavení dozrálého dospělého člověka, uvědomíte a kriticky si vytvářející názory a postoje k historickým událostem i k současnému sociálně politickému dění.
--	--

Rozmíme-li cílem finální výsledek, ke kterému se lze dopracovat cestou naplňování adekvátních dílčích aktivit, pak cíle dějepisné výuky dosahujeme soustavným a cílevědomým plněním jejich čtyř hlavních úkolů,

### 3. Úkoly předmětu

Východím úkolem dějepisu je postupně objasňování jednotlivých historických jevů včetně jejich časového a lokálního zařazení. Učitel svůj didaktický postup opírá o správně motivované a zacílené aktivní vnímání žáků, vedoucí k vytváření odpovídajících historických představ sledovaných jevů.

Druhým úkolem dějepisu je nejen jednotlivé jevy objasňovat, ale i zobecňovat, a tím vést žáky ke správnému pochopení obsahu jednotlivých historických pojmů a k osvojení příslušné historické terminologie.

Třetím úkolem dějepisu je vést žáky k pochopení kauzálních i časové historických vztahů, a tím je naučit chápat zákonitosti historického vývoje, jež jsou předpokladem tvorby žádoucího historického myšlení.

Čtvrtým úkolem dějepisu je položit základy metodologických postupů při získávání vědomostí o historickém vývoji lidstva; s takto získanými poznatky naučit žáky pracovat a využívat je při samostatných aplikáčních činnostech. [Porovnej Janovský, J. a kol.: Základy didaktiky dějepisu.]

Zatímco první dva úkoly sledují naplnění zejména informativní cílové složky, pak třetí úkol souvisí se složkou formální, a čtvrtý úkol odpovídá složce metodologické. Přitom všechny zmíněné úkoly dějepisu směřují ke kultivaci žákovy osobnosti – tedy k obohacování těch stránek její kvality, které vyjadřujeme didaktickými kategoriemi historické vzdělání, historického myšlení a historické vědomí.

#### a) Historické vzdělání a historické vědomí

Pojem historické vzdělání je poměrně široký a neurčitý. Většina lidí v českém prostředí si však pod ním představuje odbornost, již se zpravidla dosahuje vysokoškolským studiem. Znamená to, že na skutečné historicky vzdělaného člověka je považován obvykle ten, kdo absolvoval obor historie (dějepis) na vysoké škole

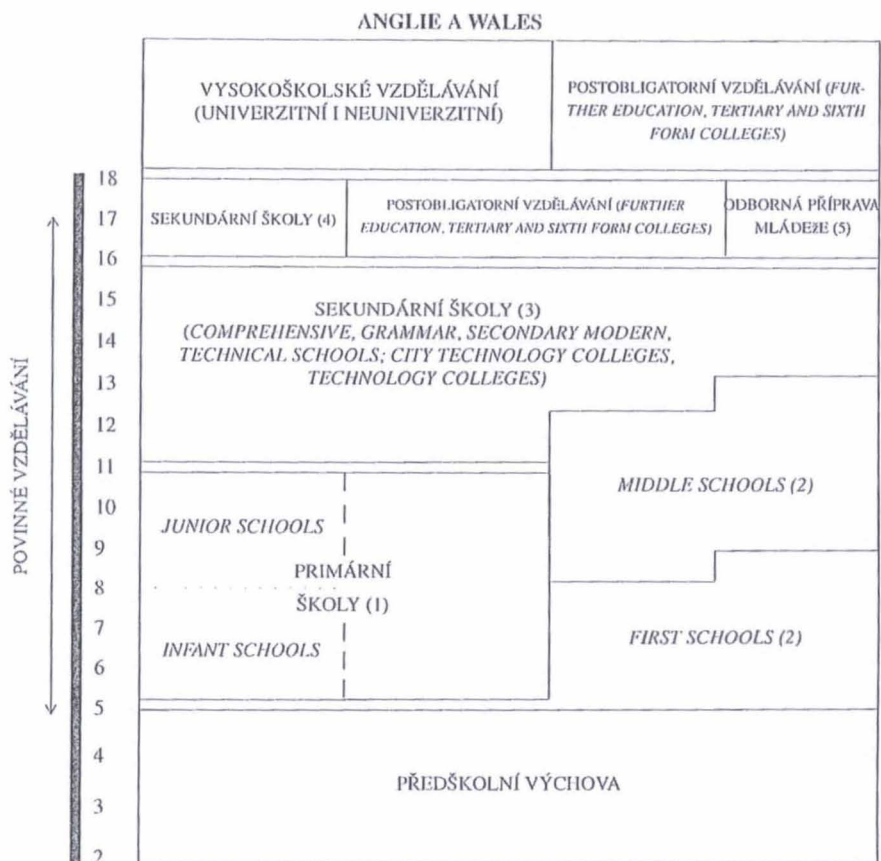
93

8. ročník	sestaví synchronický přehled československých a obecných dějin
Schopnosti a dovednosti z oblasti časového a chronologického zřetelování jednotlivých historických jevů, osvojené na základní škole	obohatit na střední škole o návyk synchronizovat dění v jedné historické oblasti s děním v oblastech jiných; sledovat jevy v dlouhodobém a nerovnoměrném vývoji a chápat každý jev v širších, celospolečenských souvislostech.
Proti převážně statickému osvojení charakteristických znaků historických období na základní škole	nutno na střední škole zdůrazňovat dynamiku i přechodných epoch.
5. ročník	V oblasti prostorové orientace
5. ročník	číst dějepisnou mapu a orientovat se v ní při doodrání požadavků geografické terminologie;
6. ročník	získávat poznatky samostatnou prací s dějepisnou mapou a historickým atlasem;
7. ročník	přehledně zapisovat poznatky do síťové mapy a vytvářet jednoduché kartogramy;
8. ročník	vyvodit ze syntetické dějepisné mapy vývojové souvislosti a vývojové podmíněnosti.
Schopnosti a dovednosti pracovat se symbolickými pomocnými (mapy, schémata, grafy, diagramy, tabulky aj.) široce rozvíjené v konkrétní podobě na základní škole	je třeba na střední škole systematicky rozvíjet; především vést studenty k návyku lokalizovat jevy a časové historické jevy a jednotlivé lokality chápat v jejich historické i geografické podmíněnosti.
	V oblasti utváření elementárních základů logického myšlení při využívání názorových a textových pomůcek
5. ročník	slovně vyjádřit dílčí poznatky získané pozorováním názorových učebních pomůcek; uvědoměle číst a chápat text učebnice, případně literatury beletristického charakteru;
6. ročník	popisovat zobrazené události podle obrazového dokumentačního materiálu; vyhledávat v učebnici potřebné údaje a zafazovat je do logických souvislostí;
7. ročník	vyhledávat a zahrnovat dokumentační materiál, popisovat a vysvětlovat historicky významné události podle obrazového, zvukového a písemného dokumentačního materiálu; pracovat s populárně vědeckou literaturou a s výběrem komentovaných dokumentačních materiálů;

91



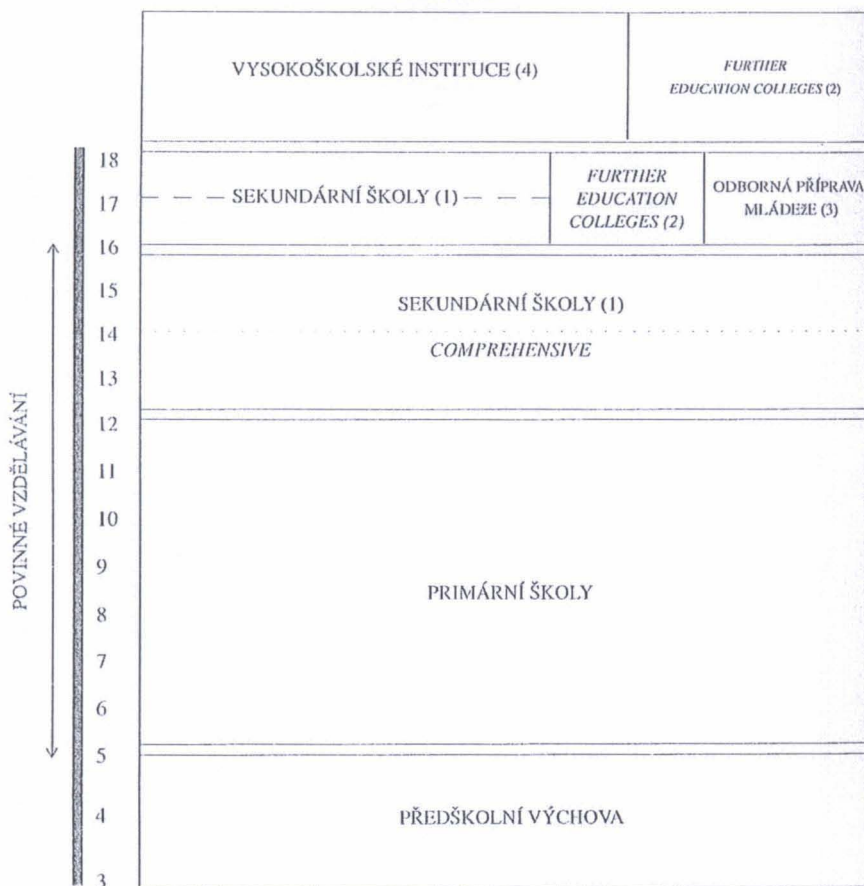
## Č.2 Systém vzdělávání ve Skotsku, Anglii a Walesu, a pro Severní Irsko.



1. V některých oblastech patří do primárního vzdělávání samostatné školy, známé pod označením dětské (*infant schools*) a juniorské (*junior schools*). Dětské a primární školy mohou mít i třídy mateřských škol.
2. Dvouúrovňové systémy (primární a sekundární školy) a tříúrovňové systémy (první, prostřední a sekundární školy - *first, middle, secondary*) existují souběžně, podle toho, jak je vzdělávání poskytováno v každé jednotlivé oblasti podléhající místnímu školskému úřadu (*local education authority - LEA*).
3. Všichni žáci sekundárních škol ve Walesu a více než 90 % žáků sekundárních škol v Anglii navštěvují nevybřrové *comprehensive schools* (všeobecné/souborné školy) pro věkové skupiny od 11 do 16 nebo od 11 do 18 let. Většina ostatních dětí dochází do *grammar school* (gymnázii), určených pro děti ve věku od 11 do 18 nebo 19 let, nebo do *secondary modern schools* (sekundárních moderních škol) pro věkovou skupinu 11 - 16 let. Existuje také několik málo odborných (*technical*) škol a v poslední době se objevily i *city technology colleges* (městské technické koleje) a *technology colleges* (technické koleje).
4. Výuka na sekundárních školách pro žáky starší 16 let se označuje jako *Sixth Form Colleges* a řídí se školskými předpisy. Koleje *sixth form, Tertiary Colleges* (koleje terciární) nebo jiné instituce dalšího vzdělávání rovněž poskytují vzdělávání žákům ve věku nad 16 let. Všechny tyto tři typy kolejí se nyní řídí předpisy o dalším vzdělávání (*Further Education Regulation*) a nabízejí široký výběr akademických a odborných kurzů.
5. Odborná příprava mládeže (*Youth Training*) je zajišťována prostřednictvím smluv s nezávislými institucemi poskytujícími odbornou přípravu (často se jedná o soukromé zaměstnavatele). První dva roky je organizována do „jednotek způsobilosti“ (*units of competence*).

= hranice uvnitř určité úrovně/typu vzdělávání

SKOTSKO



1. 99 % sekundárních škol patřících Skotskému úřadu pro vzdělávání jsou *comprehensives schools* - všeobecné školy, které nabízejí všechny typy kurzů pro žáky různých schopností. Z těchto škol 90 % poskytuje šest let vzdělávání (4 roky povinného a 2 roky nepovinného sekundárního vzdělávání). Žáci mohou opustit školu ve věku 16 let. Zkoušky se obvykle skládají ve věku 17 let a zajišťují přístup k terciárnímu vzdělávání.

2. Koleje dalšího vzdělávání (*further education colleges*) nabízejí kurzy všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů na různých úrovních, od řemeslné až po získání diplomu. Ke studiu přijímají žáky, kteří současně navštěvují některé kurzy na sekundární škole. Koleje dalšího vzdělávání rovněž nabízejí kurzy pro tu složku programu odborné přípravy mládeže, která probíhá mimo zaměstnání ("off-the-job").

3. Odborná příprava mládeže (*Youth Training*) se uskutečňuje prostřednictvím smluv s nezávislými institucemi zajišťujícími odbornou přípravu, často se jedná o soukromé zaměstnavatele. Prvé dva roky je organizována do „jednotek způsobilosti“ (*units of competence*).

4. Vysokoškolské instituce zahrnují univerzity, bývalé technické instituce, umělecké a zdravotnické koleje a instituce pro odbornou přípravu učitelů.

--- = hranice uvnitř různých úrovní/typů vzdělávání

- - - = začátek alternativy nebo konec určité úrovně/typu vzdělávání

## SEVERNÍ IRSKO

	UNIVERZITNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (VČETNĚ VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ)	POSTOBLIGATORNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH
18			
17	GRAMMAR SCHOOLS A SEKUNDÁRNÍ ŠKOLY	FURTHER EDUCATION COLLEGES(3)	ODBORNÁ PŘÍPRAVA MLÁDEŽE (4)
16	GRAMMAR SCHOOLS A SEKUNDÁRNÍ ŠKOLY (2,5)		
15			
14			
13			
12			
11			
10	PŘÍPRAVANÁ ODDĚLENÍ GRAMMAR SCHOOLS (1)	PRIMÁRNÍ ŠKOLY	
9			
8			
7			
6			
5			
4	PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA		
3			
2			

POVINNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

1. Na přípravných odděleních *grammar schools* (gymnází) se platí školné.
2. Sekundární vzdělávání je v současné době výběrové. Na základě výsledků zkoušek postupují žáci buď do gymnázia nebo do sekundárních škol. Oba typy škol poskytují podobný rozsah výuky, *grammar schools* pro žáky ve věku od 11 do 18 let a sekundární školy pro žáky ve věku od 11 do 16 let. Mnoho sekundárních škol nabízí vzdělávací příležitosti i pro žáky starší 16 let.
3. Koleje dalšího vzdělávání zajišťují široký rozsah akademických a odborných kurzů, určených pro osoby, které již nejsou ve věku povinné školní docházky.
4. Odborná příprava mládeže (*Youth Training*) zajišťují střediska odborného vzdělávání, *Community Workshops* (obecní semináře) a koleje dalšího vzdělávání.
5. V některých oblastech Severního Irska zajišťují sekundární vzdělávání žáků ve věku od 11 do 14 let tzv. *junior high schools* - nižší sekundární školy.

### Č.3 Ukázka z učebnice: ODEHNAL,P.: Dějepis 7,(středověk, člověk a společnost), nakl.Prodos, Olomouc 2006, 1.vyd., ISBN 80-7230-155-1.

Avaři a Slované – Sámova říše

Arabové dokázali využívat a rozvíjet znalosti podrobených národů, což se projevilo i v řemeslech. Světznámé jsou jejich vzácné látky (hedvábí, brokát či damašek) nebo ručně tkané koberce. Ceněná byla i jejich elegantní glazovaná keramika. Navíc byli vynikajícími obchodníky: na jejich trzích bylo možné zakoupit zboží z území sahajících od Pobaltí a Skandinávie po pralesy tropické Afriky a od atlantických ostrovů až po Čínu.

Arabové se na nových územích Středomoří pečlivě seznamovali s tradicemi starověkých kultur. Překládali starověké duchovní i vědecké spisy – mnohé se dodnes zachovaly právě díky nim, například dílo Aristotelovo. Významných výsledků dosáhli Arabové v matematice (viz například dnes užívané pojmy arabská čísla či algebra), astronomii (tyto poznatky byly důležité pro obchodní cesty) a lékařství. Jeden z vynikajících arabských lékařů a myslitelů, známý pod latinským jménem Avicenna, se dokonce pokusil o encyklopedický souhrn všeho lidského vědění. Arabové také již v době před svými výboji vynikali v slovesných uměních, zejména v lyrické poezii. Zajímavostí je, že se nám z konce 10. století dochoval cestovatelský popis Prahy sepsaný jedním židovským obchodníkem, který žil na arabském území.



Astroláb sloužil k pozorování Slunce a Měsíce, umožňoval přesnější určování polohy. Tento byl vyroben muslimy ve španělském Toledu v 11. století.

ZAPAMATUJTE SI

*Od 7. století vládne arabskému světu islám, náboženství založené bohatým kupcem Mohamedem. Arabové si podmanili rozsáhlá území v Asii, severní Africe a jihozápadní Evropě (Pyrenejský poloostrov). Arabská kultura a vzdělanost neměla ve své době ve světě konkurenci.*

## Společná obrana proti Obrům

### 5. Avaři a Slované – Sámova říše

Důležitou roli v životě starých Slovanů hrála pohanská božstva. Ochránci domu a rodiny se nazývali děd. Jednalo se vlastně o symboly staříčkových předků, kteří byli zobrazováni jako dřevěné sošky v podobě starců. Při stěhování do nového domu přenášeli Slované nejprve dědky. Nové území se tak stávalo „dědinou“, vlastnictví „dědů“ – předků. Také Češi při příchodu k hoře Říp nesli podle Kosmovy kroniky na ramenou dědky. Měli ostatně být právě dědci, kdo Čechům ukázal cestu do země zaslíbené.

Mocným pohanským bohem Slovanů byl Svantovít, bůh slunce, války a ochránce polí. Svantovít byl pán světa, proto měl čtyři tváře, které se obracely ke čtyřem světovým stranám. Bylo ale nutné předcházet také Peruna, boha blesků, či Moranu, která měla vládu nad zimou a smrtí. Obřad jarního vynášení Mor (smrtky ze slámy a hadří, zvané také Mařena) ze vsi a jejího topení v řece je na venkově dodnes živý.

18



Hrncík a dvoučuchá nádoba  
avarsko-slovanského typu.

V polovině 6. století se na středním toku Dunaje na území dnešní Maďarska usadili **Avaři**, **turkotarští kočovníci**. Věřili, že panovník v čele jejich říše je **jedná z pověření nebes**, která mu propůjčila vládu nad všemi čtyřmi světovými stranami. Všichni jeho poddaní byli otroky. Pověření nebes ovšem musel tento vládce neustále dokazovat, dokládat je svými vojenskými úspěchy a podmaňováním nových národů. Důležití pro ně byli zvláště zemědělci, kteří by je živili. **Avarská říše tedy žila v 6. a 7. století především z kořisti**, okrajově se Avaři věnovali ještě **pastevectví**. Nejvýraznějším rysem Avarů byla jejich **pýcha**. Svým chováním a vzezřením činili tak mohutný dojem na své současníky, že ti si tyto kočovné jezdce na koních, postavou ve skutečnosti malé, ztotožnili s obry – odtud pochází jejich pojmenování: Avar – Abar – Obr. Jejich opevnění ve tvaru kruhu se nazývá **hrink**.

Avarští panovníci, vedeni nutností mít stále úspěch, se snažili svou politiku vést velmi opatrně. Od samého počátku byli **nejdůležitějšími vojenskými spojenci Avarů Slované, usedlí zemědělci**. Jejich kmeny se již nepřesunovaly a pomalu se usidlovaly v Panonii. Mnozí Slované se dokonce usazovali uvnitř hranic říše. Spojenectví ale neznamenalo, že by Avaři chápali Slované jako sobě rovné – ve válkách je například stavěli do prvních řad svých vojsk, téměř jako živé štíty pro své vlastní vojáky.

Roku 626 avarský panovník vytáhl proti Konstantinopoli, centru východořímské říše. Jednalo se o doposud největší avarské tažení. Místní patriarcha tehdy poručil všem tamním malířům ikon, aby namalovali

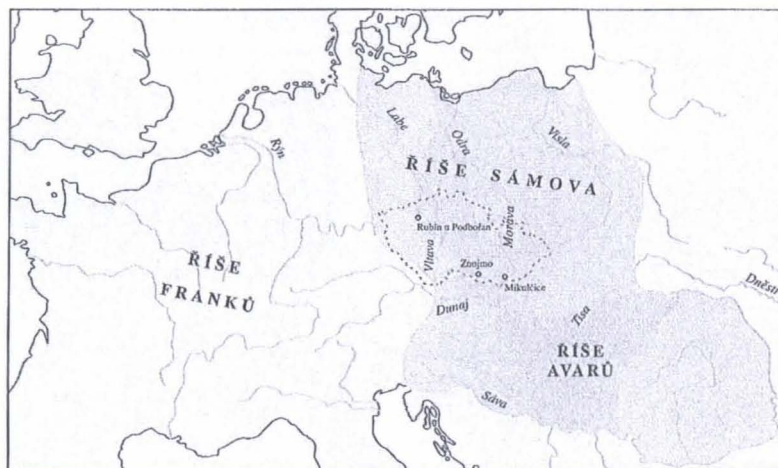
velké množství obrazů Panny Marie, které pak dal rozvěsit po celé délce hradeb. Avaři v útoku neuspěli a jejich vládce se zuřivě mstil na slovanských bojovnících. Nebesa dala na vědomí, že panovníka opustila, avarská pýcha byla ponižena.

Když Slované začali odcházet z Panonie, z prostředního avarského panství, bylo to Avary vnímáno jako vzpoura. Nevíme, zda tento proces začal již před obléháním Konstantinopole, nebo až po něm. Na okrajích avarské říše se slovanské kmeny daly znovu do pohybu a do jejich bojů s Avary se zapletl **franský kupec Sám**. Ten tou dobou u Slovanů pobýval se svou ozbrojenou družinou, v tehdejších nebezpečných dobách pro obchodní výpravu nezbytnou – a **vzbouřené slovanské kmeny si tehdy právě Sám zvolily za svého společného krále**. Pod jednotnou Sámovou vládou se potom nejen usnadnila společná obrana proti Avarům, ale zároveň se v bezpečí tohoto celku upevňovaly a posilovaly jednotlivé kmeny.

Takové sjednocení bylo zřejmým kompromisem, neboť neupřednostňovalo žádný zúčastněný kmen. Za odraz a zároveň symbol tohoto svazku by se dalo považovat dvanáct Sámových žen, dcer knížat stávajících i vznikajících kmenů.



Sám (kresba Mikoláše Alše).

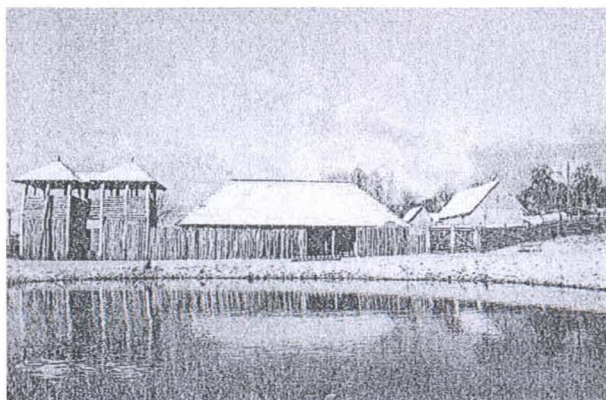


*Sámova říše v sevření mezi Franky a Avary.*

Jádro Sámova panství bylo pravděpodobně na jižní Moravě, vedle území Moravy k němu patřily také oblasti západního Slovenska, Čech a Korutan. Takto silný mocenský útvar se sice ubránil Avarům, ale zároveň vzbudil pozornost franského krále, který roku 631 proti Sámovi vytáhl s velkou výpravou. Její hlavní proud byl však zastaven a během tří dnů také poražen v pohraničí Sámovy říše u Vogastisburku, jak vypráví soudobá Fredegarova kronika.

Místo, kde se Vogastisburk nacházel, nebylo dosud spolehlivě určeno.

Sámo své říši vládl celých 35 let, zemřel někdy kolem roku 660. Po jeho smrti se říše rozpadla. Její účel byl však splněn, vnější nebezpečí již nehrozilo a nové slovanské kmeny byly plně ustaveny. Avarská říše tou dobou procházela těžkou krizí a také franská říše se zmítala ve vnitřních bojích. Kmeny Slovanů se zde tedy mohly nějakou dobu nerušeně vyvíjet.



*Kromě vesnic existovala i opevněná sídla, hradiska, která měla funkci obrannou, správní, ale sloužila také jako centra řemesel a obchodu. Pracovali zde hrnčíři, hutníci či kováři; z kovů se vyráběla především rádla, srpy a nože. Hradisko bylo velmi rozlehlé, zabíralo prostor i několika desítek hektarů, protože mnohdy sloužila celému kmeni. Kolem dokola byla chráněna mohutným hlíněným valem, zpevněným dřevěnými rošty a dřevěnými hradbami. (Rekonstrukce hradiska z archeologického Modrá u Velehradu.)*



Lidé žili v kůlových stavbách částečně zahlobených do země (proto se jim říká polozemnice), které měly jednu místnost. Podlaha byla tvořena pouze udusanou hlínou, v rohu místnosti stála kamenná pec. Zásoby obilí se uskladovaly do jam zvaných obilnice, které byly až 3 metry hluboké.

#### ZAPAMATUJTE SI

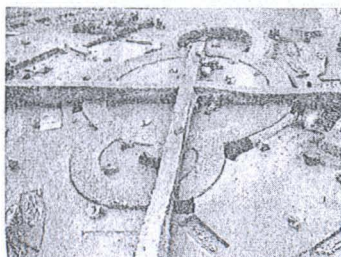
V 7. století se slovanské kmeny spojily proti Avarům. Za vládců si tyto kmeny zvolily franského kupce Sámua. Sámova říše byla prvním předstátním útvarem na našem území.

## Křesťanská zvěst

### 6. Velká Morava

Křesťanství bylo pro pohany událostí zásadní a nezvratitelnou. Křtěncem se jím zřikal nejen pohanských bohů, tedy démonů, ale také veškerého života, jehož byli tito bohové součástí. Oddělil od sebe kmenové společenství a jeho tradice, celý řád, v němž odnepaměti kmen žil. A křesťanství, představitel kmen, byl závazný pro celý kmen. Pohané neměli strach z křesťanství, ale ze změny.

Koncem 7. století se ke křtu rozhodl jistý fríský kníže. Když vstoupil jednou nohou do křesťanské kádě, zeptal se ještě, jestli jeho předkové, králové a princové Frísů, jsou v nebi, nebo v pekle. Odpověď zněla, že samozřejmě v pekle, neboť nebyli pokřtěni. Nato kníže prohlásil, že se bude raději péci v pekle spolu s nimi, než aby si užíval nebeských radostí s nějakými mizernými cizinci.



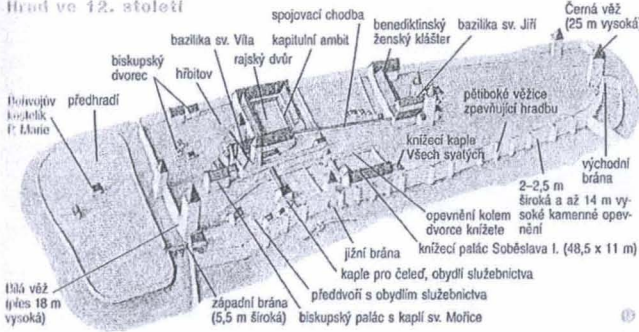
Byly to pravděpodobně Mikulčice, které byly již současníky označovány za Svatoplukovu „nevýslovnou pevnost“. Archeologové zde našli základy dvanácti zděných kostelů. Žilo zde asi 2 000 obyvatel.



Mikulčické baptisterium – křesťanská kaple s vodní nádrží, do níž se nořili lidé při křtu.

Č.4 Učebnice: MANDELOVÁ, H.; KUNSTOVÁ, E.; PAŘÍZKOVÁ, I.: Dějiny středověku a počátků novověku, Dialog, Liberec 2002, 1.vyd., ISBN 80-86218-82-1.

Hrad ve 12. století



Česká knížata a králové na Pražském hradě

Počátky českých dějin jsou – obdobně jako u jiných národů – opředeny bájemi a pověstmi, které začínají příchodem **praotce Čecha**; následuje vyprávění o vládě prvních knížat – **Kroka, Líbuše a Přemysla Oráče** a dalších. Známe je z **kroniky sepsané na přelomu 11.–12. století Kosmou**. O životě v Čechách v 6.–9. století podávají bohaté svědectví archeologické nálezy, které můžeme vidět ve sbírkách Národního muzea v Praze. K písemným pramenům patří zmínky v latinských kronikách ze sousedních zemí, později však i stále hojnější záznamy z našeho území.

Po sedmi bájných knížatech přichází první historická postava – přemyslovský kníže **Bořivoj** pokřtěný spolu s manželkou **Ludmilou** snad po roce 880 na Svatoplukově dvoře na Velké Moravě. Od konce 9. století vládli Přemyslovci z **Pražského hradu** (sem Bořivoj přenesl sídlo z **Levého Hradce**). O upevnění vlády ve vztahu k sousedním zemím i uvnitř státu se v průběhu 10. století snažila knížata **Václav, Boleslav I. a Boleslav II.**; podařilo se jim nezávislost uhájit. **Kníže Václav** nejprve se sousedy bojoval na válečném poli, později dohodl s Jindřichem Ptáčkem placení ročního tributu. **Boleslav I.** 14 let bojoval s Otou I., pak bylo pravděpodobně placení tributu obnoven; v roce 955 české a německé oddíly porazily Maďary na řece Lechu. Václavův bratr posílil svou moc i ve vztahu ke starším – velmožům země, začal razit vlastní mince – stříbrné **denáry**, což přispělo i k rozvoji mezinárodního obchodu. Jeho syn **Boleslav II.** (972–999) připojil další území, výrazně posílil zemi, zasadil se o založení **pražského biskupství** v roce 973. V závěru jeho vlády po vyvráždění Slavníkovců v roce 995 byla země sjednocena. Druhý pražský biskup – Slavníkovcovec **Vojtěch**, který byl v té době za hranicemi, se rozhodl šířit křesťanství mezi pohanskými Prusy, ale byl tam zavražděn. Jeho ostatky přivezl do Čech v roce 1035 z tažení do Polska kníže Břetislav I.

Podle nařízení **Břetislava I.** (1034–1055) měl vládnout nejstarší člen rodu – to bylo právo stařešinské. Častému střídání na knížecím stolci a sporům měl zabránit jiný způsob nástupnictví – vláda **nejstaršího syna knížete** – tzv. primogenitura\*. Touha Přemyslovců po moci a nespokojenost některých z nich však vedly k bojům, docházelo i k vraždám soupeřů, plnění sídel a vesnic odpůrců. Umožňovaly i záahy ze zahraničí, především ze Svaté říše římské, když se neúspěšní z Přemyslovců dovolávali pomoci u římských císařů. Někteří z knížat pomáhali císařům v bojích a byli oceněni královským titulem. Prvním byl **Vratislav II.**, který se stal králem v roce 1085, druhým **Vladislav II.** v roce 1158. Jiná knížata vedla s císaři boje. Po porážce krále Lothara v roce 1126 přikázal **Soběslav I.** na paměť této události postavit rotundu na řípě. Postavení Přemyslovců v Evropě lze posoudit i ze sňatků řady knížat, kteří měli za manželky princezny pocházející z různých zemí; některé Přemyslovny byly zase provdávány do ciziny.

Opakujeme si a přemýšlíme

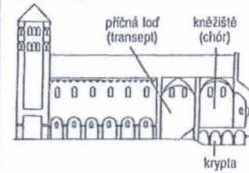
- 1) Dokázali byste vybrat tři osobnosti českých dějin a k jejich jménům připojit, proč asi byly zařazeny do kapitoly naší učebnice? Čím se pro české dějiny stala významnými místa: Břevnov, Budeč, Hnězdnó, Chlumec, Levý Hradec, Libice, Míkulčice, Milán, Ostrov u Davle, Stará Boleslav, Staré Město u Uherského Hradiště, Vogastisburk, Vyšehrad? Popište události spjaté s vládou, s křesťanstvím a boji a zhodnot je.

© Jak se změnil Hrad ve 12. století?

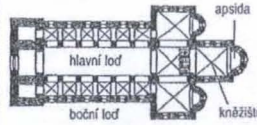
ANEB DOHLEDY

ROMÁNSKÉ BAZILIKY

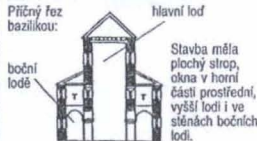
Tento typ stavby se zrodil v antickém Římě a sloužil především obchodu. Křesťané baziliky přeměnili v chrámy a stavěli je od 4. století. Románský sloh se po roce 1000 šířil po celé Evropě a také v Čechách bylo postaveno několik bazilik, např. na Pražském hradě, Vyšehradě, Staré Boleslavě, Třebíči a jinde.



Bazilika měla tři lodi zakončené lodi příčnou – transeptem – půdorys měl tvar kříže. Zde se k bohoslužbám shromažďovali věřící. V průčelí byl vchod, reliéfní výzdoba a někdy i vysoké věže. Boční lodi měly valenou nebo křivovalou klenbu a plný oblouk.



V chóru a apsidě se obřadům věnovali kněží. Pod chórem byla krypta – hrobka, kam byli pohřbíváni významní duchovní.



Příčný řez bazilikou: Stavba měla plochý strop, okna v horní části prostřední, vyšší lodi i ve stěnách bočních lodí.

PRO PŘÍŠTÍ KAPITOLU

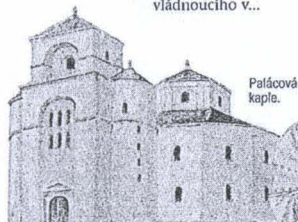
- Co již víte o Germánech jejich životě na našem území? Kdy zde žili? K jaké skupině obyvatel Evropy patříli Maďari (jazyk, obživa)? Našim severním sousedem jsou Poláci. Zjistíte, ke které skupině národů náležejí?





## U DVORA KARLA VELIKÉHO V CÁCHÁCH

**Einhard** › Vítám vás v Cáchách, poutníci Aničko a Tomáši. Máte štěstí, že je toto Bohem vyvolené místo právě počténou nejvznešenější a největkolepější návštěvou Karla, nejmilostivějšího, nejspravedlivějšího, Bohem vyvoleného a korunovaného, velikého a všady mír přinášejícího císaře, vládnoucího v...



Paláčeková kaple.

skráně vložil papež znenadání císařskou korunu. Papež chtěl asi vyjádřit, že je v Evropě pániem. My ale víme, že opravdu vládne ten, kdo má silné vojsko. Kronikáři to pak nafoukli, jak bývá jejich zvykem. To asi ostatně znáte, ne?



Anna: Tě, musíme do středověku? Neříká se mu náhodou, temný? Krutost hrubých válečníků, chlad z kamenných zdí, lemná záklouť loučem osvětlených chodeb, z nichž může udeřit ruka najatého vraha. To přece známe z pověstí. Tomáš: Hele nestráš, mezi římskými legionáři ses chovala suverénně, tak to dnes zvládneš taky. A podíváme se na císařský dvůr, provázet nás bude učenec Einhard [či ajnhard]. Je poradcem i příletem Karla Velikého, architektem, dvorním básníkem, diplomatem. Víš, oni se tehdy tak nespécializovali. A neboj se, Karel zemřel pokojně stářím. Navíc v Cáchách bude na co koukat, hodně se tam staví. Tak už nezdržuj nebo se do toho roku 805 netrefíme a Einharda v Cáchách nezastihneme.

**T**› Počkej, Mistře Einharde, neuraž se, ale takhle bychom se daleko nedostali. Nemohl bys s námi mluvit méně složitě, například jako když mluvíš se svými psáři?

**E**› Dobře, divně spěchání, ale budíž vaše vůle. Tedy – zanedlouho se císař s celým dvorem pohne dál. Zde však pobývá poslední dobou stále častěji a déle. Už nejpředjíždí od falce k falci jako dřív. Jeho hlava je šedivá a hlásí se stáří. I proto zde dal zbudovat několik skvostných staveb, ve kterých by mohl pobývat, přijímat poselstva i obracet duši k Bohu. Ted se těší naderou nově dostavěné kaple, kterou založil a zasvětil Panně Marii. Pojďte, ukážu vám ji.

**A**› Je velkolepá. Připomíná mi chrámy v Ravenně. Nebo ne?

**E**› Ano, vskutku, ty znáš tamější překrásné chrámy? Obdivujeme je a myslíme, že se dokážeme vyrovnat římským architekturám. Kaple má jako jeden z ravennských chrámů půdorys ve tvaru osmiúhelníku. A tady ty sloupky stály přímo v Ravenně. Na další výzdobu přikázal císař přivést mramor i z jiných míst v Itálii. Přeje si obnovit slávu římské říše. Je nástupcem jejich posledních císařů. Právě před pěti lety byl v Římě korunován! Ale o tom jste jistě slyšeli?

**A**› Ano, to bylo roku 800. Jeho korunovaci př provázela jedna ze senzací vašeho života.

**E**› Máš pravdu, Karel byl poněkud překvapen, když při návštěvě Říma na jeho

**T**› My to známe z novin, ale ty ve vaší době nemáte. Co a jak se u vás vlastně píše?

**E**› U nás máme kodexy. Jejich výroba stojí léta práce a jsou velmi vzácné a drahé. Mniši v klášterních dílnách ozdobně přepisují texty na pergamen a zdobí je barevnými obrázky – iluminacemi. Doporučuji vám navštívit takovou dílnu, je to poučné. Císt a psát umí jen málo lidí, vlastně

jen ti nejvzdělanější kněží a mniši.

**A**› Kde se tady vlastně někdo může naučit psát?

**E**› Císař nyní nařídil, aby každý klášter či biskupství založily jednu školu, při nich má být knihovna i scriptorium.

**T**› A císař sám umí číst a psát?

**E**› Chtěl se naučit a věnoval tomu značné úsilí, ale dobře psát přes veškerou snahu neumí. Nu, vždyť má k ruce psáče. Ale početní umění ovládá a zná několik jazyků. Je i velmi zbožný, do této kaple zde v Cáchách dal přivést řadu svatých relikvií, pro které přikázal vyrobit drahocenné schránky.

**Karel Veliký** › (prochází kolem):

Zadrž, moudrý a slovitný Einharde! Nebo tě budoucí pokolení obviní, že můj obraz vylepšuješ. Víš sám, že bez učených mužů na mém dvoře bych mnohé nedokázal, bez tebe, věhlasného Alkuina z Yorku, který přibyl až z Británie, učeného Theodulfa, životem svatého Pavla Diacona [či diakona] i Bohem daného Godescala. Nezapomeň ale pro samou chválu učenosti mladým poutníkům vyličit mé úspěchy v poli válečném!



Korunovace Karla Velikého v Římě na miniatuře.

Jak jsem válčil s Araby na jihu a s Avary na východě a se saským Vidukindem i jak jsem Sasy potrestal za jejich odpor! Nu, spěchám na hon na zubry a kance; poslové z východu by si měli užít!

**T**› Císař měl pravdu, i my víme, že Karel byl tvrdý válečník, bojoval téměř celý život.

☞ Pravda, porazil Langobardy, Bavyry, Charváty, vedl války s Avary, Dány i Slovany. Všude vítězil, připojoval území, zakládal zbrojní marky, vybíral poplatky, šířil svatou víru a také hojně treslal. Dnes, když je stár, nejvíce vzpomíná na lažení proti Arabům, těm strašlivým válečníkům. Tehdy je sice zastavil, ale ztratil jednoho ze svých nejskvělejších bojovníků, rytíře Rolanda. Snad se najde umělec, který jednou zvěční v hrdinské básni jeho statečný příběh. To byl vzor křesťanského bojovníka. A pak také často myslí na svého mocného protivníka, saského vévodu Vidukinda. Ve válce s ním dal kdysi najednou popraviti, říká se, přes 4000 saských bojovníků. Přemožený Vidukind se pak poddal, stal se křesťanem a spojencem Karlovým.

▲ > To je smutné vyprávění. Ale císař Karel prý dbal i o zákony.  
 ☞ Ano, zavedl vydávání královských nařízení, tzv. kapitulářů, kterými uplatňuje svou moc nad rytíři i duchovními v celé zemi. Dal sepsat staré zákony. Říši rozdělil na hrabství a správou pověřuje své nejlepší muže, kteří se osvědčili v boji i dalších službách. Vysílá do hrabství své posly, vybavené pravomocemi, aby dohlíželi nad dodržováním pořádku. Pečuje též o budování silnic a mostů. Zavádí nové, kvalitní mince a dbá o obchodní péči o míry i váhy. Jeho činnost v tomto ohledu je mnoho.

▲ > Mistře Einharde, nemohl bychom se ještě trochu porozhlédnout po Karlově sídle?  
 ☞ Ach, to se mi nezdálo tak zajímavé, ale choď-li, rád vám je ukážu. Pojdme třeba nahlédnout do paláce, pořádá se tam hostina na počest vyslanců. Právě se všichni vrátili z lovu. Uvidíte, jak vznešeně umí náš císař stolovat.

▲ > Tolik lidí a toho halasu, zvláštní hudba a ta podivná vůně!  
 ☞ To se přece mísí vůně svíc a otevřených ohňů s vůní pokrmů a všech těch kůží, které jsou zde na stolicích, na zemi i na stěnách. Všichni zde jsou odění ve svých nejskvostnějších úbořech. Vidíte ty skvostné

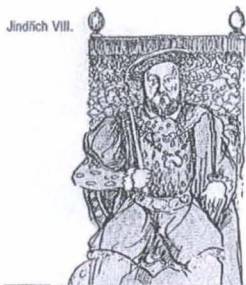
spony, které spínají těžké pláště, často protkávané zlatými a stříbrnými nitěmi, na pravé straně ramenou? Za jednu takovou byste jistě pořídili vesnici i s poddanými. Dnes je v přepychu i Karel, i když každý ví, že nejráději chodí oděn do prostého franckého oděvu, nemiluje cizokrajné látky a vysmívá se zjemnělosti. Hledte na jeho krásný meč zdobený drahokamy. Držadlo a závěsník jsou celé ze zlata a stříbra. Karel musí na posly z východu náležitě zapůsobit.

☞ Je tu mnoho sloužících. Máte tu i domy k bydlení pro služebnictvo, vojáky a k ubytování hostů a také třeba stáje? A řemeslnické dílny?  
 ☞ Samozřejmě, našli bychom je tam vyzadu za palácem – ale to není nic zvláštního. Dovolíte-li, rád bych se vám i trochu pochlubil. Začal jsem sepisovat činy našeho císaře. Vzor jsem našel v počínání velkých římských historiků. Snad se mi podaří dílo zdárně dokončit, nazval jsem ho prozatím prostě – Život Karla



☞ A co to jedí? Co je ve všech těch velkých mísách a mohutných džbáněch a konvicích?  
 ☞ I pojďte ochutnat. Jídla i místa u stolu je dost. V konvicích je nejlepší víno a v mísách různé kaše, většinou hojně slazené medem. Ale nejkřutnější je dovedně upravené maso z domácích zvířat i drůbeže, ale především z divoké zvěře. Naši kuchaři používají k jeho úpravě mnoha bylin, které jim přinášejí kořenářky. Občas se užije i pronikavě vonící koření z Orientu, to je pak chuť!

Velikého. Právě jsem sepsal kapitolu o vlastnostech císaře: „Karel byl střídmý v jídle a pití, střídmější ovšem v pití, neboť v nejvyšší míře hnušlo se mu opilství...“  
 ▲ > Díky, díky, Einharde, jestli tě to potěší, my tvé dílo známe. Máme ta slova v učebnici. Ještě žes je zapsal, díky tobě jsou Karlovy činy výtěžně zachovány.  
 ☞ No, večer se přiblíží, rád jsem vás provedl – a vy jste mne na oplátku velmi potěšili.



**PO STOPÁCH**

- ▶ Kdo mohl mít prospěch ze vzniku nových církví v období reformace?
- ▶ Kdy vládli v Anglii Tudorovci a co důležitého se odehrálo ve vztahu k papeži a Španělsku?
- ▶ Jaké války byly vedeny v 16. století ve Francii? Jak skončily?

◉ Kde se stal kalvinismus státním náboženstvím? V kterých dalších zemích došlo k reformaci?  
 ◉ Které dynastie vládly v Anglii v 16. a 17. století? Co je o vládě Jindřicha VIII. a Alžběty I. vyznačeno na časové přímce? Kdy se stal Jindřich hlavou anglikánské církve?  
 ◉ Jaké byly rozdíly mezi anglickým a španělským loďstvem i posádkami ve střetnutí roku 1588? Jak skončilo? Co již víme o Drakeovi?

**A B C ...**

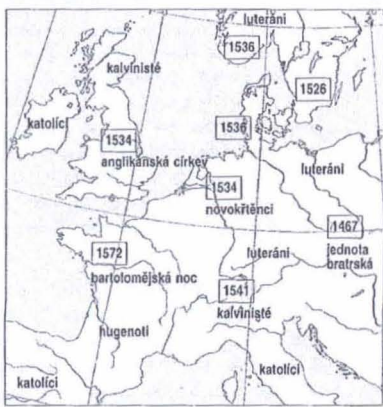
**Armada** – označení loďstva Španělska, v té době nejsilnější námořní mocnosti **bartolomějské noci** – uskutečnění zákeřného plánu, kdy při příležitosti svatby Jindřicha Navarského s dcerou Kataríny Medicéjské bylo v Paříži shromážděno několik tisíc hugenotů; byli povražďeni 24. 8. 1572; katolická církev masakru nezabránila **buržoazie** – str. 150 **edikt nantský** – jeden z nejdůležitějších francouzských zákonů zaručující náboženskou svobodu hugenotů\* na části území Francie **kompromis** – str. 71 **státní náboženství** – jedině státem povolené náboženství – v 1. polovině 16. století luterství ve Švédsku, Dánsku, Norsku; v Anglii král hlavou anglikánské církve; katolicismus ve Španělsku

Monarchie na výšluní IDS 10. V. Sagelles: Zvané, které zasáhly do vývoje Evropa I.

**Španělsko - Velká Británie**

**SOUPEŘENÍ VELMOCÍ A ŠÍŘENÍ REFORMACE**

Reformace v životě států i společnosti  
 Reformace měla ve státech s různou úrovní výroby i života odlišnou sílu, podobu i dosah. Někde došlo k vnitřním válkám – náboženským konfliktům. Někde reformace zvítězila a nové církve se v zemi staly jediné povolenými, jinde byla poražena. Také se setkáváme s pokusy o náboženskou toleranci (edikt nantský ve Francii, Čechy, Polsko). Boje byly současně zápasem o moc a převahu v samotné zemi i v Evropě a také o možnosti dalších výbojů do zámorí. Náboženské odlišnosti souvisely i s úrovní hospodářství – luterské, a zejména kalvínské země byly vyspělejší než katolické.



**Anglie za Tudorovců - vznik anglikánské církve**  
 Po skončení války růží nastoupil v roce 1485 v Anglii rod Tudorovců a v roce 1603 rod Stuartovců.

Jindřich VII. 1485 konec války růží	1509 upevnění země a královské moci	Jindřich VIII. 1534 vznik anglikánské církve	1547	Alžběta I. 1558 rozvoj obchodu a námořní dopravy, období „alžbětské renesance“	1588 porážka španělské Velké armady – F. Drake	Jakub I. 1603	Jakub II. 1625 pronikání do kolonií Angličanů v Americe	1642 počátek občanské války
---	--	--	------	--	---	------------------	---	--------------------------------

**Soupeření Anglie a Španělska**

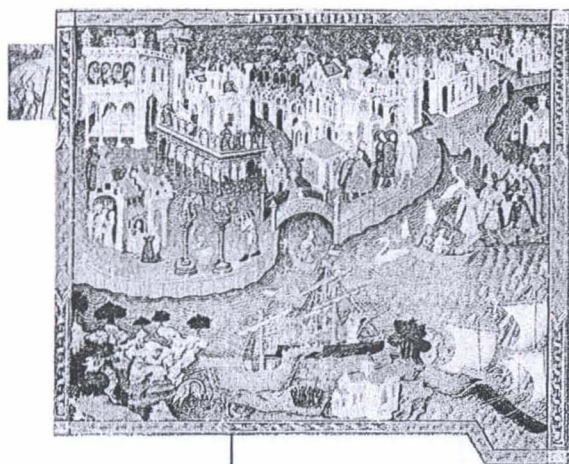


**Španělsko**  
 kořist ze Sibiřní a Jižní Ameriky  
 zlato indiánů dovážené do Španělska  
 slouží k přepychovému životu dvora a šlechty  
 města slabá  
 koloniální velmoc  
 nepodniká, nerozvíjí se

**Velká armada**  
 španělské ozbrojené moc  
 španělské loďstvo zvané též „nepremozitelná Armada“  
 130 válečných lodí (mezi nimi 4 obrovské galery, 4 galeasy, 90 sibiřních velkých lodí – karaky, fregaty)  
 na palubě: 8000 námořníků, 20 000 vojáků k boji na palubách a při vylodění, 2630 děl  
 velitel: zkušený válečník z pozemních bojů  
 plán – způsob bojů: setkat se s loďstvem Anglie v otevřeném bitvě  
 výsledek: porážka – loďstvo částečně rozplyněno = návrat asi třiceti lodí kořem Anglie a Irska

**Anglie**  
 rozšiřování řemeslné výroby, chovu ovcí a výroby vlny měštanů a šlechty  
 rozvoj obchodu, zakládání obchodních společností a bank  
 mohutné loďstvo, rozvoj mořeplavby  
 počátky kapitalistické společnosti

**Anglická strana ve střetnutí se Španělskem**  
 anglické loďstvo – narychlo zbudované, o něco početnější (asi 200 mnohem menších lodí – plachetnic přezbrojených a doplněných děly, pobřežní plavidla a lodí obchodníků), pomoc Nizozemců na palubě: námořníci, lodníci i velitelé s mnoha zkušenostmi z plavby a bojů, i pirátských plán – způsob bojů: rychlými lodními napadání a útočit na koráby = postoupná likvidace Armady (v bitvě využít rychlosti a počasti, španělské lodí rozšířené)  
 výsledek: dokonalé vítězství – první námořní bitvy, které rozhodla děla



Mongolů a dosáhnout i přijetí na dvoře chánů, z politických kontaktů však opakovaně sešlo. Evropané ale poznali vzdálené krajiny, jejich mravy i bohatství a inspirovali další. Snad nejznámějším z nich byl Marco [marko] Polo (na obrázku vlevo uprostřed, obrázek nahoře ukazuje jeho návrat z cest zpět do Benátek).



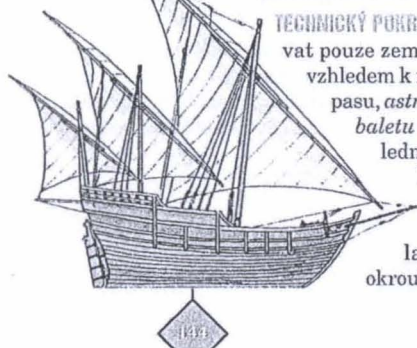
**BÁJE A SNY** Již od dob křížových výprav snili Evropané o bájně říši kněze Jana, křesťanském království kdesi v Africe, v němž viděli spojení pro své boje s islámem. Později bylo Portugalci navázáno spojení s křesťanským vládcem Etiopie, jehož moc však legendě zdaleka neodpovídala. V polovině 13. století se ovšem zdálo, že společenství může nabýt jiné podoby. Mongolové dobyli Bagdád a jejich náboženská tolerantnost a jistá náklonnost ke křesťanství z nich udělala v očích některých křesťanských vládců možné spojení. Francouzský král Ludvík IX. i římský papežové vyslali na východ misionáře a posly, aby navázali přátelské vztahy. Těmto mužům se sice podařilo pokřtít několik tisíc



**MARCO POLO** Pocházel z benátské kupecké rodiny a roku 1271 se spolu se svým otcem a strýcem vydal na cestu do Číny. Zůstal tam 17 let a získal si chánovu důvěru, takže vykonával z jeho pověření nejrůznější státní úkoly. Naučil se místní jazyk a cestoval. Po návratu do Benátek byl v bitvě s Janovany zajat. Ve vězení diktoval své paměti, které vyšly pod názvem Milion. Jak titul napovídá, Polovi šlo o to, seznámit Evropany s neuvěřitelnými hodnotami a rozměry krajů, jež poznal. Informoval i o všedním životě a zvycích národů Orientu.

Kniha vzbudila velký zájem, později však byla zatlačena populárnějším Mandevilovým cestopisem ze 14. století. Ten se sice daleko více než Polův Milion vzdaloval skutečnosti, pro středověkého čtenáře byl však atraktivnější.

**STRACH A PRVNÍ ÚSPĚCHY** Evropané si zemi představovali plochou, omývanou oceánem. Za ním žily příšery předpekli, za kterým mělo být peklo samo. Vzdělanci sice již dávno věděli, že země je kulatá, avšak tento názor se šířil jen velmi pomalu. A přesto se první mořeplavci vydávali na širý oceán. Hledali nové země, dobrodružství i bohatství; mimo jejich zájem nestálo ani hledání dalších obchodních spojnic s Indií. Angličtí, holandští, francouzští či portugalští námořníci ve službách bohatých šlechticů či měšťanských uskupení ale naráželi na potíže, které ze středomořské plavby neznali.



**TECHNICKÝ POKROK** Zpočátku byli schopni určovat pouze zeměpisnou šířku – postavení lodi vzhledem k rovníku. Teprve ze spojení kompasu, *astrolábu* (na obrázku vpravo) a *arbaletu* dokázali zjistit, na kterém polodníku se jejich loď nachází.

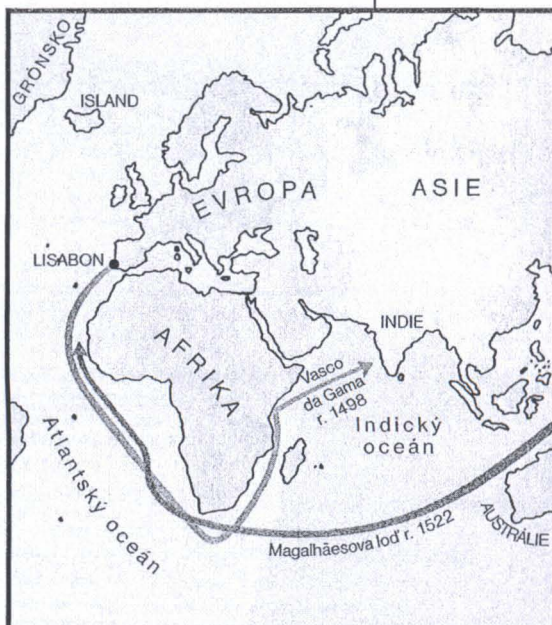
Dalším důležitým technickým předpokladem pro delší plavbu byl nový typ lodi – karavella (na obrázku vlevo), střídající okrouhlá obchodní plavidla minulých





století. Karavela byla lehčí, potřebovala menší posádku a byla lépe ovladatelná. Využívala i speciální plachtoví, umožňující plout proti větru. Díky těmto zlepšením se Evropané mohli vydávat stále dále. Získávali nové zkušenosti, potlačovali prvotní strach a nedůvěru, vznikaly lepší a přesnější mapy.

**PORТУГАЛCI** Mořeplavbě 15. století vévodili Portugalci, malý, ale odvážný národ Pyrenejského poloostrova. Organizátorem a štědrým podporovatelem objevitelských podniků byl princ Jindřich Mořeplavec (1394 – 1460). Žádného z nich se nezúčastnil, ale na svém dvoře v Sagresu soustředil tvůrce map, vědce i nejlepší námořníky. Impulzem pro cesty se stal rok 1415, kdy se Portugalci zmocnili severoafrického města Ceuty [seuty]. Poté se snažili směrem na jih obepnout Afriku a najít cestu do Indie. Roku 1469 dosáhli rovníku a roku



1487 Bartolomeo Diaz objevil mys Dobré naděje a pronikl do Indického oceánu.

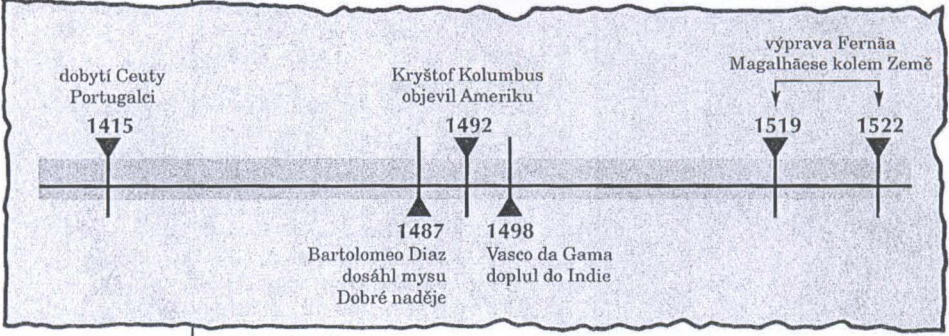
Na jeho úspěchy navázal Vasco [vasko] da Gama. V červenci 1497 vyplul se čtyřmi loděmi z Lisabonu a po ročním putování přistál v květnu 1498 v Kalkatě. Nová cesta do Indie byla nalezena. Po celé 16. století kontrolovali Portugalci obchod v Indickém oceánu. Jediným soupeřem jim byli Arabové. Symbolem

jejich převahy bylo obeplutí světa, které uskutečnil po velkých útrapách rodák z portugalského Porta Fernão Magalhães ([fernao magaljanyš], na obrázku). Vyrazil s pěticí plavidel ze Seville v srpnu 1519; v září 1522 se vrátilo do Španělska pouhých 18 námořníků na jediné lodi Viktoria a bez svého velitele. Teprve na konci 16. století se začali v Indickém oceánu prosazovat Holanďané.

Zatímco Portugalci začali s dobýváním afrického pobřeží, před Kastilií a Aragonem stálo dokončení reconquisty. Pád Granady (r. 1492) a vznik sjednoceného španělského království představovaly dva důležité předpoklady pro zahájení objevitelských cest tohoto národa.

ŠPANĚLÉ

145



**DĚJEPISNÉ MINIMUM:**

**předpoklady objevných plaveb**

**Marco Polo**

**technické novinky**

**portugalské cesty**

**Bartolomeo Díaz**

**„východní“ a „západní cesta“ do Indie**

**Vasco da Gama**

**Fernão Magalhães**

**1519 – 1522**

**Kryštof Kolumbus**

**r. 1492**

**Amerigo Vespucci**

**Amerika**

**kolonizace Ameriky**

**Inkové**

**Aztékové**

**Mayové**

**VYSVĚTLUJEME:**

manufaktura – rukodilná výroba, kde byl každý z dělníků specializován jen na určitou, dílčí práci při zhotovování celého výrobku; dosáhl tím větší zručnosti, rychlosti, ubylo nepovedených kusů; výroba se tak zrychlovala a soustředění dělníků v jedné hale dovolovalo účinnější využití jednoduchých strojů  
 astroláb – přístroj, jenž umožňoval změřit úhel, který svírala hvězda na obloze s horizontem  
 arbalet – pravítko, které se posouvalo po ramenu se stupnicí, tak aby jeho vrchol a oko tvořily přímkou směřující k hvězdě na nebi; hodnoty získané z pravítka se pak pomocí tabulek a data měření daly přepočítávat na zeměpisnou délku

**DŮLEŽITÁ DATA:**

- r. 1487 – Bartolomeo Díaz dosáhl mysu Dobré naděje
- r. 1498 – Vasco da Gama se dostal „východní cestou“ do Indie (obeplutím Afriky)
- 1519 – 1522 – výprava Fernãa Magalhãese obeplula svět
- r. 1492 – objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem „západní cestou“

**KNIHOVNIČKA:**

Ilustrované dějiny světa 8 - Dobývání nových světů, Praha 1994  
 A. Skřivan, P. Krivský; Moře, objevy, staletí, Praha 1980  
 R. Humble; Objevitelé neznámých dalek, Bratislava 1992

**OTÁZKY A ÚKOLY:**

- 1) Jaké byly předpoklady objevných plaveb?
- 2) Vyprávěj o Marku Polovi.
- 3) Jaké technické novinky pomohly prvním mořeplavcům přes oceán?
- 4) Popiš objevné plavby Portugalců.
- 5) Kdo poprvé obeplul svět?
- 6) Popiš objev Kryštofa Kolumba. Kdo dal jméno novému kontinentu?
- 7) Jak si počínali kolonizátoři z Evropy v Americe?
- 8) Co víš o kultuře Inků, Aztéků a Mayů?

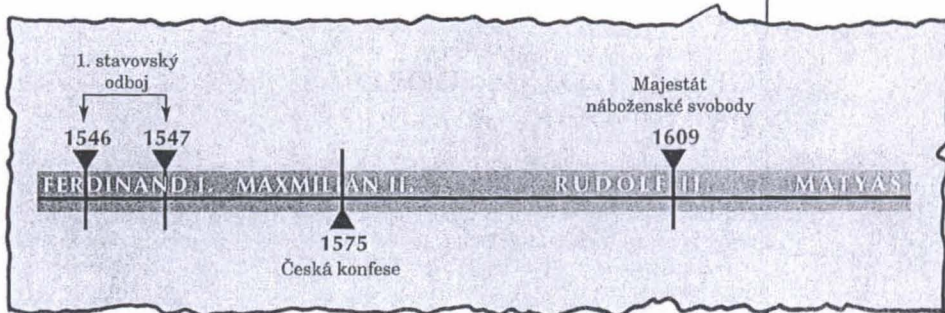




v Říši pod názvem Augšpurská konfese a řídila se zásadou „čí země – toho náboženství“. Náboženství si tedy svobodně mohla volit vrchnost (šlechtici), její poddaní se této volbě museli přizpůsobit. Protože však dohoda o České konfesi byla potvrzena jen ústně, pokračovali nekatoličtí stavové v této záležitosti v dalším naléhání na panovníka.

**RUDOLF II.** Úspěchu dosáhli až roku 1609, kdy si na Rudolfovi II. (1576 – 1611, na obrázku) vymohli vydání tzv. Majestátu náboženské svobody. Podle ustanovení Majestátu mohl každý obyvatel Čech a Moravy – tedy i poddaný – svobodně vyznávat víru. V tehdejší Evropě se jednalo o náboženskou svobodu ve svém rozsahu ojedinělou. Její platnost však netrvala dlouho.

**MATYÁŠ A CESTA KE STAVOVSKÉMU ODBOJI** Po Rudolfovi II. nastoupil jeho bratr Matyáš (1611 – 1619), který jako bezdětný prosadil za svého nástupce na český trůn bratrance Ferdinanda ze štýrského rodu Habsburků (zvaného později Ferdinand II.). Ten byl známý jako bojovný obhájce katolické víry a zároveň i absolutistické vlády, což situaci v Čechách postupně přiosťřilo. Nakonec se boj o dodržování Majestátu rozhořel naplno.



Ferdinand I. 1526 – 1564	Maximilián II. 1564 – 1576	Rudolf II. 1576 – 1611	Matyáš 1611 – 1619
-----------------------------	-------------------------------	---------------------------	-----------------------

**DĚJEPISNÉ  
MINIMUM:**

**Ferdinand I.  
Habsburský**

**1526 – 1564**

**první stavovský odboj**

**Jezuité v českých  
zemích**

**Maximilián II.**

**DŮLEŽITÁ DATA:**

- 1526 – 1564 – vláda Ferdinanda I. Habsburského v českých zemích
- 1546 – 1547 – první stavovský odboj
- r. 1575 – ustavení České konfese
- 1576 – 1611 – vláda Rudolfa II.
- r. 1609 – vydání Majestátu náboženské svobody Rudolfem II.



FRANCKÁ ŘÍŠE	481 CHLOUVÍK KRÁLEK		751 NÁSTUP KARLOVČO	KARL V. I. POČÁTEK NÁSTUPU
ANGLIE				
BYZANC		527–565 JUSTINIÁN	ÚTOKY ARABŮ, SLOVANŮ	
CHRISTIANOVÉ			622 ÚTEK MUHAMMADA Z MEKKY	732 BITVA U POITIERS
SLOVANSÉ		PRONIKÁNÍ DO STŘEDNÍ A JIŽNÍ EVROPY		
ČESKÉ ZEMĚ			SÁMOVA ŘÍŠE	
	500	600	631 BITVA U WOGASTISBURGU	700



**❏** Břetislav si opatřil nevěstu na knížetě velmi neběžným způsobem: unesl ji z kláštera. Šlechtická dcera Jitka, jeho budoucí choť, ovšem nebyla jeptiškou, v klášteře byla na vychování. Udělejte si o Břetislavovi a Jitce referát.

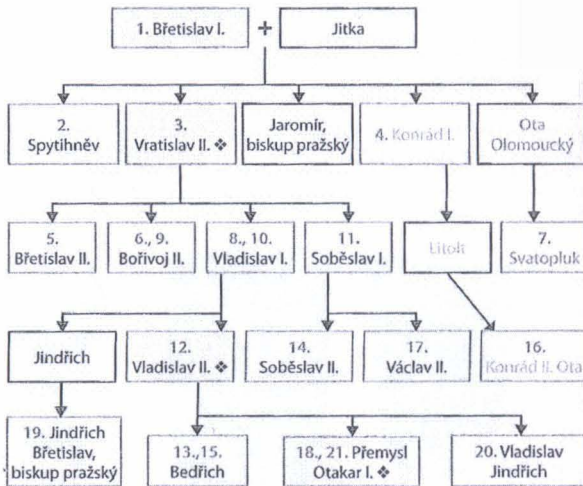
**❏** Přijďte na to, proč Břetislav nemohl Jitčiny rodiče jen tak požádat o její ruku? Pokud jste zjistili, jaká chyba je v úryvku z Dalimilovy kroniky o Břetislavových rodičích Oldřichovi a Boženě, bude to pro vás hračka.

- ti, kteří vládli v Čechách
- ti, o kterých se píše v učebnici
- čísla určují pořadí vlády
- ❖ královský titul
- pražští Přemyslovci
- olomoučtí Přemyslovci
- brněnští Přemyslovci

kem a byli dostatečně majetní, aby si mohli pořídit zbroj a koně. V této době u nás nemůžeme ještě mluvit o šlechtě, protože své postavení nikdo neměl dědičně. Družina měla stejný osud jako její kníže. Pokud byl sesazen, i jeho družiníci přišli o své postavení a často i o život. Stejně tvrdý pád čekal i družiníka, který by svého knížete zradil.

Problémy s nástupnictvím vyřešilo až zavedení zásady prvorozenectví za krále Přemysla Otakara I. na konci 12. století. Znamenalo to, že na trůn má nárok pouze prvorozený syn panovníka.

- ❖ Vysvětlete důsledky zavedení stařešinského řádu.
- ❖ Kdo se mohl stát členem knížecí družiny? Jaký vztah byl mezi knížetem a jeho družinou?
- ❖ Co znamenala zásada prvorozenectví?
- ❖ Zopakujte si, co víte o sporech mezi papežem a císařem, o Fridrichu Barbarosovi a o situaci ve Svaté říši římské ve 12. století. Všechno to totiž souvisí s královskými tituly, které získala přemyslovská knížata. A o tom se teď začnete učit.



Rodokmen Přemyslovců od Břetislava I. po Přemysla Otakara II.

### SHRNUTÍ

**❏** Prohlédněte si rodokmen. Břetislavovi se sice podařilo zachránit Přemyslovce před vymřením, ale na první pohled vám je jasné, že stařešinský řád mohl jakž takž fungovat jen v generaci jeho synů.

Přečetli jste si v barevném pruhu na str. 19, jak se ve středověku určovala dospělost? Pokud ne, udělejte to. Hned přijďte na to, proč při takovém množství Přemyslovců v jedné generaci bylo velmi obtížné stařešinský řád zachovávat.

Sledovali jsme společně vývoj českého knížectví od dob, kdy první známý Přemyslovec přijal na Velké Moravě křesťanství, až do chvíle, kdy se česká knížata začala pokoušet získat královský titul. Seznámili jste se s několika českými panovníky, víte, jak rozšiřovali území svého státu i jak se starali o jeho správu. Víte také, jaké vztahy měli s okolními státy.

- ❖ Vysvětlete význam založení pražského biskupství. Porovnejte tuto událost s cyrilometodějskou misí. Najdete nějaké podobnosti?

## 22. DĚDICTVÍ VELKÉ MORAVY

Rozkvět, vzestup a téměř vzápětí následující úpadek byl osudem mnoha raných říší. V dějinách se s ním setkáme ještě mnohokrát. Potkal i Velkou Moravu. Její dny se naplnily brzy po smrti knížete Svatopluka (894). Vyprávění o jeho třech synech a nezlomeném svazku prutů je vyprávěné, ale ve své podstatě odráží skutečnost. Svatoplukovi synové se opravdu nedokázali shodnout a svorní nebyli ani velmoži. Tak se oslabená říše stala počátkem 10. století snadnou kořistí pro maďarské nájezdníky, kteří vtrhli do střední Evropy. O dynastii Mojmirůvců nemáme dále zprávy. České země a Slovensko, sjednocené dočasně pod jednou vládou, se od této doby vyvíjely už samostatně. V Čechách vznikl přemyslovský stát, který později zahrnul i Moravu. Slovenské území postupně ovládli Maďaři.

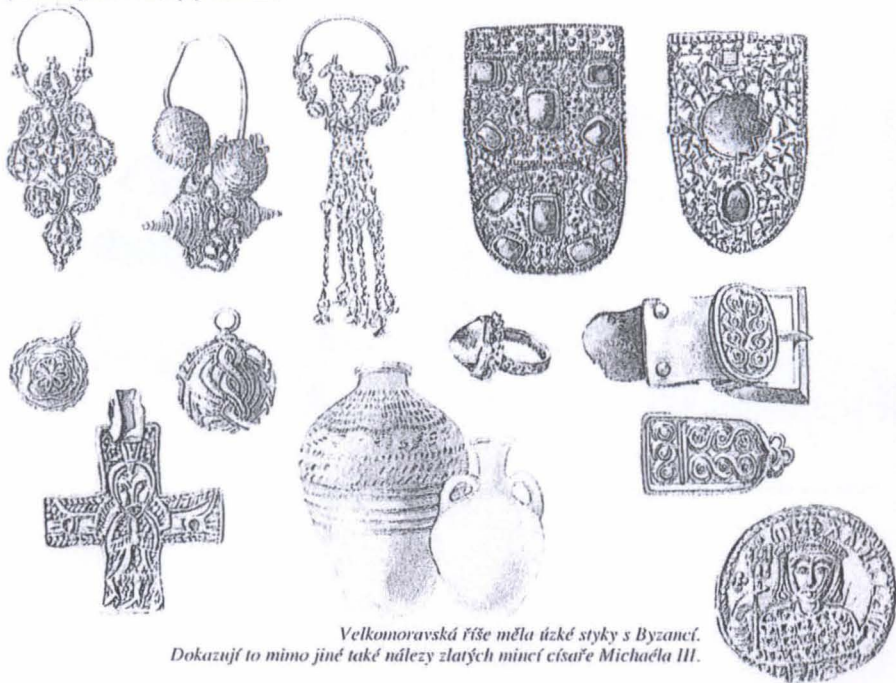
### Hradiště

Velkomoravská říše zmizela z mapy Evropy, ale zůstalo svědectví o její velikosti a slávě. Dlouho po jejím zániku však o ní nebylo nic bližšího známo.

Teprve v polovině našeho století začali archeologové odhalovat, co se skrývalo pod nánosy věků.

Během archeologických vykopávek vědci objevili několik výstavných sídel, která sloužila knížeti. Říkáme jim hradiště. Dvě z nich byla přímo velkolepá. První se nacházelo v Mikulčicích. Snad to byla ona „Rastislavova nevyzpytatelná pevnost“, kterou obdivovali Frankové. Stál zde kamenný palác pro knížete a jeho družinu, dvanáct kamenných kostelů a budovy, v nichž pracovali řemeslníci. To celé bylo obehnané dokonale postavenou hradbou. Hradiště bylo neobvykle rozsáhlé. Patřily k němu ještě dvorce velmožů i sídliště řemeslníků a rolníků pracujících pro knížete. I ty byly důkladně opevněné. Druhé významné hradiště se nalézalo ve Starém Městě u Uherského Hradiště. V mnohém se už podobalo středověkému městu. Žilo a pracovalo tu mnoho řemeslníků, pořádaly se trhy. Hradiště leželo na průsečku obchodních cest, proto sem jistě přicházeli i cizí kupci. Samostatně opevněné dvorce si začali stavět i bohatnoucí velmoži. Jeden z nich stál v Pohansku u Břeclavi. Sestával z paláce, kostela a hospodářských stavení. Můžeme ho považovat za předchůdce středověkých hradů.

*Ženy nosily zlaté šperky, náušnice a prsteny bohatě zdobené filigránem (splétanými drátky), náhrdelníky se závěsky. Typickým velkomoravským šperkem byl gombík – knoflík, který sloužil ke spínání oděvů i k jejich ozdobě. Různě zdobené gombíky bývaly stříbrné i zlaté. Ozdobnou součástí mužského oděvu byly kožené řemeny zakončené zlatými nákončemi. Také ostruhy (součást jezdeckých bot sloužící k pobízení koní) byly umělecky zpracovány podobně jako meče, dýky nebo nože*



*Velkomoravská říše měla úzké styky s Byzancí. Dokazují to mimo jiné také nálezy zlatých mincí císaře Michaela III.*

### Co se našlo v Mikulčicích

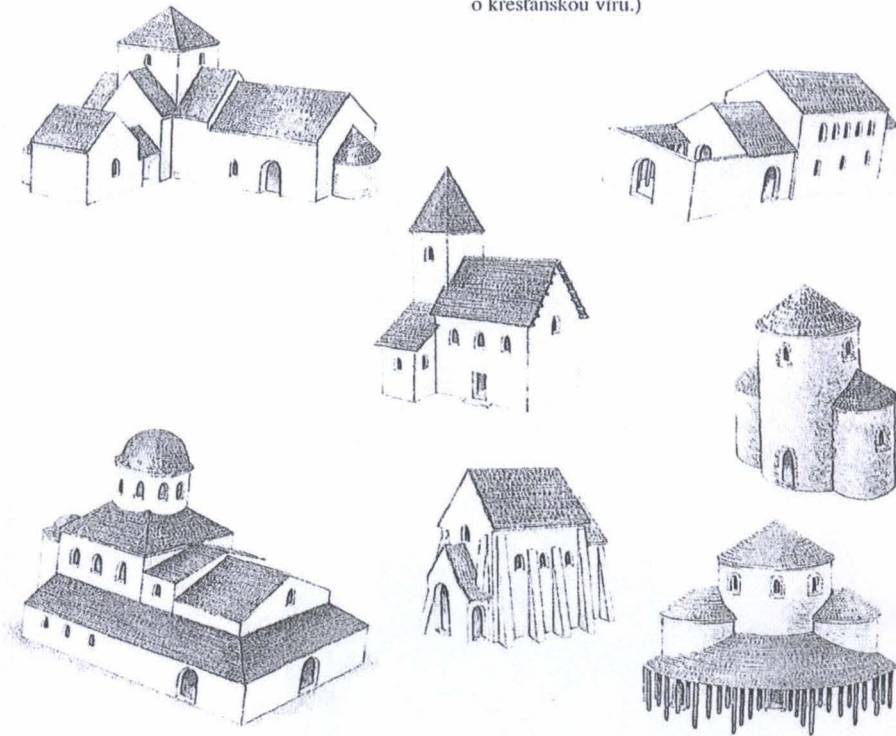
Soudí se, že výstavné Mikulčice mohly být středním městem velkomoravského knížete. Archeologové zde našli mnoho pozoruhodných předmětů dokonale řemeslně vypracovaných. Tak jako se na Moravě střetaly zájmy byzantské a římské církve, mísily se tu i různé kulturní vlivy. Přicházely ze západní Evropy, Itálie i z Byzance. Inspirovaly umělce a řemeslníky, kteří je nejen napodobovali, ale i dále rozvíjeli. Tak se vytvářela svébytná velkomoravská kultura. Dokládají to rozmanité církevní i světské stavby, zdobené mnohdy nástěnnými malbami malovanými do mokré omítky – freskami – i nejrůznější řemeslné výrobky z keramiky, dřeva a kovu. Předměty ze dřeva byly dovedně zpracované, jak svědčí různá vědra, součásti luků nebo vrše na chytání ryb. Nejpozoruhodněji se rozvíjela umělecká řemesla, především šperkařství. Právě při výrobě šperků se uplatnil osobitý moravský styl.

### Staroslověnské písemnictví

Vedle dědictví hmotné kultury se zachovalo také dědictví slova. Víme již, že Konstantin vy-

řadu staletí po zániku Velkomoravské říše (mezi 903 až 907) objevili archeologové rozsáhlá hradiště s mnoha světskými i církevními stavbami. Odkryté hroby ukrývaly bohaté nálezy přepychových předmětů i věcí denní potřeby. Svědčí o dovednosti našich předků stejně jako památky staroslověnské literatury.

tvořil pro Slované písmo. Položil tak základy staroslověnské literatury a umožnil jim zanechat písemné svědectví o sobě samých. Počátky staroslověnského písemnictví jsou nerozlučně spjaty s působením Metodějových žáků. Poté, co byli vyhnáni z Moravy, se někteří z nich uchýlili do Čech, kde dále sváděli těžký boj se zastánci latinských obřadů. Další odešli do právě pokřtěného Bulharska. Zde vykonávali bohoslužby slovanským jazykem a rozvíjeli své literární umění. Právě z jejich pera pocházejí staroslověnské legendy o životě svatého Konstantina a svatého Metoděje. (Za světece a světice byli ve středověku považováni lidé, kteří žili bezúhonným životem a významně se zasloužili o křesťanskou věru.)



Velkomoravské kostely měly už často podobu rotundy nebo baziliky, typické pro pozdější románské stavitelství

## UNIT 6 Introduction to the Stuarts

### 6.1 Who planned the Gunpowder Plot?

Did you go to a bonfire party last November? If you did you would have seen fireworks as well as a 'guy' being burned on the bonfire. Why do we do this every year? And who is the 'guy' meant to be? You probably know the answers to these questions but do you know that the usual story about the Gunpowder Plot is not believed by some historians? They believe it was a put-up job by the King's chief minister, Robert Cecil, to discredit Catholics. As you will see it all revolves around a mysterious letter...

#### *The background to the plot*

You have already seen that during Elizabeth's reign England became a Protestant country. Catholics were sometimes persecuted but most stayed loyal to Elizabeth and were allowed to quietly get on with their lives. If they refused to attend church services the worst that happened to most of them was that they had to pay a recusancy fine. When James I became king in 1603 many Catholics hoped that he would abolish these fines. James himself was probably happy to leave the Catholics alone but there were many people in England, and in his government, who saw them as traitors and wanted them to be persecuted. James could not afford to be seen to be weak and in February 1605 he ordered a purge against recusants. By November 1605 over 5,500 Catholics had been arrested and convicted of recusancy.

#### *The official story*

This is the story you might already know. It is certainly the story the government at the time wanted everybody to believe!

#### Source 1



A drawing of the alleged plotters. The caption is German. What does this tell you about the interest created by the plot?

**Did you know?**

The story goes that the riot in St Giles Cathedral in 1637 was started by a woman called Jenny Geddes. She was so angered by the reading from the new Prayer Book that she picked up her stool and threw it across the cathedral. The other women around her followed suit and soon chairs and stools were flying all over the place!

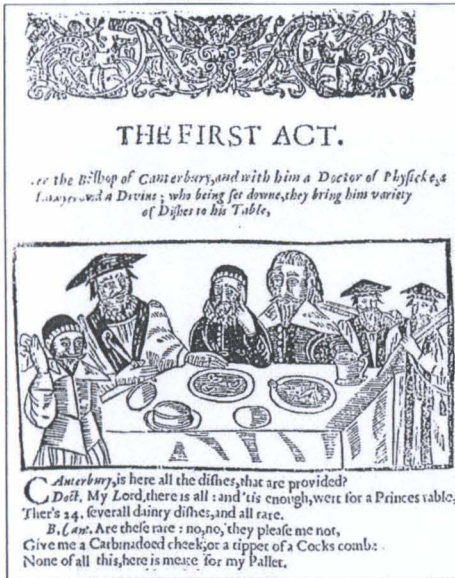
**Laud's other changes**

Laud believed that people should be allowed to enjoy themselves on Sundays. In 1633 he reissued James I's Declaration of Sports which allowed people to take part in dancing and some sporting activities after they had been to church. He encouraged ministers to teach the idea of Divine Right, that the King was God's representative on Earth and therefore could do no wrong. He also strengthened the powers of the Church courts such as the High Commission and got his supporters appointed to other top jobs.

Laud was a member of the Star Chamber and he used this court to punish his opponents.

- In November 1630, the Puritan preacher Alexander Leighton was arrested for drawing up a petition against the power of bishops. The Star Chamber ordered that Leighton be whipped, that bits of his body be cut off and that he be put in prison for life.
- In June 1637 three Puritans, Henry Burton, William Prynne and John Bastwick were found guilty of writing pamphlets attacking Laud and his beliefs. All three were found guilty. They were branded with a hot iron on the cheeks, their ears were CLIPPED and they were placed in the PILLORY. Laud got his way but the popular support was with the three gentlemen.

**Source 6**



Front sheet of Bastwick's attack. ■ Can you see what is on the dishes?

- Anyone who even handed out Puritan pamphlets was in danger. In December 1637 the Puritan John Lilburne was arrested for handing out illegal Puritan pamphlets in London. He was sentenced to be tied to a cart and whipped throughout its journey from the Fleet Prison to Westminster. At Westminster he was ordered to stand in the pillory. He was then imprisoned. Those who turned out to see the sentence carried out on 18 April 1638 cheered Lilburne and booed Laud.

Laud may have been powerful but he and his ideas were not popular.

**Did you know?**

On 18 December 1640, Laud was accused of treason in the Long Parliament. He was accused of being too powerful, undermining the Protestant religion and causing the recent disastrous wars against the Scots. Laud was thrown into the Tower of London and brought to trial in March 1644. The leading prosecutor at the trial was William Prynne – remember him? But even Prynne could not prove that Laud was guilty of treason so, in the end, Parliament passed an Act saying that he was. Archbishop Laud was beheaded on Tower Hill on 10 January 1645.

## UNIT 9 Oliver Cromwell: hero or villain?

### What is this all about?

From 1649 until his death in 1658, Oliver Cromwell was the most powerful person in England. He was the leader of the army and the army was the most powerful force in England. People at the time and historians since have been strongly divided in their opinions of Cromwell. Some see him as a hero – a principled and godly man who guided England through the most difficult time in its history, and did the best he could. Others see

him as a villain – a tyrant who grabbed power and ruled England selfishly and badly! The debate continues to the present day and you are going to join in. You may have already reached a view from what you read about Cromwell in the previous units. But now you are going to look in depth at how he handled six key issues. As you study what he did you will gather evidence that shows he was a hero or a villain. Let's start with some varying interpretations.

### Impressions of Cromwell

#### Source 1



A Royalist print in 1649 showing Cromwell surrounded by his cabinet.

#### Task

- 1 Study Sources 1–6.
  - a) For each one decide if it is pro- or anti-Cromwell.
  - b) Identify words or features that tell you whether it is for or against him.
- 2 Choose two sources that take different views. Explain in a paragraph how they disagree about Cromwell, and suggest reasons why they disagree.

#### Source 2

In Ely Fen in 1638 Cromwell made a fair deal with the local people. They would pay him a **GROAT** for every cow they had on the common and he would pay for the drainage of the land. This meant that the land could be enjoyed by all.

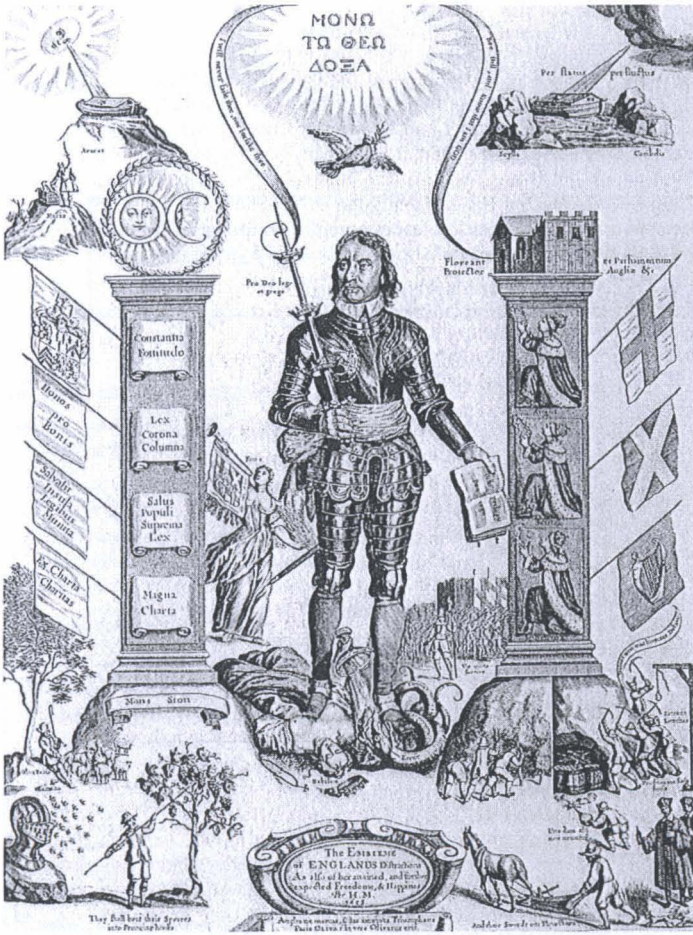
*From a report written in 1638.*

#### Source 3

No man more wicked ever tried to do things as wickedly as Cromwell. No person ever acted more against religion and honesty.

*The Royalist Lord Clarendon, writing in the 1660s.*

Source 4



An engraving of Cromwell by William Faithorne.

Source 5

Look into those strange deep troubled eyes of his with their wild deep sorrow. On his wild face, a kind of murky sorrow.

Thomas Carlyle, writing in the nineteenth century.

Source 6

Cromwell was so honest and godly that he contacted a man called Mr Carlton whom he won £30 off in a bet 30 years before. He told Mr Carlton to come and take his money back [because] for him to keep any money won in a bet was a sin.

James Heath, writing in the 1650s.

## Bad King John?

*For a long time people have disagreed about King John, who ruled England in the thirteenth century. Historians used to talk about 'Bad King John'.*

*Was John a bad King?*

### Thirteenth-century views of John

Look at these two descriptions written shortly after the death of King John.

#### SOURCE A

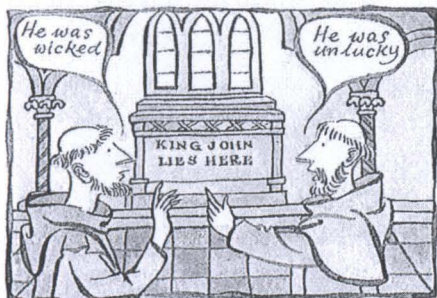
'John was a wicked ruler and not a proper king. He was a greedy money-grabber. Hell is too good for a foul person like him.'

Matthew Paris, thirteenth century

#### SOURCE B

'John was a great king, but he was not always successful. In part, this was because he was unlucky.'

Anonymous writer of the *Barnwell Chronicle*, thirteenth century



*People at the time could not agree about King John. Historians have continued to disagree about John for centuries. What do you think he was like as a king?*

### Fighting in France

When John became king in 1199, he owned nearly as much land in France as in England. By 1204 John had lost much of his French territory, including Normandy. This was partly the fault of Richard the Lionheart, who was the king before John. Richard had made his nobles in France angry because he took so much money from them and many of them were tired of being ruled by an English king. Some of these nobles thought that a man called Arthur of Brittany would be a better ruler for them than John.

### John loses Normandy

The people in France who did not like the idea of John as their new ruler soon went to war against him. At first things went well for John in this struggle and he captured many of his enemies, including Arthur of Brittany.

#### SOURCE C

One chronicle gives a full account of what happened to Arthur of Brittany.

'1203 After King John had captured Arthur and kept him in prison for a long time, he was moved to the castle at Rouen. After dinner one day when John was drunk and full of the devil, he killed Arthur by his own hand. Arthur's body was tied to a large stone and thrown into the river.'

*Margam Chronicle*, thirteenth century



After the death of Arthur, the war began to go badly for John. By 1204 he had to abandon Normandy and was forced to flee back to England.

### A bitter struggle with the Pope

Like his father, Henry II, John spent a lot of his time arguing with Church leaders about how far the king should be able to tell the Church what to do. It was unfortunate for John that the Pope of the time, Innocent III, was very strong-minded and thought that kings should do as he told them. When the archbishop of Canterbury died in 1205, King John and the Pope argued about who should get the job next. Both men were stubborn, and neither would give way. After three years of angry disagreement the Pope decided to take action. In 1208 he ordered all clergymen in England to stop work.

#### SOURCE D

'1208 On 24 March, by order of the Pope, church services were stopped throughout England. This caused great unhappiness among the people. The bodies of the dead could not be buried in proper graveyards, so were placed in waste ground.'

Gervase of Canterbury, early thirteenth-century writer

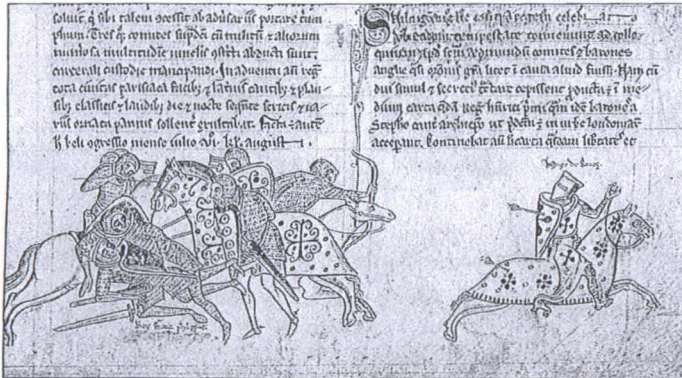
The church strike went on from 1208 to 1213. In an age when nearly everybody believed in Christianity, and usually went to church, it was very upsetting for most people that the churches were shut for over five years. John was not very religious and does not seem to have been very bothered about the closed churches. In the end he decided to make his peace with Pope Innocent only because he thought the Pope might be able to help him in his fight with the barons.

### Trouble with the barons

King John never really got over losing Normandy. He tried very hard to get his lands back, but by doing so he annoyed his great nobles or 'barons' back in England. He wanted to get more money from them to pay for more fighting, and he wanted them to cross over the Channel and help him personally in his wars. Most of the barons had no wish to part with more money or to fight in France.

In 1205 John met with his barons and tried to get them to come and fight with him to regain his lands in France.

After losing Normandy, John began to distrust his barons. He gave more and more important jobs to poor foreigners because he thought that they would be grateful to him and would not let him down. The barons expected to get the best jobs, so this made them even more unhappy with John.



#### SOURCE E

*John's soldiers fighting in France, 1214. What problems were caused when he tried to get his French lands back?*

# 2 British history 1500–1750

The topics covered in this chapter are:

- Henry VIII and Edward VI change the Church in England
- 'Bloody Mary'?
- Elizabeth Tudor and the 'religious problem'
- Mary Queen of Scots and Queen Elizabeth I
- Philip II of Spain and Elizabeth I
- The impact of Elizabeth's reign on England
- The Stuart monarchy and Civil War
- The causes and effects of the execution of Charles I
- Cromwell
- The creation of the United Kingdom

## 2.1 How much did Henry VIII and his son Edward VI change the Church in England?

After studying this topic you should understand:

- why Henry VIII led the Church in England to break away from the Catholic Church
- why many people supported Henry VIII's new religious policies
- why many people opposed these policies
- how the Church in England was affected over the period 1509–53
- how Edward VI's reign was different from Henry VIII's reign.

The term 'Reformation' refers to the fact that a new Church – the Protestant Church – was formed in England.

Although when Henry VIII became King in 1509 he was a Catholic, by the end of his reign in 1547, England's Church had broken away from the Catholic Church. This dramatic event started the English Reformation.

In 1520 Martin Luther, a German monk, attacked many Catholic beliefs, such as the mass and the power of the Pope. His followers were known as Protestants because they were protesting against the Catholic Church.

Henry VIII was awarded the title 'Defender of the Faith' by the Pope for a book which he wrote attacking Luther's ideas.

## Henry VIII's attempts to father a son

Henry wanted above all to have a healthy son, so that the Tudor family could continue in power and civil war would be avoided. His father, Henry VII, arranged for him to marry Catherine of Aragon, widow of his brother Prince Arthur, and Henry had a daughter, Mary, but not the son he wanted.

Henry VIII then fell in love with Anne Boleyn, so in 1527 he sent his Archbishop of Canterbury, Cardinal Wolsey, to ask the Pope to let him divorce Catherine. But the Pope refused Henry's request because remarriage was forbidden by the Bible. Henry was angry. He removed Wolsey from office and appointed Thomas Cranmer as his Archbishop. Cranmer declared that Henry was never really married to Catherine, so Henry divorced Catherine and married Anne Boleyn in June 1533. She gave birth to a girl three months later. Her name was Elizabeth.

As is well known, Henry went on to marry four more wives after Anne Boleyn (see the family tree below). Thomas Cranmer loyally helped King Henry VIII get rid of his wives on five occasions, including having two of them executed!

### Key Point

Henry's marriage problem, his 'Great Matter', was the key reason for the English Reformation.

## Henry becomes head of the Church in England

The Pope excommunicated Henry and his supporters, so in 1534 Parliament named Henry the Supreme Head of the Church, and everyone had to sign an oath to say that they accepted this new law.

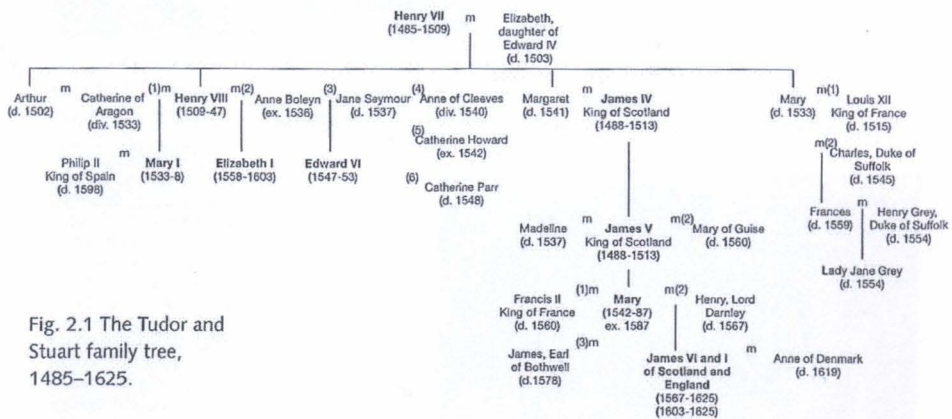


Fig. 2.1 The Tudor and Stuart family tree, 1485–1625.

Remember that religion was very important to people. In the 16th century Catholics believed that a person who was excommunicated (thrown out of the Church) would go to hell.

Most bishops and priests in England accepted this. Loyal Catholics who refused to accept this law or to sign an oath that Anne Boleyn was the true wife of the King were executed.

Thomas More (the Chancellor of England), John Fisher (the Bishop of Rochester) and the Glastonbury monks were all executed for treason because they would not accept that the King was head of the Church. Catholics praise them as martyrs.

## The closure of the monasteries

Henry then closed all the monasteries (1537–9) and took all their land. The sale of this land gave him an income of £100,000 a year for some years, double his usual income. The land was bought cheaply by MPs, courtiers and other influential people, who were then anxious to maintain the break with Rome. The monastic buildings fell into disrepair.

The monasteries (see topic 1.5) had been important centres of education and help for the poor and the sick, so their closure affected England very much. The man who organised the closures was Thomas Cromwell, who sent a group of inspectors to the monasteries to prove that the monks and nuns were greedy and badly behaved.

## Executing both Catholics and Protestants

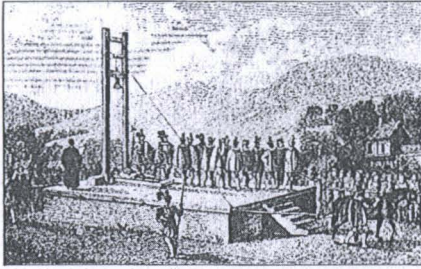


Fig. 2.2 Executing rebels who took part in the Pilgrimage of Grace.

Many people were angry with the changes. A nobleman called Robert Aske led the Pilgrimage of Grace in 1536 to protest, but Henry ordered the execution of Aske and his followers. Several monks were executed on the hill at Glastonbury and their bodies were left to hang in the wind for weeks, as a warning to people to abandon the old Catholic faith.

However, Henry was not opposed to the main Catholic teachings, about the mass, the Virgin Mary, confession and the celibacy (non-marriage) of priests (all of which Lutherans opposed). Henry VIII passed a law in 1539 to outlaw the teachings of Lutherans, and his government still burned Protestants.

Protestants were people who were protesting against the Catholic Church. They objected to the power of the Pope and the priests. They disliked Catholic practices like the mass, praying for the dead, praying to saints and praying to the Virgin Mary.



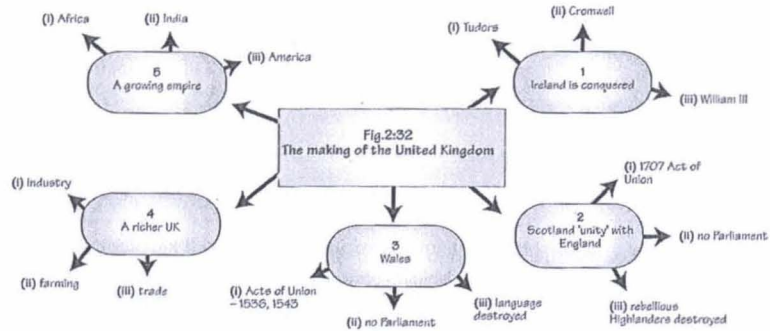
Fig. 2.3 Burning Lutherans.

## Key Point

English cruelty to the Scottish Highlanders was shocking even to many people at the time.

Try to identify the reasons for and effects of the English conquest of Scotland.

The English then destroyed the Highlanders' way of life, banning their language, their kilts and their bagpipes and taking the land from them. These policies were similar to the way the Irish had been treated.



## Why some supported the union

It should be remembered that many 'native' Scots, Welsh and Irish supported the union of their countries with England. A variety of motives explain their support:

- disappointment with the 'native' rulers of their country
- marriage or trading relationships with the English
- bribery by the English
- fear of punishment by their powerful neighbours.

The United Kingdom became the richest nation in the world during the 18th and 19th centuries, due mainly to the Industrial and Agricultural Revolutions, as we shall see in Chapter 4. The most powerful part of the United Kingdom was England.

### Progress Check

- 1 Name the four countries of the United Kingdom in 1750.
- 2 When were the laws uniting England to Wales passed?
- 3 What happened to the Welsh legal system?
- 4 What name is given to the laws that crushed the Catholics in Ireland?
- 5 When was Scotland united to England?
- 6 Who led the rebellion against the English in 1745?
- 7 Which was the most powerful country in the United Kingdom?

1. England, Wales, Ireland, Scotland. 2. 1536 and 1543. 3. It was destroyed. 4. The Penal Laws. 5. 1707. 6. Bonnie Prince Charlie. 7. England.

The following practice questions focus on your use of knowledge and the historical skills of interpreting historical events and evaluating evidence.

### Part A Who is this person?

Identify each person described below.

- 1 She was Henry VIII's second wife and mother of Elizabeth I. [1]
- 2 He caused a religious storm across Europe when he protested against the Catholic Church in the 16th century. [1]
- 3 She was the Scottish cousin of Elizabeth I, and was executed by Elizabeth. [1]
- 4 He was 'Lord Protector' of England after the English monarch, Charles I, was executed. [1]
- 5 She was Elizabeth's step-sister and a devout Catholic monarch who ruled from 1553–1558. [1]
- 6 He was the founder of the English Parliament in the 13th century. [1]

### Part B What is this?

Write a few sentences to explain the meaning of the following historical ideas or events.

- 1 The divine right of kings. [2]
- 2 The Spanish armada. [2]
- 3 Parliament. [2]
- 4 The Act of Supremacy. [2]
- 5 The triangle of trade. [2]
- 6 A primary source. [2]

### Part C Using evidence to evaluate the rule of Oliver Cromwell.

Read the three sources and answer the questions that follow.

Source A is adapted from the words of a modern writer and politician, Roy Hattersley.

*My father first told me about Oliver Cromwell. He was a Catholic and so naturally was opposed to Cromwell. I remember most strongly the accounts of his dying moments, when thunder crashed, as if God was taking revenge on his crimes. The crimes my father had in mind were, in particular, the massacre of the inhabitants of Drogheda, whose citizens revolted against Oliver Cromwell's rule after the execution of Charles I. Three years later, when Charles I's son was restored to the throne, Cromwell's corpse was dug up from Westminster Abbey and hung on a gallows at Tyburn, like a common criminal.*

*Yet we cannot judge great figures of the past against the standards of today. Mary and Elizabeth Tudor ordered the execution of Protestants and Catholics. Henry VIII beheaded some of his wives. Cromwell was what we today regard as brutal. But he changed England for the better and established what was the beginning of our parliamentary democracy. He was a farmer turned politician and army commander.*

Source B is written by a Protestant friend of Cromwell in 1660.

*Cromwell would rather have taken a shepherd's staff than the Protectorship. Nothing went more against his feelings than a show of greatness. But he saw it as necessary at the time to keep the nation from falling into extreme disorder.*

Source C is written by Clarendon, a friend of Charles II.

*This man, against the desires of all noble persons, took the throne of three kingdoms, without the name of king, but with greater authority and power than had been claimed by any king.*

Answer the following questions on these sources.

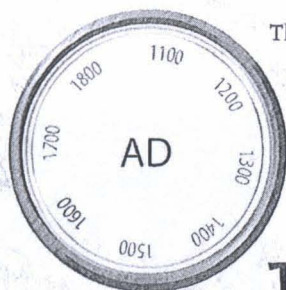
- 1 What can you learn from these sources about Cromwell's achievements? [5]
- 2 In what ways does Source B back up or contradict Source A?  
Explain your answer. [5]
- 3 How does Source C differ from Source B? Why do they have different points of view about Cromwell? [5]
- 4 How useful are these sources to historians assessing the contribution of Oliver Cromwell to the development of Britain? [5]

#### Part D A short obituary of Elizabeth I

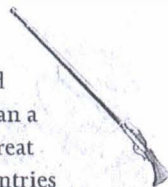
Imagine that you are an Elizabethan and you have just heard of the death of Queen Elizabeth I. Using the text and the extracts in topics 2.3 to 2.6, write an obituary of the Queen. Explain in your obituary who would have supported her and who would have opposed her during different times in her reign.

Conclude your piece of work by saying whether you think that her strengths are more impressive than her weaknesses.

[10]



The bloody struggle between Catholics and Protestants in Europe lasted for more than a century. It was made up of a series of great "wars of religion," which involved countries as far apart as the Netherlands, Spain, Sweden, France, and England.



## The Thirty Years' War

- 1618 The "defenestration" of Catholic officials in Prague.
- 1620 Bohemian Protestants defeated by Spain at White Mountain.
- 1625 Danish army invades northern Germany.
- 1631 Gustavus Adolphus of Sweden defeats Spanish at Breitenfeld.
- 1634 Swedish army destroyed at Nordlingen.
- 1635 France declares war on Habsburg Spain.
- 1646 French and Swedes invade Bavaria.
- 1648 Treaty of Westphalia ends the war in Germany.

The last and biggest of these religious wars began where the Reformation itself had begun – in the bickering states of Germany. This messy conflict became known as the Thirty Years' War.

### Out of the window

The war started in a dramatic way. Protestants in Bohemia (now part of the Czech Republic) were angry with their new king, Ferdinand. He was a member of the powerful Spanish Habsburg family and wanted to restore Bohemia to the Catholic faith. He closed Protestant schools and in 1618 ordered that Protestant churches in Prague be pulled down.

The Protestants banded together and threw some Catholic officials from an upstairs window in Prague Castle. The incident sparked off a civil war in Bohemia. In 1619 the rebels expelled Ferdinand and chose a new king, the Protestant Frederick.

### The war spreads

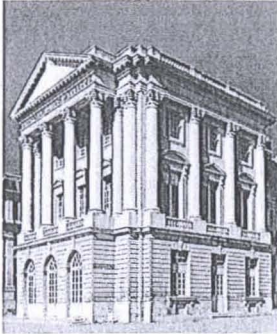
Two days later, Ferdinand became the new Holy Roman



△ In 1618 Protestants invaded the royal palace in Prague. They seized a number of Catholic officials and threw them out of an upstairs window. This event became known as the "Defenestration of Prague."



▷ The French army, under its leader Louis II, Prince of Condé, was victorious at the battle of Rocroi in 1643. The French troops destroyed the best of the Spanish infantry.



△ During the 1600s the magnificent Palace of Versailles was built outside Paris. It was the residence of the French royal family. The palace contains paintings and sculptures by artists from all over Europe.

emperor, with massive new powers. He immediately used these to take revenge on the Bohemians, defeating them at White Mountain in 1620. Frederick fled, and Catholicism was the state religion again.

Ferdinand's army pushed on into northern Germany, alarming other Protestant countries. Christian IV of Denmark organized a Protestant army and invaded Germany in 1625, but the Catholic forces were too strong and defeated him.

### The turning point

The next to enter the war was King Gustavus Adolphus of Sweden, determined to protect his small country against Ferdinand. A small, well-trained army defeated the Spanish at Breitenfeld in 1631. A year later the Swedes won a second great victory at Lutzen. The Swedish army was eventually defeated in 1634. But now help came from a surprising ally – Catholic France. The French supported the Protestants because Cardinal Richelieu, France's most powerful man, wanted to stop the growth of Spanish control in Europe.

Richelieu declared war on Spain in 1635, attacking its territories in Spain and Italy. By 1648 the war was over. Spain's power in Europe was broken, and three decades of war left Germany in ruins.

## Rembrandt

The master Dutch painter Rembrandt van Rijn was at work during the period of the Thirty Years' War. He produced a great number of works of art, including around 600 paintings and 100 or so self-portraits, such as the one seen here. By the late 1630s Rembrandt was Amsterdam's most fashionable portrait artist,



△ This matchlock musket gun is a typical weapon used by infantry soldiers during the Thirty Years' War. Its long and heavy barrel had to be supported on a forked rest.

Chronologie hlavních událostí 1598–1700

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1598: Mír ve Vervins mezi Francií a Španělskem; Edikt nantský chrání francouzské hugenoty; Filip III. Španělský (-1621)	Švédové sesadili Zikmunda: Karel IX. (-1611)	Boris Godunov carem (-1605)
1600: Anglická východoindická společnost	Giordano Bruno upálen (Řím)	
1602: Nizozemská východoindická společnost		
1603: Smrt Alžběty I.: skotský Jakub VI./I. (-1625); Shakespeare: <i>Hamlet</i>		
1605: Prachové spiknutí ve Westminsteru	Caravaggio: <i>Smrt panny</i>	Moskva: nepokoje, spory o trůn (-1613)
1606: Benátský podpačský interdiktem	Mír mezi Habsburky a Tureckem; cisář Rudolf II. (1576–1612) postupně ztrácí moc ve prospěch Matyáše	Bolotnikovovo povstání na Ukrajině
1607: Založení kolonie v Ulsteru; založení Virginie	Okupace Donauwörthu Maximiliánem Bavorským (1597–1651); Monteverdi: <i>Orfeo</i>	

[12] Chronologie hlavních událostí 1598–1700

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1608: Francouzi založili Quebec	Selhalo jednání sněmu v Řezně; založena Protestantická unie	
1609: 12leté příměří mezi Španělskem a Spoj. provinciemi; Maurové vyhnáni ze Španělska; Amsterdamská devizová banka	Spor o Julišsko-Klevesko; Rudolfův majestát pro české protestanty; založena německá Katolická liga	Švédové a Poláci v Moskvě
1610: Jindřich IV. zavražděn: Ludvík XIII. (-1643) pod regentstvím Marie Mediciejské	Bedřich V. falckým kurfiřtem; Galileo používá dalekohled	Zikmund III. (1587–1632) Poláky obsadil Moskvu
1611: Anglický autorizovaný překlad bible	Kalmarská válka: Kristián IV. (1588–1648) proti Švédsku; Gustav Adolf králem Švédska (-1632); Rudolf II. odnucen odstoupit; Saake: Jan Jiří I. (-1656)	
1612:	Smrt císaře Rudolfa II.: Matyáš (-1619)	
1613: Amsterdamská burza	Mír mezi Dánskem a Švédskem v Knärbödt; Braniborský kurfiřt konvertuje ke kalvinismu	Michail Romanov carem (-1645)
1614: Ve Francii svolány generální stavy	Smlouva z Xantenu rozdělila Julišsko a Klevesko	
1615: Nizozemci obsadili Molsuky		

Chronologie hlavních událostí 1598–1700 [13]

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1616: Umírá Shakespeare a Cervantes		
1617: Násilný konec regentství ve Francii		Stolbovský mír mezi Švédskem a Moskvou; švédsko-polská válka
1618: Sýnad v Durdrechtu omezuje nizozemskou církev	Pražskou defenestrací začíná česká válka	
1619: V Haagu popraven Oldenbarneveldt; první černí otroci v Severní Americe	Smrt císaře Matyáše: Ferdinand II. (-1637); založena Hamburská banka; Andrea: <i>Kristianapolis</i>	Gábor Bethlen vpadl do Uherska
1620: Bacon: <i>Novum Organum</i> ; angličtí osadníci plují do Ameriky na lodi <i>Mayflower</i>	Bíva na Bílé hoře: „Zimní král“ ztrácí Čechy	
1621: Smrt Filippa III.: Filipp IV. (-1665)	Říše upadá do finančního chaosu. „ <i>Kipper und Wipperzeit</i> “; Švédové dobyli Rigu	
1622: Ve Francii mír s hugenoty (Montpellier); Olivares prvním ministrem Madridu (-1643)	V habsburských zemích začíná rekatolizace; opakovaná poddanská povstání (-1627)	
1623:	Maffeo Barberini zvolen papežem jako Urban VIII. (-1644)	
1624: Anglo-francouzská válka; Richelieuův vliv ve francouzské vládě roste (-1642)	Monteverdi: <i>Il combattimento</i>	

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1625: Smrt Jáchuba VI./I.; Karel I. (-1649); smrt Mořice Oranžského, Nizozemci poraženi u Bredy; Grotius: <i>De jure belli ac pacis</i>	Cisár najal Valdštejna; Intervence Kristiána IV. v Říši (-1629)	
1627: Obléhání La Rochelle; válka o nástupnictví v Mantově	Valdštejn a Tilly posunuli hranice Říše na sever; ve Švédsku (Dalarna) poddanské povstání	
1628: Zavražděn vévoda z Buckinghamu; Petition of Right (žádost o právo) v Anglii; Harvey: <i>De motu cordis</i>	Valdštejn jmenován admirálem Océánského a Baltského moře; upevňuje švédská moc nad baltským obchodem	
1629: Hugenoti v Alais přijali trvalý mír; Anglický parlament rozpuštěn	Lübeckým mírem Kristián IV. opouští válku; Restituační edikt	Smlouva mezi Švédskem a Polskem v Almaruku
1630: Den zkámaných v Paříži; Rubens: <i>Válka a mír</i>	Gustav Adolf vstoupil do války v Německu; Valdštejn propuštěn; epidemie moru v Evropě	
1631: <i>Gazette de France</i>	Tilly vyplenil Magdeburk; Bärwaldská smlouva mezi Francií a Švédskem; Lipská konference; švédské vítězství u Breitenfeldu; von Arnim dobyl Prahu	
1632: Wentworth v Irsku;	Gustav Adolf padl u Lützenu;	Polsko napadeno Ruskem;

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1640: Vzpouř v Katalánsku a Portugalsku; v Anglii tzv. krátký a dlouhý parlament (slotská invaze)	Bedřich Vilém braniborsko-pruským kurfiřtem (-1688): mír se Švédskem	
1641: Povstání v Irsku; Strafford popraven v Londýně; anglický parlament protestuje proti králi (tzv. Great Remonstrance)		
1642: Občanská válka v Anglii; Richelieu umírá, prvním ministrem Mazarin; Hobbes: <i>De cive</i> ; Rembrandt: <i>Noční klidka</i>		
1643: Smrt Ludvíka XIII.; Ludvík XIV. (-1715) pod regentstvím; Španělsko poraženo u Rocroi; Westminsterský sněm	Dánsko-švédská válka (-1645)	
1644: Bitva u Marston Mooru	Ve Vestfálsku začala německá mírová konference (-1648); papež Jan Inocenc X. (-1655)	Toruňská konference
1645: Cromwell vítěz u Naseby; Laud popraven		Car Alexej (-1676)
1646: Konec první občanské války v Anglii (-1648)		

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
velká povstání ve Francii až do 40. let	královna Kristína (-1654), Ozensterna v čele (-1644); Galileo: <i>Dialog</i> , pak souzen v Římě	Vladislav IV. polským králem (-1644); expanze Ruska na Sibiř
1633: Baptisté v Anglii; Karel I. navštívil Edinburgh	Heilbronnská liga protestantů	
1634: V Londýně poprvé vyběhla daň na výstavbu loďstva	Valdštejn propuštěn podruhé, později zavražděn; protestanti poraženi u Nördlingenu; švédská vládní reforma	Mír mezi Ruskem a Polskem
1635: Francie a Španělsko ve válce (-1659); založena Francouzská akademie	Právník mír mezi cisárem a Saskem	
1636: Habsburská armáda napadla Francii	Švédové porazili Sasu a Witztocku	
1637: Španěle strátili Bredu; ve Skotsku nepokoje kvůli anglikánské knize modliteb; Descartes: <i>Rozprava o metodě</i>	Ferdinand III. cisárem (-1657); v Benátkách otevřena opera pro veřejnost	Ruská expedice přes Sibiř k Tichému oceánu
1638: National Covenant; smlouva na ochranu presbyteriánství mezi Angličany a Skoty		
1639: Španělské loďstvo poraženo Nizozemci u jihovýchodního pobřeží Anglie		

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1647: Vilém II. Nizozemským místodržícím (-1650)	Masaniellovo povstání v Neapoli	
1648: Pařížský <i>parlement</i> začal fronda (-1653); druhá anglická občanská válka: Prideova čítka v parlamentu	Dánsko-švédský mír; Praha obsadil Švédové; vestfálský mír; Bedřich III. králem Dánska (-1652)	Jan II. Kazimír králem Polska (abdikoval 1668); nepokoje v Moskvě, svolán zemský sněm
1649: Karel I. popraven; Cromwell útočí na Irsko a později i na Skotsko; kevelerská <i>17letá dohoda lidu</i>	V celé Evropě neúroda (-1652)	<i>Uloženíje</i> (ruský zákoník) (-1652)
1650: V Nizozemí boj o moc až do smrti Viléma II. Jan de Witt se chytje moci (-1672)	Konflikt švédských stavů	
1651: První zákon o námořní plavbě; Hobbes: <i>Leviathan</i>		
1652: Anglo-nizozemská válka		Založen Irkutsk
1653: Bareborský parlament, Cromwell lordem protektorem; konec Ormés (Bordeaux), zhroutil knížecí fronty, Mazarin se vrací z exilu	Znovu se sešel říšský sněm; v Luzernu začalo povstání švýcarských sedláků	Nikonova reforma ruské pravoslavné církve
1654: Švédská královna Kristína abdikuje; Karel X. (-1660)		Chasnického povstání na Ukrajině; polsko-ruská válka, Smolenská případy carovi

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1655: Anglo-španělská válka (-1659)	Karel X. vrhl do Polska; papež Alexandr VII. (-1667)	
1656: v Paříži otevřena veřejná nemocnice; Huygens: kyvadlové hodiny	Sasko: Jan Jiří II. (-1680)	Mohamed Kiprlihi velkovezírtem Osmanské říše
1657: „Ponižená prosba a rada“ Cromwellovi	Smrt císaře Ferdinanda III.; první dánsko-švédská válka	
1658: Cromwell zemřel; syn Richard jako nástupce selhal	Leopold I. císařem (-1700)	
1659: Pyrenejský mír mezi Francií a Španělskem; Pepys: <i>Deník</i> (-1669)	druhá dánsko-švédská válka	
1660: Anglická restaurace: Karel II. (-1685)	V celé Evropě neúroda (-1661)	
1661: Mazariňova smrt: ministrem Colbert (-1683)	Smrt Karla X. Švédského; za Karla XI. (-1697) vládnou regent: mír s Dánskem;	Švédsko-polská válka skončila mírem v Olivě
1662: Anglický tiskový zákon a „Clarendonův kodex“; Královská vědecká společnost v Londýně	po převratu se dánský trůn stává dědičným	Rusko-švédský mír v Kardiu; Ahmed Kiprlihi velkovezírtem; V Moskvě nepokoje kvůli mědi

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1663:	Stále zasedání sněmu v Řezně	
1664: Anglo-nizozemská válka (-1667)	Turecko-habsburský mír ve Vašváru	
1665: Mor v Londýně; Karel II. Španělský (-1700)	Dánský královský zákon	
1666: Louvois fr. ministrem války; velký požár Londýna; Molière: <i>Misanthrop</i>		Schisma v ruské pravoslavné církvi
1667: Milton: <i>Ztracený ráj</i> ; francouzská válka o dědičství španělské ve Flandrech (-1668); La Reynie velitelem pařížské policie		Andrušovský mír mezi Polskem a Ruskem; povstání Stěnyk Razina
1668: Mír v Cáchách mezi Španělskem a Francií; Rembrandt: <i>Židovská veselá</i>	Crimmelshausen: <i>Simplicissimus</i>	
1670: Tajná doverská smlouva; Spinoza: <i>Tractatus theologicus</i>	Smrt Bedřicha III.; Kristián V. (-1699)	V Uhrách potlačeno Wesselényiho povstání
1672: Francouzsko-nizozemská válka (-1678); de Witt zabit, moc převzal Vilém III. Oranžský; zaat. angl. min. financí		Kozácko-turecký vpád do Polska
1673: V Anglii schválen zákon o služební přísaze (Test Act)		

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1674: Westminsterský mír: Anglie vystoupila z války	Švédský vpád do Německa	Jan Sobieski polským králem (-1696)
1675: Přestavba katedrál sv. Pavla; potlačeno povstání v Bretani	Švédové poraženi u Fehrbellinu; dánsko-švédská válka (-1679); pád Griffenfelda (Dánsko);	
1676:	Papež Inocenc XI. (-1689)	Pjodor III. carem (-1682), regentství; Kara Mustafa velkovezírtem;
1677: Vilém Oranžský si bere princeznu Marii Stuartovnu; Spinoza: <i>Étika</i>		Rusko-turecká válka (-1681)
1678: Mírem v Nijmegen končí válka na západě; „Papežské spiknutí“ v Anglii	Hamburská opera	
1679: Habeas Corpus Act (zákon na ochranu osobnosti); v Anglii krize kolem zákona vylučujícího Jakuba II. z nástupnictví; porážka skotských presbyteriánů	Konec válek na severu Evropy	
1680: Začaly „reunie“ na francouzské rýnské hranici; Purcell: <i>Dido a Aeneas</i>	Sasko: Jan Jiří III. (-1690); ve Švédsku přezkoum. regentství; posílení koruny; selské bouře v Čechách	

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
1681: Francouzi obsadili Strasburk		
1682: Čtvero článků začíná konflikt francouzské církve s papežem; francouzský dvůr se stěhuje do Versailles	Thokókyovo povstání v Uhrách; tzv. <i>redakción</i> ve Švédsku	Petr I. carem (-1725) za Sofina regentství
1683: Francouzsko-španělská válka; Colbert umírá; hlavním ministrem Louvois	Neúspěšné obléhání Vidné Turky; vydán dánský zákoník	Rakousko-polská válka proti Turkům (-1699)
1684: Mír v Řezně		
1685: Karel II. semřel; Jakub II./VII. (-1688); Argyillovo a Monmouthovo povstání; zrušen edikt nantský, exodus hugenotů z Francie		
1686: Augšpurská liga proti Ludvíku XIV.		
1687: Ludvík vyobcován z církve; Newton: <i>Principia mathematica</i>	Turci poraženi u Moháče; Habsburkové rozšířili svou moc nad Uhrami (Přepurský mír)	
1688: Francie začala válci s augšpurskou ligou (-1697); Vilém se vylodil v Anglii a Jakub uprchl do Francie	Bedřich III. braniborsko-pruským kurfiřtem (-1713)	Turci ztratili Bělehrad
1689: Korunovace Viléma a Marie; vydáno Prohlášení práv (Bill of Rights);	Francouzi vydrancovali Fale	Car Petr I. začal vládnout

Západ	Stř. a sev. Evropa	Východ
Anglie se zapojila do války s Francií; Hugenotské povstání v jižní Francii; Jakub se vylovlil v Irsku; Locke: <i>Dvě pojednání o vládu</i>		
1690: Jakub II. poražen u felky Boyne		Mustafa Küprülü obnovuje tur. sily
1691: Louvois zemřel	Sasko: Jan Jiří IV. (-1694)	
1692: Masakr v Glencoe	Hannover kurfürstství	
1693: Státní dluh v Anglii vyrovnán	Dovržen absolutismus ve Švédsku	
1694: Ustavena Anglická banka; hlasomor téměř po celé Evropě (-1697)	Sasko: August Silný (-1733); založena univerzita v Halle	
1695: Konec cenzury v Anglii		
1696: Bayle: <i>Dict. historique</i>		Petr I. získal Azov
1697: Rijswickým mírem končí válka na západě	August také králem Polska; Karel XII. švédským králem (-1718)	Habsburkové porazili Turky u Zenty; cesta Petra I. po západních zemích
1698: Španělsko podepisuje smlouvu o dělení; Fénelon: <i>Télemach</i>		Petr potlačil povstání „strelců“
1699: Neúspěch skotského daniarského plánu; Vauban: <i>Dtma royale</i> (dosud nepublikováno)	Karlovičkým mírem končí válka s Turky; Bedřich IV. Dánský (-1730)	
1700: Vyměnění španělských Habsburků	Severní válka (-1721)	

## Poděkování

Napsat tuto knihu trvalo mnohem déle, než jsem čekal, ale v práci mi řada lidí pomohla a přispěla radou. Nejvíce vděcím svoji rodině – zvlášť své ženě Margaret. Nejenže dokázala vydržet a někým, kdo je nevrý, kdykoli má na chvíli vstát od jednoho z té nekonečné řady projektů, které mu zabírají všechno čas, ale ona mě v práci dokonce nadšeně podporovala a pomáhala mi. Děk patří také mým dětem; nebýt jich, vyšla by tato kniha o mnoho dříve!

Každý historik, který se rozhodne zpracovat rozsáhlejší studii, dluží nešetřit řadu věděl, z jejichž děl čerpal důkazy, nápady a vodítka pro svou práci – byť jejich závěry možná ukvapeně zkrátí k nepoznání. K některým z témat jsem sám podnikl podrobný výzkum, většinou jsem se však nevyhnutelně musel spoléhat na práce jiných. Odkazy v poznámkách a seznam použité literatury snad poslouží jako jakési poděkování těm, jimž dlužím nejvíce. Počet prací o raném novověku je však takový, že jedno ani druhé nemůže být na úrovni takového učebnice vyčerpávající. Mohl jsem zařadit jen odkazy na to, co se zdá nejdůležitější a nejužitečnější pro každého, kdo chce dleklí témata sledovat více do hloubky. Přidat jsem i řadu specializovanějších prací, které poskytnou podrobnější přehled o největších poznámkách v oboru. Pokud se čtenáři bude zdát, že převážují díla vydaná v posledních deseti až patnácti letech, je to proto, že právě v tomto období se zásadně změnil pohled na mnohé ústřední aspekty dané problematiky.

Jsem vědecký univerzité v Glasgow za poskytnuté volno i za to, že studentům i vyučujícím poskytuje tak příjemné a inspirující pracovní prostředí. Osobní poděkování zasluhují mnozí mi kolegové a přátelé, především jsem ale zavázán těmto: Hamish Scottovi z univerzity v St. Andrews, který mi nešetrně pomohl svými podrobnými a vždy trefnými poznámkami a který mne mnohokrát povzbudil, když se mi projekt zdál nad moje síly; a z mé mateřské university náleží díky Christopheru F. Blackovi a Alanu G. R. Smithovi, jejichž posudky v oblastech mimo moji specializaci pro mne byly nedocenitelné. V desáté kapitole jsem bezostyšně použil myšlenky z magazínu *Special Subject*, který jsme několik let společně vedli s Christem Blackem. Z jeho hlbokých znalostí římskokatolické Itálie těžili jak studenti, tak já. Stejně velkoryse mi poskytoval svůj čas G. V. R. Grant, vždycky ochotný pomoci komentářem k mým skicám v kterémkoli stadiu prací. Nemusím jistě zdůrazňovat, že tyto kolegové a přátelé, jakkoli velkoryse věnovali spoustu času a úsilí na

## Rudolf II.

Z Wikipedie, otevřené encyklopedie

**Rudolf II. Habsburský** (18. července 1552, Vídeň – 20. ledna 1612, Praha) byl římský císař, král český, uherský a chorvatský. Byl synem císaře Maxmiliána II. a Marie Španělské. Jeho rodiče byli bratranec a sestřenice, Rudolfovi dědové byli bratři.

### Obsah

- 1 Život Rudolfa II.
  - 1.1 Rudolfovo dětství a dospívání: výchova ve Španělsku (1552-1571)
  - 1.2 První politické zkušenosti (1571-1576)
  - 1.3 První léta vlády (1576-1583)
  - 1.4 Přesídlení do Prahy (1583-1597)
  - 1.5 Propuknutí nemoci (1597-1608)
  - 1.6 Oklešťování Rudolfovy moci (1608-1612)
- 2 Vývod z předků
- 3 Potomci
- 4 Rudolf II. Na plátnech kin
- 5 Odkazy
  - 5.1 Poznámky
  - 5.2 Literatura
  - 5.3 Externí odkazy

### Život Rudolfa II.

#### Rudolfovo dětství a dospívání: výchova ve Španělsku (1552-1571)

Rudolf se narodil roku 1552 ve Vídni, krátce po přistěhování jeho matky Marie Španělské z rodného Španělska. Rudolfův nábožensky tolerantní otec Maxmilián se však brzy s Marií dostal do sporu kvůli výchově svých dětí. Rudolf byl nakonec vychováván katolicky, Maxmilián však neústupně odmítal nenávislné prvky katolického fanatismu. Maxmiliánovu vlažnost sledoval se znepokojením také jeho otec Ferdinand I., který se nakonec zasadil o to, aby Rudolf a jeho mladší bratr Arnošt byli roku 1564 posláni na výchovu do Španělska ke královskému dvoru jejich strýce Filipu II., s čímž Maxmilián nakonec souhlasil, neboť byl ukonejšěn nadějí, že by se Rudolf mohl

#### Rudolf II. Habsburský

*Císař Svaté říše římské, český, uherský a chorvatský král a rakouský arcivévoda*



Rudolf II. na dobovém portrétu. Autorem je Hans von Aachen.

<b>Doba vlády</b>	1576-1611 (český král)
<b>Koronovace</b>	1575
<b>Tituly</b>	Jeho císařská milost
<b>Narození</b>	18. července 1552 Vídeň
<b>Úmrtí</b>	20. ledna 1612 (59 let) Praha
<b>Pochován</b>	Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha
<b>Předchůdce</b>	Maxmilián II. Habsburský
<b>Následník</b>	Matyáš Habsburský
<b>Dynastie</b>	Habsburkové
<b>Motto</b>	Fulget caesaris astrum ( <i>Necht' září císařova hvězda</i> ) <sup>[1]</sup>
<b>Otec</b>	Maxmilián II. Habsburský
<b>Matka</b>	Marie Španělská

časem stát následníkem Filipa II., jehož dosud jediný syn byl duševně chorý.[2]



Patnáctiletý Rudolf při pobytu ve Španělsku

Na dvoře španělského krále se s Maxmiliánovými syny skutečně jako s následníky Filipa II. zacházelo. Měli svůj vlastní trůn, jehož hofmistrem byl Adam z Dietrichštejna. Zde byli Rudolf a Arnošt vzděláváni, zároveň se však setkali s jím cizími přehnanými projevy religiozity. Když se Maxmilián ještě v roce odchodu svých synů stal českým králem, usiloval (spolu s českými stavy) o návrat svých synů, Filip II. se však k jejich propuštění neměl. Rudolf s Arnoštem se do Vídně vrátili až roku 1571, kdy místo nich Maxmilián poslal do Španělska své dva nejmladší syny spolu s dcerou Annou, která se stala Filipovou čtvrtou manželkou.[3]

### První politické zkušenosti (1571-1576)

Ze Španělska si Rudolf přinesl na rakouské poměry nadprůměrné vzdělání, fanatické protireformní zapálení však nikoli – mnohem víc jej zajímalo umění a „přírodověda“ (tehdy spíše alchymie). V roce Rudolfova návratu zemřel Jan Zikmund Zápoľský a Maxmiliánovi se podařilo roku 1572 prosadit u uherských stavů, aby prohlásili Rudolfa svým králem. Téhož roku byl Rudolf korunován v Prešpurku.[4]

Následujícího roku vyslal nemocný Maxmilián místo sebe na jednání českého sněmu Rudolfa, při kterém stavý vyřkli požadavek, aby se Rudolf usídlil v Praze, což však Maxmilián nechtěl dovolit, protože se obával, že by se Rudolf dostal příliš pod vliv stavů. Roku 1574 nastolil Maxmilián při jednání českého sněmu otázku Rudolfovy korunovace v ovzduší rostoucího náboženského napětí. Protestantští stavové vypracovali návrh České křesťanské konfese, kterou však byl Maxmilián ochoten potvrdit jen ústně. Rudolf byl přesto nakonec sněmem přijat a 22. září 1575 korunován českým králem. O měsíc později zajistil Maxmilián také Rudolfovo zvolení římským králem, avšak usídlit se v Praze Rudolfovi stále neumožnil.[5]

### První léta vlády (1576-1583)

12. října 1576 však Maxmilián II. zemřel a Rudolf se ujal vlády. V Praze ustavil sbor deseti místodržících složený z nejvyšších zemských úředníků, podnikl holdovací cestu po přivtělených zemích Koruny české a stejně jako jeho otec se usídlil ve Vídni. Mezitím se prudec zhoršil vztah s jeho bratrem Matyášem, který se na vlastní pěst stal guvernérem svobodného Nizozemí, což navíc zvýšilo také nedůvěru mezi rakouskými a španělskými Habsburky.[6]

Roku 1578 se poprvé u Rudolfa ve větší míře projevila „melancholie“ a v jeho okolí se rozmohlo intrikánství. Jeho rádci Pavel Sixtus Trautson a Wolfgang Rumpf rozhodovali, které informace se k císaři upoutanému na lůžko dostanou, a postavili se do role císařových obránců před intrikánskou rodinou (své vlastní plány rozvíjeli kromě Matyáše

také Ferdinand Tyrolský a Karel Štýrský). Poté, co Rudolf opustil lůžko, byl vůči svému okolí podezřívavý, pociťoval odpor k veřejným jednáním, ceremoniálům a slavnostem. Spory se členy rodiny byl také jeden z důvodů, proč se roku 1583 rozhodl přesídlit do Prahy.[7]

### Přesídlení do Prahy (1583-1597)

Příchod císařského dvora znamenal pro Prahu zásadní změnu. Především bylo potřeba vybudovat důstojnou císařskou rezidenci na Pražském hradě, do doposud provinčního města se ovšem také náhle přistěhoval značný počet příslušníků dvora a do nového sídelního města začali proudit i učenci a umělci i cizí vyslanci. Sídlii zde stáli vyslanci Francouzského krále, Španělska, Benátské republiky i papežského státu. Následujícího roku byl Rudolfovi udělen Řád zlatého rouna, to však pramálo něco změnilo na jeho nedůvěře vůči své rodině, či dokonce na jeho nechuti vůči sňatku, ačkolí roku 1585 mu jeho milenka Kateřina Stradová porodila syna Julia Caesara d'Austria.[8]

Ale ani Praha neuchránila Rudolfa před problémy. V zemi panovalo napětí mezi tížádstivými šlechtici, kteří byli navíc různého náboženského vyznání. Katolík Jiří Popel z Lobkovic se prosazoval natolik, že se od něj distancovali i papežští nunciové, a množství nepřátel, které si získal, nakonec podnítili krále k Lobkovicově doživotnímu uvěznění.[9]



Rudolf II., na jehož prsou spočívá symbol Řádu zlatého rouna (1603, A. Sadeler)

### Propuknutí nemoci (1597-1608)

Rudolf se stahoval stále více do ústraní. Dokonce když roku 1593 vypukla další válka s Osmanskou říší, přenechal volnou ruku svým bratřím. Stav císaře se nadále zhoršoval, zejména po roce 1597, k depresím se navíc začaly přidávat projevy syfilis, kterou se nakazil při svých častých erotických hrátkách. Rudolf přestával věřit dokonce i svým rádcům a jeho stav ještě více zhoršovaly úvahy o jeho nástupci, které byly pochopitelné, protože císař neměl doposud žádného legitimního potomka. Panovník nakonec Rumpfa i Trautsona vyhnal a pokusil se o sebevraždu.[10]

Po vyhnání rádců se Rudolfův dvůr rozkládal, vliv dostávalo obyčejné služebnictvo a císař rád naslouchal radám alchymistů a umělců, v

Uhrách navíc panoval chaos. Císařovi příbuzní se snažili situaci zachránit a roku 1606 se při společné schůzce vyslovili pro Matyášovo nástupnictví. Rudolf se odhodlal k protiútok a vypověděl Matyášova rádce, vídeňského biskupa Melchiora Klesla z Prahy a Vídně. Krize si však byly vědomy i stavy jednotlivých zemí monarchie, a tak se rakouské a uherské stavy přidaly na Matyášovu stranu. [11]

### Oklešťování Rudolfovy moci (1608-1612)

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf\\_II.](http://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_II.)

7.4.2010



Rudolf II. zpodobněný jako Vertumnus, římský bůh ročních období (1591-2, Giuseppe Arcimboldo)



Rudolf ztrácel také podporu moravských stavů a vojevůdců, kterým nevyplácel žold. Moravští stavové se nakonec připojili k Matyášovi také. Ten roku 1608 sestavil vojsko, se kterým táhl na Prahu. Čeští stavové oproti tomu sice souhlasili s tím, že Rudolf není dobrým vladařem, zároveň však byli toho názoru, že dobrým nástupcem není ani Matyáš. Připojením se k rakousko-uhersko-moravské opozici by navíc ztratili své privilegované postavení, kterého se jim dostávalo v rámci Koruny české.[12]

Rudolf nakonec s Matyášem uzavřel Libeňský mír, kterým se vláda v monarchii rozdělila. Matyáš získal Moravu, Rakousko a Uhry, zatímco Rudolfovi zůstaly Čechy, Slezsko a Horní a Dolní Lužice. Z nastalé situace se snažily vytěžit také české stavy, které požadovaly zrušení Svatojanského mandátu a uzákonění České konfese, proti čemuž se však postavila zejména katolická šlechta a katoličtí církevní hodnostáři. Nepokoje v Praze nakonec pohnuly Rudolfa k tomu, aby vydal 9. července 1609 Majestát, kterým povolil svobodu vyznání.[13]

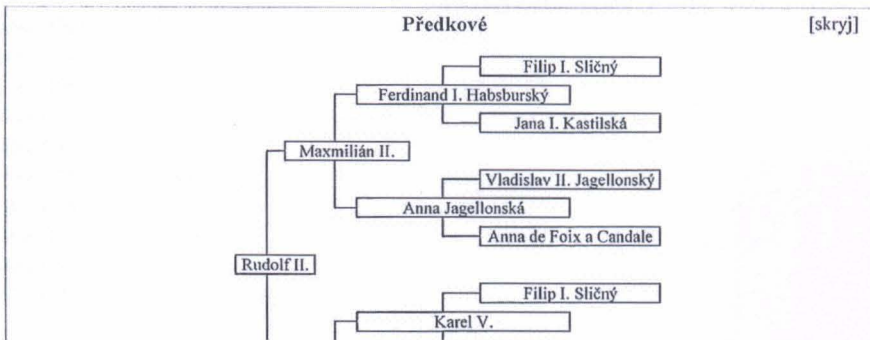
Rudolf se nicméně se stávajícím stavem nesmířil a snažil se Matyášovi pomstít, v čemž ho vydatně podporoval Leopold Pasovský, který nakonec roku 1611 za Rudolfova souhlasu vtrhl do Čech, což vyděsilo dokonce i české katolíky, papežského nuncia i španělského vyslance. Probíhalo drancování pražských objektů bez rozdílu konfese jejich majitelů, avšak Pasovským se nepodařilo překročit Vltavu a obsadit Staré ani Nové Město. Nedostatek peněz však nakonec Leopolda Pasovského donutil se stáhnout, Jindřich Matyáš Thurn donutil Rudolfa k abdikaci a v Praze byl uvítán jako nový vládce Matyáš, který byl 23. května 1611 korunován českým králem.[14]



Mezi sbírky Rudolfa II. patřil také Codex Gigas

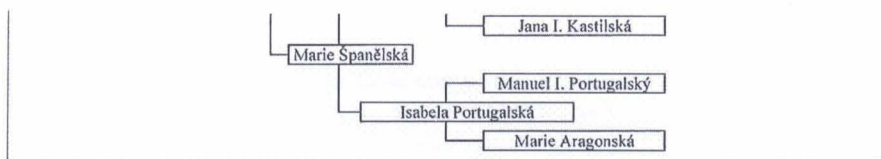
Rudolfovi byl pak do jeho smrti přenechán v užívání Pražský hrad. Když 20. ledna 1612 zemřel, byly jeho sbírky zapečetěny. Po provedení nedůstojné pitvy za hojné účasti české šlechty a ledabylém nabalzámování byl Rudolf pohřben v pražské katedrále.[15]

## Vývod z předků



[http://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf\\_II.](http://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_II.)

7.4.2010



## Potomci

Poznámka: Milenkou Rudolfa II. byla hraběnka Kateřina Stradová, se kterou měl toto potomstvo:

- Julio Caesar, (1586-1609)
- Matyáš d'Austria - byl vychováván u jezuitů ve Štýrském Hradci zemřel po roce 1619
- Carlos d'Austria - jako důstojník se zúčastnil s Turky třicetileté války zemřel roku 1650
- Karolina d'Austria - jejím manželem byl hrabě z Contecroy
- Dorothea d'Austria - jeptiška v Madridu
- Alžběta d'Austria - jeptiška ve Vídni

## Rudolf II. Na plátnech kin

O Rudolfovi byla natočena česká pohádka Císařův pekař

## Odkazy

### Poznámky





1. ↑ Ehrlichová Anna, Mayrová Bernardete. *Žezlo a růže*. Nakladatelství Brána. 1. vydání. Praha 2004, str. 249
2. ↑ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1987. Dále jen *Janáček (1987)*. s. 22-29.
3. ↑ Janáček (1987). Str. 30-45.
4. ↑ Janáček (1987). Str. 46-69.
5. ↑ Janáček (1987). Str. 70-154.
6. ↑ Janáček (1987). Str. 157-181.
7. ↑ Janáček (1987). Str. 182-205.
8. ↑ Janáček (1987). Str. 255-268.
9. ↑ Janáček (1987). Str. 296-310.
10. ↑ Janáček (1987). Str. 311-344.
11. ↑ Janáček (1987). Str. 388-406.
12. ↑ Janáček (1987). Str. 409-426.
13. ↑ Janáček (1987). Str. 426-448.
14. ↑ Janáček (1987). Str. 449-500.
15. ↑ Janáček (1987). Str. 500-506.

## Literatura

- ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1526-1583. První Habsburkové na českém trůně I.* Praha : Libri, 2008. 324 s. ISBN 978-80-7277-385-5.
- ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1584-1620. První Habsburkové na českém trůně II.* Praha : Libri, 2009. 496 s. ISBN 978-80-7277-388-6.
- ČORNEJOVÁ, Ivana; RAK, Jiří; VLNAS, Vít. *Ve stínu tvých křídel. Habsburkové v českých dějinách.* Praha : Grafoprint-Neubert, 1995. 289 s. ISBN 80-85785-20-X.
- EVANS, Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612.* Praha : Mladá fronta, 1997. 382 s. ISBN 80-204-0590-9.
- HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie.* Praha : Brána ; Knižní klub, 1996. 408 s. ISBN 80-85946-19-X.
- JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* 3. vyd. Praha : Brána, 2003. 222 s. ISBN 80-7243-183-8.
- JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba.* 3. vyd. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2003. 564 s. ISBN 80-7185-611-8.
- KYBAL, Vlastimil. *Jindřich IV. a Rudolf II. : dvě studie o zahraniční politice Francie a domu rakouského v letech 1592 až 1610.* Praha : Královská česká společnost nauk, 1907. 125 s.
- VOREL, Petr. *Velké dějiny země Koruny české VII. 1526-1618.* Praha : Paseka, 2005. 672 s. ISBN 80-7185-648-7.
- WINKELBAUER, Thomas. *Österreichische Geschichte 1522 - 1699 : Ständefreiheit und Fürstenmacht ; Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter. Teil 1..* Wien : Ueberreuter, 2003. 621 s. ISBN 3-8000-3528-6. (německy)
- WINKELBAUER, Thomas. *Österreichische Geschichte 1522 - 1699 : Ständefreiheit und Fürstenmacht ; Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter. Teil 2..* Wien : Ueberreuter, 2003. 567 s. ISBN 3-8000-3987-7. (německy)
- CHYTIL, Karel. *Umění v Praze za Rudolfa II. : Otisk přednášky konané v Umělecko-průmyslovém museu dne 6. a 13. března 1904.* Praha : Umělecko-průmyslové museum obchodní a živnostenské komory, 1904. Dostupné online.

## Externí odkazy







- Majestát Rudolfa II. na náboženské svobody

<b>Předchůdce:</b> Maxmilián II.		<b>Římskoněmecký císař</b> <b>Rudolf II.</b> 1576–1612		<b>Nástupce:</b> Matyáš
<b>Předchůdce:</b> Maxmilián II.		<b>Český král</b> 1576–1611		<b>Nástupce:</b> Matyáš

**Předchůdce:**  
Maxmilián II.

**Uherský král**  
1576–1608

**Nástupce:**  
Matyáš

			
<b>Předchůdce:</b> Maxmilián II.		<b>Chorvatský král</b> 1576–1608	
<b>Nástupce:</b> Matyáš			
<b>Předchůdce:</b> Maxmilián II.		<b>Rakouský vévoda</b> 1576–1608	
<b>Nástupce:</b> Matyáš			

Citováno z „[http://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf\\_II.](http://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_II.)“

Kategorie: Císaři Svaté říše římské | Čeští králové | Uherští králové | Chorvatští králové | Arcivévodové | Rytíři Řádu zlatého rouna | Habsburkové | Narození 1552 | Úmrtí 1612

## Rudolf II, Holy Roman Emperor

From Wikipedia, the free encyclopedia

**Rudolf II** (July 18, 1552 – January 20, 1612), Holy Roman Emperor as Rudolf II (1576-1612), King of Hungary and Croatia, as Rudolf (1572-1608), King of Bohemia as Rudolf II (1575-1608/1611) and Archduke of Austria as Rudolf V (1576-1608). He was a member of the House of Habsburg.

Rudolf's legacy has traditionally been viewed in three ways:<sup>[1]</sup> an ineffectual ruler whose mistakes led directly to the Thirty Years' War; a great and influential patron of Northern Mannerist art; and a devotee of occult arts and learning which helped seed the scientific revolution.

### Contents

- 1 Biography
- 2 Patron of arts
- 3 Occult sciences
- 4 Titles
- 5 Ancestors
- 6 See also
- 7 Notes
- 8 References
- 9 External links

### Biography



Archduke Rudolf

Rudolf was born in Vienna on 18 July 1552. He was the eldest son and successor of Maximilian II, Holy Roman Emperor, King of Bohemia, and King of Hungary and Croatia; his mother was Maria of

Spain, a daughter of Charles V and Isabella of

#### Rudolf II

*Holy Roman Emperor; King of Bohemia, King of Hungary, King of Croatia, Archduke of Austria* [2] [3]



King of Germany (King of the Romans)

<b>Reign</b>	27 October 1576 - 1612
<b>Coronation</b>	1 November 1575, Regensburg
<b>Predecessor</b>	Maximilian II
<b>Successor</b>	Matthias
<b>King of Hungary and Croatia</b>	
<b>Reign</b>	1572 - 1608
<b>Coronation</b>	25 September 1572, Pressburg
<b>Predecessor</b>	Maximilian II
<b>Successor</b>	Matthias
<b>King of Bohemia</b>	
<b>Reign</b>	1575 - 1611
<b>Coronation</b>	22 September 1575, Prague
<b>Predecessor</b>	Maximilian II
<b>Successor</b>	Matthias
<b>Holy Roman Emperor; Archduke of Austria</b>	
<b>Reign</b>	12 October 1576 - 20 January 1612
<b>Predecessor</b>	Maximilian II
<b>Successor</b>	Matthias
<b>House</b>	House of Habsburg
<b>Father</b>	Maximilian II
<b>Mother</b>	Maria of Spain
<b>Born</b>	18 July, 1552 Vienna, Austria
<b>Died</b>	20 January 1612 (aged 59) Prague, Bohemia
<b>Burial</b>	St. Vitus Cathedral, Prague

Portugal.

Rudolf spent eight formative years, from age 11 to 19 (1563-1571), in Spain, at the court of his maternal uncle Phillip II. After his return to Vienna, his father was concerned about Rudolf's aloof and stiff manner, typical of the more conservative Spanish court, rather than the more relaxed and open Austrian court; but his Spanish mother saw in him courtliness and refinement.<sup>[2]</sup> Rudolf would remain for the rest of his life reserved, secretive, and largely a homebody who did not like to travel or even partake in the daily affairs of state.<sup>[2]</sup> He was more intrigued by occult learning such as astrology and alchemy, which was mainstream in the Renaissance period, and had a wide variety of personal hobbies such as horses, clocks, collecting rarities, and being a patron of the arts. He suffered from periodic bouts of "melancholy" (depression), which was common in the Habsburg line. These became worse with age, and were manifested by a withdrawal from the world and its affairs into his private interests.

Like his contemporary, Elizabeth I of England, Rudolf dangled himself as a prize in a string of diplomatic negotiations for marriages, but never in fact married. It has been proposed by A. L. Rowse that he was homosexual. During his periods of self-imposed isolation, Rudolf reportedly had affairs with his court chamberlain, Wolfgang von Rumpf, and a series of valets. One of these, Philip Lang, ruled him for years and was hated by those seeking favor with the emperor.<sup>[3]</sup> Rudolf was known, in addition, to have had a succession of affairs with women, some of whom claimed to have been impregnated by him<sup>[2]</sup>. Many artworks commissioned by Rudolf are unusually erotic.<sup>[4]</sup> The emperor was the subject of a whispering campaign by his enemies in his family and the church in the years before he was deposed. Sexual allegations may well have formed a part of the campaign against him.<sup>[5]</sup>



Historians have traditionally blamed Rudolf's preoccupation with the arts, occult sciences, and other personal interests as the reason for the political disasters of his reign.<sup>[1]</sup> More recently historians have re-evaluated this view and see his patronage of the arts and occult sciences as a triumph and key part of the Renaissance, while his political failures are seen as a legitimate attempt to create a unified Christian empire, which was undermined by the realities of religious, political and intellectual disintegrations of the time.<sup>[1]</sup>

Although raised in his uncle's Catholic court in Spain, Rudolf was tolerant of Protestantism and other religions including Judaism.<sup>[2]</sup> He largely withdrew from Catholic observances, even in death denying last sacramental rites. He had little attachment to Protestants either, except as counterweight to repressive Papal policies.<sup>[1]</sup> He put his primary support behind conciliarists, irenicists and humanists.<sup>[1]</sup> When the papacy instigated the Counter-Reformation, using agents sent to his court, Rudolf backed those who he thought were the most neutral in the debate, not taking a side or trying to effect restraint, thus leading to political chaos and threatening to provoke civil war.<sup>[1]</sup>

His conflict with the Ottoman Turks was the final cause of his undoing. Unwilling to compromise with the Turks, and stubbornly determined that he could unify all of Christendom with a new Crusade, he started a long and indecisive war with the Turks in 1593. This war lasted till 1606, and was known as "The Long War".<sup>[1]</sup> By 1604 his Hungarian subjects were exhausted by the war and revolted, led by Stephen Bocskay. In 1605 Rudolf was forced by his other family members to cede control of Hungarian affairs to his younger brother Archduke Matthias. Matthias by 1606 forged a difficult peace with the Hungarian rebels (Peace of Vienna) and the Turks (Peace of Zsitvatorok). Rudolf was angry with his brother's concessions, which he saw as giving away too much in order to further Matthias' hold on power. So Rudolf prepared to start a new war with the Turks. But Matthias rallied support from the disaffected



Engraving by Aegidius Sadeler (1603)

Hungarians and forced Rudolf to give up the crowns of Hungary, Austria, and Moravia to him. At the same time, seeing a moment of royal weakness, Bohemian Protestants demanded greater religious liberty, which Rudolf granted in the *Letter of Majesty* in 1609. However the Bohemians continued to press for further freedoms and Rudolf used his army to repress them. The Bohemian Protestants appealed to Matthias for help, whose army then held Rudolf prisoner in his castle in Prague, until 1611, when Rudolf was forced to cede the crown of Bohemia to his brother.

Rudolf died in 1612, nine months after he had been stripped of all effective power by his younger brother, except the empty title of Holy Roman Emperor, which Matthias inherited five months later. He died unmarried. In May 1618 at an event known as the Defenestration of Prague, the Protestant Bohemians, in defense of the rights granted them in the *Letter of Majesty*, began the Thirty Years' War (1618-1648).

## Patron of arts

Rudolf moved the Habsburg capital from Vienna to Prague in 1583. Rudolf loved collecting paintings, and was often reported to sit and stare in rapture at a new work for hours on end.<sup>[2]</sup> He spared no expense in acquiring great past masterworks, such as those of Dürer and Brueghel. He was also patron to some of the best contemporary artists, who mainly produced new works in the Northern Mannerist style, such as Bartholomeus Spranger, Hans von Aachen, Giambologna, Giuseppe Arcimboldo, Aegidius Sadeler, Roelant Savery, and Adrian de Vries, as well as commissioning works from Italians like Veronese. Rudolf's collections were the most impressive in the Europe of his day, and the greatest collection of Northern Mannerist art ever assembled.<sup>[1]</sup>

Rudolf's love of collecting went far beyond paintings and sculptures. He commissioned decorative objects of all kinds and in particular mechanical moving devices. Ceremonial swords and musical instruments, clocks, water works, astrolabes, compasses, telescopes and other scientific instruments, were all produced for him by some of the best craftsmen in Europe.

He patronized natural philosophers such as the botanist Charles de l'Ecluse, and the astronomers Tycho Brahe and Johannes Kepler both attended his court. Tycho Brahe developed the Rudolfinian tables (finished by Kepler, after Brahe's death), the first comprehensive table of data of the movements of the stars.

The poetess Elizabeth Jane Weston, a writer of neo-Latin poetry, was also part of his court and wrote numerous odes to him.

Rudolf kept a menagerie of exotic animals, botanical gardens, and Europe's most extensive "cabinet of curiosities"<sup>[2]</sup> (*Kunstkammer*) incorporating "the three kingdoms of nature and the works of man". It was housed at Prague Castle, where between 1587 and 1605 he built the northern wing to house his growing collections.<sup>[6]</sup>

By 1597, the collection occupied three rooms of the incomplete



Bartholomeus Spranger, *Minerva triumphs over Ignorance*, 1591



Rudolf painted as Vertumnus, Roman God of the seasons, by Giuseppe Arcimboldo (1590-1). Rudolf greatly appreciated the work.

northern wing. When building was completed in 1605, the collection was moved to the dedicated *Kunstammer*. *Naturalia* (minerals and gemstones) were arranged in a 37 cabinet display that had three vaulted chambers in front, each about 5.5 meters wide by 3 meters high and 60 meters long, connected to a main chamber 33 meters long. Large uncut gemstones were held in strong boxes.

Rudolph's *Kunstammer* was not a typical "cabinet of curiosities" - a haphazard collection of unrelated specimens. Rather, the Rudolphine *Kunstammer* was systematically arranged in an encyclopaedic fashion. In addition, Rudolf II employed his polyglot court physician, Anselmus Boetius de Boodt (c. 1550-1632), to curate the collection. De Boodt was an avid mineral collector. He travelled widely on collecting trips to the mining regions of Germany, Bohemia and Silesia, often accompanied by his Bohemian naturalist friend, Thaddaeus Hagecius. Between 1607 and 1611, de Boodt catalogued the *Kunstammer*, and in 1609 he published *Gemmarum et Lapidum*, one of the finest mineralogical treatises of the 17th century.

As was customary at the time, the collection was private, but friends of the Emperor, artists, and professional scholars were allowed to study it. The collection became an invaluable research tool during the flowering of 17th-century European philosophy, the "Age of Reason".

Rudolf's successors did not appreciate the collection and the *Kunstammer* gradually fell into disarray. Some 50 years after its establishment, most of the collection was packed into wooden crates and moved to Vienna. The collection remaining at Prague was looted during the last year of the Thirty Years War, by Swedish troops who sacked Prague Castle on 26 July 1648, also taking the best of the paintings, many of which later passed to the Orleans Collection after the death of Christina of Sweden. In 1782, the remainder of the collection was sold piecemeal to private parties by Joseph II, who was a lover of the Arts rather than the Sciences. One of the surviving items from the *Kunstammer* is a "fine chair" looted by the Swedes in 1648 and now owned by the Earl of Radnor at Longford Castle, United Kingdom;<sup>[7]</sup> others survive in museums.



The Crown of Rudolf II later became the imperial crown of the Austrian Empire.

## Occult sciences

Astrology and alchemy were mainstream science in Renaissance Prague, and Rudolf was a firm devotee of both. His lifelong quest was to find the Philosopher's Stone and Rudolf spared no expense in bringing Europe's best alchemists to court, such as Edward Kelley and John Dee. Rudolf even performed his own experiments in a private alchemy laboratory.<sup>[2]</sup> When Rudolf was a prince, Nostradamus prepared a horoscope which was dedicated to him as 'Prince and King'.

Rudolf gave Prague a mystical reputation that persists in part to this day, with Alchemists' Alley on the grounds of Prague Castle a popular visiting place.



## Titles

Holy Roman Emperor, King of Bohemia, Margrave of Moravia, Prince of Piombino, King of Hungary, King of Croatia, King of Slavonia, Archduke of Austria, King of the Romans.

Rudolph's full titlature went as follows: *Rudolph, by the grace of God elected Holy Roman Emperor, forever August, King in Germany, of Hungary, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Slavonia, Rama, Serbia, Galicia, Lodomeria, Cumania and Bulgaria, etc., Archduke of Austria, Duke of Burgundy, Brabant, Styria, Carinthia, Carniola, Margrave of Moravia, Duke of Luxemburg, Upper and Lower Silesia, Wurtemberg and Teck, Princeps of Swabia, Princely Count of Habsburg, Tyrol, Ferrette, Kyburg and Gorizia, Landgrave of Alsace, Margrave of The Holy Roman Empire, Enns, Burgau, Upper and Lower Lusatia, Lord of The Wendish Mark, Port Naon and Salines, etc. etc.*

## Ancestors

## See also

- Kings of Germany family tree. He was related to every other king of Germany.
- Moldavian Magnate Wars for the background on southern wars (with Ottoman Turkey and its allies)
- Vespasiano I Gonzaga, a friend of Rudolf who built a Renaissance "Ideal city" in Sabbioneta, Italy

## Notes

1. <sup>^</sup>  *a b c d e f g h*  Hotson, 1999.
2. <sup>^</sup>  *a b c d e f g*  Marshall, 2006.
3. <sup>^</sup> Rouse, 1977.
4. <sup>^</sup> Trevor-Roper, 116-120
5. <sup>^</sup> Trevor-Roper, 121-123. Trevor-Roper mentions many stories and rumours, but not those of Rudolf's homosexuality
6. <sup>^</sup> Wendell E. Wilson, Joel A. Bartsch & Mark Mauthner, *Masterpieces of the Mineral World: Treasures from the Houston Museum of Natural Science*, Houston Museum of Natural Science Harry N. Abrams/New York, 2004, .ISBN 0-810-96751-0
7. <sup>^</sup> Hayward, J. F., 1980. A Chair from the 'Kunstammer' of the Emperor Rudolf II. *The Burlington Magazine*, 122(927), 428 to 432. [1]

## References

- Bolton, Henry Carrington (1904). *The Follies of Science at the Court of Rudolph II, 1576-1612*, Milwaukee: Pharmaceutical Review Publishing Co., 1904. From Internet Archive Inaccurate and misleading
- Evans, R. J. W. (1953). *Rudolf II and his world: A study in intellectual history, 1576-1612*. Oxford: Clarendon Press, 2nd ed, 1984. Considered the fundamental re-evaluation of Rudolf.
- Rowse, A. L. (1977). *Homosexuals in History: Ambivalence in Society, Literature and the Arts*. MacMillan Publishing Co., Inc. ISBN 0026056208
- Hotson, Howard (1999). "Rudolf II", in *Encyclopedia of the Renaissance*, ed. Paul Grendler. Vol. 5. ISBN 0684805146
- Marshall, Peter (2006). *The Magic Circle of Rudolf II: Alchemy and Astrology in Renaissance Prague*. ISBN 0802715516. Also published as *The Theatre of the World: Alchemy, Astrology and Magic in Renaissance Prague* (in the UK, ISBN 0436205211; in Canada, ISBN 0771756907); and in paperback as *The Mercurial Emperor: The Magic Circle of Rudolf II in*

*Renaissance Prague* (2007) ISBN 978184413537. Biography, focusing on the many artists and "scientists" Rudolf patronized.

- Trevor-Roper, Hugh; *Princes and Artists, Patronage and Ideology at Four Habsburg Courts 1517-1633*, Thames & Hudson, London, 1976, ISBN 0500232326

### External links

- Rudolf II, from *Encyclopedia Britannica*, latest edition online, full-article.
- Rudolf II and Prague, 1997 official exhibition.
- Prague during the reign of Rudolf II, by Jacob Wisse, in *Timeline of Art History*. New York: The Metropolitan Museum of Art, 2000.
- Rudolf II, by Edward Einhorn, tells the story of the latter part of Rudolf II's life.

Rudolf II, Holy Roman Emperor House of Habsburg Born: 18 July 1552      Died: 20 January 1612		
<b>Regnal titles</b>		
Preceded by <b>Maximilian II</b>	<b>King of Bohemia</b> 1576–1611	Succeeded by <b>Matthias</b>
	<b>King of Hungary</b> <b>Margrave of Moravia</b> 1576–1608	
	<b>King of Croatia</b> 1576–1608	
	<b>King in Germany</b> (formally <b>King of the Romans</b> ) 1575–1612	
	<b>Holy Roman Emperor (elect)</b> 1576–1612	
	<b>Archduke of Austria</b> 1576–1608	
Preceded by <b>Iacopo VII Appiani</b>	<b>Prince of Piombino</b> 1603–1611	Succeeded by <b>Isabella Appiani</b>
Preceded by <b>Sigismund Báthory</b>	<b>Prince of Transylvania</b> 1598	Succeeded by <b>Sigismund Báthory</b>
Preceded by <b>Michael the Brave</b>	<b>Prince of Transylvania</b> 1600–1601	Succeeded by <b>Sigismund Báthory</b>
Preceded by <b>Sigismund Báthory</b>	<b>Prince of Transylvania</b> 1601–1605	Succeeded by <b>Stephen Bocskay</b>